

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560)

ISSN 1686-5596

ที่ปรึกษา

ผศ.ดร. ปรียาภรณ์ เจริญบุตร

บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

ศ. กิตติคุณ ดร.อัจฉรา วงศ์โสธร

ศ. พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์

รศ.ดร. เชษฐ รัชดาพรธรรมาธิกุล

รศ.ดร. เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี

รศ.ดร. ราณี อีสัยกุล

รศ.ดร. วัชรินทร์ ขาญศิลป์

รศ.ดร. ศานติ ภัคดีคำ

รศ.ดร. สุนันท์ อัญชลีอนุกุล

รศ. ประยูร ทรงศิลป์

ผศ.ดร. ขาญชัย คงเพียรธรรม

ผศ.ดร. ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์

ผศ.ดร. พิศาล มุกดาร์สมิ

ผศ.ดร. ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์

ผศ. ขาดิชาชัย ร่มสนธิ์

ผศ. ณัฏฐินันท์ แสงศรีจันทร์

ดร. กานต์ระวี บุชยานนท์

ดร. กิตติศักดิ์ ลักษณะณา

ดร. ดารุณี พุ่มแก้ว

ดร. วศิน โกมุต

ดร. สรชัย ศรีนิศานต์สกุล

ดร. เหมวรรณ เหมะนัค

ดร. อรทัย สุทธิ

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กาญจนา ทองทั่ว

นักวิชาการอิสระ

บรรณาธิการ

ผศ.ดร. ชาญชัย คงเพียรธรรม

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร. สุพัฒน์ กู้เกียรติกุล

ผศ. รุ่งทิพย์ อ้นมัย

ดร. ณีภูริชวัล โภคาพานิชวงษ์

ดร.วรรณพรรณ เฟรนซ์

ดร. สุทธินันท์ ศรีอ่อน

สุรศักดิ์ บุญอาจ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นเวทีสำหรับนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้โดยเครือข่ายวิชาการทั้งภายในและภายนอก กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการทุกท่าน บทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน มิใช่ทัศนะของบรรณาธิการและคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์โดย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ

จังหวัดอุบลราชธานี 34190

โทรสาร 045-288870 โทรศัพท์ 045-353700

www.la.ubu.ac.th

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวกชพรรณ บุญฉวย

ออกแบบปก

นายฤทธิเดช วงษ์ปัญญา

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

โทรศัพท์ 045 -353115

อันเนื่องมาจากปก

อุโมงค์ต้นไม้ วัดป่าไทรงาม อำเภอเดชอุดม

จังหวัดอุบลราชธานี ภาพโดย คุณนิภาพรรณ

เรื่องทรัพย์

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

การสืบทอดแนวพระราชดำริ “ศาสตร์พระราชา เพื่อการพัฒนามนุษย์” ในมิติมนุษยศาสตร์จาก “พระบรมราโชวาท” “พระมหาชนก” และ “ทองแดง” <i>อัศวิทย์ เรืองรอง</i>	1
อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดี พุทธศาสนาล้านนาที่มีต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก <i>ชวินทร์ ผ่องสวัสดิ์</i>	35
“ถั่งเมี้ยเวาะ” พิธีกรรม ความเชื่อกะเหรี่ยงโปว์บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี <i>นพรัตน์ ไชยชนะ และวีระวัฒน์ อุดมทรัพย์</i>	64
ฮ่องปะเนาะ: ดนตรี พิธีกรรม ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาวเทิง <i>พັນ พงษ์ผล</i>	83
กระต่ายในวัฒนธรรมเขมร <i>ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม</i>	113
การศึกษาค่าแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทย: ศึกษาจากตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ <i>ภาสพงศ์ ผิวพอใช้</i>	138
ความรักหรือเงินตรา: การแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาว กับชายไทยในพื้นที่ชายแดน <i>ดวงมณี นารีนุช</i>	166

การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: เสริมสร้างหรือ บั่นทอนความอิสระทางการคลังของท้องถิ่น	
<i>นราธิป ศรีราม จิรวัดน์ เมธาสุทธิรัตน์</i> <i>และ อภิชาติ ลีเมธี</i>	191
การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝ้ายอ้อมคราม	
<i>ชัยโรจน์ ธนสันติ และมาลี ไชยเสนา</i>	217
การใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทย	
<i>ชฎานิศวรร โคโณะ ปิยนุช สายสุขอนันต์</i> <i>และณัฏฐ์ ภูริพัฒนศิริ</i>	239
อิมพาร์คในประเทศไทย: พัฒนาการและปัจจัยสู่ความสำเร็จ	
<i>กฤษทิญา จิรทิวาธวัช</i>	269
การรัฐประหารกับ “องค์กรอับดัย” ในสังคมการเมืองไทย	
<i>ศรัณย์ จิระพงษ์สุวรรณ</i>	306
ลำดับชีวประวัติและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยประธานาธิบดี ลินดอน บี จอห์นสัน ถึง ประธานาธิบดี บาร์ก โอบามา (คนที่ 36-44)	
<i>นันทนา กปิลกาญจน์</i>	329

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ยังคงเปี่ยมไปด้วยคุณภาพทางวิชาการเช่นเดิม โดยในฉบับ “วิทยวัฒน์” นี้นำเสนอบทความวิชาการ/วิจัย ทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ จำนวน 13 บทความ ได้แก่

บทความด้านการศึกษามี 1 เรื่อง คือ การสืบทอดแนวพระราชดำริ ‘ศาสตร์พระราช’ เพื่อการพัฒนา ‘มนุษย์’ ในมิติมนุษยศาสตร์ จาก ‘พระบรมราโชวาท’ ‘พระมหาชนก’ และ ‘ทองแดง’ ของ อัครวิทย์ เรืองรอง แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงเป็น “ครู” ของแผ่นดิน รวมถึงแนวทางการสืบทอดแนวพระราชดำริให้คงอยู่ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประเทศชาติสืบไป

ตามมาด้วยบทความด้านวรรณกรรมของชินินทร์ ผ่องสวัสดิ์ เรื่อง “อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพระพุทธศาสนาล้านนาที่มีต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก” ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางด้านวรรณกรรมระหว่างอินเดีย ศรีลังกา และอาณาจักรล้านนาของไทย

ถัดมาเป็นบทความในกลุ่มคติชนวิทยา จำนวน 3 บทความ คือ บทความเรื่อง “ถั่งเมี้ยเวาะ” พิธีกรรม ความเชื่อกะเหรี่ยงโปว์ บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” ของนพรัตน์ ไชยชนะ และวีรวัฒน์ อุดมทรัพย์ ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย ส่งผลดีต่อการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารอย่างยั่งยืน

บทความเรื่อง “ฮ่องปะเนาะ: ดนตรี พิธีกรรม ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเทิง” ของ พัน พงษ์ผล ศึกษาเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งชื่อ “ปะเนาะ” ซึ่งใช้ในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเทิง ที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

บทความเรื่อง “กระต่ายในวัฒนธรรมเขมร” ของ ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม นำเสนอสัญลักษณ์ “กระต่าย” ในคติความเชื่อดั้งเดิมของเขมรผสมผสานกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะแบบเขมร

บทความทางภาษาศาสตร์ของภาสพงศ์ ผิวพอใช้ เรื่อง “การศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทย: ศึกษาจากตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์” ซึ่งคำแสดงโภชนลักษณะนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาด้านอาหารการกินของคนไทยในด้านการจัดสำรับ การจัดเตรียมการทำอาหาร และปรุงอาหาร

บทความทางด้านสังคมศาสตร์มีทั้งสิ้น 7 บทความ ได้แก่ บทความเรื่อง “ความรักหรือเงินตรา: การแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน” ของ ดวงมณี นารีนุช แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่หญิงสาวลาวต้องมาแต่งงานกับชายไทย กรณีศึกษาเป็นบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

บทความเรื่อง “การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: เสริมสร้างหรือบั่นทอนความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่น” ของ นราธิป ศรีราม, จิรวัดน์ เมธาสุทธิรัตน์ และอภิชาติ ลัมเมธี สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเรื่องการขาดอิสระทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องพึ่งพาการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลเป็นสำคัญ

บทความเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม” ของชัยโรจน์ ธนสันติ และมาลี ไชยเสนา นำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมครามใน 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี

บทความเรื่อง “การใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทย” ของ ชญานิศวรร โคโคโนะ, ปิยนุช สายสุขอนันต์ และณัฐ ภูริพัฒนศิริ แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีปัจจัยภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มี และปัจจัยด้านการเจ็บป่วยแตกต่างกัน จะตัดสินใจใช้สวัสดิการรักษายาบาลแตกต่างกัน

บทความเรื่อง “อิมพาร์คในประเทศไทย: พัฒนาการและปัจจัยสู่ความสำเร็จ” ของ กุณทิญา จิรทิวาธวัช เป็นบทความที่นำเสนอการท่องเที่ยวยุโรปแบบใหม่ ซึ่งสร้างรายได้ให้กับประเทศ การกำเนิดขึ้นและ พัฒนาการ รวมทั้งการพัฒนาให้อิมพาร์คมีมาตรฐานและประสบความสำเร็จ

บทความเรื่อง “การรัฐประหารกับ “องค์อธิปัตย์” ในสังคมการเมืองไทย” ของ ศรัณย์ จิระพงษ์สุวรรณ ถือเป็นบทความที่น่าสนใจชิ้นหนึ่งที่ช่วยทำให้เข้าใจแนวคิดเรื่ององค์อธิปัตย์หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย ผ่านมุมมองของนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญของโลกอย่าง Thomas Hobbes

สุดท้ายเป็นบทความเรื่อง “ลำดับชีวประวัติและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตั้งแต่สมัยประธานาธิบดีลินดอน บี จอห์นสัน ถึงประธานาธิบดีบารัก โอบามา” (คนที่ 36-44) ของ นันทนา กปิลกาญจน์ ที่ทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองของสหรัฐอเมริกาได้แจ่มชัดขึ้น

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มุ่งที่จะรับใช้สังคม โดยเผยแพร่องค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ที่เป็นประโยชน์ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนา “ความเป็นมนุษย์” ซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่ถูกทางและให้ผลยั่งยืน

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

นมอินทราลัย

พิศพิชัยราชรถกำสรดโคก

วิปโยคปวงนราแทบอาสัญ

พิศพระเมรุมาศราชฎร์จาบัลย์

คิดถึงองค์พระทรงธรรมมีงษ์ขวัญไฟท

พิศทิวหล้าประจำชิวทิวเทวช

ทั้งไทยเทศเดินกุ่มหน่น้ำตาไหล

พิศดอกไม้จันทน์พรั่งต่างดวงใจ

เกิดชาติใดขอเป็นข้าฝ้าธลี

ผองปวงข้าพระพุทธเจ้าข่าวมอบล

ถวายพระราชาศีลพระทรงศรี

ทรงสถิตตลิตสวรรค์อันรจี

ขอภูมิพุทธธรชนันรันดรเทอญ

น้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอย่างหาที่สุดมิได้

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม ประพันธ์)

การสืบทอดแนวพระราชดำริ “ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนา มนุษย์” ในมิติมนุษยศาสตร์ จาก “พระบรมราโชวาท”

“พระมหาชนก” และ “ทองแดง”

The Inheritance of The King’s Initiatives “The King’s Philosophy for Human’s Development in Humanity Sciences” from “His Royal Speeches” , “Mahajanaka”, and “Tongdaeng”

อัศวิทย เรืองรอง¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ มุ่งศึกษาแนวพระราชดำริ “ศาสตร์พระราชาด้าน
การพัฒนามนุษย์” ในมิติของมนุษยศาสตร์จากพระบรมราโชวาท
พระมหาชนก และทองแดง ด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์คุณค่า
เชิง “จริยปฏิบัติ” ด้านการพัฒนามนุษย์จากพระราชนิพนธ์ด้วยการ
วิเคราะห์และใคร่ครวญผ่าน “ภาษา” ตามขอบข่ายของมนุษยศาสตร์
ซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์ที่มีความจำเป็นมาทุกยุคทุกสมัยแต่มีถูกละเลย
และเพื่อเสนอแนวทางการสืบทอดแนวพระราชดำริดังกล่าวให้ดำรงอยู่และมี
ผลกระทบต่อการพัฒนามนุษย์ในวงกว้างสืบไป

คุณค่าด้าน “จริยปฏิบัติ” เพื่อพัฒนามนุษย์ พบว่า “พระบรม
ราโชวาท” ชี้ให้เห็นคุณค่าใน 3 ประการ คือ “มนุษย์พัฒนาได้ด้วยการศึกษา”
“มนุษย์ต้องมีคุณธรรมกำกับความรู้” และ “มนุษย์พัฒนาตนจนถึงพร้อม
แล้วจะไปพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนสืบไป” เรื่อง “พระมหาชนก” พบคุณค่า

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ด้านจริยปฏิบัติเพื่อพัฒนามนุษย์ใน 2 ประการ คือ “พัฒนามนุษย์ด้วยความเพียร” และ “พัฒนามนุษย์ด้วยปัญญา” เรื่อง “ทองแดง” ใช้กลวิธีทางภาษาและภาพพจน์เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า จริยปฏิบัติอันถึงพร้อมของสุขนเชื่อมโยงมาสู่จริยปฏิบัติเพื่อพัฒนามนุษย์ใน 4 ประเด็น คือ **ความกตัญญู ความมีปัญญา ความจงรักภักดี และ ความวิริยะพากเพียร**

แนวทางการสืบทอดแนวพระราชดำริ “ศาสตร์พระราชာเพื่อการพัฒนาบมนุษย์” ให้ดำรงอยู่และมีผลกระทบต่อการพัฒนาบมนุษย์ในวงกว้าง คือ รูปแบบการศึกษาทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ผ่านองค์ประกอบของหลักสูตร และ กิจกรรมการเรียนการสอน

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชา, การพัฒนาบมนุษย์, มนุษยศาสตร์

Abstract

This article is aimed to study the H.M. King Bhumibol Adulyadej’s Initiatives “the King’s philosophy in Human Development” from the perspective of humanity derived from His Royal Speeches on **Mahajanaka**, and **Tongdaeng**. The objectives are: 1) to analyze “the moral practices” in human development through “language” humanities which has been being essential, however, being ignored and 2) to suggest the preservation of inheritance the King’s Initiatives to make them permanent and effective in human development.

The finding in “the moral practices” in human development analysis are as follows: the Speeches indicate 3 values on “Human beings are developed by education”,

“Human beings have to possess moral and knowledge” and “Developed human being can be reached the sustainable development. The story “Mahajanaka” informs the moral practice value in order to develop human beings in 2 types, “Develop human with perseverance” and “Develop human with intelligence”. The story “Tongdaeng” is used the language strategy and imagery in order to show the moral practice of perfect dog in 4 aspects; gratefulness, intelligence, loyalty and perseverance.

Inheritance the King’s Initiatives and make them permanent and impact to human beings are performed in 3 educational models: Formal Education, Formal Education and Informal Education through curriculum and learning activities.

Key words: The King’s Philosophy, Human’s Development, Humanity Sciences

บทนำ

“...ขอให้ น้อมนำ ศาสตร์ พระราชา แห่งองค์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 โดยให้ศึกษาวิเคราะห์ พระราชดำริ และแนวทาง พระราชทานน่าน้ำปการ ตลอดจนระยะเวลา 70 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติมาสำหรับประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน การประกอบกิจการ และการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆในความรับผิดชอบ รวมทั้งยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีในกิจวัตรประจำวันอันจะเป็นสิริมงคล เป็นพระ

คุ้มครอง และเป็น ‘แสงสว่างนำทาง’ ให้แก่ปวงชนชาวไทย
ทุกคนตลอดไป”

(ศาสตราจารย์พระราชสุภัทรพัฒนารัตนวิบูลย์, 2560, ออนไลน์)

ข้อความข้างต้น ผู้เขียนนำมาจากรายการ “ศาสตราจารย์พระราชสุ
ภัทรพัฒนารัตนวิบูลย์” ออกอากาศในวันศุกร์ที่ 23 ธันวาคม 2559 ซึ่งที่
นายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา กล่าวว่า เป็นกระแสพระราช
ดำรัสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร
เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2559 ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต
พระองค์พระราชทานให้แก่คณะรัฐมนตรีที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งใหม่เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2559 ในโอกาสที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่การดังกล่าวนี้ จึงนำไปสู่การปรับชื่อ
รายการของรัฐบาลทุกคืนวันศุกร์ จากรายการ “คืนความสุขให้คนในชาติ”
มาเป็น “ศาสตราจารย์พระราชสุภัทรพัฒนารัตนวิบูลย์” ซึ่งเป็นการน้อมนำ
กระแสพระราชดำรัสของพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 10 มาทำให้เป็นรูปธรรมขึ้น

นอกจากนั้นรัฐบาลยังตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของ
การจัดประชุมวาระพิเศษของสมัชชาสหประชาชาติ โดยเลขาธิการ
สหประชาชาติและประธานกลุ่มภูมิภาคต่างๆ ของโลก อันได้แก่ เอเชีย-
แปซิฟิก ยุโรป แอฟริกา ลาติน อเมริกา และ แคริบเบียน เมื่อวันที่ 28
ตุลาคม 2559 เพื่อแสดงความอาลัยในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ภูมิพลอดุลยเดช ในการเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2559
และการสดุดีพระเกียรติคุณพระองค์ในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์ที่
ครองราชสมบัติยาวนานที่สุดในโลก ทั้งยังได้รับการเทิดทูนสูงสุดในพระ
มหากษัตริย์คุณด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของพสกนิกรในพระองค์ตลอด
การครองราชย์ 70 ปี (รายการดินหน้าประเทศไทย, 2560, ออนไลน์) การทรงงาน
ด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งปวงที่พระองค์ได้กระทำอย่าง

สืบเนื่องมาตลอดนั้นได้เป็นที่ประจักษ์ต่อมหาชนทั้งในและต่างประเทศ ดังจะเห็นได้ชัดจากรางวัลต่างๆที่พระองค์ได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายจากนานาประเทศ และองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **รางวัลที่ถือว่าเป็นที่สุด แห่งรางวัลทั้งปวงคือ “รางวัลความสำเร็จ สูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์”** (lifetime Achievement in Human Development Awards) ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Programme:UNDP) เนื่องในวโรกาส มหามงคลที่พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี โดยเลขาธิการสหประชาชาติ นายโคฟี อันนัน เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สาระสำคัญของรางวัล อันสะท้อนพระคุณลักษณะ อันเลิศยิ่งเป็นไปตามคำประกาศราชสดุดี “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา” ดังนี้

“...เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของชาวโลกจึงต่างกล่าวขาน **พระนามพระองค์ว่าทรงเป็น ‘พระมหากษัตริย์นักพัฒนา’** ...ทรงสดับรับฟังปัญหาและความทุกข์ยากของราษฎร และพระราชทานแนวทางการดำรงชีวิตเพื่อ**ให้ประชาชนของพระองค์สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน...**”

(ศุภีพร บุญบงการ, 2549 :9)

จากข้อความข้างต้นแสดงนัยทางความหมายอันเป็นสาระสำคัญว่า พระราชภารกิจอันยิ่งใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงกระทำสืบเนื่องมาเป็นเวลาเนิ่นนานถึง 70 ปี ในฐานะ “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา” ที่นำพาชีวิตของประชาชนของพระองค์ให้พึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนจนเป็นที่ประจักษ์ในสายตาของชาวโลกอันนำไปสู่รางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” ผ่านโครงการตามแนวพระราชดำริมากกว่าสี่พันโครงการ **ผลึกทางความคิด**

กระบวนการวิธี และแนวทางการจัดการการพัฒนาต่างๆ จนนำไปสู่องค์ความรู้ที่เป็นระบบที่เรียกว่าเป็น "ศาสตร์แห่งพระราชา" อันหมายถึง "ศาสตร์ด้านการพัฒนามนุษย์" ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นั้นเอง

ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวพระราชดำริดังกล่าว มีการศึกษากันเป็นหลายแนวตามทฤษฎีหรือกรอบความคิดและความสนใจของผู้ศึกษา แต่ผู้เขียนเห็นว่าการพัฒนามนุษย์ในอีกมิติหนึ่งที่ดีเป็นต้นธารของพัฒนาทั้งปวงอันทำให้สังคมเกิดความมั่นคง ยั่งยืน คือการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ หรือคุณงามความดี ซึ่งเป็นมิติของการพัฒนาด้านมนุษยศาสตร์ ยิ่งสังคมปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมมากเท่าใด ความจำเป็นของการพัฒนามนุษย์ด้านจิตวิญญาณหรือคุณความดียิ่งต้องเพิกเฉยหรือละเลยไม่ได้เท่านั้น การพัฒนามนุษย์ด้านมนุษยศาสตร์เป็นการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าด้วยวิธีคิดหรือความคิดของมนุษย์ ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ใคร่ครวญ และตีความจากภาษาในตัวบท/ข้อมูลหรือผลงานของมนุษย์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในฐานะวรรณกรรมคำสอน และพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนก และ ทองแดง เป็น "ศาสตร์พระราชา" ที่ทรงแสดงแนวพระราชดำริหรือทัศนะความคิดเพื่อการพัฒนาคนในมิติของมนุษยศาสตร์ไว้อย่างลึกซึ้งเข้มข้น ผู้เขียนจึงใคร่วิเคราะห์เนื้อหาดังกล่าวใน 2 ประเด็น คือ คุณค่าด้าน “จริยปฏิบัติ” จากแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนาคน และ เสนอแนวทางการสืบทอดแนวพระราชดำรินั้น โดยจะแบ่งเนื้อหาที่จะวิเคราะห์เป็น 3 ประเด็น คือ ประเด็นแรก ความสำคัญของมนุษยศาสตร์เพื่อการพัฒนาคนเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน ประเด็นต่อมา แนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนาคนในพระบรมราโชวาท พระมหาชนก และ ทองแดง และประเด็นสุดท้าย คือ แนว

ทางการสืบทอดแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนาคนผ่านรูปแบบการศึกษาต่างๆ ดังจะได้วิเคราะห์ไปตามลำดับ ดังนี้

ความสำคัญของมนุษยศาสตร์เพื่อการพัฒนาคนนำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน

มนุษยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สำนึกตระหนักในคุณค่าแห่งความดีงามของมนุษย์ผ่านตัวบทหรือผลงานของมนุษย์ โดยมี "ภาษา" เป็นเครื่องมือนำไปสู่ความดีงามนั้น ในหัวข้อนี้ผู้เขียนแบ่งวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น คือนิยามและแนวทางการแสวงหาความรู้ของมนุษยศาสตร์ และการพัฒนาคนด้วยมิติมนุษยศาสตร์

1. นิยามและแนวทางการแสวงหาความรู้ของมนุษยศาสตร์

วงวิชาการโดยทั่วไปมักจะแบ่งวิชาการต่างๆ ที่เป็นศาสตร์พื้นฐานออกเป็น 3 กลุ่มวิชา ได้แก่ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ เป็นความรู้เกี่ยวกับคุณค่าทางจิตใจและผลงานของมนุษย์ เช่น ศิลปะ วรรณคดี ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา โบราณคดี เป็นอาทิ กล่าวให้กระชับที่สุดคือ **วิชาสาขามนุษยศาสตร์** ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่า “มนุษยศาสตร์” หรือ “The humanities” เกิดหลังวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ คือหลังคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 19 ตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามน่าสังเกตว่า ก่อนหน้านี้ชาวยุโรปจะมีกรอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติตามแบบวิถีทางมนุษยศาสตร์อยู่ก่อนแล้ว เพราะ**มนุษยศาสตร์**เป็นศาสตร์ที่แนบแน่นกับมนุษย์มาเนิ่นนานนัก トラบที่มนุษย์คิดได้ว่าการให้คุณและโทษ ดีและชั่วที่มนุษย์ทำ นั่นก็คือหลักของ “การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ซึ่งปรากฏมาตั้งแต่ในคัมภีร์ฤคเวทของอินเดีย และที่สำคัญความสำนึกตระหนักในเรื่อง

คุณค่าและรสนิยมที่ประณีตงดงามด้านศิลปะก็มีมาตั้งแต่สมัยโสกราตีส และมนุษย์ถ้ำอันเป็นการเน้นย้ำว่า “มนุษยศาสตร์” เป็นศาสตร์ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่เริ่มแรก (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2547: 6)

ลักษณะเด่นของการแสวงหาความรู้ด้านมนุษยศาสตร์ คือการให้ความสำคัญแก่การประเมินค่า สิ่งที่ศึกษาที่พรรณนาและอธิบายจะต้องนำมาประเมินค่าดีชั่ว ถูกผิด งามไม่งาม ควรไม่ควร “ค่า” ที่ว่านี้ไม่ใช่เชิงปริมาณ ค่าความจริงแท้ แต่หมายถึง “คุณค่า” คุณค่าและการประเมินคุณค่าก็คือข้อค้นพบอันเป็นความรู้ความจริงเชิงนามธรรมโดยมี “ภาษา” ทั้ง “วจนะหรือถ้อยคำ และอวจนะ” เช่น ลีลาท่าทาง เส้น สี แสงเงา เสียง เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายต่างๆ เป็นเครื่องมืออันนำไปสู่ความจริงนั้น

2. การพัฒนามนุษย์ด้วยมิติมนุษยศาสตร์

“การพัฒนา” หมายถึง “ความเจริญ หรือทำให้เจริญ” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 827) อันที่จริงคำว่า “พัฒนา” มีลักษณะเป็นพลวัต กล่าวคือมีการแปรไปตามบริบททางสังคม อาทิ การพัฒนาในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เน้นความเติบโตด้านเศรษฐกิจตามประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกที่ประสบความสำเร็จ ในช่วงศตวรรษที่ 1960 และ 1970 หลังประชาชาติประกาศให้เป็นทศวรรษแห่งการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาที่เน้นความทันสมัย (modernization) และการพัฒนาอุตสาหกรรม (industrialization) อันนำไปสู่การพัฒนาความเป็นเมือง (urbanization) โดยลดความสำคัญของภาคเกษตรและชนบท (ชูชนะ รุ่งปัจฉิม, 2545: 7) แต่ผลของการพัฒนามาก็ไม่ได้เป็นไปอย่างที่คาดหวังจนเข้าสู่ทศวรรษที่ 1980 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านการพัฒนา กล่าวคือ ไม่ได้มุ่งการพัฒนาเพื่อความเติบโตของเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพราะประจักษ์ชัดกันแล้วว่าการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดความไร้ระเบียบใน

สังคมจากผู้คนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบกัน จนนำไปสู่มนทัศน์การพัฒนาในปัจจุบันที่ต้องเชื่อมโยงการพัฒนามนุษย์ เพื่อให้มนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี มีคุณค่า และมีวัฒนธรรมของตนเอง และการพัฒนามนุษย์ที่พึงประสงค์ ควรพัฒนาใน 4 ด้าน คือ พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2541: 98-109) การพัฒนามนุษย์ในลักษณะดังกล่าวข้างต้นมีลักษณะ “ร่วม” อันเชื่อมโยงกับการพัฒนามนุษย์ในมิติของมนุษยศาสตร์ ซึ่งมีความยั่งยืนและนำไปสู่การพัฒนาที่โปร่ง เพราะเป็นการพัฒนาในมิติของคุณค่าในเชิงนามธรรม เช่น ศีลธรรม หรือ “คุณค่า” “มนุษยศาสตร์” ในฐานะศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของมนุษย์ และการปลูกฝังคุณค่าของความดีงาม คุณธรรม สุนทรียภาพ และการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อผดุงคุณค่า และ สำนึกตระหนักในการที่เกิดมาเป็นมนุษย์เพราะการเป็นมนุษย์อยู่ที่การรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษแก่ตน แก่สังคม และแก่โลก ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่า มนุษยศาสตร์ เป็น “เครื่องมือ” อันสำคัญของการพัฒนามนุษย์ให้เป็นแบบของมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ก็จะไปพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืนมั่นคงสืบไป ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า “สารัตถะ” อันเป็นแก่นสำคัญของการพัฒนาดังกล่าวข้างต้น ปรากฏชัดในแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ จากพระบรมราโชวาท พระมหาชนก และทองแดง ดังจะได้วิเคราะห์ให้เห็นตามลำดับ

แนวพระราชดำริด้านการพัฒนามนุษย์ใน “พระบรมราโชวาท” “พระมหาชนก” และ “ทองแดง”

ดังได้กล่าวแล้วว่า “แนวพระราชดำริ” หมายถึง แนวคิด หรือทัศนคติ ความคิดอันเป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ในมิติมนุษยศาสตร์หรือใน

ด้านจิตวิญญาณหรือคุณค่าคุณงามความดีโดยเฉพาะคุณธรรม จริยธรรม อันสะท้อนหรือถอดรหัสได้จากตัวบทหรือผลงานของมนุษย์ ในที่นี้จะได้วิเคราะห์ จากพระบรมราโชวาท พระมหาชนกและทองแดง ดังนี้

1. “พระบรมราโชวาท”กับการพัฒนามนุษย์

“พระบรมราโชวาท” คือ “โอวาท อันหมายถึง คำแนะนำ คำตักเตือน และคำสั่งสอน” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556 : 1441) ของพระเจ้าแผ่นดินหรือพระมหากษัตริย์ผู้เลิศประเสริฐยิ่ง” (แปลโดยผู้เขียน) ซึ่งในบทความนี้หมายถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

พระบรมราโชวาทในฐานะ “วรรณกรรมคำสั่งสอน” ซึ่งมีจุดมุ่งหมายอันสำคัญเพื่อ “ใช้สั่งสอนศีลธรรมจรรยาและข้อประพฤติปฏิบัติอันดีงามเป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิต” (ปัญญา บริสุทธิ์, 2542: 7) พระบรมราโชวาทที่นำมาวิเคราะห์ คือ พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งผู้เขียนเลือกมา 6 สถาบัน แบ่งเป็นสถาบันในกรุงเทพฯ 3 สถาบัน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันในต่างจังหวัด 3 สถาบัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แต่ละมหาวิทยาลัยผู้เขียนจะเลือกพระบรมราโชวาทมาสถาบันละ 1 องค์ รวมทั้งหมด 6 องค์

พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรนอกจากจะมีคุณค่าต่อการพัฒนามนุษย์แล้ว ยังมีลักษณะเด่นอื่นๆ ที่น่าสนใจคือ **ประการแรก** เป็นพระบรมราโชวาทที่พระราชทานให้เฉพาะผู้ที่ได้รับการคาดหวังว่าจะนำความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนมามาก ไปพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ คือ บัณฑิตในสาขาต่างๆ ของแต่ละมหาวิทยาลัย **ประการต่อมา** พระบรม

ราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตมีลักษณะเป็น “วาทนิพนธ์” คือ มีการเรียบเรียงไว้เป็นต้นฉบับก่อนจึงนำมาอ่านต่อที่ประชุม ทำให้ผู้กล่าวมีโอกาสเลือกเฟ้น ทบทวน แก้ไข ชัดเกลาทั้งความคิดและถ้อยคำสำนวนตลอดจนเรียบเรียงความคิด และจัดรูปประโยคจนเป็นที่พอใจก่อนนำไปอ่านหรือไปสื่อสาร **ประการสุดท้าย** พระบรมราโชวาทมีนัยสำคัญในฐานะ “เครื่องมือ” ให้การศึกษากลมกล่อมเกลาในลักษณะของ “แนะนำ ตักเตือน และสั่งสอน” ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “การพัฒนามนุษย” ด้วยตัวบทวรรณกรรมในมิติของมนุษยศาสตร์นั่นเอง

บัณฑิต คือ “ผู้ทรงความรู้ หรือผู้สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญา” (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556: 662) จึงเป็นที่คาดหวังจากสังคมว่าจะนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมามากไปพัฒนาประเทศหรือสังคม แต่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าบัณฑิตหรือผู้มีการศึกษาสูงนี้ หากขาดไว้คุณธรรม ก็ไม่ต่างจากโจรหรือ เรียกว่า “โจรบัณฑิต” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2537: 35) ซึ่งร้ายยิ่งกว่าโจรทั่วไป ทั้งนี้เพราะพระบรมราโชวาททั้ง 4 สถาบัน ที่นำมาวิเคราะห์มีดังนี้

พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2506 ความว่า

“...จะได้พึงเล็งถึงประโยชน์ของส่วนรวมด้วย ไม่ว่าท่านจะรับราชการหรือดำเนินอาชีพเป็นส่วนตัว การใช้ความรู้ที่ได้ศึกษาจากมหาวิทยาลัยนี้ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองของเราได้มาก...”

พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2506 ความว่า

“...ย่อมเป็นผู้มีความรู้สูง จะไปประกอบกิจการใดก็
คงทำได้โดยอาศัยความรู้ที่ได้เรียนมา แต่การจะทำสิ่ง
ใดโดยใช้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น จะสำเร็จราบรื่น
เสมอไปหาได้ไม่จะต้องมีความรอบคอบรู้จักกาลเทศะ
ยึดหลักศีลธรรมเป็นเรื่องเตือนใจให้ปฏิบัติแต่สิ่งดีงาม
...”

พระบรมราชาโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2539 ความว่า

“...การพัฒนาประเทศจะบรรลุตามเป้าหมายได้มาก
น้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยประกอบหลาย
อย่าง อย่างแรก ต้องมีคนดี คือมีปัญญา มีความ
รับผิดชอบ วิริยะอุตสาหะเป็นผู้ปฏิบัติ”

พระบรมราชาโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2540 ความว่า

“... การพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้น ย่อม
ต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะถ้าบุคคลอันเป็น
องค์ประกอบของส่วนรวมไม่ได้รับการพัฒนาแล้ว
ส่วนรวมเจริญและมั่นคงได้ยากยิ่ง การที่บุคคลจะ
พัฒนาได้ก็ด้วยปัจจัยประการเดียวคือการศึกษา
การศึกษานั้นแบ่งเป็นสองส่วน คือ การศึกษาด้าน
วิชาการส่วนหนึ่งกับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้มี
จิตใจใฝ่ดี ใฝ่เจริญ มีปรกติละอายชั่ว กลัวบาป ส่วน
หนึ่ง การพัฒนาบุคคลต้องพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งสอง
ส่วนเพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ประกอบการ และมี

ความดีไว้เพื่อหนุนการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างให้ เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ...”

จากสาระของเนื้อหาในพระบรมราโชวาททั้ง ๒ องค์ข้างต้น พบลักษณะร่วมของแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนามนุษย์ในประเด็นต่อไปนี

1.1 มนุษย์พัฒนาได้ด้วยการศึกษา สาระสำคัญประการแรกของการพัฒนามนุษย์ คือ การได้รับการศึกษา ดังปรากฏจากพระบรมราโชวาทของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ว่า “การที่บุคคลจะพัฒนาบ้านเมืองได้ก็ด้วย **ปัจจัยประการเดียวคือการศึกษา** ทั้งการศึกษาด้านวิชาการและการอบรม บ่มนิสัยให้เป็นผู้มีจิตใจใฝ่ดี” และยังปรากฏในพระบรมราโชวาททุกองค์ เช่นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า จะพัฒนาประเทศให้บรรลุตามเป้าหมายย่อมประกอบด้วยหลายปัจจัย เช่น **ปัจจัยด้านปัญญาหรือ การให้การศึกษา** ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า จะประกอบกิจการใดก็คง **ทำได้โดยอาศัยความรู้ที่เล่าเรียนมา**

แนวพระราชดำรินี้ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เรื่อง “การพัฒนามนุษย์ด้วยการศึกษา” ที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทดังกล่าวข้างต้นนั้น มีลักษณะสอดคล้องต้องกันกับแนวคิดเรื่อง “การศึกษาเพื่อการพัฒนาคน” ของท่านประยุทธ์ ปยุตโต นักปราชญ์คนสำคัญที่เป็นประจักษ์ประทีปส่องทางการศึกษาไทยมาเนิ่นนานนับตั้งแต่ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชวรมณี พระเทพเวที พระธรรมปิฎก พระพรหมคุณาภรณ์ จนกระทั่งปัจจุบันคือ พระพุทธโฆษาจารย์ หนังสือหลายเล่มของท่านได้เน้นย้ำทัศนคติที่ว่า “การศึกษาคือการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นแหละคือเป็นเนื้อเป็นตัวของความหมายที่แท้ของการศึกษา” (พระราชวรมณี[ป.อ.ปยุตโต], 2526: 70) และมนุษย์ที่จะสมบูรณ์ได้ก็เพราะการศึกษาในฐานะเครื่องมือที่พัฒนาใน 3 ด้าน คือ **พฤติกรรม คุณธรรม และปัญญา** (พระธรรมปิฎก[ป.อ.ปยุตโต], 2541: 188)

1.2 มนุษย์มีเฉพาะความรู้ไม่พอต้องมีคุณธรรมกำกับด้วย แนวพระดำริด้านการพัฒนามนุษย์ในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าบัณฑิตหรือผู้ที่จบการศึกษาในระดับสูงถึงระดับปริญญาชั้นหากบกพร่องหรือไร้ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมแล้วอาจนำความรู้ที่ได้ศึกษามานั้นไปใช้ในการพัฒนาประเทศหรือสังคมอย่างเสียหายหรืออาจนำไปสู่ความฉ้อฉลกลโกงได้อย่างแนบเนียน ดังนั้น สารสำคัญที่ปรากฏในพระบรมราโชวาททุกองค์จึงชี้ให้เห็นว่า ความรู้ทั้งปวงที่จะนำไปใช้พัฒนาประเทศนั้นต้องกำกับด้วยคุณธรรมจะละเลยมิได้ เพราะคุณธรรมความดีจะเป็นเข็มทิศนำทาง ให้ผู้ใช้ความรู้มีจิตใจใฝ่ดี ละชั่ว กลัวบาป ซึ่งความดีเหล่านี้จะเกื้อหนุนให้ประพฤติปฏิบัติทุกประการอย่างถูกต้อง ดังปรากฏ สารสำคัญในพระบรมราโชวาท ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า “ควรใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามาอย่างซื่อสัตย์สุจริต” ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระบุไว้ชัดเจนเช่นกันว่า “การสิ่งใดโดยใช้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียวนั้นจะสำเร็จราบรื่นเสมอไปหาได้ไม่ จะต้องมีความรอบคอบ รู้จักกาลเทศะ ยึดหลักศีลธรรมเป็นเครื่องเตือนใจ”

อาจกล่าวได้ว่า แนวพระราชดำริด้านการพัฒนามนุษย์จากพระบรมราโชวาท ในประเด็นนี้เน้นย้ำว่า การที่มนุษย์ดำรงตนด้วยคุณธรรมอย่างมั่นคง จะนำความรู้ในสาขาต่างๆ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมานั้นไปพัฒนาประเทศหรือสังคมได้อย่างถูกต้องทิศทางจะต้องเป็นความรู้ที่ถูกต้องตามครรลองแห่งความดีงาม อันจะเป็นมรรคเป็นผลต่อการพัฒนาได้ดียิ่ง

1.3 มนุษย์ที่พัฒนาตนจนถึงพร้อมแล้วจะไปพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน แนวพระราชดำริด้านการพัฒนามนุษย์ที่ปรากฏในพระบรมราโชวาททุกองค์ที่นำมาศึกษานั้นชี้ชัดว่า “การศึกษา” หรือความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาเป็น “เครื่องมือ” อันสำคัญยิ่งของการพัฒนามนุษย์ แต่การศึกษาด้านวิชาความรู้เพียงประการเดียวไม่อาจพัฒนามนุษย์ให้ถึงพร้อมหรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ จึงต้องพัฒนาด้านคุณธรรมกำกับความรู้

ด้วย เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนแล้วด้วยการศึกษาหรือความรู้และคุณธรรม ก็จะเป็นกลไกหรือเครื่องมืออันสำคัญต่อการพัฒนาประเทศหรือสังคมได้อย่างยั่งยืน ดังปรากฏในสาระสำคัญจากพระบรมราชาโชวาททั้ง 4 องค์ คือของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ว่า **“การใช้ความรู้ที่ได้ศึกษามาจากมหาวิทยาลัยนี้ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตจะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองของเรา”** หรือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เสนอไว้ว่า **“การพัฒนาประเทศจะบรรลุตามเป้าหมายได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง อย่างแรก ต้องมีคนดี คือมีปัญญา มีความรับผิดชอบ”** ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุไว้ชัดเจนว่า **“การพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้น ย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน”** และของมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่เน้นย้ำประเด็นดังกล่าวไว้เช่นกัน **“ความสำคัญของชาติบ้านเมือง และประโยชน์ส่วนรวม ขอให้พยายามใช้วิชาการให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ การงานทุกอย่างให้สำเร็จด้วยความสุจริตใจต่อส่วนรวม และต่อประเทศชาติ”**

จากที่กล่าวมานี้ พบว่าแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนามนุษย์ที่ปรากฏในพระบรมราชาโชวาททั้ง 4 องค์นั้นให้ความสำคัญว่า มนุษย์พัฒนาได้ด้วย **“การศึกษา”** หรืออีกในหนึ่งคือ การศึกษาเป็นเครื่องมือของการพัฒนามนุษย์ การศึกษาที่ว่านั่นคือ การศึกษาด้านวิชาความรู้และการศึกษาด้านการอบรมบ่มรูปร่างให้มีจิตใจใฝ่คุณธรรม อันแสดงให้เห็นว่า การศึกษาด้านวิชาความรู้เพียงประการเดียวไม่เพียงพอต่อการพัฒนามนุษย์ หากต้องพัฒนามนุษย์ด้านคุณธรรมกำกับไว้ด้วย อันเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ถึงพร้อมหรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมนุษย์ที่ถึงพร้อมแล้วนี้จะเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะพัฒนาประเทศและสังคมให้ยั่งยืนสืบไป

2. “พระมหาชนก” กับการพัฒนามนุษย์

“พระมหาชนก” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ทรง “ปรุง” เรื่องขึ้นจาก “มหาชนกชาดก” เดิม ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เรียกธรรมมี 9 ประการ ได้แก่ “สุตตะ เคย ยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติอุตตะ ชาดก อัมภุตธรรม และ เวทลละ (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2526: 12-13)

ชาดกเป็นการแสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้ามีทั้งหมด 547 เรื่อง (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2551: 83) เนื้อเรื่องเป็นการสอนธรรมะในรูปแบบนิทาน ต่อมาจึงมีการอธิบายขยายความเป็น **อรรถาชาดก** เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นและเป็นต้นเรื่องของชาดกที่คนชั้นหลัง เข้าใจกัน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชนิพนธ์พระมหาชนก และถือเป็น “พระมหาชนก” ที่คนไทยทั่วไปรู้จัก กันเป็นอย่างดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงกล่าวถึงที่มาของ “พระมหาชนก” ว่า เมื่อ พ.ศ. 2520 พระองค์ทรงสดับพระธรรม เทศนาของสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (วิน ธรรมสภารโฆ มหาเถร) วัดราชผาติการาม เรื่องพระมหาชนกเสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยานในมิลิลา ทรงสนพระทัยจึงทรงค้นเรื่องพระมหาชนกในพระไตรปิฎกขุททกนิกายชาดก เล่ม 4 ภาค 2 และทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษตรงจากมหาชนกชาดกตั้งแต่ เรื่อง ทรงแปลเสร็จสมบูรณ์ เมื่อพ.ศ.2531 และทรงโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกในพระองค์

พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกเริ่มเรื่องตามอรรถกถาชาดก กล่าวถึงพระมหาชนกทรงปกครองกรุงมิลิลา เนื้อเรื่องดำเนินไปตามเค้าโครงของชาดก จนถึงพระองค์ทรงดัดแปลงเหตุการณ์ตอนจบของเรื่อง เมื่อพระมหาชนกทอดพระเนตรเห็นมหาชนทำลายต้นมะม่วงที่มีผลรสเลิศ

ทรงระลึกถึงถ้อยคำที่ตรัสกับนางมณีเมขลาว่า จะตั้งสถาบันการศึกษาชื่อ “ปุทธะเลียมมหาวิทยาลัย” และแนะนำการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี

“พระราชดำรัสว่า: อย่าโทมนัสกันไปเลย ต้นมะม่วงโคนไปแล้ว ณ บัดนี้ ปัญหาคือ ฟื้นฟูต้นมะม่วงได้อย่างไร เรามีวิธี 9 อย่างที่ทำได้ หนึ่ง เพาะเมล็ดมะม่วง สอง ถนอมรากที่ยังมีอยู่ในไหงอกใหม่ สาม ปักชำกิ่งที่เหมาะสมแก่การปักชำสี่ เอากิ่งดีมาเสียบยอดกิ่งของต้นที่ไม่มีผลให้มีผลห้า เอาตามาต่อกิ่งของอีกต้น หก เอากิ่งมาทาบกิ่ง เจ็ด ตอนกิ่งให้ออกราก แปด รมควันต้นที่ไม่มีผลให้ออกผลเก้า ทำ “ชีวภูมิล้างเคราะห์”

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 132)

2.1 การพัฒนามนุษย์ด้วยความเพียร ความเพียรเป็นพระราชดำริ หลักหรือแนวคิดสำคัญของพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ดังที่พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวันที่ 28 มีนาคม 2539 ที่ศาลาศุติดาลัย สวนจิตรลดาที่พระองค์กล่าวถึงพระมหาชนกได้ว่า

“ความคิดหลักของชาดกนี้ ชี้ให้เห็นค่าความเพียรต้องมีและสำคัญที่สุดว่า คนเราทำอะไรต้องมีความเพียรแม้จะไม่เห็นฝั่งก็ต้องว่ายน้ำต่อไป และมีคำตอบอยู่ว่าทำไมต้องว่ายน้ำ ไม่เห็นฝั่งมีประโยชน์อย่างไร มีประโยชน์เพราะว่าไม่ว่ายน้ำเจ็ดวันเจ็ดคืน ก็จะไม่พบเทวดา คนอื่นที่ไม่มีความเพียรที่จะว่ายน้ำก็จมเป็นอาหารของปลาของเต่าไปหมดแล้ว ฉะนั้น ความเพียรแม้จะไม่ทราบว่าจะถึงเมื่อไหร่ ไม่เห็นฝั่งก็ต้องเพียรว่ายน้ำ สำหรับอื่นๆก็เป็นเช่นเดียวกัน ฉะนั้น ศูนย์กลางของหนังสือ

เล่มนี้คือ ความเพียร โดยไม่นึกถึงว่าจะได้รับ ประโยชน์อะไรหรือได้ผลอะไร

(рінฤทัย สัจจพันธุ์ , 2552: 86)

เรื่อง “ความเพียร” ในพระมหาชนกมีการกล่าวซ้ำย้ำเน้นในความถี่สูง ดังปรากฏในบทโต้ตอบระหว่างพระมหาชนกกับนางมณีเมขลา ขณะพระมหาชนกทรงว่ายน้ำกลางมหาสมุทรเจ็ดวันเจ็ดคืน เป็นคาถาตั้งแต่ว่าคาถาแรกถึงคาถาที่เจ็ด ความสรุปได้ว่า

คาถาแรก นางเมขลา “นี่ใคร เมื่อแลไม่เห็นฝั่งก็อุตสาหพยายาม
ว่ายอยู่ท่ามกลางมหาสมุทร ท่านรู้อำนาจประโยชน์
อะไร จึงพยายามว่ายอยู่อย่างนี้นักหนา”

คาถาที่สอง พระมหาชนก “ดูก่อนเทวดา เราไต่ร่ตรง
เห็นปฏิปทาแห่งโลก และอานิสงส์แห่ง**ความเพียร...**”

คาถาที่สาม นางเมขลา “... **ความพยายาม**อย่างลูกผู้ชาย
ของท่านก็เปล่าประโยชน์ ...”

คาถาที่สี่ พระมหาชนก “บรูษเมื่อกระทำ**ความเพียร**แม้
จะตายก็ชื่อว่า...”

คาถาที่ห้า นางเมขลา “ การงานอันใด ยังไม่ถึงที่สุด
ด้วย**ความพยายาม** การงานอันนั้นก็ไร้ผล... การทำ
ความพยายามในฐานะอันไม่สมควรใด...”

คาถาที่หก พระมหาชนก “... ถ้าผู้**นั้นละความเพียร**ใน
ฐานะเช่นนั้นเสีย ก็จะไม่รู้ผลแห่งความเกียรจรรย์...”
เรานั้นจักพยายามเต็มสติกำลังจัก**ทำความเพียร**ที่บรูษ
ควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร

คาถาที่เจ็ด นางเมขลา “ ท่านใดถึงพร้อม**ความ
พยายามโดยธรรม... ด้วยกิจคือความเพียร**ของบรูษ...”

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2554: 68-94)

การพัฒนามนุษย์ด้วยความเพียรในพระราชนิพนธ์นี้เน้นความเพียรที่บริสุทธิ์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เน้นพฤติกรรมหรือการกระทำด้วยความเพียรไม่ได้เน้นผลของความเพียร แม้จะทำความเพียรไปโดยไม่เห็นผลที่จะได้รับตอบแทนว่าเป็นอย่างไร ดุจเดียวกับพระมหาชนกที่ว่ายอยู่กลางมหาสมุทรเจ็ดวันเจ็ดคืนโดยไม่เห็นฝั่ง หรือไม่ทราบว่าจะได้เจอกับเทวดา (นางเมขลา) หรือไม่ แต่เพราะความกล้าหาญของอาจ (เป็นความหมายหนึ่งของวิริยะ) ที่จะเผชิญกับปัญหาอย่างไม่หวาดหวั่นต่ออุปสรรคทั้งปวงจึงนำไปสู่ความสำเร็จสมหวังได้ ดังนั้น มนุษย์ที่มีคุณลักษณะด้านความเพียรจึงสามารถขจัดปัญหานานัปการทั้งส่วนตนและสังคมได้ ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “คนล่องทุกข์ได้เพราะความเพียร” (วิริเยนทุกขมจเจติ)

2.2. การพัฒนามนุษย์ด้วยปัญญา แม้พระมหาชนกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จะทรงนำเรื่องมาจากชาตก (นิบาตชาตก และอรรถกถา) แต่ก็ได้สร้างสรรค์เรื่องให้มีลักษณะเด่นเฉพาะพระองค์ซึ่งไม่ปรากฏในชาตกข้างต้น ดังที่ได้เพิ่มเติมเนื้อความที่นางมณีเมขลาสรรเสริญพระมหาชนกและแนะนำให้ตั้ง "โพธิยาลัยมหาวิชาลัย" พระองค์ทรงอธิบายความหมายของ"โพธิยาลัย" ที่อาศัยแห่งแสงสว่าง และ "มหาวิชาลัย" ว่า ที่อาศัยแห่งความรู้อันยิ่งใหญ่ ทั้งอธิบายขั้นตอนการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงเปลี่ยนตอนจบของเรื่องเสียใหม่จาก " พระมหาชนกชาตก" เดิมที่พระมหาชนกตัดสินพระทัยออกผนวชหลังจากทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วงที่มีผลเลิศรสถูกโค่นทำลาย แม้พระนางสีวลี ซึ่งเป็นพระมเหสีจะทูลทัดทานก็ไม่สำเร็จ ทำให้พระนางออกผนวชตามใน “พระมหาชนก” ฉบับพระราชนิพนธ์ พระองค์ทรง “ตีความ” พระมหาชนกเสียใหม่ ให้เหมาะแก่สังคมปัจจุบัน ทรงพระราชดำริว่า การที่พระมหาชนกจะออกผนวชนั้นยังไม่ถึงวาระอันสมควร เพราะยังทรงสร้างความเจริญแก่เมืองมิถิลายังไม่ครบถ้วน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนยังขาดความรู้อันจะนำมา ซึ่งความเสื่อมทราม
แก่บ้านเมืองจึงต้องสร้างสถานศึกษาเพื่อขจัดความมืดบอดทางปัญญา
เสียก่อน ดังความว่า

"... เทวดากล่าวชื่อว่า พระองค์จะยังเข้ามรรคาแห่ง
ความสุขไม่ได้ หากไม่กล่าวธรรม ให้สาธุชนได้สดับ
นางมณีเมขลาให้พระองค์ตั้งสถาบันการศึกษาให้ชื่อว่า
ปุทุทะเลย์มหาวิชชาลัย แม้ในการนั้นก็สำเร็จกิจและ
ได้มรรคาแห่งบรมสุข... เราแน่ใจว่าถึงการที่จะตั้ง
สถาบันแล้ว เป็นสัจจะว่าควรตั้งมานานแล้ว
เหตุการณ์ในวันนี้แสดงความจำเป็นนับแต่อุปราช
จนถึงคนรักษาช้างคนรักษาม้า และนับแต่คนรักษา
ม้าจนถึงอุปราช และโดยเฉพาะเหล่าอมาตย์ ล้วน
จารึกในโมหภูมิทั้งนั้น พวกนี้ขาดทั้งความรู้วิชาการ
ทั้งความรู้ทั่วไป คือความสำนึกธรรมดา พวกนี้ไม่รู้
แม้แต่ประโยชน์ส่วนตน พวกนี้ชอบผลมะม่วง แต่ก็
ทำลายต้นมะม่วง..."

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2554: 124-140)

การพัฒนามนุษย์ด้วยปัญญาในพระราชนิพนธ์นี้ชี้ให้เห็นว่า แม้
มนุษย์จะมีความเพียรแต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะพัฒนาไปสู่มนุษย์ที่สมบูรณ์
หากขาดไร่ซึ่งปัญญา ซึ่งเกิดได้จากการให้การศึกษาทุกประเภททั้ง
การศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย แต่การศึกษาที่จะเป็น
เครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ได้อย่างกว้างขวาง เป็นรูปธรรมตาม
อุดมการณ์แล้วนั้น เชื่อว่าเป็นการศึกษาในระบบคำที่พระมหาชนกดำริที่
จะตั้งสถาบันการศึกษาให้เบ็ดเสร็จ เพื่อขจัดความไม่รู้ทั้งปวง ควบเดียวกับ
พระราชกรณียกิจในการเสด็จถิ่นทุรกันดารที่ขาดความเจริญและขาด

การศึกษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในการพัฒนา
มนุษย์ด้วยการพระราชทานสถาบันการศึกษาต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนา
ด้านสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ด้านต่างๆ

3. " ทองแดง" กับการพัฒนามนุษย์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระราช
นิพนธ์เรื่อง “ทองแดง” เล่มนี้ขึ้นหลังจากที่มีหนังสือเรื่อง "ทองแดง"
เผยแพร่แล้วหลายเล่ม แต่หนังสือเหล่านั้นยังให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน
โดยเฉพาะข้อมูลอัน "สำคัญ" บางประการ ดังความในหน้าพระราชปรารภว่า

ทองแดงเป็นสุนัขธรรมดาที่ไม่ธรรมดา มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกัน
นับว่ากว้างขวาง มีผู้เขียนเรื่องทองแดงก็หลายเรื่อง แต่น่าเสียดายว่าเรื่องที่
เล่ามามีความคลาดเคลื่อนไปจากความจริง และขาดข้อมูลสำคัญบาง
ประการ โดยเฉพาะเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณของทองแดงที่มีต่อ "แม่มะลิ"
ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกย่องว่า "ผิดกับคนอื่นที่เมื่อ
กลายเป็นคนสำคัญแล้ว มักจะลืมตัวและดูหมิ่นผู้มีพระคุณที่เป็นคนต่ำ
ต้อย" ทองแดงเป็นสุนัขที่มีสัมมาคารวะและมีกิริยามารยาทเรียบร้อย
เจียมเนื้อเจียมตัว รู้จักที่ต่ำที่สูง เวลาเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
จะนั่งต่ำกว่าเสมอแม้จะทรงดึงตัวขึ้นมากอด ทองแดงก็จะทรุดลงหมอบกับ
พื้น และทำหูหลูอย่างนอบน้อมคล้ายๆกับแสดงว่า " ไม่อาจเอื้อม"
(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2545: 8)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าคุณลักษณะอันเลิศ ด้านความกตัญญู
ของทองแดงนั้น ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกย่องสุนัขอย่าง
ทองแดงให้เท่าเทียมกับ “คน” ดังข้อความที่ว่า “ผิดกับคนอื่นที่เมื่อกลาย
มาเป็นคนสำคัญมักจะลืมตัวและดูหมิ่นผู้มีพระคุณที่เป็นคนต่ำ
ต้อย” ดังนั้นพระราชนิพนธ์เรื่องนี้จึงทรงเล่าเรื่องราวประวัติของทองแดง
โดยเฉพาะ “จริยปฏิบัติ” อันนอกเหนือจากคุณลักษณะด้านความกตัญญู
อย่างละเอียดลึกซึ้ง

3.1 กลวิธีการใช้ภาษาและภาพพจน์: อุปมานิทัศน์

ตัวละครสัตว์ให้เป็นมนุษย์ กลวิธีที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้สารคดีประเภทเรื่องเล่าเรื่องนี้มีลักษณะเด่นต่างจากสารคดีประเภทเรื่องเล่าเรื่องอื่นคือ กลวิธีการใช้ภาษา ซึ่งในที่นี้จะพินิจเฉพาะการใช้คำ พบลักษณะเด่นคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้คำที่มักใช้กับคนมาใช้กับทองแดงซึ่งปรากฏในความถี่สูง เริ่มตั้งแต่ในหน้าพระราชปรารภที่ทรงใช้คำเพื่อยกย่องคุณลักษณะอันเลิศด้านความกตัญญูของทองแดงที่ปฏิบัติต่อ “แม่ลิ” โดยทรงใช้คำว่า “แม่นม” “แม่มะลิ” “คนอื่น” “คนสำคัญ” “ผู้มีพระคุณ” และ “คนด้อยต่ำ” เพื่อใช้เรียกความสัมพันธ์อันเป็นจริยปฏิบัติอย่างแน่นแฟ้นระหว่าง “ทองแดง” และ “มะลิ” ดังความว่า “ผิดกับคนอื่นที่เมื่อกลายมาเป็นคนสำคัญแล้วมักจะลืมตัว ดูหมิ่นผู้มีพระคุณที่เป็นคนต่ำด้อย” นอกจากนี้ยังทรงใช้คำเรียกความสัมพันธ์ระหว่างทองแดงกับสุนัขตัวอื่นๆ ว่า **แฟน** ดังปรากฏในข้อความว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงรับลูกสุนัขตัวน้อยนี้ไว้เพื่อเป็น **แฟน** ทองดำ” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2545: 19) หรือทรงเรียกสุนัขทั้ง 2 ตัว ว่าเป็น **คู่หมาย** กัน และทรงใช้คำว่า **หนุ่ม** เรียก “**ทองแท้**” ดังนี้ “อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าทองแดงจะเป็น **คู่หมาย** ของทองดำตั้งแต่ก่อนเข้าวัง แต่ในที่สุดคู่ที่แท้จริงของทองแดงก็คือ **ทองแท้** หนุ่ม ‘บาเซนจิ’ และมีลูกด้วยกัน 9 ตัว” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2545: 19) หรือทรงเรียกมะลิว่าเป็น “**ภริยา**” ของสุนัขตัลเมเซียนซึ่งทรงเรียกว่า “**สุดหล่อ**”

จะเห็นว่าคำที่ทรงนำมาใช้เพื่อเรียกสุนัขในเรื่อง เช่น **แม่** **แม่นม** **แฟน** **คู่หมาย** **หนุ่ม** **ภริยา** **สุดหล่อ** **เด็กๆ** **น้อง** คำเหล่านี้โดยปกติแล้วเป็นคำที่ใช้กับคนทั้งสิ้น

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงใช้คำเพื่อสื่อความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมบางประการของทองแดงราวกับเป็นมนุษย์ เช่น

“วันนี้ทองแดงมาเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทองแดงร้องให้ตลอดทางที่มาจากวังทองหลาง อาจเป็นเพราะคิดถึงแม่ หรือ ว่าเหว่ เพราะยังเด็กมาก...แต่น่าประหลาดที่เมื่อถวายตัวแล้วทองแดงก็หยุดร้อง แล้วคลานเข้ามาซุกที่พระเพลาเหมือนฝากชีวิตไว้กับพระองค์ และหลับสนิทอย่างหมดกังวล คลายความหวาดกลัวและความว่าเหว่ทั้งหมด

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ , 2545: 23)

การใช้คำดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าทองแดงมีพฤติกรรม อารมณ์ และความรู้สึกเยี่ยงมนุษย์ เช่น ทองแดงร้องให้ ทองแดงคิดถึงแม่ ทองแดงรู้สึกว่าจะเหว่ เป็นต้น กลวิธีการใช้ภาษาดังกล่าวนำไปสู่ลักษณะเด่นคือ ทรงใช้ภาพพจน์บุคคลวัต (personification) ทำให้ผู้ที่กำลังอ่านเรื่อง “ทองแดง” รู้สึกว่ากำลังอ่านเรื่องของมนุษย์ผู้ถึงพร้อมด้วย “จริยปฏิบัติ” อันงดงามสมบูรณ์ สามารถเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังโอบเอื้อเกื้อกูลต่อสังคมได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย

อย่างไรก็ตามแม้พระราชนิพนธ์เรื่องทองแดงจะจัดเป็นวรรณกรรมสารคดี แต่กลวิธีการใช้ภาษาผ่านคำเรียกเพื่อยกย่องจริยปฏิบัติอันเลิศด้านต่างๆ ของทองแดง ตลอดจนการพรรณนาความรู้สึกนึกคิดของทองแดงดูจืดเย็บกับมนุษย์นั้น นอกจากจะทำให้ผู้อ่านสะท้อนอารมณ์แล้ว ยังทำให้ทองแดงซึ่งมีตัวตนจริง มีลักษณะคล้าย “ตัวละคร” ตัวหนึ่งที่ถูกสมมติขึ้น เพื่อต้องการจะโยงเปรียบกับมนุษย์ผู้ถึงพร้อมด้วย “จริยปฏิบัติ” ด้วยกลวิธีที่คล้ายกับอุปมานิทัศน์ (allegory) ซึ่งมักใช้ใน “เรื่องแต่ง” หรือบันเทิงคดีแต่ “กติกา” ของบันเทิงคดีก็คือ “เรื่องแต่ง” ดังนั้นเมื่อต้องการจะสื่อ “สาระ” หรือแง่คิดสำคัญของเรื่องให้สัมฤทธิ์ผลอย่างหนักแน่นจริงจัง ก็ต้องเลือกสื่อสารผ่าน “เรื่องจริง” เฉกเช่นการสื่อแนวพระราชดำริด้านการกล่อมเกล่าปลูกฝังความดีของมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งคือการพัฒนามนุษย์นั่นเอง

3.2 การพัฒนามนุษย์: การเรียนรู้จาก “จริยปฏิบัติ” ของทองแดง ในหัวข้อที่แล้วได้ชี้ให้เห็นแล้วว่ากลวิธีการใช้ภาษาและภาพพจน์ในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ เหมือนกำลังอ่านเรื่องของมนุษย์ผู้ถึงพร้อมด้วยจริยปฏิบัติในด้านต่างๆ ซึ่งในหัวข้อนี้จะได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์ได้สำนึกตระหนักรู้กันเกิดจากการใคร่ครวญถึงคุณค่าในแบบแห่งความประพัตที่ติงามของผู้อื่นนั้น จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่จะกลมกลืนตัวเองหรือนัยคือการพัฒนาตนเอง ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

3.2.1 ความกตัญญูรู้คุณ จริยปฏิบัติด้านความกตัญญูรู้คุณของทองแดง น่าจะเป็นประเด็นสำคัญยิ่งดังจะเห็นได้จากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำไปกล่าวไว้ในพระราชปรารภในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ อีกทั้งยังทรงใช้ตัวอักษรที่เน้นสีดำให้เข้มข้นกว่าข้อความอื่นซึ่งทำให้การสื่อ “สาร” สำคัญนี้เข้มข้นยิ่งขึ้นด้วย ดังนี้ “... โดยเฉพาะเกี่ยวกับความกตัญญูรู้คุณของทองแดงที่มีต่อ ‘แม่มะลิ’ ... ‘ผิดกับคนอื่นที่เมื่อกลายเป็นคนสำคัญแล้วมักจะลืมตัวและดูหมิ่นผู้มีพระคุณที่เป็นคนต่ำต้อย’...” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2545: 8) จริยปฏิบัติด้านความกตัญญูของทองแดงนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงขยายความให้รายละเอียดแจ่มชัดไว้ว่าเมื่อทองแดงมีอายุ 5 อาทิตย์ ต้องอาศัยนมของ “แม่มะลิ” ซึ่งเป็นสุนัขเทศบาลเช่นเดียวกับทองแดง ทองแดงอยู่ใกล้ชิดและติดตามมะลิตลอดแม้เมื่อทั้งสองแยกจากกัน ทองแดงได้เข้าสวนจิตรลดาเพื่อถวายตัวเป็น “คุณทองแดง” แต่ก็ยังแสดงความเคารพแม่มะลิเมื่อพบกันเฉกเช่นก่อน พฤติกรรมเช่นนี้แสดงว่าแม้ “ทองแดงกลายเป็นคนสำคัญแล้ว” แต่ก็ยังไม่ลืมพระคุณของมะลิ ยังปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายอยู่

3.2.2 ความมีปัญญา ในด้าน “ปัญญา” นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงคุณลักษณะด้านนี้ของทองแดงไว้ว่า ทองแดงเป็นสุนัขที่ฉลาดและ “รู้ภาษา” ไม่ว่าพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวจะรับสั่งกับทองแดงอย่างไร ทองแดงก็จะรู้เรื่องและทำตาม เนื่องจาก “เป็นสุนัขที่ฉลาดและเรียนรู็เร็ว” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชฯ, 2545: 35) เช่น เมื่อทองแดงไปคาบกระดูกไก่ที่อีกามาทิ้งไว้ในบริเวณสวนพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห้ามมิให้ทำเช่นนั้น ทองแดงก็คายกระดูกทิ้งทันที เมื่อพระองค์ทรงชวนทองแดงไปดูปลาตุ๊กที่ “ทะเลน้อย” วังไกลกังวล ทองแดงก็จะวิ่งนำไป อีกครั้งตอนที่พระองค์รับสั่งให้ทองแดงขึ้นชั่งน้ำหนัก ทองแดงจะเดินไปขึ้นบนแท่นของเครื่องชั่งเอง หรือตอนรับสั่งให้นอน “แฉ่งแฉ่ง” เพื่อทาแป้ง หรือเพื่อถ่ายเอกซเรย์ ทองแดงจะทำตามคำสั่งทันที ความมี “ปัญญา” ของทองแดงนั้นแสดงให้เห็นว่าทองแดงเป็นสัตว์ที่ฟังสั่งสอนได้ในระดับหนึ่ง อีกทั้งทองแดงยังสามารถสั่งสอนลูกๆ ให้มีระเบียบวินัยอีกด้วย ดังปรากฏในเหตุการณ์ที่ทองอัฐ ลูกของทองแดง “จับ” พระกรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อเข้าเฝ้าฯ พระองค์รับสั่งให้ทองแดง “ปราม” ทองอัฐ ทองแดงจะตรงเข้าไปจับขาของทองอัฐจนร้องเอ็งยอมแพ้ หรือตอนที่พระองค์รับสั่งให้ทองแดงพาลูกๆ และน้องๆ นอน ทองแดงก็จะวิ่งนำสุนัขเหล่านั้นไปยังบ้าน หรือที่นอนของสุนัขเหล่านั้น

3.2.3 ความจงรักภักดี ความจงรักภักดีที่

ทองแดงมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช นั้น พระองค์ทรงกล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ว่า เวลาที่เข้าเฝ้าฯ ทองแดงจะหมอบในท่าประจำคือไขว้มือ ทองแดงจะเงยหน้าขึ้นลงมองอย่างระวิงระไว เมื่อมีผู้มาเฝ้าฯ “...ทองแดงจะหมอบเฝ้าฯ อยู่ที่พระบาทไม่วิ่งไปไหน และจะหมอบขวางอยู่ตรงกลางระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระดำเนินออกกำลังพระวรกาย...มีบางตัวอย่างทองแดงจะวิ่งลาดตระเวนไปก่อน ถ้าพบสุนัขอื่นผ่านเข้ามาก็จะไล่ไป...เมื่อประทับพักผ่อนพระอิริยาบถ ทองแดงจะหยุดเฝ้าฯ อยู่ใกล้ แต่จะหันหน้าไปด้านนอกเหมือนทำหน้าที่องครักษ์ มิได้คลอเคลียอยู่กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ทำ

หน้าที่รักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ส่วนสุนัขบางตัวจะกระโดด ขึ้นมานั่งเคียงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือแม่บนพระเพลา แต่ ทองแดงไม่เคยขึ้นมานั่งตีเสมอเลย” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2545: 47-51)

3.2.4 ความพากเพียรและอดทน จริยปฏิบัติ

ด้านความวิริยะพากเพียร และอดทนของทองแดงปรากฏในพระราชนิพนธ์ ตอน “ความสามารถพิเศษของทองแดง” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล่าว่า ทองแดงมีความสามารถพิเศษในการปอกมะพร้าวโดยใช้ขา หน้าทั้งสองจับลูกมะพร้าวแล้วหมุนๆ แบบเดียวกับลิงเก็บมะพร้าวจนลูก หล่นจากขั้ว จากนั้นจะใช้ขาข้างหนึ่งเหยียบลูกมะพร้าวไว้แล้วใช้ฟันฉีก เปลือกออกทีละชั้นจนถึงกะลา และเจาะที่ตาของกะลาเพื่อเสียน้ำ มะพร้าว การกระทำดังกล่าวนี้ต้องใช้ความเพียรและอดทนอย่างยิ่งยวด นอกจากนั้นทองแดงยังได้สอนวิชา “ปอกมะพร้าว” ให้กับลูกๆ และสุนัข ตัวอื่นด้วย แต่การปอกมะพร้าวนั้นไม่ใช่ของง่ายทำให้สุนัขเหล่านั้นไม่สามารถอดทนได้จึงล้มเลิกไปกลางคัน ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “การปอกมะพร้าวต้องใช้ความเพียรและอดทนอย่างยิ่ง เพราะกว่าจะ สำเร็จจะใช้เวลานาน บางครั้งจะมีเลือดออกมาติดกับลูกมะพร้าว” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2545: 75) ลักษณะดังกล่าว นี้ชี้ให้เห็นว่าทองแดงได้นำปัญญาและความฉลาดผนวกกับความวิริยะ อดทนสร้างโอกาสอันดีให้กับงานและยังเอื้ออาทร เพื่อแผ่จริยปฏิบัติอันดี งามให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

การพัฒนา মানুষจากพระราชนิพนธ์เรื่อง “ทองแดง” เป็น การวิเคราะห์ให้เห็นถึงเนื้อหาของตัวบทในเรื่องเล่า ที่มีกลวิธีการ สร้างสรรค์ด้วยภาษาและภาพพจน์ที่ทำให้ผู้อ่านรับสารแล้ว ใคร่ครวญ ครุ่นคิดว่าไม่ได้อ่านเรื่องของทองแดงซึ่งเป็นสุนัข แต่กำลังอ่านเรื่องของ มนุษย์ที่ถึงพร้อมด้วยจริยปฏิบัติด้านต่างๆ อย่างบริบูรณ์ แม้จะเป็นเรื่อง

ของคนอื่นก็ตาม แต่เป็นเรื่องที่กระทบอารมณ์ และความรู้สึกในแบบแผนของจริยปฏิบัติอันดีเลิศนั้น ที่จะทำให้ผู้รับสารซึมซับสิ่งสมคุณค่าแห่งความดีงามนั้นด้วยโดยนัยก็คือการพัฒนาตนเอง

การสืบทอดแนวพระราชดำริด้านการพัฒนามนุษย์ในฐานะศาสตร์ พระราชจากพระบรมราชาโชวาท พระมหาชนก และทองแดง

แนวพระราชดำริด้านการพัฒนามนุษย์ในฐานะศาสตร์พระราชจากพระบรมราชาโชวาท พระมหาชนก และทองแดง มีคุณค่าอย่างยิ่งในแง่การพัฒนาตนเอง และการพัฒนาสังคม สมควรที่จะหาแนวทางสืบทอดให้แนวพระราชดำริดังกล่าว ดำรงอยู่พร้อมทั้งเผยแพร่ในวงกว้างเพื่อจะได้นำไปปรับใช้ในการพัฒนาตนและสังคมต่อไป ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการสืบทอดในระบบการศึกษาจะเห็นเป็นมรรคเป็นผลและมีผลกระทบต่อตัวการพัฒนา มนุษย์ในวงกว้างได้ดี เนื่องจากการศึกษาก็คือกระบวนการกลมกลืนและพัฒนามนุษย์อยู่แล้ว ประเด็นที่จะนำเสนอในหัวข้อนี้คือการสืบทอดแนวพระราชดำริศาสตร์พระราชด้านการพัฒนามนุษย์จากพระบรมราชาโชวาท พระมหาชนก และทองแดง ในระบบการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย ดังจะกล่าวตามลำดับ ดังนี้

1. การสืบทอดผ่านการศึกษาในระบบ

การศึกษาในระบบเป็นการจัดการศึกษาที่เป็นทางการซึ่งประกอบด้วย สถานศึกษา หลักสูตร ผู้สอน วิธีการเรียนการสอน และวิธีวัดและประเมินผลอย่างชัดเจน การสืบทอดศาสตร์พระราชด้านการพัฒนามนุษย์ในการศึกษาผ่านระบบควรกระทำดังนี้

1.1 การสร้างหลักสูตร หมายถึงการกำหนดเป็นโครงสร้างของหลักสูตรในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น อยู่ในหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป หลักสูตรในสาขาวิชาเอกในแต่ละคณะ หรือในวิชาเลือก

สถาบันการศึกษาอาจจะตั้งชื่อวิชาให้สัมพันธ์กับคำอธิบายรายวิชา ซึ่งอาจเหมือนหรือต่างกัน เช่น หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป อาจเปิดรายวิชา **บัณฑิตในอุดมคติ** โดยส่วนหนึ่งของเนื้อหา คือ การนำแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาตน และการพัฒนาสังคม/ประเทศจากพระบรมราโชวาทมาให้ นิสิตนำมาศึกษาวิเคราะห์ และร่วมกันอภิปรายเพื่อสกัดเอาสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาตนและประเทศออกมา ทั้งในแง่ของแนวคิด วิธีการ และเป้าหมายของการพัฒนา

หลักสูตรวิชาเอกสาขาวิชาภาษาไทย อาจกำหนดเป็นรายวิชา **วรรณกรรมในรัชกาลที่ 9** ซึ่งศึกษาพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ทั้งหมด ศึกษาได้ทั้งลีลาการใช้ภาษา ศึกษาแนวคิดด้านการพัฒนามนุษย์และสังคม และศึกษาในฐานะเป็นวรรณกรรมคำสอน

1.2 กิจกรรมการเรียนรู้การสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งกิจกรรมหลักที่ได้รับมอบหมายจากผู้สอนในรายวิชาหนึ่งๆ ก็สามารถนำแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ แทรกลงไปได้ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับรายวิชา และคำอธิบายรายวิชานั้นๆ นอกจากนั้นยังมี **กิจกรรมเสริมหลักสูตร** ที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร โดยที่สถาบันการศึกษาให้นักศึกษาเลือกตามความชอบ เช่น กิจกรรมค่ายอาสาสมัครแทรกแนวคิดการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวมที่ร่วมกันพัฒนาตามศาสตร์สาขาต่างๆ จะทำให้การพัฒนาเป็นมรรคผลมากขึ้น

2. การสืบทอดผ่านการศึกษานอกระบบ

การนำแนวพระราชดำริศาสตร์พระราชาด้านการพัฒนามนุษย์ไปพัฒนานิสิตนักศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกระบบ กระทำได้ดังนี้

2.1 การสร้างหลักสูตร หลักสูตรในลักษณะการศึกษานอกระบบที่จะนำแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ไปใช้ เช่น การจัดอบรมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การอบรมนี้จะมีความเบ็ดเสร็จในตัวเอง และอาจเป็น

หลักสูตรที่สนับสนุนวิชาหลักที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาในระบบก็เป็นได้

2.2 กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบที่จะนำแนวพระราชดำริด้านการพัฒนามนุษย์มาใช้ ควรให้สัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง หรือต้องเน้นย้ำในส่วนของหลักสูตร เช่น การอบรมในระยะสั้นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น “การดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์และพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” กิจกรรมที่จัดควรเน้นสภาพสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนให้เน้นถึงความซื่อสัตย์ และความพอเพียงด้วย

3. การสืบทอดผ่านการศึกษาตามอัธยาศัย

การสืบทอดแนวพระราชดำริผ่านการศึกษาในระบบนี้ เป็นการสืบทอดโดยไม่มีรูปแบบของการเรียนรู้ที่ชัดเจน อาจเรียนรู้โดยตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจก็ได้ เพราะเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการตลอดเวลา คู่ขนานไปกับการดำรงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย การสืบทอดแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนาคนผ่านการศึกษาในระบบนี้กระทำได้หลายแนวทาง เช่น การทำป้ายเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนาคน จัดนิทรรศการตามโอกาสต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของแนวพระราชดำริอันหลากหลายนั้น หรือการรวบรวมพระบรมราโชวาทที่เกี่ยวกับการพัฒนาคน บทวิเคราะห์พระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” และ “ทองแดง” ผ่านเว็บไซต์ แล้วให้มีการสื่อสารสองทางในเว็บบอร์ด อันเป็นการเปิด “พื้นที่” ให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่อง “การพัฒนาคน” ตามแนวพระราชดำริ เปิดประเด็นการน้อมนำแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนาคนไปประยุกต์ใช้ให้ได้ผลอย่างไร แล้วมีการนำเสนอแนะแนวทางปฏิบัติที่ตนเองนำไปใช้แล้วได้ผล เพื่อจะได้เป็นแนวทางให้ชุมชนคนในเว็บไซด์คนอื่นๆนำไปใช้ได้ด้วย ซึ่งเป็นวิธีการขยายผลในวงกว้าง

สรุป

ศาสตร์พระราชานี้เพื่อการพัฒนาคน หมายถึง องค์ความรู้ด้านการพัฒนาคนในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในมิติของมนุษยศาสตร์กล่าวคือมุ่งเน้น วิธีคิดและให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่อง “จิตวิญญาณ” หมายถึงคุณค่าหรือคุณงามความดีอันเป็น “จริยปฏิบัติ” ที่สั่งคมยุคข้อมูลข่าวสารพูดถึงหรือให้ความสำคัญน้อยกว่าเรื่องของเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมต่างๆ ประเด็นด้านจิตวิญญาณหรือ “จริยปฏิบัติ” ในบทความนี้ ศึกษาผ่านพระราชนิพนธ์ “พระบรมราโชวาท” “พระมหาชนก” และ “ทองแดง” อันเป็นไปตามนิยามของมนุษยศาสตร์คือวิเคราะห์ ไคร่ครวญ และประเมินค่าผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์โดยมี “ภาษา” เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้ความจริงซึ่งแนบแน่นอยู่กับ “คุณค่า” นั้น

แนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนาคนจาก “พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิต” ทั้ง 6 องค์ จากการวิเคราะห์แล้วพบลักษณะเด่น 3 ประการคือ ประการแรก **มนุษย์พัฒนาได้ด้วยการศึกษา** เพราะการศึกษามีหน้าที่ในการขัดเกลาและถ่ายทอดวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาคน ประการต่อมา **มนุษย์มีเฉพาะความรู้ไม่พอต้องมีคุณธรรมกำกับ** เพราะหากไม่มีคุณธรรมกำกับแล้วมนุษย์ที่มีความรู้มาก ศึกษามาดีอาจใช้ความรู้ไปผิดที่ผิดทางได้ อันจะก่อผลกระทบต่อประเทศชาติหรือสังคมอย่างเสียหายและรุนแรงได้ ประการสุดท้าย **มนุษย์ที่พัฒนาตนจนถึงพร้อมแล้วจะไปพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน**

พระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” นำเสนอการพัฒนาคนไว้ 2 ประการคือ **การพัฒนาคนด้วยความเพียร** และ **การพัฒนาคนด้วยปัญญา** ส่วนพระราชนิพนธ์เรื่อง “ทองแดง” นำเสนอแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาคนต่างจาก 2 เรื่อง ที่กล่าวแล้ว กล่าวคือ

พระราชนิพนธ์เรื่อง “ทองแดง” เป็นเรื่องเล่าเชิงสารคดีที่เน้นเรื่องราวความจริงของ “ทองแดง” สุนัขทรงเลี้ยงในพระองค์ แต่ด้วยกลวิธีของการแต่งโดยเฉพาะกลวิธีของการใช้ภาษาและการใช้ภาพพจน์ทำให้เรื่องราวของสุนัขเป็นประหนึ่งเรื่องของมนุษย์ โดยการเทียบโยงให้เห็น ดังนั้น “จริยปฏิบัติ” ของ “ทองแดง” ในด้าน **ความกตัญญู ความมีปัญญา ความจงรักภักดี และความวิริยะ พากเพียร และความอดทน** จึงเป็นดุจ “จริยปฏิบัติ” ของมนุษย์ไปด้วย

การพัฒนามนุษย์ด้าน “จริยปฏิบัติ” หรือด้าน “จิตวิญญาณ” หรือคุณงามความดีเป็นสิ่งที่คนทั่วไปมองข้ามด้วยเหตุที่จะอธิบายให้เป็นรูปธรรมทำได้ยากและไม่ก่อให้เกิดผลต่อเรื่องปากท้องหรือเศรษฐกิจของมนุษย์โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้มนุษย์ดำรงชีวิตด้วยนวัตกรรมอันหลากหลาย เรื่องของ “คุณค่า” จึงถูกกดทับไว้ อันที่จริงเรื่องคุณงามความดีควรกระตุ้นเตือนให้มนุษย์สำนึกตระหนักอยู่ตลอดเวลาของการมีลมหายใจ มนุษย์ที่ดำรงมั่นอยู่ในคุณค่าดังกล่าวอย่างแนบแน่นนี้ถือได้ว่าได้พัฒนาตนเองอย่างถึงพร้อมแล้ว และจะได้นำความรู้ที่มีอยู่ไปพัฒนาสังคมได้อย่างมั่นคงยั่งยืน ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นไปตามแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนามนุษย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช ซึ่งปรากฏให้เห็นมาต่อเนื่องเนิ่นนานผ่านโครงการต่างๆ แม้แต่ในพระราชนิพนธ์ต่างๆ อย่างน้อยก็ปรากฏใน พระบรมราโชวาท พระมหาชนก และทองแดง จนนำไปสู่การเป็น “ศาสตร์พระราชารเพื่อการพัฒนามนุษย์” อันสอดคล้องและเชื่อมโยงกับรางวัลอันสูงสุดว่าด้วย “ การพัฒนามนุษย์” ที่องค์การสหประชาชาติทูลเกล้าฯ ถวาย

“คุณค่า” อันเกิดจากแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนามนุษย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังได้กล่าวแล้วนั้น ชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะสังคมจะเปลี่ยนแปลงรุดหน้าไปอย่างไร การพัฒนามนุษย์ด้าน “จิตวิญญาณ” หรือ “จริยปฏิบัติ” ในมิติของมนุษยศาสตร์ยังคงมีความ

จำเป็นที่จะต้องพัฒนา ควบคู่ไปเสมอ ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงเห็นว่าควรจะมี การสืบทอดแนวพระราชดำริ “ ศาสตร์พระราชา ” เพื่อการพัฒนามนุษย์ ให้ดำรงอยู่ และมีผลกระทบในวงกว้างโดยเฉพาะการสืบทอดในมิติของ การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ รูปแบบแรก คือสืบทอดผ่านการศึกษาในระบบ ในด้านการสร้างหลักสูตรทั้งหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป และหลักสูตร วิชาเอก ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งกิจกรรมหลักและกิจกรรม เสริม รูปแบบต่อมา คือ สืบทอดผ่านการศึกษานอกระบบ ในด้านการ สร้างหลักสูตร ซึ่งอาจเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับการอบรมระยะสั้นๆ และ กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่ง ควรจัดสภาพให้สอดคล้องกับหลักสูตร รูปแบบสุดท้ายคือ สืบทอดผ่านการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งอาจทำได้ หลายแนวทาง เช่น การทำป้ายเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ ตามโอกาส ต่างๆ การจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระราชดำริ นำเสนอด้วยระบบออนไลน์ ในรูปแบบต่างๆ ตามความทันสมัยของสื่อใน ยุคปัจจุบัน

รายการอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2537). **ข้าฯคือบัณฑิต: หลอมแนวคิดคนรุ่นใหม่สู่ภาวะปัญญาแห่งยุค**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ชัชณะ รุ่งปัจฉิม. (2545). แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา (1-77). ใน **การเปลี่ยนแปลงสังคมและการบริหารการพัฒนา หน่วยที่ 7-10**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2547). ความรู้ของมนุษย์ : วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์. ใน **ปรีชา ช่างขวัญยืน (3-20). การวิจัยทางมนุษยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา บริสุทธิ์. (2542). **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). **การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (2545). **ทองแดง**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (2554). **พระมหาชนก**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ [ชำระเพิ่มเติมช่วงที่ 1]**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2526). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิชชิ่ง.

รายการเดินหน้าประเทศไทย. (2560). สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2560.<http://www.thaigov.th/index.php/th/program2/item/108648-id108648>

รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2552). จากเก้าอี้ใหม่วรรณศิลป์ไทยไม่ลื่นสูญ.

กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ศุสิทธิ์ บุญบงการ. (2549). รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ จากสหประชาชาติ. ใน วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา, 6-12.

ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. (2560). สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2560. จาก

<http://www.thaigov.go.th/index.php/program2/item/109857-id109857>.

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). คำแนะนำการเขียนโครงการวิจัยในสาขาปรัชญา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ. (อัดสำเนา).

สุภาพรพรณ ฌ บางช้าง. (2526). ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาและวรรณคดี พุทธศาสนาล้านนาที่มีต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก¹

The Influence of Indian - Sri Lankan Buddhist literature and Lanna Buddhist literature on the Writing of Phrachao Learb-Loke.

ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์²

บทคัดย่อ

พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องหนึ่งที่มีความน่าสนใจ คือเป็นวรรณคดีแห่งการจดบันทึกเส้นทางแสวงบุญเพื่อการสักการะพระธาตุและพระพุทธรูปในดินแดนล้านนาและอาณาจักรใกล้เคียง โดยวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้มีความเชื่อเดิมอยู่ว่าเป็นผลงานของพระธรรมรสแห่งหงสาวดี ซึ่งเขียนขึ้นในครั้งที่เดินทางไปศึกษาพุทธศาสนายังศรีลังกา แต่จากการศึกษาโดยการเทียบเคียงพระเจ้าเลียบโลกกับวรรณคดีพุทธศาสนาที่ประพันธ์มาก่อนหน้านี้พบว่า พระเจ้าเลียบโลกมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับวรรณคดีพุทธศาสนาเหล่านี้ จึงอาจมีความเป็นไปได้ว่า พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลการ

¹ บทความวิชาการชิ้นนี้ศึกษาพระเจ้าเลียบโลกซึ่งเป็นหนังสือที่ระสังงานทำบุญคล้ายวันเกิดครบ 75 ปี ท่านเจ้าคุณพระสุพรหมยานเถร (ทอง สิริมังคโล) เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2541

² นักวิชาการอิสระ

ประพันธ์มาจากวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาและวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา

คำสำคัญ: พระเจ้าเลียบโลก วรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา

Abstract

Phrachao Learb-Loke is one of the Lanna Buddhist narratives. It is the recordings of a pilgrimage to pay homage to the relics and footprints of the Buddha in Southeast Asia. This Lanna Buddhist work was first believed to be written by Dhammarasa of Hanthawaddi and was written when he traveled to Sri Lanka to study Buddhism. However, comparing Phrachao Learb-Loke to other classic Buddhist literary works, it is found that this Lanna Buddhist work has similar contents to those classics. Therefore, it is possible that Phrachao Learb-Loke was influenced by Indian-Sri Lankan and Lanna Buddhist literature.

Keywords: Phrachao Learb-Loke, Indian-Sri Lankan Buddhist Literature, Lanna Buddhist Literature

ความนำ

พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่สะท้อนเรื่องราวการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยพระพุทธเจ้าเองไปยังอาณาบริเวณที่เป็นเขตของรัฐไท ตั้งแต่สิบสองปันนาเรื่อยลงมาจนถึงล้านนาและล้านช้าง (รัตนาพร เศรษฐกุล, 2552: 16) ตรีศิลป์ บุญขจร (2548: 148) เสนอว่าการสร้างตำนานที่ผสมผสานพุทธประวัติเข้ากับภูมิสถานในดินแดนของชนเผ่าไทเพื่อสร้างพุทธตำนานท้องถิ่นที่ร้อยสอดสายสัมพันธ์ของชนเผ่าไทยในดินแดนล้านนา สิบสองปันนา ไทยใหญ่ ล้านช้าง เข้าด้วยกัน แต่ทว่าเจียรชาย อักษรดิษฐ์ (2552: 40) เสนอว่า ตำนาน (พระเจ้าเลียบโลก) ได้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับเรื่องราวของผู้คนและสังคมทั้งในระดับภูมิภาคภายใต้บริบทของพุทธศาสนา นับตั้งแต่ ลังกา มอญ อโยธยา ล้านนา สิบสองปันนา และล้านช้าง หรือที่ในตำนานกล่าวว่า เป็นดินแดนสุวรรณภูมิ³ แสดงว่าวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้ ได้สร้างฉากการเสด็จเยือนดินแดนนอกชมพูทวีปของพระพุทธเจ้าว่า พระองค์เสด็จยังดินแดนสุวรรณภูมิ คือมิได้เสด็จเพียงดินแดนทางตอนเหนือของประเทศไทยและดินแดนบางส่วนในประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น แต่พระองค์เสด็จยังดินแดนในส่วนกลางของประเทศไทยอีกด้วย คือ อโยธยา หรือ อโยธिया

³ สามารถศึกษาเส้นทางเสด็จของพระพุทธเจ้าในพระเจ้าเลียบโลกเป็นรูปแบบที่ได้ในกัตัญญ ชูชื่น. (2525). พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา : บทวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: ปริญาาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Donaid K. Swearer, Sommai Premchit, and Phaitoon Dokbuakaew (ใน รัตนาพร เศรษฐกุล, 2552: 17) เสนอว่า วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้ ทำให้เกิดการจาริกแสวงบุญเพื่อสร้างสมบุญบารมีตามแนวคิดพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน การเสด็จยังดินแดนสุวรรณภูมิของพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวก ได้แก่ พระอานนท์ พระอินทร์ และพระเจ้าอโศก สู่การกลายเป็นนิทานอธิบายเหตุที่มาของชื่อบ้านนามเมือง และทำให้เข้าใจถึงความสามารถของผู้แต่งวรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนาเรื่องนี้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องเล่าและตำนานอธิบายเหตุ เห็นถึงวิถีชีวิต และความเชื่อของผู้คนในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี (ประคอง นิมมานเหมินท์, พรรณเพ็ญ เครือไทย และลมุล จันทน์หอม บรรณาธิการ, 2554: 260)

บทความนี้มุ่งศึกษาประเด็นอิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องอื่นที่มีอิทธิพลต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก ผู้ศึกษามีความสนใจเนื่องจากเหตุการณ์บางเหตุการณ์ในวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้มีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีพุทธศาสนาบางเรื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดธรรมเนียมการแต่งประพันธ์วรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนา หรืออิทธิพลการสร้างฉากหรือการสร้างเหตุการณ์ในเรื่องอีกด้วย

1 ที่มาของพระเจ้าเลียบโลก

พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่ทรงคุณค่า และเป็นวรรณคดีไทยเรื่องสำคัญของทางภาคเหนือและภาคอีสาน การศึกษาวรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนาเรื่องนี้ จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงที่มาด้วย วรรณคดีพุทธศาสนา ล้านนาเรื่องนี้เป็นวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลมา

จากล้านช้าง พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มาจากอาณาจักรล้านช้าง ตั้งแต่พ.ศ. 2058 โดยมีพระภิกษุชาวล้านช้างชื่อว่า “พระเทพกุลเถระ” แต่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า พระภิกษุรูปนี้เป็นผู้แต่ง (กตัญญู ชูชื่น ใน พรรณเพ็ญ เครือไทย บรรณาธิการ, 2540: 227) จนกระทั่งกตัญญู ชูชื่น (ใน พรรณเพ็ญ เครือไทย บรรณาธิการ, 2540: 229) ได้มีคำว่า “พระมหาโพธิสมภาร” เป็นผู้รจนา ดังมีปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกว่า “ตำนานอันนี้ มหาโพธิสมภาร ลูกช่างเรือ ตีนดอยเก็ง เขียนเอาจิม สวามีธรรมสรเมงอันเอามาแต่ลังกาทวีป ปางเมื่อพระยาหงสาวดีใช้ไฟตลุสานันนั้นแล...” ซึ่งแสดงว่า พระมหาโพธิสมภารเป็นผู้คัดลอกพระเจ้าเลียบโลกมาจากต้นฉบับของพระสวามีธรรมรสซึ่งเป็นฉบับมาจากศรีลังกา เขียรชาย อักษรดิษฐ์ (2552: 6) เสนอข้อสันนิษฐานต่อกรณีพระสวามีธรรมสรเมง หรือ พระธรรมโรโส หรือ พระธรรมรส ภิกษุชาวมอญ ในราวปี พ.ศ. 2050 ที่ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์แห่งหงสาวดีให้เดินทางไปศึกษางานพระพุทธศาสนา พร้อมกับได้รับรู้เรื่องราวของการประดิษฐานพระธาตุและพระพุทธรูปในดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะพื้นที่ราชอาณาจักรมอญและดินแดนใกล้เคียง อันประกอบด้วย ล้านนา ฉาน และสิบสองปันนา รวมถึงทางตอนใต้ของจีน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการบันทึกเอาไว้ก่อนแล้ว ณ สำนักพระหิน หรือมหาเสลาอาราม ณ กรุงลังกา ต่อมาหลังจากพระธรรมรสเดินทางกลับจากลังกา ได้เดินทางจาริกแสวงบุญไปยังพระธาตุและพระพุทธรูปที่ปรากฏในบันทึกที่พระธรรมรสคัดลอกมา ทั้งในราชอาณาจักรมอญตลอดจนถึงดินแดนใกล้เคียง เท่าที่จะสามารถเดินทางไปถึงได้ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2060-2066 ซึ่งน่าจะเป็น

ระยะเวลาที่พระธรรมรสกลับจากลังกาแล้ว โดยใช้เวลาเดินทางจาริกต่อในดินแดนต่างๆ อีกราว 6 ปี จึงได้เริ่มเขียนงานชิ้นนี้ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2066

ดังนั้น พระเจ้าเลียบโลกจึงมีพระธรรมรสเป็นผู้ประพันธ์ แล้วพระมหาโพธิสมภารเป็นผู้คัดลอก ดังมีระบุในพระเจ้าเลียบโลกว่า หลังจากพระธรรมรสกลับจากศรีลังกาสู่กรุงเทพฯ ก็ได้จาริกนมัสการพระธาตุและพระพุทธรูปในกรุงทริภุชยะเป็นต้นไปจนถึงพระธาตุดอยเก็ง เมืองหอด (ปัจจุบันคือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่) พระมหาโพธิสมภารซึ่งเป็นคนในพื้นที่นั้น ทราบข่าวการมานมัสการพระธาตุดอยเก็งของพระธรรมรส จึงเข้าพบเพื่อขอคัดลอกบันทึกตำนานพระธาตุและพระพุทธรูปจากท่าน จากนั้นก็มีการคัดลอกวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องนี้สืบทอดกันต่อมา (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 151)

ถึงแม้ว่า วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้จะพบกับข้อมูลที่มาว่า เป็นงานคัดลอกมาจากบันทึกของพระธรรมรสแห่งหงสาวดี โดยพระมหาโพธิสมภารแห่งล้านนาเป็นผู้คัดลอกคนแรกและยังมีพระภิกษุและฆราวาสผู้ชายคัดลอกวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้สืบทอดมาอีกหลายรุ่น ผู้ศึกษาอ่านและศึกษาพระเจ้าเลียบโลกอย่างถี่ถ้วนก็ไม่ตัดสินใจเชื่อว่า วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องนี้มาจากการคัดลอกหนังสือพระธาตุและพระพุทธรูปเพียงอย่างเดียว พอนำพระเจ้าเลียบโลกมาศึกษาเทียบเคียงกับวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่ประพันธ์ก่อนพระเจ้าเลียบโลก พบว่ามีฉากและเหตุการณ์ในพระเจ้าเลียบโลกไปคล้ายคลึงพอสมควร แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าเลียบโลกได้รับอิทธิพลการประพันธ์มาจากวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องอื่นด้วย เพื่อ

เป็นการแสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันระหว่างวรรณคดีพุทธศาสนา เรื่องอื่นกับพระเจ้าเลียบโลก หรือเพื่อแสดงให้เห็นถึงการรับอิทธิพลจาก วรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่มี ต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก จึงนำไปสู่การศึกษาเชิงเทียบเคียงกัน ระหว่างพระเจ้าเลียบโลกกับวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องอื่นดังนี้

2 อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาต่อการประพันธ์ พระเจ้าเลียบโลก

ผู้ศึกษาพบว่า ฉากหรือเหตุการณ์บางส่วนในพระเจ้าเลียบโลกมีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาทั้งหมด 5 เรื่อง คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา⁴ ทาฐาธาตุงศ์⁵ ทีปวงศ์⁶ และมหาวงศ์⁷ ซึ่งมี เหตุการณ์ที่คล้ายกันถึง 8 เหตุการณ์ (1) เหตุการณ์อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 เสด็จ (2) เหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุ (3) เหตุการณ์ พระพุทธเจ้าประทับรอยพระบาท (4) เหตุการณ์พระพุทธเจ้าโปรดยักษ (5) เหตุการณ์พระพุทธเจ้าโปรดพญานาค (6) เหตุการณ์ยุคเสื่อมแห่ง มนุษยชาติ (7) เหตุการณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และ

⁴ คัมภีร์ที่อธิบายความหมายของคำและความในพระไตรปิฎก (สุภาพรรณ ฌ บางช้าง , 2526: 271)

⁵ คัมภีร์ว่าด้วยเรื่องพระเขี้ยวแก้ว

⁶ คัมภีร์ทางประวัติศาสตร์เล่มแรกของลังกา (พัฒน์ เพ็งผลา, 2549: 154)

⁷ คัมภีร์อรรถกถาของคัมภีร์ทีปวงศ์ (พัฒน์ เพ็งผลา, 2549: 154) สุภาพรรณ ฌ บางช้าง (2526: 402) เสนอว่า คัมภีร์มหาวงศ์คือ คัมภีร์ทีปวงศ์ฉบับปรับปรุงใหม่

(8) เหตุการณ์พระเจ้าอโศกมหาราชกับพระพุทธเจ้า ผู้ศึกษาจะนำเหตุการณ์ทั้ง 8 ในวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกามาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์หรือฉากในพระเจ้าเลียบโลกดังนี้

2.1 เหตุการณ์อดีตพระพุทธเจ้าทั้งสามพระองค์เสด็จ

ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวถึงอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ไว้ถึง 3 เหตุการณ์ ดังนี้

1) ประดิษฐานพระเกศาธาตุที่กรุงอุปลนคร (กรุงหงสาวดี)

พระสมณโคดมพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุ 8 เส้น⁸ แก่พ่อค้าสองพี่น้องมีชื่อว่า “ตปุสสะ” และ “ภัลลิกะ” นำไปประดิษฐานยังภูเขาที่มีชื่อว่า “สิงคุตตรบรรพต” ในกรุงอุปลนคร (กรุงหงสาวดี) ซึ่งเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าในอดีตทั้ง 3 พระองค์ เคยนำพระเกศาธาตุของพระองค์มาประดิษฐานไว้ (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 29-34) เหตุการณ์นี้ตรงกับอรรถกถาโคตมพุทธวงศ์ แต่พระพุทธเจ้ามิได้มอบพระเกศาธาตุแก่พ่อค้าทั้งสองคน

⁸ ระหว่างทางพ่อค้าสองพี่น้องได้ผ่านเมืองเซตุดรนนคร ได้มอบพระเกศาธาตุ 2 เส้นถวายแด่พระเจ้าเซตุดรนนคร และถูกพยานาคขโมยไป 2 เส้น จึงเหลือพระเกศาธาตุเพียง 4 เส้นไปยังกรุงอุปลนคร (หงสาวดี) (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 31)

2) อติตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์โปรดยักษอารักษ์

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยบริวารอันประกอบด้วยพระสาวก พระอินทร์ และพระเจ้าอโศก เดินทางมาถึงเมืองแรม ตรงก้อนหินใหญ่ ก้อนหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอนานนท์ว่า ที่แห่งนี้มียักษ์ตนหนึ่ง ปกปักษ์รักษาอยู่ อติตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ล้วนเคยเสด็จมาโปรด จนมาถึงสมัยของเรา เราก็ต้องโปรดยักษอารักษ์ตนนี้ รวมทั้งพระศรีอาริย์ (พระอนาคตพุทธเจ้า) ด้วย (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 57-59) เหตุการณ์นี้สันนิษฐานว่า ได้รับอิทธิพลมาจากเหตุการณ์โปรดยักษของ อติตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ซึ่งมีปรากฏในพุทธวงศ์กุสันธพุทธเจ้ากับอรรถกถาพุทธวงศ์ของอรรถกถากุสันธพุทธวงศ์ คือ พระกุกกุสันธพุทธเจ้า เสด็จโปรดยักษกินคนนามว่า “นรเทพ” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 73, 2525: 637, 644-645) และ อรรถกถากัสสปพุทธวงศ์กล่าวว่า พระกัสสปพุทธเจ้าทรงโปรดยักษที่ จำแลงเป็นพระราชาแล้วไล่จับคนในเมืองกินนามว่า “นรเทพ” (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 73, 2525: 677-678) ดังนั้น ถึงแม้ว่ายักษที่อติตพระพุทธเจ้าทั้ง 2 พระองค์ โปรดจะมีชื่อเหมือนกัน แต่ก็เป็นคนละตนกัน แล้วในอรรถกถาพุทธวงศ์ ของพระโกนาคมพุทธเจ้ากลับไม่กล่าวถึงเหตุการณ์โปรดยักษเลย แต่ ทว่าเหตุการณ์โปรดยักษของอติตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ในพระเจ้าเลียบโลก ไม่คล้ายกับอรรถกถาพุทธวงศ์เลยทีเดียว เพราะไม่มีเหตุการณ์ที่อติต พระพุทธเจ้าไม่สามารถโปรดยักษได้จนต้องให้พระสมณโคดมพุทธเจ้าเสด็จ มาโปรดอย่างในพระเจ้าเลียบโลก

3) พระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ประทับรอยพระบาท

เหตุการณ์อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ประทับรอยพระบาท นั้นมีปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกถึง 3 เหตุการณ์ด้วยกัน เช่น เหตุการณ์แรกคือ พระพุทธเจ้าเสด็จพร้อมด้วยพุทธบริวารไปประทับยังกรุงโกสัมพี แล้วเสด็จเสวยภัตตาหารที่เวภารบรรพต (ดอยรังรุ้ง) พญานาคตนหนึ่งทูลขอรอยพระบาทจากพระองค์ ซึ่งในที่แห่งนี้อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ทรงเคยประทับรอยพระบาทไว้ (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 19-20) เหตุการณ์ที่สองคือ อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 เคยเสด็จโปรดพญาอาพวกยักษ์แล้วทรงประทับรอยพระบาทไว้ที่เมืองอาพวินคร (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 89-90) และเหตุการณ์สุดท้ายคือ อดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 เคยเสด็จโปรดเทวดาในเมืองโคแล้วทรงประทับรอยพระบาทไว้ (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 98) สันนิษฐานว่าการประทับรอยพระบาทของพระพุทธเจ้ามีปรากฏในพระไตรปิฎก 2 แห่งด้วยกัน คือเรื่องสโกฏกโกรัมชทายกเถราปทาน ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระภิกษุนามว่า “สโกฏกโกรัมชทายกเถระ” กล่าวว่าในอดีตชาติของพระภิกษุรูปนี้ได้บูชารอยพระบาทแห่งพระสิขีพุทธเจ้าด้วยดอกหงอนไก่ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 71, 2525: 830-831) และเรื่องโกรัมชปุพผิยเถราปทาน ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระภิกษุนามว่า “โกรัมชปุพผิยเถระ” กล่าวว่าในอดีตชาติของพระภิกษุรูปนี้เคยบูชารอยพระบาทแห่งอดีตพระพุทธเจ้านามว่า “พระติสสพุทธเจ้า” ด้วยดอกหงอนไก่เช่นกัน (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 72, 2525: 39-40) แสดงว่าพระพุทธเจ้ามีพุทธกิจในการประทับรอยพระบาทด้วย ดังอดีตพระพุทธเจ้าสองพระองค์คือ พระติสสพุทธเจ้าและพระสิขีพุทธเจ้า

2.2 เหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุ

ในพระเจ้าเลียบโลกปรากฏเหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุอยู่บ่อยครั้ง จากการสังเกตเหตุการณ์เหล่านี้พบว่า การมอบพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้ามีเหตุปัจจัยด้วยกัน 3 ประการ คือ

1) พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุเพราะทรงทำ

ตามพุทธประเพณี เช่น พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุแก่พ่อค้าสองพี่น้องนามว่า “ตปุสสะ” และ “ภัลลิกะ” นำไปประดิษฐานร่วมกับพระเกศาธาตุของอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ยังกรุงอุปลนคร (กรุงหงสาวดี) (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 29-34) เหตุการณ์พ่อค้าสองพี่น้องในพระเจ้าเลียบโลกแตกต่างกับเหตุการณ์ที่สองพ่อค้าถวายตนเป็นอุบาสกคู่แรกของพุทธศาสนาซึ่งมีปรากฏในอรรถกถาโคตมพุทธวงศ์ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 73, 2525: 727) ซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ได้มอบพระเกศาธาตุแต่สองพ่อค้า

2) พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุเพราะสถานที่

แห่งนี้เหมาะแก่การรองรับพระศาสนา เช่น หลังจากพระพุทธเจ้าโปรดยักษ์ที่อาศัยอยู่บนโลหกุฏบรรพต (ดอยจอมทอง) ในเมืองพะยากแล้วพระองค์ทรงประทับอยู่บนโลหกุฏบรรพต ขณะนั้นผู้เป็นเจ้าปกครองเมืองพะยากนำอาหารและน้ำดื่มขึ้นไปถวายพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงพิจารณาว่า สถานที่แห่งนี้เหมาะสำหรับตั้งพระศาสนา พระเจ้าโศกจึงทูลขอพระเกศาจากพระพุทธเจ้า เพื่อประดิษฐานไว้ในดินแดนแห่งนี้ โดยนำ

ผอบทองมารองรับแล้วใส่ไว้ในผอบแก้วมรกตสีเปลือกไข่เขียวอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำพระธาตุประดิษฐานยังถ้ำในบริเวณนั้น (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 102)

3) พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุเพราะมีผู้ทูลขอ

เช่น พระพุทธเจ้าเสด็จยัจริมฝั่งแม่น้ำระมิงค์แล้วทรงพบก้อนหินรูปเต่าและประทับนั่งบนก้อนหินเต่านั้น พญานาคผู้พำนักอยู่ในแม่น้ำระมิงค์ขึ้นมากระทำการสักการะพระพุทธเจ้าพร้อมทูลขอพระเกศาธาตุ แต่พระพุทธเจ้าทรงแลเห็นว่า ที่แห่งนี้ไม่มีถ้ำที่สามารถประดิษฐานพระเกศาธาตุได้ จึงไม่ทรงมอบพระเกศาธาตุตามที่พญานาคทูลขอ พญานาคจึงเปลี่ยนเป็นทูลขอให้พระพุทธเจ้าประทับรอยพระบาทไว้ในที่แห่งนี้ เพื่อไว้เป็นที่สักการะของมนุษย์และเทวดาทั้งหลายแทน พระพุทธเจ้าจึงประทับรอยพระบาทไว้ (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 116)

เหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎก รวมทั้งวรรณคดีพุทธศาสนาหลังกายอย่างอรรถกถาด้วย แต่กลับมีปรากฏในมหาวงศ์ที่ว่า พระพุทธเจ้าประทานพระเกศาธาตุแด่พระสุมนเทพบุตร (ใน ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์, 2555: 13) ส่วนเหตุการณ์พระพุทธเจ้ามอบพระเกศาธาตุแด่สองพ่อค่านั้นถึงจะมีต้นเค้ามาจากอรรถกถาโคตมพุทธวงศ์ก็ตาม แต่ในอรรถกถาเรื่องนี้กลับไม่ได้กล่าววว่า พระพุทธเจ้าทรงมอบพระเกศาธาตุแก่สองพ่อค่านำไปยังกรุงอุปลนคร (หงสาวดี)

2.3 เหตุการณ์พระพุทเจ้าประทับรอยพระบาท

พระพุทเจ้าประทับรอยพระบาทลงในสถานที่ที่พระองค์เสด็จไปเท่าที่มีปรากฏในพระเจ้าเลียบโลก เช่น พระพุทเจ้าเสด็จยังเมืองลี้ (ลำพูน) พญานาคทูลขอให้พระพุทเจ้าประทับรอยพระบาทไว้เป็นที่สักการะของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 16) หรือสังเกตว่าตั้งแต่กัณฑ์ที่ 3 เป็นต้นมา เมื่อพระพุทเจ้าเสด็จไปที่แห่งใดผู้คนในพื้นที่นั้นจะทูลขอให้พระองค์ประทับรอยพระบาทไว้ สันนิษฐานว่า คงมาจากการเลียนแบบเหตุการณ์ในมหาวงศ์และทราฐาตวงศ์ว่า พระพุทเจ้าเสด็จประทับรอยพระบาทบนเขาสุมนภูฏ (ใน ดนัยปริชาเพิ่มประสิทธิ์, 2555: 30-31) ซึ่งไม่มีผู้ใดทูลขอ แต่เป็นการประทับรอยพระบาทด้วยพระองค์เอง อาจจะเป็นพุทฐประเพณี

2.4 เหตุการณ์พระพุทเจ้าโปรดยักษ

ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวว่ามียักษตนหนึ่งอยู่มาตั้งแต่ปฐมกัลป์ อดีตพระพุทเจ้าทั้ง 3 พระองค์เสด็จมาโปรดยักษตนนี้ก็ไม่สามารถละความโกรธโมโหร้ายของตนได้ พระสมณโคดมพุทเจ้าจึงเสด็จมาโปรดยักษตนนี้จึงสำแดงฤทธิ์เป็นฝนถ้ำร้อนบ้าง ก้อนดินและอาวุธต่างๆ บันดาลเป็นไฟและลมพายุทำร้ายพระพุทเจ้า แต่พระองค์สามารถสกัดกั้นได้ด้วยฤทธิ์ ยักษเห็นเป็นอัศจรรย์จึงน้อมรับบูชาพระพุทเจ้าตั้งแต่นั้นมา (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 40-41) เหตุการณ์ในตอนนี้มี ความคล้ายกับเหตุการณ์ที่พระพุทเจ้าทรมานยักษครั้งที่พระองค์เสด็จลังกาทวีป ซึ่งมีปรากฏในสมันตปาสาทิกา มหาวงศ์ ทราฐาตวงศ์ และทีป

วงศ์ ซึ่งในสมันตปาสาทิการะบุว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบณัฏฐแล้ว ตั้ง
เป็นอารักขาเกาะตัมพปณณิทวีป (เกาะลังกา) (มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2554: 148) ส่วนมหาวงศ์ ทาฐาธาตวงศ์ และทีปวงศ์ คล้ายกันคือ
พระพุทธเจ้าทรงทราบณัฏฐให้หวาดกลัวจนพากันวิ่งที่ไปชายเกาะ แล้ว
พระองค์ทรงใช้ฤทธิ์ลาดเกาะศิริทวีปมาชิดเกาะลังกา ยักษ์ทั้งหลายจึงพา
กันย้ายกันไปทีเกาะศิริทวีปแทน พระพุทธเจ้าจึงทรงผลักเกาะศิริทวีป
ออกไปจากเกาะลังกาทวีป (दनัย เพิ่มปรีชาประสิทธิ์, 2555: 11-12 และ
กรมศิลปากร, 2557: 5-9)

ต่อมาปรากฏเรื่องพญาอ้าวกยักษ์แห่งเมืองอาฬวี อดีต
พระพุทธเจ้าทั้ง 3 เสด็จมาโปรดก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งพระสมณโคดมพุทธ
เจ้าต้องเสด็จมาโปรดให้พญายักษ์ตนนี้เลิกกินคน (หนังสือตำนานพระเจ้า
เลียบโลก, 2541: 89) เนื้อหาในส่วนนี้ตรงกับบรรณกถาพญาสุตตราที่ว่า
พระเจ้าอาฬวีราชประพาสาปาล่าสัตว์แล้วทรงติดตามกวางไปยังต้นไทรอัน
เป็นที่สถิตของอ้าวกยักษ์ ยักษ์ตนนี้หมายจับพระราชากินเป็นอาหาร
แต่พระองค์ว่าจะเอาชาวเมืองมาให้กินแทนพระองค์วันละคน ยักษ์จึงยอม
ปล่อยพระองค์ไป พระราชาเริ่มจากการนำนักโทษในเรือนจำไปเป็นเครื่อง
สังเวยแก่ยักษ์วันละคนจนหมด ต่อมาเลือกให้นำเด็กน้อยในพระนครไปให้
ยักษ์กินจนหมด จะมีก็เหลือเพียงพระราชโอรสของพระองค์เท่านั้น
พระราชาจึงทรงต้องยินยอมมอบพระราชโอรสน้อยให้เป็นอาหารของ
อ้าวกยักษ์ พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยทิพยญาณแล้วเสด็จมาโปรด
อ้าวกยักษ์ด้วยธรรมะของพระองค์ก็ทำให้อ้าวกยักษ์เลื่อมใสในพระ
รัตนตรัยแล้วตั้งมั่นว่าจะไม่กินคนหรือสิ่งมีชีวิตอื่นอีกต่อไป ถึงแม้ว่าเรื่อง

พญาอาฬวกยักษ์ในพระเจ้าเลียบโลกจะมีเค้ามาจากอรรณพภูมิติวาส
แต่ผู้ประพันธ์เสริมแต่งจินตนาการของตนเองลงไป เช่น อธิบายเหตุการณ์
การเกิดขึ้นของเมืองอาฬวีนคร ซึ่งไม่มีปรากฏในอรรณพภูมิติวาส ใน
พระเจ้าเลียบโลกกล่าวว่า หลังจากพระโกนาคมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรด
พญาอาฬวกยักษ์แล้วกลับไม่ยอมเชื่อและไม่ยอมรับนับถือพระรัตนตรัย
หลังจากนั้นมีพระราชพาพระองค์หนึ่งครองกรุงละโว้ อันมีแคว้นแคว้นในกรุง
อโยธยา (อโยธยา) ทรงออกเสด็จประพาสป่าเพื่อล่าเนื้อ เทวดาทั้งหลาย
รวมทั้งพญาอาฬวกยักษ์ผู้เป็นหัวหน้า ประรณนาให้มีผู้คนมาสร้างบ้านสร้าง
เมืองอยู่ในที่อยู่ของตน จึงคล้อยให้พระราชพาพร้อมด้วยพระชายาและพระ
ราชบริพารติดตามออกประพาสป่า เทวดาจำแลงเป็นกวางทองล่อให้
พระราชพาพร้อมด้วยพระชายาและพระราชบริพารติดตามไปจนถึงดินแดน
ที่เทวดาและพญาอาฬวกยักษ์ต้องการให้สร้างเมือง ยักษ์ทั้งหลายจำแลง
เป็นคนเข้าช่วยสร้างเมืองจนกลายเป็นเมืองอาฬวี (หนังสือตำนานพระเจ้า
เลียบโลก, 2541: 90-92)

การอธิบายมาเบื้องต้นทั้งหมดนี้ ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า
เหตุการณ์พระพุทธเจ้าโปรดยักษ์ในพระเจ้าเลียบโลกได้รับอิทธิพลมาจาก
อรรณพภูมิติวาส อรรณพภูมิติวาสพุทธวงศ์ และอรรณพภูมิติวาส
พุทธวงศ์ รวมทั้งวรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องทีปังค์ มหาวงศ์ และท้าวธาด
วงศ์ มีอิทธิพลต่อการแต่งเหตุการณ์พระพุทธเจ้าโปรดยักษ์ในพระเจ้าเลียบ
โลกเช่นกัน แต่มีความแตกต่างที่ว่า พระพุทธเจ้าในทีปังค์ มหาวงศ์ และ
ท้าวธาดวงศ์ ทรงต้องการขับไล่อยักษ์เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีพอยู่เพื่อ
สืบทอดพระศาสนาของพระองค์ในลังกาทวีปได้ แต่พระพุทธเจ้าใน

พระเจ้าเลียบโลกกลับทรงใช้วิธีที่ประนีประนอมคือการโปรดให้ยักษ์นับถือ พระรัตนตรัยและเลิกกินคน คงเนื่องมาจากคติในดินแดนแถบนี้ที่นับถือ ยักษ์เป็นอารักษ์ จึงมีความผูกพันกับยักษ์ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาดินแดน ด้วย เช่น การบูชาปู่แสะย่าแสะ เนื่องจากผู้ประพันธ์เลือกใช้เหตุการณ์ใน ที่ปวงศ์ มหาวงศ์ และท้าวสุทนต์เป็นเหตุการณ์บางเหตุการณ์ของพระเจ้าเลียบโลก แต่กลับไม่แต่งให้พระพุทธรูปเจ้าทรงขับไล่ยักษ์ออกไปจากพื้นที่ คงเพราะเหตุที่กล่าวมานี้เอง ฮาร์ลด์ ฮุนตือส (ในสุภัญญา ภัทรราชัย, บรรณาธิการ, 2538: 49) เสนอความเห็นในประเด็นที่พระพุทธรูปศาสนาเข้ามา มีอิทธิพลต่อวรรณคดีศาสนาล้านนาอย่างน่าสนใจว่า ทรรศนะทางพุทธศาสนาอาจมีผลต่อการลดทอนบทบาทของเทวดาอารักษ์ในคติความเชื่อเดิม และเชิดชูตัวละครที่เป็นพระพุทธรูปเจ้า พระสาวก และบุคคลในคัมภีร์ พุทธศาสนาให้มีบทบาทที่โดดเด่นจนข่มตัวละครที่มาจากคติความเชื่อเดิม เช่น ยักษ์ นาค หรือ ปีศาจ เป็นต้น

2.5 เหตุการณ์พระพุทธรูปเจ้าโปรดพญานาค

ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวถึง พระพุทธรูปเจ้าเสด็จขึ้นไปทางทิศเหนือของฝั่งแม่น้ำระมิงค์ ทรงพบกับพญานาคผู้มีใจหยาบกระด้าง แล้วมุ่งทำร้ายพระพุทธรูปเจ้า พระองค์ทรงทรงมานพญานาคตนนี้โดยบันดาลไม่ทำให้พญานาคขยับร่างได้ พญานาคจึงรู้ว่า ผู้ที่ตนจะทำร้ายนั้นคือพระพุทธรูปเจ้า จึงอธิษฐานขึ้นว่า หากบุคคลผู้นี้เป็นพระพุทธรูปเจ้าจริงขอให้ร่างของตนสามารถขยับได้ดังเดิม พระพุทธรูปเจ้าจึงทรงคลายฤทธิ์ลง พญานาคจัดอาสนะให้พระพุทธรูปเจ้าประทับแล้วถวายอาหารพร้อมด้วยเครื่องบูชาต่างๆ แต่พระพุทธรูปเจ้ากลับเสวยไม่ได้ พญานาคจึงเนรมิตน้ำพุ่งขึ้นจากแผ่นดิน

แล้วนำขันทองคำรองน้ำมาถวายและปรนนิบัติพระพุทธเจ้าอย่างดี
พญานาคน้อยรับสมาทานศีล 5 เป็นพุทธมามกะ และควักดวงตาทั้งสอง
ข้างถวายพระพุทธเจ้าเป็นพุทธบูชา (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก,
2541: 16) เหตุการณ์นี้ตรงกับเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงมานพญานาคใน
เรื่องชฎิล 3 พี่น้องที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จโปรด
ชฎิลสามพี่น้อง คือ อูรุเวลกัสสป นทิกัสสป และ คยากัสสป ชฎิลทั้งสาม
ตนเชื่อเชิญให้พระพุทธเจ้าประทับยังโรงบูชาไฟ พญานาคเห็น
พระพุทธเจ้าเสด็จประทับในที่แห่งนี้ก็ไม่พึงพอใจจึงหมายเข้าทำร้าย
พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบังคับร่างของพญานาคไว้ด้วยฤทธิ์ พญานาคไม่
พอใจที่พระพุทธเจ้าทำเช่นนี้กับตนจึงพ่นไฟสู้กับพระพุทธเจ้า พระองค์ทรง
เพ่งเตโชกสิณบังเกิดเป็นไฟต้านไว้ ต่อมาพญานาคยอมแพ้จึงลงไปชดอยู่
ในบาตรของพระพุทธเจ้า (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏ
ราชวิทยาลัยเล่มที่ 6, 2525: 87-90) ส่วนการที่พญานาคควักดวงตาถวาย
เป็นพุทธบูชาสันนิษฐานว่า คงมาจากเหตุการณ์หนึ่งในชาดกมากกว่า เช่น
ชาดกเรื่องสีวีราชชาดก กล่าวถึงพระเจ้าสีวีราชทรงมอบดวงตาของ
พระองค์ให้แก่พราหมณ์ตาบอด เป็นต้น (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล
ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัยเล่มที่ 61, 2525: 56-57)

2.6 เหตุการณ์ยุคเสื่อมของมนุษยชาติ

ในพระเจ้าเลียบโลกส่วนกัณฑ์ที่ 10 พระพุทธเจ้าตรัสถึงกลียุค
หลังจากพระองค์เสด็จปรินิพพานไปแล้วไว้อย่างน่ากลัว ซึ่งแสดงถึงความ
เสื่อมทรามในจิตใจของมนุษย์ที่หาศีลธรรมมิได้ ทั้งยังปรากฏความ
เปลี่ยนแปลงของมนุษย์จากการเป็นคนดีเป็นคนเลว จากคนเลวเป็นคนดี

(หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 135-139) เมื่อพิจารณา เหตุการณ์ยุคเสื่อมของมนุษยชาติในพระเจ้าเลียบโลกแล้วจะพบว่า มีความสอดคล้องกับพุทธพยากรณ์พระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศลใน อรรถกถาสุบินชาดก ขอยกเพียงหนึ่งตัวอย่างมาเป็นสังเขปดังนี้ “ก่อนหิน ก็ละลายฟูขึ้นมาตั้งอยู่เหนือน้ำ คือว่าคนทั้งหลายที่เคยเป็นมิจฉาทิฐิ มิ ทมิฬชาวเขา เป็นต้น พวกเขาจะมีใจเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จะเลิกละ มิจฉาทิฐิเสีย จะรู้จักให้ทานรักษาศีลฟังเทศน์และเจริญภาวนา ส่วนน้ำเต้า จมลงไปใต้น้ำ คือ คฤหัสถ์ผู้เคยเลื่อมใสในพระรัตนตรัยกลับกลายเป็น อันธพาลปัญญาอ่อน ไม่รู้จักบุญไม่รู้จักบาป ประพฤติผลในศีลธรรม” (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 136) ตัวอย่างนี้ได้รับอิทธิพลมา จาก 2 ใน 16 ความฝันของพระเจ้าปเสนทิโกศลนำมาเปรียบเปรยเชิง อุปมาว่าสิ่งที่คิดว่าไม่สามารถเป็นไปได้ แต่สามารถเป็นไปได้อย่างคนชั่ว สามารถกลายเป็นคนดีได้ เหมือนดังก่อนหินที่มีน้ำหนักมากแต่กลับ สามารถลอยน้ำได้ ส่วนคนดีสามารถเป็นคนชั่ว เหมือนดั่งน้ำเต้าที่เบาแต่ กลับจมน้ำนั่นเอง

2.7 เหตุการณ์การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

ในพระเจ้าเลียบโลก กัณฑ์ที่ 11 กล่าวถึงหลังจากพระพุทธเจ้า ปรีณิพพานแล้ว พระอรหันต์ เทวดา และพระราชาทั้งหลาย ต่างแบ่ง พระบรมสารีริกธาตุ แล้วบรรยายว่าแบ่งเป็นพระอัฐิส่วนไหนมีจำนวน เท่าไร แล้วนำไปประดิษฐานที่ใดบ้าง (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 142-143) ซึ่งส่วนนี้พ้องกับเรื่องพุทธวงศ์ในพระไตรปิฎกคือ “ธาตุ ภาชนียกถา” แต่มีความแตกต่างและคาดเคลื่อนกันพอสมควร

ขอยกตัวอย่างเพียงบางส่วน เช่น ฝ่าอาบนํ้านำไปไว้ในเมืองโกศล (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 143) แต่ในธาตุภาษณียกถาว่า ฝ่าอาบนํ้าอยู่ในจำปานคร ส่วนอุณาโลมอยู่ในแคว้นโกศล (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย เล่มที่ 73, 2525: 740) เข้าใจว่าผู้ประพันธ์ตั้งใจบิดเบือนเล็กน้อยเพราะบางส่วนก็ตรงกับธาตุภาษณียกถา คงเพื่อให้ความชอบธรรมว่าพระธาตุรวมทั้งเครื่องราชูปโภคของพระพุทธเจ้าต้องมาประดิษฐานในดินแดนที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกเท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ประพันธ์ขึ้น

2.8 เหตุการณ์พระเจ้าอโศกกับพระพุทธเจ้า

ในพระเจ้าเลียบโลกกล่าวว่า พระเจ้าอโศกที่คอยติดตามปรนนิบัติพระพุทธเจ้าไปทุกหนทุกแห่ง ถึงมีบางช่วงที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปพระองค์เดียว หรือมีเพียงพระภิกษุที่เป็นสาวกเท่านั้นที่ติดตาม แต่พระเจ้าอโศกถือได้ว่าเป็นตัวละครที่กล่าวถึงบ่อยครั้งมาก แต่อาจทำให้เกิดความสับสนเนื่องจากพระเจ้าอโศกต้องหมายถึงพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งปาณลิบุตร ซึ่งเป็นบุคคลสมัยหลังพุทธกาล ห่างจากสมัยพระพุทธเจ้ามีพระชนม์ชีพอยู่สองร้อยกว่าปี โดยในพระเจ้าเลียบโลกว่าพระเจ้าอโศกมีพระชนม์ชีพอยู่ห่างจากสมัยพุทธกาลเป็นเวลา 218 ปี (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 25) แต่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ระบุว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงครองราชย์อยู่ช่วง พ.ศ. 270-312 (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ใน ภัทรพร สิริกาญจน 2557: 3) ซึ่งถือว่าระยะเวลาที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไม่ได้ห่างไกลกันนัก ส่วนในกัณฑ์ที่ 2 กลับระบุถึงพระ

เจ้าอโศกสองพระองค์คือ พระเจ้าอโศกแห่งเมืองกุสินารา เป็นผู้ร่วมเสด็จไปกับพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์ถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรว่าจะเป็นผู้แบ่งพระธาตุของพระองค์ไปประดิษฐานยังสถานที่ต่างๆ ในชมพูทวีป (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 25)

ดังนั้นพระเจ้าอโศกที่คอยติดตามพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่พระเจ้าอโศกมหาราชในประวัติศาสตร์ ถึงแม้ว่าในสมันตปาสาทิกากจะกล่าวถึงพระเจ้าอโศกเพียงพระองค์เดียวคือ พระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตร (พระเจ้าอโศกมหาราช) พระเจ้าเลียบโลกยังกล่าวถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรว่าเป็นหนึ่งในห้าธรรมิกราชที่อุบัติขึ้นเพื่อเกื้อกูลพระศาสนา (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 122) ซึ่งไม่มีคดีเรื่องธรรมราชาทั้ง 5 ปรากฏในวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา แต่ไม่ปฏิเสธว่า ในอรรถกถามหาปรินิพพานสูตรก็กล่าวถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรว่าเป็นผู้เกื้อกูลพระพุทธรศาสนาในอนาคต (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 13, 2525: 468, 470-471) เป็นต้น ส่วนที่สมันตปาสาทิกากล่าวถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรสร้างวิหาร 84,000 แห่ง ซึ่งประกอบด้วยพระเจดีย์ 84,000 องค์ไว้ในพระนคร 84,000 แห่ง ทั่วทั้งชมพูทวีป (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554: 79) พระเจ้าเลียบโลกกล่าวถึงพระราชกรณียกิจนี้เช่นกันในกัณฑ์ที่ 11 กล่าวถึงการสร้างศาสนสถานของพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตร คือ พระองค์ทรงสร้างวิหาร 84,000 แห่ง และทรงสร้างเจดีย์ 84,000 แห่ง ตามเมืองที่พระบรมธาตุไปถึง (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 147)

แสดงว่าผู้ประพันธ์ตั้งลักษณะเด่นของพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรที่มีปรากฏในสมันตปาสาทิกามาเป็นต้นเค้าของพระเจ้าอโศกแห่งกุสินาราที่ร่วมเสด็จไปกับขบวนของพระพุทธเจ้ายังดินแดนต่างๆ แต่ในพระเจ้าเลียบโลกเองก็ยังคงกล่าวถึงพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรในฐานะธรรมราชาผู้เกื้อกูลพระพุทธศาสนาในอนาคต และยังกล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระเจ้าอโศกแห่งปาฏลีบุตรเช่น บทบาทการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุกับการสร้างศาสนสถาน เป็นต้น

3 อิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก

วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่มีอายุเก่าแก่กว่าพระเจ้าเลียบโลกหรือประพันธ์มาก่อนพระเจ้าเลียบโลกมีอยู่หลายเรื่อง ดังตารางเวลาเทียบปีพุทธศักราชที่ประพันธ์วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา ซึ่งเจียรชาย อักษรดิษฐ์ (2552: 22) ได้ปรับปรุงขึ้นจากบทความวิชาการเรื่อง “บทบาทของพุทธศาสนาในงานวรรณกรรมล้านนา” ของ ฉัตรยุพา สวัสดิพิพาณิชย์ พบว่า วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่เก่าแก่ที่สุดคือ จามเทวีวงศ์ (พ.ศ. 1953-1960) ตามมาด้วย สิंहิงคินิทาน (พ.ศ. 1953-1960) ตำนานพระธาตุดอยตุง (1983-2030) ตำนานพระธาตุแช่แห้ง (พ.ศ. 2017) พระพุทธพุกาม และมูลศาสนา (พ.ศ. 1900-2030) พระพุทธญาณเจ้า (พ.ศ. 2053) ปัญญาสาตก (พ.ศ. 2000-2200) ตำนานพระธาตุ (พ.ศ. 2029) สังขยาปกาสกะ (พ.ศ. 2058) เวสสันดรที่ปณี (พ.ศ. 2060)

จักกัภาพทีปนี (พ.ศ.2063) และ สังขยาปกาสกฏีกา (พ.ศ.2063) ซึ่ง พระเจ้าเลียบโลกประพันธ์ขึ้นในราวพ.ศ. 2060-2066 เมื่อเทียบช่วง พุทธศักราชที่ประพันธ์วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาจึงทำให้มีข้อสมมติฐาน ว่า พระเจ้าเลียบโลกนอกจากจะได้อิทธิพลจากวรรณคดีพุทธศาสนาลังกา แล้วต้องได้รับอิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่ประพันธ์มาก่อนหน้านี้ ด้วย วรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่แต่งขึ้นก่อนพระเจ้าเลียบโลกที่มี แนวโน้มว่ามีอิทธิพลต่อการประพันธ์นั้นมีด้วยกัน 2 เรื่องดังนี้

3.1 พระเจ้าเลียบโลกกับจามเทวีวงศ์

จามเทวีวงศ์⁹ เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาเรื่องหนึ่งที ผู้ประพันธ์พระเจ้าเลียบโลกนำเหตุการณ์บางส่วนมาใส่ไว้ในเรื่อง อย่าง เหตุการณ์ในพระเจ้าเลียบโลกที่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสกับพระสารีบุตรว่า ในอนาคตสถานที่แห่งนี้จะกลายเป็นเมืองใหญ่ จะมีพระราชาพระองค์หนึ่ง มีพระนามว่า “อาทิตตราช” เสวยราชสมบัติในเมืองนี้ พระธาตุแห่งเราจะ บังเกิดขึ้นแก่พระราชาพระองค์นี้ แล้วพระราชาก็ทรงสร้างพระเจดีย์ใหญ่ ขึ้น พระศาสนาของเราจะประดิษฐานในเมืองนี้ที่มีชื่อว่า “หริภุญชัย ประเทศ” (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 16) ตรงกับจามเทวี

⁹ อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (2557: 131-147) เสนอว่า ชื่อจริงของจามเทวีวงศ์บาลีที ศึกษาอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน คือ หริภุญชัยนิเทศ (สามารถศึกษาเพิ่มเติมใน อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล.(2557). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย ชินกาลมาลินี และจามเทวีวงศ์: ตำนานบ้านเมืองล้านนา ตำนานพระศาสนาห้าพัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แต่สำหรับผู้ศึกษาจะยึดใช้เป็นจามเทวี วงศ์ตามที่นิยมตลอดบทความนี้

วงศ์ที่ว่าพระพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์แก่ชาวเมงควนบุตรว่า สถานที่แห่งนี้จะกลายเป็นเมืองใหญ่ นามว่า“หริภุญไชย” เมื่อพระราชกษัตริย์ยิ่งใหญ่ชื่อว่า “อาทิจจราช” พระธาตุของเราจะบังเกิดขึ้นในเมืองแห่งนี้ และพระราชกษัตริย์องค์นี้จะบำรุงรักษาพระธาตุของเรา (พระโพธิธรรมาจารย์, 2554: 18-19) แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าเลียบโลกนำพุทธพยากรณ์ในจามเทวีวงศ์มาสร้างเหตุการณ์การเสด็จยังกรุงหริภุญไชยของพระพุทธเจ้า ผู้ประพันธ์ยังเสริมแต่งให้มีความแตกต่างไปจากจามเทวีวงศ์ที่ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาพร้อมพระสาวก คือ พระสารีบุตร แต่ในจามเทวีวงศ์กลับปรากฏว่าพระพุทธเจ้าเสด็จเพียงพระองค์เดียว แล้วยังเสนอตำนานความเป็นมาของกรุงหริภุญไชยในอีกตำนานหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาตามแม่น้ำระเมิงจนมาถึงก้อนหินใหญ่จึงประทับนั่งบนก้อนหินนั้น เทวดาปรนนิบัติโดยการถวายผลสมอแก่พระพุทธเจ้า แล้วพระองค์เสวยผลสมอนั้น สถานที่แห่งนี้จึงมีชื่อว่า “หริภุญไชยประเทศ” (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 16) กรุงหริภุญไชยในพระเจ้าเลียบโลกอาจแต่งขึ้นมาจากการรวบรวมตำนานกรุงหริภุญไชยจากหลายๆแหล่งข้อมูล โดยยกให้ตำนานพระพุทธเจ้าเสวยผลสมอเป็นคำอธิบายถึงที่มาของชื่อเมือง และนำพุทธพยากรณ์ในจามเทวีวงศ์มาเป็นหลักฐานยืนยันของการเกิดขึ้นของกรุงหริภุญไชยอีกชั้นหนึ่ง

3.2 พระเจ้าเลียบโลกกับมูลศาสนา

มูลศาสนาเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาตำนานเรื่องแรกที่เริ่มเรื่องด้วยพุทธประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้า คงเนื่องจากเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีจุดประสงค์บอกเล่าถึงประวัติศาสตร์พุทธศาสนา หรือความเป็นมาของพุทธศาสนา พระเจ้าเลียบโลกน่าจะรับอิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาตำนานเรื่องนี้ด้วยส่วนหนึ่งคือการเปิดเรื่องด้วยพุทธประวัติ ซึ่งเริ่มจากพระชาติที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นนายสำเภาเป็นเรื่องแรก แต่มูลศาสนาจะกล่าวยาวกว่าพระเจ้าเลียบโลก โดยบอกเล่าถึงพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่นร่วมไปด้วย แต่ในส่วนของพระเจ้าเลียบโลกจะเล่าถึงพุทธประวัติของพระสมณโคดมพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวอย่างย่อ และส่วนเรื่องพระยามังรายและลำดับพระมหากษัตริย์แห่งล้านนาในพระเจ้าเลียบโลกคงนำข้อมูลมาจากมูลศาสนา แต่ในมูลศาสนาจะสิ้นสุดที่พระเจ้าแสนเมืองมา (กรมศิลปากร, 2518: 181-211) แต่พระเจ้าเลียบโลกเริ่มจากพระยามังรายจนถึงพระเจ้าอุปโย ซึ่งเป็นเจ้าชายแห่งล้านช้างมาปกครองเชียงใหม่ในเวลานั้น (พ.ศ. 2088) (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 149) และยังกล่าวถึงอายุพระศาสนาของพระสมณโคดมพุทธเจ้าจะสืบอายุได้เพียง 5000 ปี (หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก, 2541: 223)

ถึงแม้ว่า วรรณคดีพุทธศาสนาตำนานที่ประพันธ์มาก่อนพระเจ้าเลียบโลกจะมีถึง 10 เรื่องด้วยกัน แต่ก็เชื่อว่าทุกเรื่องจะมีอิทธิพลต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก หากจะมีคือเรื่อง จามเทวีวงศ์ กับ มูลศาสนา ดังที่อธิบายไปแล้ว วรรณคดีพุทธศาสนาตำนานบางเรื่องน่าจะมีอิทธิพลต่อ

พระเจ้าเลียบโลกด้วย อย่างเช่น ตำนานพระธาตุดอยตุง ตำนานพระธาตุ
แช่แห้ง ตำนานพระธาตุ และจ๊กกวางหตีปีนี สำหรับบรรณคดีพุทธศาสนา
ล้านนาสองเรื่องแรก (ตำนานพระธาตุดอยตุง และตำนานพระธาตุแช่แห้ง)
ถึงจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระธาตุที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลก แต่โครงเรื่อง
ไม่ตรงกับพระเจ้าเลียบโลกจึงตัดบรรณคดีพุทธศาสนาทั้งสองเรื่องนี้
ออก ส่วนตำนานพระธาตุนั้นคิดว่าคงมีอิทธิพลต่อพระเจ้าเลียบโลก
พอสมควร แต่หาต้นฉบับมาศึกษาไม่ได้ จึงเว้นศึกษาเรื่องตำนานพระธาตุ
ไป ส่วนเรื่องจ๊กกวางหตีปีนีคิดว่าอาจมีอิทธิพลต่อการตั้งชื่อเมืองที่ปรากฏ
ในพระเจ้าเลียบโลก เนื่องจากจ๊กกวางหตีปีนี้จะอธิบายถึงชัยภูมิและ
ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับเมืองในชมพูทวีปและเมืองนอกชมพู
ทวีปที่มีปรากฏในบรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา แต่พอศึกษา
จ๊กกวางหตีปีนีแล้วกลับไม่มีเหตุการณ์ใดตรงหรือสอดคล้องกับพระเจ้าเลียบ
โลกเลย

สรุป

พระเจ้าเลียบโลกเป็นเสมือนวรรณกรรมแห่งการจดบันทึกเส้นทาง
การแสวงบุญสักการะพระธาตุและรอยพระบาทแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
และยังเป็นการแสดงถึงเหตุการณ์การประดิษฐานของพุทธศาสนาใน
ดินแดนโบราณที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลก สังเกตได้ว่าพระพุทธรูปทรง
เห็นสถานที่ใดมีความเหมาะสม พระองค์จะทรงมอบพระเกศาธาตุและ
ประทับรอยพระบาทไว้ในที่แห่งนั้น แล้วพยากรณ์ว่าหลังจากพระองค์

ปรินิพพานไปแล้ว พระบรมสารีริกธาตุส่วนใดของพระองค์จะมาประดิษฐานยังที่แห่งนี้ แสดงว่าผู้ประพันธ์แลเห็นความสำคัญของพระเกศาธาตุ พระพุทธรูป และพระบรมสารีริกธาตุว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการตั้งมั่นแห่งพุทธศาสนา หรือสิ่งแทนพระพุทธเจ้า 3 สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ทำให้พุทธศาสนามั่นคงในดินแดนนอกชมพูทวีป แต่หากมองย้อนกลับไปศึกษาในวรรณคดีพุทธศาสนาที่ประพันธ์มาก่อนพระเจ้าเลียบโลก ทั้งในรูปแบบของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา ก็ตาม ล้วนมีผลต่อการประพันธ์พระเจ้าเลียบโลก เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ทีปวงศ์ มหาวงศ์ ทาสฐาธาตุวงศ์ จามเทวีวงศ์ และมูลศาสนา

การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นเพียงการเสนอความเห็นที่ว่า พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่เกิดจากอิทธิพลของวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกาและวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนา ถึงแม้ในพระเจ้าเลียบโลกจะระบุว่า พระธรรมรส หรือ พระธรรมรสเดินทางไปลังกาแล้ว จดบันทึกตำนานพระธาตุและพระพุทธรูปมาด้วยก็ตาม ข้าพเจ้ายังคงเชื่อตามหลักฐานด้วยการเทียบเคียงระหว่างพระเจ้าเลียบโลกกับวรรณคดีพุทธศาสนาอินเดีย-ลังกา และวรรณคดีพุทธศาสนาล้านนาที่ประพันธ์มาก่อนพระเจ้าเลียบโลกว่า พระเจ้าเลียบโลกเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่น่าจะประพันธ์ขึ้นมากกว่าที่จะเป็นการบันทึกตำนานพระธาตุและพระพุทธรูปจากลังกา

รายการอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2519). **ตำนานมूलศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- _____. (2557). **พระคัมภีร์ที่ปวงค์ ตำนานว่าด้วยการประดิษฐาน
พระพุทธศาสนาในลังกาทวีป**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนัก
วรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กัตติญ ชูชื่น. (2525). **พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์**.
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. (2555). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาใน
ประเทศศรีลังกา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2548). “พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก : เรื่องเล่าชนเผ่า
ไท”. ใน **วารสารไทยศึกษา**. 1 (1)
- เจียรชาย อักษรดิษฐ์. (2552). **ตำนานพระเจ้าเลียบโลก การศึกษาพื้นที่
ทางสังคมและวัฒนธรรมล้านนา ภูมิภาค ล้านนา ผู้คน**.
เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ธารปัญญา.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย (บรรณาธิการ). (2540). **วรรณกรรมพุทธศาสนาใน**

ล้านนา. ม.ป.ท.: ตรัสวิน.

พัฒน์ เฟื่องผลา. (2549). **ประวัติวรรณคดีบาลี**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

โพธิรังสี,พระ. (2554). **เรื่องจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองทริภุญไชย ทั้ง**

ภาษาบาลีและคำแปล. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

ภัทรพร สิริกาญจน. (2557). **พระพุทธศาสนาในประเทศไทย: เอกภาพ**

ในความหลากหลาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลภาษา**

ไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 6, 13, 56, 61, 71,

72 และ 73. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2554). **ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่มที่ 1.**

พิมพ์ครั้งที่ 10. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

รัตนาพร เศรษฐกุล. (2552). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรม แห่ง**

เชียงใหม่-ลำพูน. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม.

สุกัญญา ภัทรราชัย (บรรณาธิการ). (2538). **วรรณคดีท้องถิ่นพิจ.**

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพรณ ฌ บางช้าง. (2526). **ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและ**

ลังกา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพรณ ฌ บางช้าง. (2533). **วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระ**

สุดตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หนังสือตำนานพระเจ้าเลียบโลก. (2541). หนังสือที่ระลึกงานทำบุญคล้าย

วันเกิดครบ 75 ปี ท่านเจ้าคุณพระสุพรหมยานเถร (ทอง สิริมังค
โล) เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2541.

อนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. (2557). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**

โครงการวิจัย ชินกาลมาลินีและจามเทวีวงศ์ : ตำนาน

บ้านเมืองล้านนา ตำนานพระศาสนาห้าพัน. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

“ถ่องเมียบเวาะ” พิธีกรรม ความเชื่อกะเหรี่ยงโปว์ บ้านไร่ป่า
ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
“Thong Mia Wo”, a ritual and belief of the Pwo
Karen Ethnic Group in Ban Rai Pa, Huai Khayeng
Sub-district, Thong Pha Phum District,
Kanchanaburi Province

นพรัตน์ ไชยชนะ¹
วีระวัฒน์ อุดมทรัพย์²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพื้นที่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและ พิธีกรรม ความเชื่อในระบบการเกษตรในกรณีการทำไร่ข้าวบ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง พื้นที่ศึกษาคือ บ้านไร่ป่า หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิจัยพบว่า “ถ่องเมียบเวาะ” เป็นเรื่องของพิธีกรรมความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งคุ้มครองตามธรรมชาติเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นทรัพย์สินสมบัติที่ล้ำค่าของชาวกะเหรี่ยงที่สอนให้ลูกหลานดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ฝืนป่า ลำห้วย สร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับชุมชนรูปแบบการดำเนินชีวิตดังกล่าวส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

บ้านไร่ป่า พื้นที่แห่งนี้จัดเป็นพื้นที่ชายแดนในจังหวัดกาญจนบุรีที่เป็น
น้องใหม่แห่งผืนดินตะวันตก โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์อาศัยอยู่
ดำเนินชีวิตโดยยึดกฎเกณฑ์ที่สัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม ความเชื่อกับระบบ
เกษตรการทำไร่ข้าว สอดคล้องกับแนวคิดเกษตรกรรมแบบยั่งยืนหรือ
เกษตรกรรมทางเลือก ที่ชุมชนสืบทอดมาอย่างยาวนานเป็นการสร้าง
ความยืดหยุ่น ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ ที่เปลี่ยนแปลงของยุค
สมัย ที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยเฉพาะระดับครัวเรือนของ
ชุมชนแห่งนี้ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ถังเมียเวาะ, ความมั่นคงทางอาหาร, พิธีกรรม, ความเชื่อ

Abstract

This area-based study examined community context and investigated a ritual and belief in an agricultural system in upland rice farming in Ban Rai Pa, Huai Khayeng Sub-district, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province. The data of this qualitative study were collected using semi-structured in-depth interviews, as well as participant and non-participant observations. Respondents were selected through purposive sampling, and the study area was Village No. 5, Ban Rai Pa, Huai Khayeng Sub-district, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province.

The study found that “Thong Mia Wo” is a ritual and belief in sacred items and natural protectors that are involved in human lives from birth to death. Thus, “Thong Mia Wo” is a precious treasure which the Karen tribe uses to teach their children to preserve natural resources, forests, and streams. This can become unique identity of the community. Such life

style results in food security of Ban Rai Pa Community, a new border area in the west of Kanchanaburi Province where Pow Karen people live. Their livelihood is influenced by the rules relating to their ritual and belief and their upland rice farming system that harmonize with a concept of sustainable agriculture or alternative agriculture inherited in this tribe. “Thong Mia Wo” is a flexible ritual that not only allows people to adapt themselves to situations that change over time but also creates sustainable food security, particularly at the household level in this community.

Keywords: “Thong Mia Ka Wo”, food security, ritual, belief

บทนำ

วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดหรือกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดีงามและเหมาะสมสังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า ตรงกันข้ามหากสังคมนั้นมีวัฒนธรรมที่ล้าหลังมีการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมีค่านิยมที่ลอกเลียนแบบสังคมนั้น ก็ยากที่จะเจริญก้าวหน้าและในที่สุดก็อาจสูญสิ้นความเป็นชาติได้ เพราะถูกรุกรานทางวัฒนธรรม (ณรงค์ เส็งประชา, 2532) ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหารมาช้านาน จนถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่ได้พัฒนาและสั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมอาหารไทยเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ การกินอาหารร่วมสำรับเป็นการสะท้อน

ลักษณะของสังคมที่มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน การปรุงอาหารที่ใช้เวลาควบคู่กับความประณีตที่สะท้อนอุปนิสัยใจเย็นละเอียดอ่อนของคนไทย

แนวคิดความมั่นคงทางอาหารถูกพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 และเป็นที่ยึดมั่นมากจากการประชุมอาหารโลก (World Food Summit) ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ. 1996 โดยให้ความสำคัญกับการให้ทุกคนเข้าถึงอาหารได้ทุกเวลาทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการที่ตรงกับรสนิยมของตนเอง เพื่อการมีชีวิตที่ดีและสุขภาพที่แข็งแรง นอกจากนี้องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization: FAO) ได้แบ่งความหมายด้านความมั่นคงทางอาหารออกเป็น 4 มิติ คือ 1) ความเพียงพอ (Availability) 2) การเข้าถึง (Access) 3) การใช้ประโยชน์ (Utilization) และ 4) เสถียรภาพ (Stability) (สุรศักดิ์ รักษาชาติ, 2545) ก่อนหน้าที่แนวคิดความมั่นคงทางอาหารจะได้รับความนิยม การคำนึงถึงอาหารเป็นประเด็นที่ถูกมองข้ามมาสู่กระยะอันเป็นผลมาจากการตัดทอนขั้นตอน และกระบวนการผลิตอาหารลงจนทำให้วิธีการสร้างสรรค์อาหารดูง่ายตาย ประกอบกับพลวัตการใช้ชีวิตที่รวดเร็วไม่เอื้อให้มนุษย์สังเกตหรือเรียนรู้เรื่องรอบตัวให้จับใจได้เหมือนเดิม มนุษย์ได้เริ่มสร้างวิถีการดำเนินชีวิตรูปแบบใหม่ขึ้นมาซึ่งสนใจกระบวนการน้อยลง และให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ก่อนเสมอ จนวันนี้วิถีการบริโภคอาหารของมนุษย์จึงเน้นรูป รสชาติ รสนิยมและความสะดวกรวดเร็ว เป็น “วัฒนธรรมอาหารสำเร็จรูป” วิฤตทางความคิดเช่นนี้ถือเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหารโลกและจะคอยกัดกร่อนคุณค่าทุกมิติของอาหารที่ละน้อย โดยเฉพาะมิติทางวัฒนธรรม

วิถีคิดที่ใส่ใจเรื่องของกระบวนการน้อยลงมีส่วนทำให้คุณค่าของอาหารในมิติวัฒนธรรมเป็นที่น่ากังวล โดยธรรมชาติ กระบวนการผลิตอาหารอาศัยกรรมวิธี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฐานทรัพยากรเฉพาะถิ่นที่

หลากหลาย มีกระบวนการเฉพาะตนที่ชัดเจน อาหารหนึ่งชนิดสามารถเชื่อมโยงมนุษย์ให้มาเกี่ยวข้องกันได้ที่น่าอัศจรรย์ อาหารในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาจึงไม่ใช่ผลผลิตจากการปรุงที่มีความหมายแข็งทื่อ แต่อาหารหนึ่งชนิดกลับมีการเมืองภายในหรือระบบสัญลักษณ์ซ่อนอยู่เสมอ การเมืองเรื่องอาหารและระบบสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในอาหารนี้เองที่ผูกโยงอาหารเข้าไว้กับประเด็นความมั่นคง ระบบดังกล่าวมีส่วนกำหนดอย่างมีนัยยะว่าให้ใครหรือไม่ให้ใครเข้ามาเกี่ยวข้องกับอาหารชนิดใด ทรัพยากรใด ใครมีอำนาจดูแลและธำรงรักษากรรมวิธีและวัตถุใดบ้างไว้ กุศโลบายใดสร้างขึ้นเพื่อพิทักษ์อาหารและทรัพยากร ฯลฯ ดังนั้น การศึกษาเรื่องความมั่นคงทางอาหารจึงไม่ควรละเลยมิติทางวัฒนธรรม หรือเชิงสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาแม้แต่น้อย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพื้นที่ (Area-Based Research) โดยมีบ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีเป็นพื้นที่ศึกษา “ไร่ป่า” เป็นคำที่ใช้เรียกหมู่บ้านในตำบลห้วยเขย่ง หรือที่ชาวชุมชนมักเรียกว่า “แปลงห้า” ซึ่งหมายถึง ที่ตั้งของชุมชนอยู่ในหมู่ที่ 5 ส่วนคำว่า ไร่ป่า มาจากภาษากะเหรี่ยง “ไทรประตาะวอง” หมายถึง แผ่นหิน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้งบริเวณนี้มี แผ่นหินจำนวนมาก สำหรับพื้นที่หมู่บ้านไร่ป่า อดี้อยู่ในพื้นที่เขื่อนวชิราลงกรณ์ หลังจากปี พ.ศ. 2527 เขื่อนได้ถูกสร้างขึ้น ถิ่นที่อยู่ของชาวกะเหรี่ยงบ้านไร่ป่าจึงจมอยู่ในเขื่อนเก็บน้ำ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้มีการเวนคืนที่ดินให้ไร่ละ 1,500 บาท และจัดสรรที่ดินแห่งใหม่ให้ครอบครัวละ 15 ไร่ คนในชุมชนแห่งนี้ใช้ชีวิตกันอย่างเรียบง่าย ยึดมั่นในจารีตประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่อดีต โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำการเพาะปลูกข้าวบนเนินเขา ปลูกพืชผักชนิดต่างๆ ไร่ในไร่และบริเวณที่อยู่อาศัย หาของป่าเป็นอาหารและยารักษาโรค

หากแต่วันนี้วิถีการพึ่งตนเองกำลังเปลี่ยนแปลง หลักคิดเรื่อง “ถ่องเมี้ยเวาะ” กำลังเสื่อมถอย ด้วยจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทั้งจากการขยายตัวของหมู่บ้านและการโยกย้ายเข้ามาของคนต่างถิ่น ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการถือครองที่ดินที่เกินกำลังแรงงานในครัวเรือน คนที่ไม่มีที่ดินทำกินต้องบุกเบิกพื้นที่ใหม่ๆ ทั้งที่โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ เกิดความอยากลอง มองข้ามความเชื่อ ผ่าฝืนข้อห้ามไม่ปฏิบัติตามบรรพบุรุษ การพึ่งตนเองเหลือไว้แค่การทำมาหากิน หากแต่ขาดการพึ่งพาธรรมชาติและใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างเหมาะสม คนหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกหมู่บ้านนำพาวัฒนธรรมแปลกใหม่เข้ามา ความเชื่อภายใต้หลักคิด “ถ่องเมี้ยเวาะ” ไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ ภูมิปัญญาต่างๆ จึงอยู่กับผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้อาวุโส ไม่มีการถ่ายทอดให้ลูกหลานเพราะไม่พึงหากเป็นเช่นนั้นอนาคตของหมู่บ้านก็ไม่จะเหลือ “เราอยู่กับป่า แต่ไม่เชื่อป่า เราก็อยู่กับป่าไม่ได้” (สุวัฒน์ชัย ไทรสังขวลิต, 2552) ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีการศึกษา ถ่องเมี้ยเวาะ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งคุ้มครองตามธรรมชาติเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นทรัพย์สินสมบัติที่ล้ำค่าของชาวกะเหรี่ยงที่สอนให้ลูกหลานดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ฝืนป่า ลำห้วย สร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับชุมชน รูปแบบการดำเนินชีวิตดังกล่าวส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะการณที่เปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยเฉพาะระดับครัวเรือนของชุมชนแห่งนี้ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบริบทชุมชน และพิธีกรรม ความเชื่อในระบบการเกษตรกับมิติความมั่นคงทางอาหารในกรณีการทำไร่ข้าว บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เก็บข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสาร ข้อมูลจากภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure In-depth Interview) และกระบวนการถามแบบสุ่มเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Snowball Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุ ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน ตัวแทนหัวหน้าครัวเรือน ตัวแทนกลุ่มเด็กและเยาวชน ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรพืชเศรษฐกิจในท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนที่เดินดิน ปฏิทินฤดูกาล ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม นำข้อมูลที่ได้มาจำแนกประเภทของข้อมูลวิเคราะห์ เรียบเรียง ตรวจสอบข้อมูลทุกชั้นตอน จนได้ข้อสรุปและเขียนรายงานการศึกษาในที่สุด

ผลการวิจัย

พื้นที่ชุมชนบ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าและทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายทางทิศตะวันตกของประเทศไทยมาตั้งแต่อดีต อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะทางกายภาพของจังหวัด ที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และหลากหลายทำให้วิถีชีวิตของชุมชนมีความผูกพันกับ

ธรรมชาติและทรัพยากรสูง ประกอบกับจำนวนประชากรส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ทำให้แนวคิดเรื่อง “การอยู่ร่วมกับป่า” ปรากฏขึ้นมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (ศยามล เจริญรัตน์, 2556) ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปรมีวิถีชีวิตเป็นสังคมเกษตรกรรมและหาของป่า ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักอิสระ สันโดษ พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ชาวกะเหรี่ยงโปรมียึดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ วิถีชีวิตยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมหาพืช ผัก จากแหล่งธรรมชาติ มาบริโภค ใช้สมุนไพรในการรักษาโรค พึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่น ด้วยการนำภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงแสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน (นพรัตน์ ไชยชนะ, 2557) ความผูกพันของคนและป่าที่กล่าวมาข้างต้นเป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์ที่มีลักษณะให้และรับอย่างเกื้อกูลใน การยังชีพ เพื่อคงอยู่ได้ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งมีทั้งแนวการดำเนินการจัดการ และข้อห้ามที่มีความเหมือนและต่างกันออกไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ “บ้านไร่ป่า” เป็นคำที่ใช้เรียกหมู่บ้านหนึ่งในตำบลห้วยเขย่งหรือ “แปลงห้า” มาจากภาษากะเหรี่ยง “ไทรปะ ตะวอง” ไทรปะ แปลว่า แผ่นหิน ตะวอง แปลว่า หมูบ้าน ในอดีตหมู่บ้านไร่ป่าอยู่ในพื้นที่ของเขื่อนวชิราลงกรณ์ หลังจาก พ.ศ. 2527 เขื่อนได้ถูกสร้างขึ้น ถิ่นอยู่ของของชาวบ้านไร่ป่าจึงจมน้ำอยู่ในเขื่อนเก็บน้ำ ประวัติของชุมชนดังกล่าวสามารถยืนยันข้อมูลว่า ชุมชนไร่ป่าในปัจจุบันอยู่ในเขตที่ตั้งของเขื่อนวชิราลงกรณ์ (เขื่อนเขาแหลม) เมื่อการก่อสร้างเขื่อนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2527 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้ทำการเวนคืนที่ดินของกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว และจัดสรรพื้นที่ทำกินให้กับชาวกะเหรี่ยงครอบครัวละ 15 ไร่ และที่อยู่อาศัย 1 ไร่ ในพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเขย่ง, 2557) ในปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงมีการใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและยังคงฝังแน่นอยู่ในวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อ

ของชาวบ้าน การล่าสัตว์จะล่าเพียงแค่ว่าเป็นอาหารบริโภคเท่านั้น มีการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รู้จักวิธีการปลูกพืชให้ผสมผสานกับการดำเนินชีวิต เช่น วิธีการปลูกข้าวไร่ การหว่านเมล็ดผักชนิดต่างๆ วิธีการเก็บเมล็ดพันธุ์ เพื่อใช้ไว้เพาะปลูกในปีถัดไป เรียนรู้วิธีการปลูกพืชให้ผสมผสานกับการดำเนินชีวิต เช่น วิธีการปลูกข้าวไร่ การหว่านเมล็ดผักชนิดต่างๆ ระบบการทำการเกษตรของชาวกะเหรี่ยงที่สัมพันธ์กับเรื่องของ ถังเมียวเวาะ (พิธีกรรม ความเชื่อ) ในเรื่องการทำข้าวไร่ มีข้อค้นพบดังนี้

จุดเริ่มต้นของการทำไร่.....ความสัมพันธ์คนกับป่า

ชาวกะเหรี่ยงบ้านไร่ป่าอยู่บนพื้นฐานของการทำ การเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำมาหากินบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ด้วยระบบภูมิปัญญาการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นระบบเกษตรที่บ่งบอกความสัมพันธ์ของคนกับข้าวไร่ อย่างลึกซึ้ง ข้าวไร่ไม่ได้เป็นเพียง “พืชเกษตร” ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เพียงเท่านั้น คุณค่าของ “ข้าวไร่” ของชาวบ้านมีความสำคัญต่อชีวิต จึงมีวิถีปฏิบัติผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ ในการทำไร่หมุนเวียน และการดำรงชีวิตอย่างเคร่งครัด ชุมชนเคารพ “ข้าวไร่” ในฐานะธรรมชาติผู้มีพระคุณ มีตำแหน่งในทางความเชื่อสูงกว่ามนุษย์ ปุถุชน คนธรรมดาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น มีความจำเป็นยิ่งต่อการทำไร่หมุนเวียน คือ ความรู้เกี่ยวกับพันธุกรรมพืช ความรู้เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความรู้เกี่ยวกับสภาพป่า และความรู้เกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศ และภูมิอากาศ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาและการสืบทอดการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ชาวบ้านสามารถเลือกพื้นที่ทำไร่ เลือกพันธุกรรมพืชที่เหมาะสมกับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสามารถเลือกช่วงเวลาในการทำการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสภาพอากาศ ผ่านการจัดวางระบบกฎเกณฑ์ในการจัดความสัมพันธ์ การทำไร่หมุนเวียนของ

ชุมชน ซึ่งแสดงออกในรูปของสิทธิ ที่สำคัญคือ สิทธิในที่ดินทำกิน เช่น อำนาจเหนือพื้นที่ทำไร่ โดยในอดีตเชื่อว่า ฝิเป็นเจ้าของที่ดิน หรือที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์รวมของชุมชน แต่ปัจจุบันที่ดินเป็นส่วนตัวมากขึ้น การควบคุมที่ดินทำกินอยู่ในการควบคุมของเครือญาติ ตระกูล หรือครอบครัวในประมาณเดือนมกราคม จะมีการสำรวจพื้นที่ป่า เพื่อใช้ในการทำการเกษตร ดังคำกล่าวของผู้นำกะเหรี่ยงว่า

“ข้าว คือ ชีวิตของเรา เราปลูกข้าวมาตั้งแต่อดีต จากที่เราเคยเป็นกะเหรี่ยงพื้นที่ราบ ก็ปลูกข้าว จนถูกย้าย มาเป็นกระเหรี่ยงพื้นที่สูง ก็ยังปลูกข้าว”

(อภิชาติ แก้วสีเรือน. 2557, มกราคม 9)

ความเชื่อในการเลือกพื้นที่ทำไร่ข้าว

ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อในการเลือกพื้นที่ในการทำไร่ โดยมีการอธิษฐานเจ้าที่เจ้าทาง ผู้คุ้มครองป่า เพื่อเลือกให้เหมาะสม โดยมีวิธีการเสี่ยงทาย คือ จะต้องหาไม้ไผ่ 1 ท่อน ยาว 1 วา แล้วอธิษฐานขอทำอะไร บริเวณ หากอธิษฐานแล้วไม้ยาวขึ้นเล็กน้อยแสดงว่าดี ถ้าขนาดเท่าเดิมก็ทำได้ แต่ถ้าสั้นลงจะไม่ดี หลังจากอธิษฐานและเลือกพื้นที่ได้แล้วนำไม้ไผ่ที่ใช้มาตีปอกไว้ โดยด้านบนสุดผ่าออกเป็น 4 แฉก นำไม้มาขัดเป็นกากบาท แล้วนำดินห่อกับใบไม้ ใส่ไว้ด้านบนเป็นสัญลักษณ์ (โสฬส ศิริไสย, 2551) แต่ในปัจจุบันครัวเรือนที่ทำไร่ข้าวไม่มีการหมუნเวียนเนื่องจากไม่มีพื้นที่ และด้วยกฎหมายคุ้มครองพื้นที่ป่า สอดคล้องกับคำกล่าวของชาวกะเหรี่ยงในชุมชนที่กล่าวมา

“เราจำได้ว่า เวลาจะทำไร่ข้าว จะต้องมีการเสี่ยง ทาย ว่าสามารถทำได้หรือปล่าว โดยใช้ไม้ไผ่ในการเอามา

เสียงทนาย ส่วนใหญ่จะพึ่งเจ้าที่ ในการเลือกที่ทำไมไร่ข้าว แต่ปัจจุบันไม่สามารถทำได้แล้ว เพราะว่าไม่มีป่าให้เราทำ ไปบุกรุกเขาก็จับเอา”

(สันติพงษ์ ความสุขล่ำ. 2559, กุมภาพันธ์ 16)

พิธีกรรมการหยอดข้าวไร่

ภายหลังจากการเลือกพื้นที่ทำไร่แล้ว กะเหรี่ยงมีการเตรียมพื้นที่ ในการทำการเกษตรโดยวิธีการฟันไร่หรือรื้อไร่ เพื่อเตรียมในการปลูก กะเหรี่ยงจะมีการบอกกล่าวแม่ธรณี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่เจ้าทาง และมีการ ปลดปล่อยพื้นที่ทิ้งไว้ประมาณเดือนกว่าเพื่อให้ไม้แห้ง และมีการเผา โดยมีการ ทำแนวกันไฟ แล้วจึงมีการรื้อไร่ โดยมีความเชื่ออีกอย่าง คือ ช่วงเวลาเผา ไร่ ไม้ให้ไฟไหม้ป่า เพราะเชื่อว่าหากไฟไหม้ป่า ข้าวที่ปลูกจะลดน้อยลง หลังจากรื้อไร่เสร็จแล้ว ชาวกะเหรี่ยงจะมาดูแลแปลงของตัวเองสม่ำเสมอ และรอให้ฝนตกจึงจะสามารถหยอดข้าวได้ ก่อนการหยอดข้าว กะเหรี่ยง จะมีพิธีกรรมให้ความเคารพต่อเจ้าที่เจ้าทาง โดยมีการประกอบพิธีกรรมที่ เรียกว่า การทำขวัญข้าว หรือการดูฤกษ์ยามในการหยอดข้าว วิธีการ คือ การปลูกข้าว 9 ก่อ ชาวกะเหรี่ยงจะดูวันที่เป็นสิริมงคล โดยดูจากปราชญ์ ประจำชุมชน เมื่อได้วันที่เป็นสิริมงคล ก็จะนำเมล็ดพันธุ์ข้าวไปลงหลุมทั้ง 9 หลุม ในบริเวณที่มีการเตรียมไว้ โดยการนำขม้น ฐูป เทียน จุดบอแก้ว โปสพ เจ้าที่เจ้าทางให้ดูแลข้าวในไร่จนสำเร็จ ดังคำกล่าว

“เวลาจะปลูกข้าวไร่ ก็ต้องดูวันที่ดีๆ ไปดูจากหมอ เขาก็จะดูวันที่ดีๆ ให้เรา เราก็จะไปปลูกเอาฤกษ์ก่อน แล้วก็ สะดวกวันไหน ก็ตามไปปลูกให้หมดไร่”

(อุงแอะ นามสมมติ. 2559, มกราคม 12)

พิธีกรรมการฟาดข้าว

ทำในช่วงการเก็บเกี่ยวข้าว ในช่วงเดือนตุลาคมเป็นต้นไป ก่อนเก็บเกี่ยวต้องมีพิธีกรรมที่จะขอไม่ให้ฝนตก การเก็บเกี่ยวข้าวไร่ของชาวกะเหรี่ยงในอดีตมีการเอาแรงช่วยเหลือกันในระบบความสัมพันธ์ในชุมชน แต่ปัจจุบันแรงงานหลักจะเป็นคนในครอบครัว ดังคำกล่าว

“ช่วงเก็บเกี่ยวข้าว เป็นช่วงที่เรามีความสุข คนในครอบครัวจะไปช่วยกันหมด แม้กระทั่งเด็กๆ ก็ไป”

(ปณิธิ ทองพานิธิ. 2558, ธันวาคม 12)

พิธีกรรมกินข้าวใหม่

พิธีกรรมกินข้าวใหม่ (บั้งตั้งคู่) ของชาวกะเหรี่ยง ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 2 ของทุกปี เป็นวันกินข้าวใหม่ เป็นพิธีกรรมที่แสดงความขอบคุณแม่โพสพ การประกอบพิธีจะทำกลางแจ้ง ภายในวัดไร่ป่า โดยมีเจ้าอาวาสวัดไร่ป่าเป็นประธาน ดังคำกล่าว

“ข้าวใหม่ เอาแค่ข้าวใหม่ ข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ใหม่ มาหุงทาน ในพิธีกรรมนี้ต้องมีการเรียกขวัญข้าวด้วยนะคะ เรียกขวัญข้าวก็คือต้องมีข้าวเหนียวที่ดำกับังฯ (ทองโยะ) มีอ้อย มีกล้วย มีด้ายขาว (ด้ายดิบ) ผู้สูงอายุต้องเป็นคนทำคือ ต้องไปร่วมกันที่วัด เป็นการขอบคุณแม่โพสพ ทำช่วงเช้า พิธีกรรมเสร็จสิ้นในเช้า ทำบุญใส่บาตร หุงปกติแล้วเอาไปใส่บาตร ของที่นำไปทำพิธีกรรมที่จะใช้เรียกขวัญข้าว มีทองโยะ ข้าวต้มมัดที่ห่อเป็นกรวย และพืชไร่ไปรวมกันตรงนั้น ทุกวันนี้ก็ยังทำอยู่ จะมีประคำพิธีอยู่ ยังไม่

เปลี่ยนแปลง ประมาณเดือนมกราคม (วัตถุประสงค์หลัก
คือขอบคุณเจ้าแม่โพสพ)”

(พระครูสิทธิกาณจนภรณ์, 2558, มิถุนายน 10)

การจัดเตรียมสถานที่ทำพิธีเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยม วิธีการทำปะรำ
นำเสาทำจากไม้ไผ่มาสานขัดตะเป็นตารางล้อมเป็นสี่เหลี่ยม มีประตูเข้า
ออก 2 ด้าน นำต้นกล้วย ต้นอ้อย มาผูกไว้ที่ทางเข้าออกทั้งสองด้าน ตรง
กลางยกพื้นสูง จะนำโต๊ะมาวางก็ได้ นำผ้าขาวมาปูยาวคลุมโต๊ะ ต้องมีเสา
ที่ทำจากไม้ไผ่ลำยาว ที่ปลายของเสาไม้ไผ่จะผูกด้วยรวงข้าวใหม่ที่ตัดมา
และดอกหงอนไก่ ผูกติดไว้ที่ปลายเสา ของที่ใช้ในการประกอบพิธี 1.ชุด
เรียกขวัญ 1 ชุด ประกอบด้วย ด้ายดิบ (ลู่เซ่) สีขาวหรือสีเหลือง ในอดีตทำ
จากฝ้ายปลุกไว้ในหมู่บ้าน ปัจจุบันซื้อข้าวปั้น (หมี่ถั่ว) ลักษณะเป็นข้าวสุก
นำมาปั้นเป็นก้อน ข้าวเรียกขวัญ (หมี่ถั่ว) เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ทำจากข้าว
เหนียวใส่กล้วยห่อด้วยใบตองหรือใบไผ่ลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม นำไป
ต้มให้สุก อ้อย (ซี่ฟูก) ตัดเป็นท่อนๆ กล้วยสุก (สะกุ่มซังเมง) กล้วยน้ำว่า
สุกใส่ทั้งหวี ดอกไม้ป่า (ไผ่รวี) เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง ซี่ไบจะมีกลิ่นหอมและ
ใช้รักษาหวัดได้ น้ำ (ที่) ใส่แก้วหรือขัน พันธุ์ข้าว เมล็ดพันธุ์พืชไร่ทุกคน
สามารถนำมาเข้าร่วมพิธีได้ อุปกรณ์ที่ใช้เกี่ยวกับทำไร่ เช่น กระบุง เสียม
 ฯลฯ นำผิวโปวไย้ว ทำจากไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนแม่โพสพ หวี กระจก
แป้ง น้ำหอม มวยผม ผ้าโพกหัว เครื่องแต่งกายของผู้หญิง ของทุกอย่างที่
เตรียมไว้จะนำไปตั้งไว้บนโต๊ะหรือพื้นที่ยกสูงตรงกลางปะรำพิธี
การประกอบพิธีกรรม พระสงฆ์สวดมนต์ในบริเวณพิธีเพื่อเป็นสิริมงคล
ต่อจากนั้นผู้อาวุโสที่มีผิวเดียวเมียวเดียว ทำพิธีเรียกขวัญข้าวทำเหมือนเรียก
ขวัญคน และกล่าวขอบคุณแม่โพสพ ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธี อาจจะมีผูก
ข้อมือด้วยก็ได้ หลังจากนั้นผู้นำเมล็ดพันธุ์พืช หรือเมล็ดพันธุ์ข้าวที่แต่ละ

คนเตรียมมานำกลับไปไว้ที่บ้านเพื่อเป็นสิริมงคล นำไปเทรวมกับเมล็ดพันธุ์ที่บ้านรอการปลูกต่อไป

กล่าวได้ว่าฐานทรัพยากรของชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของกะเหรี่ยงแห่งชุมชนบ้านไร่ป่า รวมถึงสร้างระบบความสัมพันธ์โดยเฉพาะในเรื่องพิธีกรรมความเชื่อ วัฒนธรรม และความเชื่อในระบบเกษตรซึ่งสะท้อนผ่านการทำไร่ข้าวโดยในอดีตจะมีการทำไร่ข้าวหมุนเวียน และวิธีการทำมาหากินเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นสร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดเกษตรกรรมแบบยั่งยืนที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับครัวเรือนและชุมชนได้อีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

ชาวกะเหรี่ยงบ้านไร่ป่าอาศัยฐานทรัพยากรของชุมชน ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่อดีต และมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำมาหากินบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ดิน น้ำ ป่าไม้ ด้วยระบบภูมิปัญญาการทำไร่หมุนเวียน ซึ่งเป็นระบบเกษตรกรรมที่บ่งบอกความสัมพันธ์ของคนกับข้าวไร่ อย่างลึกซึ้ง ข้าวไร่ไม่ได้เป็นเพียง “พืชเกษตร” ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เพียงเท่านั้น คุณค่าของ “ข้าวไร่” ของชาวบ้านมีความสำคัญต่อชีวิต จึงมีวิถีปฏิบัติผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ ในการทำไร่หมุนเวียน และการดำรงชีวิตอย่างเคร่งครัด ชุมชนเคารพ “ข้าวไร่” ในฐานะธรรมชาติผู้มีพระคุณ มีตำแหน่งในทางความเชื่อสูงกว่ามนุษย์ปุถุชนคนธรรมดาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการทำไร่หมุนเวียน คือ ความรู้เกี่ยวกับพันธุกรรมพืช ความรู้เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความรู้เกี่ยวกับสภาพป่า และความรู้เกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาและการสืบทอดการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรชัย รักษาชาติ (2545) และวัลย์ลิกา

สรรเสริญชูโชติ (2545) กล่าวว่า วิถีชีวิตของคนชายขอบ มีการผลิตข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคภายในครัวเรือนตลอดทั้งปี โดยมีแบบแผนของการผลิตข้าวให้พอเพียง ได้แก่ การนำภูมิปัญญาเดิมของบรรพบุรุษตนเองกลับมาใช้ใหม่ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนรวมทั้งชุมชนเองจะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการฐานทรัพยากรร่วมกัน นอกจากนี้ประเด็นดังกล่าวถึงแม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้จะเห็นว่าชุมชนบ้านไร่ป่า ชาวบ้านสามารถเลือกพื้นที่ทำไร่เลือกพันธุ์กรรมพืชที่เหมาะสมกับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสามารถเลือกช่วงเวลาในการทำการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสภาพอากาศผ่านการจัดวางระบบกฎเกณฑ์ในการจัดความสัมพันธ์ การทำไร่หมุนเวียนของชุมชน ซึ่งแสดงออกในรูปของสิทธิ ที่สำคัญคือ สิทธิในที่ดินทำกิน เช่น อำนาจเหนือพื้นที่ทำไร่ โดยในอดีตเชื่อว่า ฝึเป็นเจ้าของที่ดิน หรือที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์รวมของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัย วราพร ศรีสุพรรณ และคณะ (2549) และงานวิจัยของ ปิยนาล อิมดี (2547) กล่าวว่า คนในชุมชนมีการรักษาแบบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของท้องถิ่น วิถีชีวิตของกะเหรี่ยง มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาต่างๆ โดยเฉพาะ “ลือกาเวาะ” ที่เป็นวิถีการทำมาหากินของชาวกะเหรี่ยง สอนให้คนอยู่อย่างพอดี พอประมาณ รู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีอย่างมีเหตุผลและรู้คุณค่า รูปแบบการดำเนินชีวิตนี้ ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของหมู่บ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี หมู่บ้านไร่ป่าจัดเป็นพื้นที่ชายแดนในจังหวัดกาญจนบุรีที่เป็น “น้องใหม่แห่งผืนดินตะวันตก” มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยมรดกทางธรรมชาติ

สรุปผลการวิจัย

จากความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเห็นว่าพิธีกรรม ความเชื่อ ในระบบข้าวไร่ หรือระบบการทำเกษตรของชาวกะเหรี่ยงบ้านไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีความเชื่อในวิถีการดำรงชีวิตของระบบการทำเกษตร ที่สอดคล้องกับเกษตรยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า เป็นรูปแบบการทำเกษตรที่นำมาซึ่งการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในครัวเรือน มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศ มีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ มีการฟื้นฟู ดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้มีสภาพที่สมบูรณ์ รวมทั้งดูแลระบบนิเวศในองค์รวมไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตอื่นๆ สามารถทำการผลิตได้เพียงพอกับครอบครัวเหมาะสมกับแรงงานที่มีอยู่ ในขณะเดียวกันชุมชนเองก็สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นด้วยปัจจัยใดก็ตาม ขณะเดียวกันชุมชนก็สามารถที่มีการปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ กล่าวได้ว่า ถังเมียวเวาะ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อนั้น เป็นทรัพย์สินสมบัติที่ล้ำค่าของชาวกะเหรี่ยงที่สอนให้ลูกหลานดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ฝึนป่า ลำห้วย สร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับชุมชน เป็นสิ่งที่สัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม ความเชื่อกับระบบเกษตรการทำไร่ข้าวหมุนเวียน มีความสอดคล้องกับแนวคิดเกษตรกรรมแบบยั่งยืนหรือเกษตรกรรมทางเลือก ที่ชุมชนสืบทอดมาอย่างยาวนานเป็นการสร้างความยืดหยุ่น ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยเฉพาะระดับครัวเรือนของชุมชนแห่งนี้ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนามนุษย์และสังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษารังนี้ไปปรับใช้กับ

ชุมชนซึ่งเป็นการประเมินสถานการณ์ข้าวไร่ พิธีกรรม ความเชื่อ ซึ่งส่งผลต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไปควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ ระบบการทำการเกษตรของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในชุมชนอื่นๆ เพราะได้องค์ความรู้ รูปแบบ วิถีชีวิต กระบวนการทำการเกษตร ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงหรือไม่มั่นคงของชุมชนแห่งนั้น เพื่อประเมินองค์ความรู้ในการเป็นแนวทางหรือเป็นบทเรียนท้องถิ่นในการใช้พัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

รายการอ้างอิง

- ณรงค์ เส็งประชา. (2532). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- นพรัตน์ ไชยชนะ. (2557). **การสืบสานวัฒนธรรมการกินกะเหรี่ยงไป๋บ้านทิพuye**. ใน วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. 3 (2). 79 – 88.
- ปิยนาด อิ่มดี. (2547). **ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านป่าคา หมู่ที่ 2 ตำบลสวก อำเภอน่าน จังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน ภาควิชาการพัฒนารัฐบาลชนบท คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วราพร ศรีสุพรรณ และคณะ. (2549). **เครือข่ายการเรียนรู้วัฒนธรรมข้าวไร่เพื่อความมั่นคงด้านอาหารและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำแควใหญ่**. นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วัลย์ลิกา สรรเสริญชูโชติ. (2545). **การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในวิถีการผลิต และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในมิติชายหญิงของชุมชนกะเหรี่ยง: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านทิพuye หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล อำเภอกองคา จังหวัดกาญจนบุรี**. สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน ภาควิชาการพัฒนารัฐบาลชนบท คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศยามล เจริญรัตน์. (2556). **ความมั่นคงทางอาหาร ป่าชุมชนกับการผลักดันเรื่องความเป็นธรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น**. ประชุมวิชาการประจำปี 57: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรัชย์ รักษาชาติ. (2545). **ความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนของคนชายขอบ: รูปแบบการบริโภคและแหล่งที่มาของอาหารของครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์วิทยา

ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อม
เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

โสฬส ศิริไสย์. (2551). **โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและความ
หลากหลายทางชีวภาพเพื่อการพัฒนาความมั่นคงทางอาหาร
และโภชนาการในประชากรกลุ่มชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเขย่ง. (2557). **แผนพัฒนาองค์การบริหาร
ส่วนตำบลห้วยเขย่ง**. กาญจนบุรี : กาญจนบุรี.

สัมภาษณ์

ฤงแอะ นามสมมติ. (2559, มกราคม 12). ชาวบ้าน. ตำบลห้วยเขย่ง.
สัมภาษณ์.

ปณิธิ ทองพานิธิ. (2558, ธันวาคม 12). ชาวบ้าน. ตำบลห้วยเขย่ง.
สัมภาษณ์.

พระครูสิทธิกาญจนภรณ์. (2558, มิถุนายน 10). เจ้าอาวาสวัดไร่ป่า. ตำบล
ห้วยเขย่ง. สัมภาษณ์

สันติพงษ์ ความสุขล้ำ. (2559, กุมภาพันธ์ 16). ลูกศิษย์วัดไร่ป่า. ตำบล
ห้วยเขย่ง. สัมภาษณ์.

อภิชาติ แก้วสีเรือน. (2557, มกราคม 9). ผู้ใหญ่บ้านบ้านไร่ป่า. ตำบลP
ห้วยเขย่ง. สัมภาษณ์.

ฮ่องปะเนาะ: ดนตรี พิธีกรรม ความเชื่อ ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้

The Gong of Pa Noh: Music, Rituals and Beliefs of Ethnic Groups in the uplands of Southern Lao PDR.

พັນ พงษ์ผล¹

บทคัดย่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก และมีแหล่งที่อยู่อาศัยกระจัดกระจายตามพื้นที่ราบสูงในลาวตอนใต้ของ สปป.ลาว มาอย่างช้านาน มีวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่คล้ายคลึงกันมาก โดยมีความเชื่อในอำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การนับถือผีที่เรียกว่า “ศาสนาผี” ดนตรีจึงมีบทบาทสำคัญ ที่ถูกนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เพื่อแสดงเจตจำนงหรือร้องขออย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีผลกระทบต่อสวัสดิภาพการดำเนินชีวิต กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ใช้ฆ้องที่ชื่อว่า “ปะเนาะ” (Flat Gong Percussion Idiophones) เป็นฆ้องชนิดแบบไม่มีปี่มทำจากโลหะสัมฤทธิ์ หรือภาษาลาวเรียกว่า “ชะหาด” ภาษาไทยอีสานเรียกว่า “ผ่างฮาด” มีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ แผ่นฆ้องและไม้ตี มีเสียง 3 เสียง คือ เสียง “ผ่าง” เสียง “ถึก” และ เสียง “ตั้ง” การบรรเลงไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่ก็ยังคงยึดจังหวะเดิมเป็นหลัก เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมสำคัญ อย่างเช่น พิธีฆ่าควายเลี้ยงผีหรืองานบุญกินควาย พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตาย การฟ้อนนักรบชนเผ่า ๆ เพราะเชื่อว่าเสียงของฆ้องเป็นเสมือนเสียงสัญญาณที่สามารถติดต่อกับ

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

อำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติได้ และยังแสดงถึงอำนาจ เป็นของมีค่า บ่งบอกถึงฐานะความมั่งคั่งของคนหรือกลุ่มคนที่ได้ครอบครองอีกด้วย

คำสำคัญ: ฆ้อง, ฆ้องไม่มีปี่ม, ปะเนาะ, ดนตรี, ดนตรีกลุ่ม
ชาติพันธุ์, ลาวตอนใต้

Abstract

A variety of ethnic groups in the uplands of southern Laos are mostly of Austroasiatic speakers who have inhabited for long periods of time the southern part of Lao PDR. They have their unique ways of life, traditions, rituals, and shared beliefs especially in “animism”. Music plays a prominent role in rituals. It is performed according to beliefs in order to make requests for their the well-being. These ethnic groups play the “Pa Noh”, a kind of flat gong percussion idiophones made of bronze. It is called “Pha Haad” in Lao language and “Phang Haad” in Northeastern Thai. The Pa Noh is composed of a flat plate gong and a gong stick. The Pa Noh has 3 different sounds: “Phang”, “Thuek”, and “Tueng”. The performance is unfixed with an emphasis on rhythm. The Pa Noh is used in the rite of killing buffalo offered to ancestors, the rites of death, and tribal warrior dances, etc. They believe that the sound of the Pa Noh is a signal to contact with the supernatural beings. Moreover, the Pa Noh symbolizes power and wealth of the owner.

Key words: Gong, Flat Gong, Pa Noh, Music, ethnic music, Southern Laos

บทนำ

ฆ้อง (Gong) เป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยโลหะสัมฤทธิ์ที่แพร่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ในแถบเอเชีย โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สันนิษฐานว่ามีมานานกว่า 2,000 ปี จากการขุดพบหลักฐานเกี่ยวกับการหล่อโลหะสัมฤทธิ์ ซึ่งคาดว่าไม่น้อยกว่า 5,000 ปีมาแล้ว ที่บ้านโนนนกทาและบ้านเชียงทางภาคอีสานของประเทศไทย และการพบมโหระทึกโลหะสัมฤทธิ์ หรือบางพื้นที่เรียกว่า กลองกบ, ฆ้องกบ, ฆ้องเขียด² มีอายุราว 2,000 -3,000 ปี ที่แพร่กระจายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งบนพื้นที่ผืนแผ่นดินใหญ่และพื้นที่แถบหมู่เกาะ โดยมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ เช่น จีนตอนใต้ เรียกว่า “โถ่งกู่” (TongGu)³ พม่า และภาคเหนือไทย เรียกว่า “พาซี”⁴ กัมพูชา เรียกว่า “สกอโมหาริท”⁵ เวียดนาม เรียกว่า “จั่งด่ง” (Trong dong)⁶ และลาวเรียกว่า “ฆ้องบั้ง” มโหระทึกจัดเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในตระกูลที่เสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของมวลวัตถุที่ติดกัน (Idiophones) ประเภทเครื่องตี (percussions) ชนิดเดียวกับฆ้อง (Gong) มีลักษณะเป็นฆ้องไม่มีปุ่มแบบใบฉัตร⁷ ยาว เป็นการวิวัฒนาการของลักษณะทางกายภาพเพื่อทำให้เกิดคุณภาพเสียงที่ดีขึ้นจนทำให้รูปร่างดูคล้ายกลอง คนส่วนใหญ่มักเรียกว่า “กลองมโหระทึก” ซึ่งมีลักษณะความเชื่อเช่นเดียวกับฆ้องโลหะสัมฤทธิ์ว่าเป็นเครื่องดนตรี

² เรียกตามภาษาชาวบ้าน เพราะมโหระทึกของบางพื้นที่จะมีสัญลักษณ์รูปกบ เขียด อยู่บนหน้ามโหระทึก

³ “โถ่ง (tong)” แปลว่า สัมฤทธิ์ “กู่ (Gu)” แปลว่า กลอง

⁴ แปลว่า กลองกบ หรือกลองเขียด (สิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง, 2542: 51)

⁵ มีความหมายว่ากลองที่แสดงอำนาจและใช้ในพระราชพิธี (สิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง, 2542: 51)

⁶ แปลว่า กลองสัมฤทธิ์

⁷ ใบฉัตร คือ ขอบยื่นลงมารอบตัวฆ้อง

ศักดิ์สิทธิ์ และถูกนำมาใช้ดีในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ
สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติของคนในแถบภูมิภาคนี้ตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน
กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในแถบภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่จะใช้ฆ้องเป็นเครื่อง
ดนตรีประกอบในกิจกรรมต่างๆ ของตนกับสังคม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทาง
ความเชื่อ หรือกิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจกรรม
ที่มีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ โดยเชื่อว่าเสียงของฆ้องเป็นเสมือน
เสียงสัญญาณที่สามารถส่งถึงเทพ เทวดา พาดิน ผีป่า ผีบ้าน ผีเมือง ผีบรรพ
บุรุษ และภูตผีต่างๆ ที่ตนเคารพนับถือ เป็นการติดต่อกับอำนาจของสิ่งที่อยู่
เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงเจตจำนงหรือร้องขออย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มี
ผลกระทบต่อสวัสดิภาพการดำเนินชีวิต อีกทั้งฆ้องยังแสดงถึงอำนาจ เป็น
ของมีค่าบ่งบอกถึงฐานะความมั่งคั่งของคนหรือกลุ่มคนที่ได้ครอบครองด้วย
เช่น ในตำนานท้าวฮุ่งท้าวเจือง⁸ ได้กล่าวถึงพวก “ปางคำ”⁹ ที่อาศัยอยู่
บริเวณภูเขาสูง นำของวิเศษมีค่า อันได้แก่ ดาบเหล็กกล้า และฆ้องเงิน 1 คู่
มาถวายเป็นเครื่องบรรณาการแก่ท้าวเจือง ดังความที่ไว้ตอนหนึ่งว่า

“ฝูงหมู่ปางคำข้าภูสูงดั้นฮอด เขาก็นำดาบกล้าทั้งฆ้อง
คู่เงิน มาแต่ท้องภูขาง เหล็กฮ่อ ชื่อว่า ดาวฮางเซ็งซ่าในแดนข้า”

⁸ ตำนานท้าวฮุ่งท้าวเจือง เป็นมหากาพย์ที่สำคัญและแพร่หลายอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์
สองฝั่งโขง ที่สะท้อนถึงระบบความเชื่อ และการผสมผสานของกลุ่มคนเผ่าพันธุ์ต่างๆ
เป็นการสนับสนุนหลักฐานทางโบราณคดีของวัฒนธรรม “หินตั้ง” อันเป็นที่ฝังศพของ
กลุ่มชนบนที่สูงในเขตภาคเหนือของไทยและลาว เมื่อประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว
(ปราณี วงศ์เทศ, 2543: 302 อ้างถึงใน สุจิตต์ วงศ์เทศ, 2538: 41-44)

⁹ พวกชนเผ่าตระกูลมอญเขมร เช่น พวกข่า, ลัวะ (ละว้า) (สุจิตต์ วงศ์เทศ, 2548:
474) เชื่อว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาว
ตอนใต้ (ผู้เขียน)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายจากตำนานเรื่อง ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง น่าจะเป็นกลุ่มที่พูดภาษาออสโตรเอเชียติก หรือมอญ-เขมร เช่น ข่า ลัวะ ละว้า เม็ง จาม ที่กระจายตัวอยู่ทางตอนเหนือของอุษาคเนย์ ก่อนจะผสม และสัมพันธ์กับลาว ไทย เวียดนาม และเขมร (ปราณี วงศ์เทศ, 2543: 302) ซึ่งรวมถึงพวกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ในปัจจุบันด้วย

ในปัจจุบันห้องที่พบในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ห้องไม่มีปุ่มและห้องมีปุ่ม ซึ่งมีความเชื่อว่างลักษณะของห้องทั้ง 2 ชนิดนี้ เป็นการแสดงสัญลักษณ์ทางเพศ เช่น ชาว กัมพูชาเรียกห้องไม่มีปุ่มหรือไม่มีนมว่า “ห้องตัวผู้ (โองโหมล)” ส่วนห้องมีปุ่ม หรือมีนมเรียก “ห้องตัวเมีย (โองญ)” ห้องตัวผู้ใช้เล่นในพิธีต่างๆ มักเล่นประกอบระบำของชาวเขมรสูง เช่น ระบำสับควายตีมเหล็ก ฯลฯ ห้องตัวเมียนิยมเล่นในเขตที่ราบสูงใช้ประกอบพิธีขอพร ขอความสุข เช่น พิธี ฟันควายถวายเจ้าพ่อ เป็นต้น (สุจิตต์ วงศ์เทศ, 2559: มติชนออนไลน์ อ้างถึง เจนจิรา เบญจพงศ์, 2556: 235–237)

ภาพที่ 1 (ซ้าย) ห้องไม่มีปุ่ม (ขวา) ห้องมีปุ่ม

ถ้ามองในแง่ของการวิวัฒนาการ เครื่องดนตรีที่มีวิธีการทำที่ง่ายไม่ซับซ้อน แต่มีเทคนิคการบรรเลงที่ยาก มักจะมีวิวัฒนาการมาก่อนเครื่องดนตรีที่มีวิธีการทำยากซับซ้อน แต่มีเทคนิคการบรรเลงที่ง่าย ซึ่งอาจจะ

สันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่า ฆ้องไม่มีปุมมีวิวัฒนาการมาก่อนฆ้องมีปุม ด้วยเหตุผลที่ว่าฆ้องมีปุม มีกระบวนการผลิตที่ยากกว่า ประกอบกับการคิดค้นปุมเพื่อการกระจายเสียง ทำให้คุณภาพเสียงมีความก้องกังวานกว่า และไพเราะกว่านั่นเอง

จากการสังเกตข้างต้นเป็นเพียงแค่อธิบายสันนิษฐานเท่านั้น แต่ถึงอย่างไรฆ้องทั้ง 2 ชนิด ก็มีความสำคัญ และถูกนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภูมิภาคนี้มาอย่างช้านาน จากการศึกษาในปัจจุบันพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ ได้ใช้ฆ้องเป็นเครื่องดนตรีประกอบกิจกรรมต่างๆ ของตน และให้ความสำคัญกับฆ้องเสมือนเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ แสดงถึงอำนาจ เป็นของมีค่าบ่งบอกถึงฐานะความมั่งคั่ง ได้แก่ ก๊องลา จีกรือ ปะเนาะ ปัรเนาะ ปะฮัด และตรลัด (ภุชญา สุขสำเนียง, 2549: 57) ฆ้องเหล่านี้จึงถูกกำหนดให้เป็นเครื่องดนตรีสำหรับพิธีกรรมที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ ซึ่งยังคงถูกใช้อยู่ในปัจจุบัน รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศเวียดนามด้วย

ภาพที่ 2 ฆ้องมีปุมและฆ้องไม่มีปุม กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว
ที่มา: อานันท์ นาคคง (2559: เฟสบุ๊กออนไลน์)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมมีแหล่งที่อยู่อาศัยกระจายตามพื้นที่ราบสูงในลาวตอนใต้ของสปป.ลาว มาอย่างช้านาน ดังปรากฏในตำนานน้ำเต่าปุงหรือตำนานขุนบรมราชาธิราช¹⁰ และตำนานท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ซึ่งในตำนานน้ำเต่าปุงหรือตำนานขุนบรมราชาธิราช ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้องของมนุษย์โลก¹¹ ที่เกิดออกมาจากที่เดียวกัน แต่สภาพแวดล้อมต่างกัน จึงทำให้คนมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ดังเช่นที่กล่าวไว้ในตำนานน้ำเต่าปุง ตอน พระยาแสนส่งแสนซีให้ลงมาเจาะน้ำเต่าปุงด้วยเหล็กซี¹² และส้าว ทำให้ผลน้ำเต่าแตก มีผู้ชายผู้หญิง สรรพสัตว์ต่างออกมาจากน้ำเต่าปุง โดยที่ชนเผ่าจำพวก “ข่า” ออกมาก่อน เขาเรียกเป็นอ้าย เพราะอยู่ใกล้เหล็กซีและโดนความร้อน จึงมีผิวดำคล้ำ ให้อยู่บริเวณภูเขาสูง ส่วนคนที่อยู่ใกล้ส้าวซึ่งเย็นกว่าจึงมีผิวงามเรียกว่า “ไท” ให้อยู่ที่ราบ เป็นต้น ส่วนในตำนานท้าวฮุ่งท้าวเจือง ได้กล่าวถึง “ฟางคำ” กลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลมอญ-เขมร เช่น พวกข่า ลัวะ ละว้า เม็ง จาม ในกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ล้วนมี

¹⁰ เป็นตำนานที่มีอิทธิพลด้านความคิดและวิธีการเขียนพงศาวดารลาวเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นพงศาวดารลาวฉบับกระทรวงศึกษาธิการ พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีรวงศ์ และพงศาวดารเมืองพวน ฉบับเจ้าคำหมั้น วงกตรัตนะ พงศาวดารทั้งสามฉบับนี้ล้วนแต่มีการเริ่มต้นเรื่องและผูกโยงเรื่องราวมาจากตำนานน้ำเต่าปุงหรือขุนบรมทั้งสิ้น (พัน พงษ์ผล, 2551: 15)

¹¹ Dang Nghien Van ผู้รวบรวมตำนานสร้างโลกของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอุษาคเนย์ ตั้งข้อสังเกตว่า ตำนานในแถบนี้มีลักษณะต่างจากตำนานในภูมิภาคอื่นๆ ของโลกอยู่ 2 ประเด็น คือ การอธิบายว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีกำเนิดร่วมกันเป็นพี่น้องกันทุกตำนาน ซึ่งความคิดนี้ไม่มีอยู่ในความเชื่อของผู้คนในภูมิภาคอื่น

¹² เหล็กที่เผาไฟจนแดง

ความผูกพันและจงรักภักดี ที่เป็นกองกำลังสำคัญของท้าวฮุ่งท้าวเจือง และกล่าวถึง “ข้า” บ่อยครั้ง

สิ่งที่สะท้อนจากตำนานน้ำเต้าปุง และท้าวฮุ่งท้าวเจือง คือ ระบบความเชื่อ และการผสมผสานของกลุ่มคนเผ่าพันธุ์ต่างๆ ที่ยังมีการสืบทอดอยู่ในสังคมปัจจุบัน เช่น การถือผีแถน ผีฟ้า ผีบรรพบุรุษ (ผีดำ, ผีเรือน) และผีอื่นๆ เช่น ผีเสื้อ ผีภูผา ป่าไม้ ผีนา ฯลฯ (ปราณี วงศ์เทศ, 2543: 301 อ้างถึงใน ดวงเดือน บุญยาวง, 2540: 147)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ ในปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 18 ชนเผ่า¹³ ได้แก่ กะโต กะตาง กะตุ้ เกรียง/แงะ เจง ตะอ้าย เตรียง เบรา/ละแวง¹⁴ ปะโกะ ยาเหิน ยรุ/ละเวน แยะ ละวี ส่วย สะดาง อาลักหรือฮ่ารัก โอัย และปะยอง¹⁵ มีประชากรประมาณร้อยละ 22 ของประชากรทั้งหมดใน สปป.ลาว (ข้อมูล พ.ศ. 2548) มีวิถีชีวิตและอาศัยอยู่ในเขตที่ราบสูง ซึ่งลาว เรียกว่า “ภูเพียง” ซึ่งที่ราบสูงที่สำคัญในลาวตอนใต้ คือ ที่ราบสูง “บอละเวน”¹⁶ เป็นที่ราบสูงที่อยู่บริเวณใจกลาง

¹³ คำว่า “ชนเผ่า” สำหรับ สปป.ลาว แล้ว ไม่ใช่เป็นคำที่ถูกเหยียดหยามดังที่เราเข้าใจ แต่เป็นคำที่รัฐบาลลาวและนักวิชาการลาวใช้อย่างเป็นทางการในความหมายว่า “เชื้อชาติเผ่าพันธุ์” ในแนวคิดที่ว่า สปป.ลาวมีชาติเดียว แต่ประกอบด้วยหลายชนเผ่า

¹⁴ ชนเผ่าบราว (เบรา) ที่ถูกเรียกว่า เผ่าละแวง เป็นการเรียกตามมิสเตอร์ละแวง ชาวฝรั่งเศสผู้ควบคุมชนเผ่านี้ในการใช้แรงงานในช่วงตกเป็นอาณานิคมฝรั่งเศส (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2548)

¹⁵ ชนเผ่าปะยอง ในแขวงอัตตะปือ มีปรากฏอยู่ในหนังสือโครงการสารคดีลาวตอนล่างของ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2542: 159)

¹⁶ บอละเวน มาจากคำว่า บ่อนละเวน หมายความว่า เป็นถิ่นที่อยู่ของพวกละเวน แต่ฝรั่งเศส กลับเรียกขานตามสำเนียงฝรั่งเศสว่า โบโลเวน พะแลเท (Boloven plateau แปลว่า ที่ราบสูงโบโลเวน) ทำให้ชื่อนี้กลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกจนถึงทุกวันนี้

ของลาวตอนใต้¹⁷ มีศูนย์กลางอยู่ในเขตเมืองเลางาม แขวงสาละวัน เมืองปากซ่อง
กับเมืองบาเจียงจะลินสุก แขวงจำปาสัก และเมืองท่าแตง แขวงเซกอง

ภาพที่ 3 หญิงชนเผ่าอาลักหรือฮ่ารัก (ຮ່າຮັກ)¹⁸
ที่มา: กรมชนเผ่า สปป.ลาว (2015: 2)

¹⁷ ลาวตอนใต้แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 4 แขวง ได้แก่ แขวงสาละวัน แขวงเซกอง (แยกออกมาจากแขวงสาละวัน เมื่อปี พ.ศ. 2527) แขวงอัตตะปือ และแขวงจำปาสัก

¹⁸ พยัญชนะ **ຮ** = ร เป็นพยัญชนะที่ภาษาลาวไม่นิยมใช้แต่จะใช้ตัว **ຮ** = ฮ แทน เช่น คำว่า รัก เป็น ฮັກ ซึ่งมีความหมายเดียวกัน พยัญชนะ **ຮ** = ร เป็นพยัญชนะเฉพาะที่ใช้สะกดคำออกเสียงของลาวเทิง โดยออกเสียงกระดกลิ้นแบบพยัญชนะตัว ร.เรือของไทย

ภาพที่ 4 เด็กชนเผ่ากะตู่ฟ้อนที่หน้าหอแก้ว¹⁹
ที่มา: อุทยานบาเจียง สปป.ลาว (4 กรกฎาคม 2550)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้เหล่านี้ให้ความสำคัญกับดนตรีมาก และนำดนตรีมาใช้ในการกิจกรรมต่างๆ ของตนกับสังคม โดยการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ ทั้งในด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ และยังใช้เล่นเพื่อความบันเทิงตามวาระโอกาสต่างๆ อีกทั้งตัวเครื่องดนตรีเองยังมีคุณค่าทางจิตใจเป็นเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเผ่าและเป็นของมีค่าที่ปกป้องถึงฐานะของผู้ที่มีไว้ครอบครอง ด้วยเหตุนี้ดนตรีจึงอยู่เคียงคู่กันมาเป็นเวลาช้านาน ไม่สามารถจะแยกออกอย่างใดอย่างหนึ่งออกจากกันได้

¹⁹ คำว่า “แก้ว” หมายถึง ศาลาประชาคมกลางหมู่บ้านที่ทั้งด้านอรรถประโยชน์และความเชื่อร่วมกัน กล่าวคือ แก้วเป็นที่พัก อาคารสันตนาการ ที่ประชุมและที่ประกอบพิธีกรรม ประการสำคัญ แก้วเป็นสถาปัตยกรรมที่ลาวเชิง เชื่อว่า เป็นหอผีหรือเป็นที่สิงสถิตของผู้ที่คอยดูแลสมาชิกชุมชนนั้น ๆ (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2548: 103-105)

ในวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมและดนตรีที่เล่นเพื่อความบันเทิง ซึ่งแต่ละชนเผ่าจะมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเฉพาะดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก ไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงหรือเครื่องดนตรีที่ใช้ โดยจะใช้เฉพาะในงานที่สำคัญๆ เช่น งานศพและงานบุญ ซึ่งขาดเสียไม่ได้ นั่นก็คือการตีฆ้องในการประกอบพิธีกรรม ที่ชนเผ่ากะตู่เรียกว่า “ปะเนาะ”

ฆ้องปะเนาะ (Flat Gong Percussion Idiophones)

ภาพที่ 5 ฆ้องปะเนาะ (ฆ้องไม่มีปุม)

ฆ้องปะเนาะ เป็นฆ้องชนิดแบบไม่มีปุม ที่ทำจากโลหะสัมฤทธิ์ ซึ่งมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปในแต่ละชนเผ่า หรือภาษาลาว เรียกว่า “ปะเนาะ” ภาษาไทยอีสานเรียกว่า “ผ่างฮาด”²⁰ เป็นเครื่องดนตรีที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ และยังพบว่ายังมีลักษณะรูปร่างและการบรรเลงคล้ายคลึงกับฆ้อง “กังซา” (Gangsa) ของชาวคาลิงก้า

²⁰ สามารถออกเสียงเรียกตามแต่ละท้องถิ่นได้หลายชื่อ เช่น ผ่างฮาด ผ่างฮาด ฟังฮาด ฯ

(Kalinga) ชาวอิฟูเกา (Ifugao) และชาวบอนต็อค (Bontoc) ในเกาะลูซอน (Luzon) ประเทศฟิลิปปินส์อีกด้วย เพื่อใช้ประกอบในกิจกรรมที่สำคัญๆ ซ็องปะเนาะเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นมรดกตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นถือเป็นของเก่าแก่ที่ล้ำค่าของตระกูลไม้นิยมนำมาผลิตเพื่อจำหน่าย และไม่สามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป

ภาพที่ 6 ซ็อง “กั้งซา” ของชาวคาลิงก้า เกาะลูซอน
ที่มา: คัดลอกจาก <http://pinoy-culture.tumblr.com>

ลักษณะทางกายภาพ

ส่วนประกอบของซ็องปะเนาะ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน
คือ แผ่นซ็อง และไม้ตี

ภาพที่ 7 แผ่นซ็องปะเนาะ (ซ่าย) ด้านหน้า (ขวา) ด้านหลัง

1. แผ่นซ็อง ทำจากโลหะที่เป็นเหล็กกล้าหนา นำมาหล่อไฟแล้ว ตีขึ้นเป็นรูปทรงกลมผายกว้าง มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 48 ซม. มีขนาดเดียว ตรงกลางแผ่นมีลักษณะเป็นซ็องไม่มีปุ่ม มีขอบยื่นออกมา ศัพท์สังคิตไทย เรียกว่า “ฉัตร” ใบฉัตรมีความกว้าง 7 ซม. เจาะรู 2 รู สำหรับร้อยเชือก ผูกไว้ถือสะพายขณะตี

ภาพที่ 8 ไม้ตีซ็องปะเนาะ

2. ไม้ตี จะใช้ไม้รูปทรงกระบอกตัน หรืออาจจะให้ไม้ผัดัน ยาวประมาณ 24 ซม. พันหุ้มที่หัวด้วยผ้าหลากสีหรืออาจจะใส่ยางในรถก็ได้ เวลาตีลงไปทีแผ่นซ็องปะเนาะจะทำให้เสียงดังทุ้มและนุ่มนวลไพเราะขึ้น

เสียงและวิธีการบรรเลง

วิธีการทำให้เกิดเสียงของซ็องปะเนาะมีอยู่ด้วยกัน 3 วิธี คือ การตีเปิด การตีปิด และการตีปิดและเปิด ซึ่งแต่ละวิธีจะทำให้เกิดเสียงที่แตกต่างกันไป ผู้เขียนได้กำหนดคำแทนเสียงตามเสียง ที่ได้ยินดังนี้

ภาพที่ 9 การตีเปิด

1. เสียงที่เกิดจากการตีเปิด เสียงที่ได้จะเป็นเสียง “ฝาง” คือ การออกแรงใช้ไม้ตี ตีลงตรงกลางหน้าซ็องปะเนาะ แล้วตีไม้ตีกลับอย่างรวดเร็ว โดยไม่ให้มือหรือส่วนใดส่วนหนึ่งไปถูกหรือสัมผัสแผ่นซ็องปะเนาะที่เป็นโลหะ โดยเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของแผ่นโลหะ จะทำให้เกิดเสียงพรวดังกังวาน คล้ายกับเสียงของฉาบใหญ่ของไทย

ภาพที่ 10 การตีปิด

2. เสียงที่เกิดจากการตีปิด เสียงที่ได้จะเป็นเสียง “ถึก” คือ ใช้ไม้ตีลงไปตรงกลางหน้าห้องปะเนาะพร้อมกับใช้มืออีกข้างหนึ่งที่ไม่ได้ถือไม้ตีมาปิดหน้าห้องปะเนาะโดยใช้ปลายนิ้วกดเพื่อหยุดการสั่นสะเทือนของแผ่นโลหะ เป็นการห้ามเสียงไม่ให้ดังกังวาน เสียงที่ได้จะเป็นเสียงสั้น ๆ

ภาพที่ 11 การตีปิดและเปิด

3. เสียงที่เกิดจากการตีปิดและเปิด เสียงที่ได้จะเป็นเสียง “ตึง” คือ ใช้ไม้ตีลงไปตรงกลางหน้าห้องปะเนาะในขณะที่มืออีกข้างหนึ่งยังปิดหน้าห้องปะเนาะอยู่ เมื่อไม้ตีมากระทบแผ่นโลหะให้รีบเปิดปลายนิ้วมือขึ้นทันที จะทำให้เกิดเสียงดังกังวานใส

กระสวนจังหวะการบรรเลงฆ้องปะเนาะ²¹

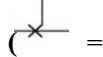
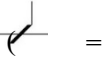
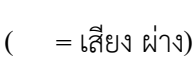
การบรรเลงฆ้องปะเนาะ จะบรรเลงแบบวกไปวนมาซ้ำประโยคเดิมไปเรื่อยๆ ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ตามอารมณ์และความพึงพอใจของ

²¹

ท่านสามารถรับชมวิดีโอประกอบบทความการตีฆ้องปะเนาะจาก www.youtube.com ชื่อ ฆ้องปะเนาะ ชนเผ่ากะตู่ในลาวตอนใต้

นักดนตรี แต่ก็ยังคงยึดจังหวะเดิมเป็นหลัก ดังตัวอย่าง การบันทึกโน้ตจังหวะ การตีปะเนาะของชนเผ่ากะตู่ ดังนี้

โน้ตสากล (โน้ตแบบ Percussions อัตราความเร็วโน้ตตัวดำ = 90)

(= เสียง ถึก) (= เสียง ตึง) (= เสียง ผ่าง)

โน้ตไทย ในอัตราจังหวะ 2 ชั้น

ผู้เขียนกำหนดสัญลักษณ์แทนเสียง คือ (เสียง ถึก = ถ) (เสียง ตึง = ต) (เสียง ผ่าง = ผ)

--- ต	--- ต	----	--- ต	-- ต	----	-- ถ ถ	-ถ- ถ
-- ถต	----	ถ-ถต	---	--- ต	--- ต	----	-- ถถ
-- ถถ	--- ถต	----	-- ถถ	-ถ- ถ	-- ถต	----	- ตถต
- ต- ถ	ถตถต	- ผ- ถ	-ผผถ	ถผผถ	-ผ- ถ	-ผผถ	-ผผถ
ถผผต	- ตตถ	- ถ- ต	-ถ- ต	- ตตถ	ถตตถ	- ตตถ	ถตตถ
- ตตถ	ถตถต	- ตตถ	- ตตถ	ถตถต	- ผ- ถ	- ผผถ	ถผผถ
- ผ- ถ	ผ- ถ	- ต- ต	- ต- ถ	- ต- ถ	- ตตถ	ถตถต	----
- ต- ต	----	----	- ต- ต	--- ต	--- ต	----	- ต- ต
- ต- ถ	- ถ- ต	- ถ- ต	- ต- --	- ต- ถ	ถตถต	----	- ตถต
-- ต	- ต- ถ	ถตถต	--- ผ	--- ถ	- ผผถ	ถผผถ	- ผผถ
ถผผต	- ตตถ	-- ถต	-- ถต	- ตตถ	ถตตถ	- ตตถ	- ตตถ
- ตตถ	ถตตถ						

ย้อนกลับต้น

โอกาสที่ใช้ในการบรรเลง ซ็องปะเนาะเป็นเครื่องดนตรี ที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางความเชื่อเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นการบรรเลงซ็องปะเนาะจากโน้ตเพลงข้างต้น จึงถูกกำหนดให้ใช้บรรเลงเฉพาะในเวลาที่มีกิจกรรมสำคัญๆ เท่านั้น เช่น งานศพ และงานบุญประจำปี

ซ็องปะเนาะกับพิธีกรรมและความเชื่อ

ภาพที่ 12 นักดนตรีชนเผ่ากะตุ้/กระตาง ตีซ็องปะเนาะ

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ ทั้ง 18 ชนเผ่า มี ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่คล้ายคลึงกันมาก อาจจะแตกต่างกันบ้างในเรื่องของรายละเอียดในกิจกรรมย่อย โดยอาจจะแบ่งแยกย่อยได้อีกหลายประเพณีและหลายพิธีกรรมตามแต่ที่ชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง กำหนด หรือได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนิยายปรัมปราคติ นิทานพื้นบ้านของแต่ละชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังยึดหลักความเชื่อที่เหมือนกันอยู่ คือ ความเชื่อในเรื่องผี หรือการนับถือผี เช่น การฆ่าควาย เช่นผี หรือการพลีกรรมดำผิจะปรากฏพบได้ทุกชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบ

สูงในลาวตอนใต้ แม้อาจจะปราศจากเหตุผลรองรับ หรืออาจดูไร้เหตุผล สำหรับนักวิชาการทั่วไป แต่คนในเองเชื่อว่าเรื่องราวต่างๆ ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าสืบต่อกันมานี้เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นจริงแต่ช้านานมาแล้ว ดังคำที่ เอ โคนอาหล่า (นักดนตรีชาติพันธุ์กะตู่) ได้กล่าวกับผู้เขียนว่า “ถ้าฉันโกหกเธอก็แสดงว่าปู่ย่าตายาย พ่อแม่ของฉันก็โกหกฉันด้วย” แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เรื่องราวที่ได้เล่าขานกันมานี้อาจมีทั้งเหตุการณ์ที่สมมติปรุงแต่งขึ้น และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ ในวิถีชีวิต โดยสอดแทรกคติคำสอนเพื่อสร้างบรรทัดฐานทางสังคม และควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้ปฏิบัติตาม

ชนเผ่าเหล่านี้มีวิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อในอดีตที่มาจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา ได้แก่ ความเชื่อที่มาจากนิยายปรัมปรา ความเชื่อในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บป่วยและการรักษาโรค ความเชื่อในเรื่องโชคลาง ประเพณีเกี่ยวกับการลงโทษ ความเชื่อในกะล่ำของเชื้อสาย ประเพณีด้านความรัก และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตาย ล้วนเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีที่พวกเขาเรียกว่า “ศาสนาดผี” ทั้งสิ้น โดยมีความเชื่อในอำนาจสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ และภูตผีวิญญาณต่าง ๆ ที่ภาษาชนเผ่ากะตู่²² เรียกว่า “ย่าง”

แม้ในอดีตที่ผ่านมาจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาภายนอกเข้ามาผสมผสานและทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปบ้าง และการเปลี่ยนแปลงคติการนับถือผีมานับถือพุทธศาสนา ดังปรากฏในพงศาวดารลาวสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม “นางแก้วเกงยา พระมเหสีของพระเจ้าฟ้างุ้ม เมื่อตามเสด็จมาประทับที่เมืองลาวเห็นการทำพิธีกรรมฆ่าสัตว์ตัดชีวิตก็ทรงสลดพระทัย อีกทั้งเมื่อครั้งที่อยู่เมืองเขมรเคยได้ทำบุญปฏิบัติธรรมก็ไม่สามารถทำได้ จึงได้กราบทูลเจ้าฟ้างุ้มให้ทรงนำพระพุทธรูปมาเผยแพร่ในประเทศลาว” (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2551: 20) โดยได้อัญเชิญพระบางมาจากเขมรเพื่อมา

²² ชนเผ่าใหญ่กลุ่มหนึ่งใน 18 ชนเผ่าในกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้

ประดิษฐานที่เมืองหลวงพระบาง ต่อมาในสมัยพระเจ้าโพธิสารราชทรงมีประกาศห้ามเลี้ยงผี ให้รื้อหอผีและสร้างวัดขึ้นมาแทน แต่ถึงอย่างไรกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ ก็ยังมีความเชื่อและประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีควบคู่กับการนับถือศาสนาอื่นๆ ที่ยังคงพบปฏิบัติอยู่จนถึงทุกวันนี้

กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ มีความเชื่อในเรื่องของผีมากทั้งผีที่อยู่บนฟ้าและผีร้าย โดยเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองและคนในครอบครัว หมู่บ้าน ทั้งร้ายและดี เกิดจากการกระทำของผีร้าย ทั้งสิ้นคือมีความเชื่อว่า ผีที่อยู่บนฟ้า ได้สั่งให้คนในหมู่บ้าน ฆ่าสัตว์เพื่อบูชาผี คือการฆ่าควายเพื่อบูชาผญ เพราะจะทำให้ผีที่ชั่วร้ายไม่จับเอาวิญญาณของคนในหมู่บ้านไป จึงได้มีการฆ่าหมู ฆ่าควาย เช่นผี เพราะเชื่อว่าผีร้ายจะส่งดวงวิญญาณของพวกเขาให้กลับคืนมาได้ เป็นการเรียกขวัญของคนป่วยที่ผีร้ายเอาไปนั้นให้กลับคืนมา หลังจากนั้นอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของคนนั้นก็ จะทุเลาลงจนหายดีไปในที่สุด

จากความเชื่อในเรื่องผีดังกล่าวทำให้เกิดมีประเพณีพิธีกรรมหนึ่งที่ได้สืบทอดจนมาถึงปัจจุบัน เป็นพิธีกรรมที่มีสถานะเป็นฝ่ายตั้งรับยอมจำนนต่อผี คือ พิธีฆ่าควายเลี้ยงผี ชนเผ่ากะตุ้เรียกว่า การฆ่าควายแก้บะ ชนเผ่าเกรียงหรือเผ่าแะเรียกว่า งานบุญกินงะ งานบุญกินอาด หรือที่เรียกว่า งานบุญกินควาย ตามแต่จะเรียกชื่อต่างกันไปในแต่ละชนเผ่า โดยมีวิธีปฏิบัติและวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน คือ การพลีกรรมตัวผี เป็นการฆ่าสัตว์บูชาผญเป็นเครื่องเช่นสังเวทต่อผีประจำหมู่บ้าน พิธีกรรมนี้แสดงถึงความประนีประนอม อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผี งานบุญนี้จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี หรือเมื่อมีคนเกิด คนเจ็บป่วย คนตาย มีการแบ่งเฮือนฮีดบ้าน ซึ่งใช้กลองและฆ้อง (ปะเนาะ) ในการตีประกอบพิธีกรรมดังปรากฏในประเพณีทางความเชื่อ เรื่อง ฆาตกรกับจากแบ้ใจ (การเช่น

สังเวยผี เพื่อการรักษาโรคร้าย) โดยสถาบันค้นคว้าวัฒนธรรมและ
สังคมศาสตร์ และ A. Costello (1993: 668-669)

“พวกเราร้องเพลงเดินกลับมา ตีกลอง ตีฆ้อง ตามขอบวง ...พวก
เขาตีฆ้อง ตีกลอง พวกเขาแบกฆ้องพวกแม่ยิงฟ้อนลำ พวกผู้ชาย
ตีกลอง...”

ภาพที่ 13 การฟ้อนรำนักรบ และการฟ้อนผู้หญิงชนเผ่ากะตุในงาน
บุญกินควาย ที่มา พูวัน จันทะมีไซ, หุมพัน ทองใบ
และปึงแก้ว สิริสมพอน (2015: 25)

ภาพที่ 14 ควายที่ผูกกับสลักเพื่อเข้าพิธีฆ่าควาย ชนเผ่ากะตู่ ณ บ้านกันดอน เมืองท่าแดง แขวงเซกอง สปป.ลาวที่มา พูวัน จันทะมีไซ, หมุพันธ์ ทองใบ และปิงแก้ว สิริสมพอน (2015: 25)

งานบุญกินควาย หรืองานบุญกินงะ หรืองานบุญกินอาด ตามแต่จะเรียกชื่อต่างกันไปในแต่ละชนเผ่า โดยมีวิธีปฏิบัติและวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน คือ การพลีกรรมตัวผี เป็นการฆ่าสัตว์บูชาขวัญ เป็นเครื่องเซ่นสังเวยต่อผีประจำหมู่บ้าน โดยงานบุญดังกล่าวจะนำควายมาหลายตัวผูกติดกับเสาบริเวณลานพิธีกลางหมู่บ้าน แล้วประกอบพิธีทำการฆ่าด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ฟันคอด้วยง้าว หรือแทงด้วยหอกจนตายแล้วนำเลือดและเอาเนื้อหรืออวัยวะควายส่วนหนึ่งมาบูชาขวัญ ตีประโคมด้วยกลองและฆ้องปะเนาะ ที่ตั้งอยู่ตลอดเวลา เมื่อเสร็จพิธีก็นำส่วนที่เหลือมาแบ่งกันกินร่วมกัน มีการเลี้ยงฉลองสังสรรค์ร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนาน จนกว่าเนื้อและเหล่าไผ่ที่เตรียมไว้จะหมด

งานบุญนี้ที่ถือว่ามีค่ามาก จะจัดขึ้นในระหว่างเดือน
กุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งถือเป็นงานบุญเบิกศักราชใหม่ ที่มี
ความสำคัญมากซึ่งเปรียบได้กับงานบุญขึ้นปีใหม่หรืองานบุญสงกรานต์ของ
ชาวลาว โดยยึดเอาช่วงระหว่างช่วงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จสิ้นแล้ว
มีข้าวกินอิ่มหนำสำราญถึงจะมีงานบุญ เลี้ยงผี เพื่อความสนุกสนาน และ
เป็นการสร้างขวัญกำลังใจก่อนที่จะเริ่มทำการเพาะปลูกใหม่เพื่อการดำรง
ชีพต่อไป

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตาย กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงใน
ลาวตอนใต้ มีความใกล้ชิดกับความตาย และถือว่าการตายเป็นเรื่อง
ธรรมดาที่อยู่ใกล้ตัวมาก โดยเฉพาะการตายด้วยโรคร้ายไข้เจ็บ และยังหา
เหตุผลมาอธิบายไม่ได้ จึงเชื่อกันว่าการตายจากโรคร้ายต่างทั้งหลายทั้งปวง
เป็นผลมาจากผีป่าทั้งสิ้น คนชนเผ่ากะตู่ก็มีความเชื่อเช่นนั้น เชื่อว่าความ
ตายจะมาเยือนเขาและคนในครอบครัวเขาเมื่อไรก็ได้ จึงได้มีการสร้างโลง
ศพสำหรับตนเองและสำหรับคนในครอบครัวไว้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

ภาพที่ 15 โลงศพของชาติพันธุ์กะตู่ที่ไว้ได้ณบ้าน
ที่มา: บ้านกันดอน เมืองท่าแตง แขวงเซกอง สปป.ลาว

ดั่งกรณี ชนเผ่ากะตุ้บ้านห้วยหูน นอกจากจะทำโลงศพ ของตนเองแล้วยังทำเผื่อคนในครอบครัวของตนเองด้วย และโลงศพที่ทำไว้สำหรับตนเอง ถ้าเกิดภรรยาหรือคนในครอบครัวคนใดคนหนึ่งได้ตายก่อนตนเอง ก็สามารถนำมาใช้ได้ โดยการนำโลงศพมาเก็บไว้รอใต้ถุนบ้านหรือลานบ้าน (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2540: 445) โลงศพจึงเป็นส่วนหนึ่งที่คุณในชนเผ่าได้คุ้นเคยและเห็นมาตั้งแต่เด็ก ส่งผลในพิธีงานศพเป็นไปอย่างเรียบง่าย เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นก็จะนำศพใส่ไว้ในโลงที่มีอยู่แล้วตั้งโลงบรรจุศพไว้ใต้ถุนเรือน

ดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมและความเชื่อ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ ส่วนใหญ่จะใช้เครื่องดนตรีอยู่ 2 ชนิด ได้แก่ กลองกับฆ้อง เพื่อประกอบการขับร้องอาลัยรำลึกถึงผู้ตาย หรืออาจมีการพ้อนเพื่อคนตาย โดยการตีกลองและฆ้องในจังหวะช้าๆ ผู้หญิงจะพ้อนตามจังหวะกลองและฆ้องประกอบพิธีศพเป็นระยะๆ เป็นการตีและพ้อนเพื่ออาลัยรักถึงดวงวิญญาณของผู้ตาย ได้มีกล่าวไว้ในนิทานพื้นเมืองและสังคมของเผ่ากะตุ้ โดยสถาบันค้นคว้าวัฒนธรรมและสังคมศาสตร์ และ A. Costello (1993: 609-611) ได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

ในประเพณีเรื่อง การตาย (กะตุ้สูง)

“...เขาตีกลอง เขาเอาเสื้อผ้างาม ๆ ของผู้ตายไปไว้ในสุสานแล้วตีกลองไว้อาลัยหลุมโลงศพก็อยู่ที่นั่น...พิธีตีกลองตีตบ ร้องไห้ ถึงผู้จากไป ข้าพระเจ้า ไม่รู้อธิบายอย่างใดคงจะใช้ดนตรีร้องอาลัยหา... จากนั้นเขาเริ่มตีกลอง ตีฆ้องอีก จากนั้นเจ้าจะรู้สึกว่ามันใช่เสียงกลอง เขาตีกลองช้าๆ เขาตีกลองอาลัยรักถึงดวงวิญญาณของผู้ตายไป...”

ถ้าคนตายนั้นเป็นคนที่มิฐานะดี ตลอดระยะที่ตั้งศพ 3 วัน เจ้าภาพจะฆ่าหมู ฆ่าไก่ ฆ่าวัว และฆ่าควาย เพื่อไว้ทุกข์แต่ดวงวิญญาณของคนตาย หรือใช้เลี้ยงแขกที่มาแสดงความเสียใจทุกคนต้อนรับดูแลแขกคนพร้อมกับ เหล้าไห และมีการตีฆ้อง ชื่อว่า “ปะเนาะ” และตีกลองเป็นระยะๆ ตั้งศพไว้ 3 วัน แล้ว ก็จะหามศพไปไว้ที่สุสานเขตแดนของผี ซึ่งเป็นอาณาเขตที่หวงห้าม โดยนำเอาเสื้อผ้าสวยๆ ของผู้ตายพร้อมกับเครื่อง จักสานต่างๆ ที่เชื่อว่าผู้ตายสามารถเอาไปใช้ได้ในชีวิตหลังความตายไปไว้ที่สุสานในโลงศพของผู้ตาย จากนั้นก็จะตีกลอง ตีฆ้องเพื่อไว้อาลัยอีก ไม่มีการเผาเหมือนศาสนาพุทธ เพราะเชื่อว่า ผู้ตายไปแล้วสามารถกลับฟื้นคืนชีพได้อีกครั้ง สิ่งนี้เป็นระบบความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากนิยายปรัมปราเรื่องน้ำเต้าปูด ที่บอกไว้ว่าพวกฆ่าตายไปให้ฝัง ไม่ให้เผาเป็นต้น

นอกจากนี้ ฆ้องปะเนาะยังเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ตีเพื่อประกอบการฟ้อนนักรบเพื่อแสดงถึงความกล้าหาญ เป็นการข่มขวัญศัตรูให้เกรงกลัว และยังเป็นเสมือนเครื่องป้องกัน ต่อสู้ขับไล่สิ่งชั่วร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผีร้ายด้วย

ภาพที่ 16 (ซ้าย) การฟ้อนนักรบ (ขวา) โล่ที่เรียกว่า “กะฮีร์”

ภาพที่ 18 ชนเผ่าเกรียง ตีฆ้องและพ็อนดาบและโล่
ที่มา: กรมชนเผ่า สปป. ลาว (2105: 8)

ภาพที่ 17 ฆ้องปะเนาะประกอบการฟ้อนนักรบกะตุ้
ที่มา: ถ่ายจากภาพเก่าของพ่อเอ โดนอาหล่า
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2550)

การพ่อนักรบ ผู้พอนจะเป็นผู้ชายทั้งหมดจะแต่งตัวนักรบกะตุ้มือถือ “ดาบ” ที่ภาษากะตุ้มือเรียกว่า “ด้าว” เป็นดาบที่ทำจากเหล็กเนื้อดี ด้ามจับเป็นไม้เนื้อแข็งประกอบด้วยวงแหวนที่ทำด้วยเงินรอบด้ามจับ ลาวลุ่มเรียกว่า “ง้าว” และมีอีกข้างหนึ่งถือ “โล่” ภาษากะตุ้มือเรียกว่า “กะฮิร” ลาวลุ่มเรียกว่า “แคน” เป็นโล่หรือเกราะปกป้องการแทงการฟันของศัตรูในการสู้รบ ลีลาการพอน ผู้พอนจะแกว่งด้าว และกะฮิร พร้อมทั้งก้าวเท้าออกไปมาตามจังหวะเสียงของฆ้องปะเนาะ ที่ดีไปเรื่อยๆ ในอัตราจังหวะเท่ากันๆ อย่างสม่ำเสมอ

ฆ้องปะเนาะ เป็นเครื่องดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นเครื่องดนตรีที่บ่งบอกถึงฐานะของผู้ที่มีไว้ครอบครอง โดยฆ้องปะเนาะ 1 ใบ มีมูลค่าแลกเปลี่ยนได้ 1 ตัวเลยทีเดียว (เอ โจนอาหล่า, 2549: สัมภาษณ์) และสามารถนำมาเป็นค่าแต่งงาน เป็นเครื่องสินสอด ในการสู่ขอหญิงสาวได้อีก ในประเพณีทางสังคมเรื่อง การเอาเมีย (กะตุ้มือสูง) โดย สถาบันค้นคว้าวัฒนธรรมและสังคมศาสตร์ และ A. Costello (1993: 643-647) ได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

“ (ผู้ชายพูดว่า) ...พวกเราจะห้ามได้อย่างไร จะไม่ให้ได้อย่างไร ทั้งเสื้อผ้าใหญ่ ผ้ากะเตี๋ย คือแบบนี้ ทั้ง**ฆ้องและฆ้องน้อย** พวกเราเอาสร้อยทองคำทั้งหมด พวกเราจะขัดขวางได้อย่างไร พวกเขาเอา**ฆ้องใหญ่**ให้ฆ้องที่พวกเขาทำเอง พวกเราเอาเครื่องมาขอ พวกเขาสิ้นสุด ด้วยการตกลงกับ**ฆ้อง** เอาค่าทอง และสมบัติมอบให้...”

ความเชื่ออีกประการหนึ่ง คือ ข้อห้ามของการตีฆ้องปะเนาะ ที่มีจำกัดทางเพศ โดยห้ามผู้หญิงตีเป็นอันขาด ทั้งยังเป็นเครื่องดนตรีที่หวงห้ามไม่ให้ใครตีเล่น แม้แต่การนำมาขอมตีก็ไม่ได้ ถ้าไม่มีงานพิธีหรือได้รับอนุญาต เป็นกรณีพิเศษจากหมอผีประจำเผ่าเสียก่อน เพราะถือว่าผิดผีอย่างรุนแรง

โดยเชื่อว่าถ้าผีได้ยินเสียงฆ้องปะเนาะเมื่อไรก็จะมีการเลี้ยงผีที่นั่น ถ้าผีมาแล้วไม่พบเครื่องเช่นสังเวทียะจะโกรธและทำให้หมู่บ้านนั้นเกิดมีเพศภัยพิบัติไปต่างๆ นานา

บทสรุป

ฆ้องปะเนาะ (Flat Gong Percussion Idiophones) เป็นฆ้องชนิดแบบไม่มีปี่ม หรือภาษาลาวลุ่มเรียกว่า “ผะหาด” ภาษาไทยอีสานเรียกว่า “ผ่างฮาด” มีส่วนประกอบแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ แผ่นฆ้อง และไม้ตี วิธีการทำให้เกิดเสียงอยู่ด้วยกัน 3 วิธี ตามเสียงที่ได้ยิน คือ การตีเปิด (เสียง “ผ่าง”) การตีปิด (เสียง “ถึก”) และการตีปิดและเปิด (เสียง “ตึง”) ซึ่งแต่ละวิธีจะทำให้เกิดเสียงที่แตกต่างกันไป กระสวนจังหวะการบรรเลงจะบรรเลงแบบวกไปวนมาซ้ำประโยคเดิมไปเรื่อยๆ ไม่มีรูปแบบที่ตายตัวตามอารมณ์และความพึงพอใจของนักดนตรี แต่ก็ยังคงยึดจังหวะเดิมเป็นหลัก

ฆ้องปะเนาะ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูงในลาวตอนใต้ที่มีความสำคัญมาก ซึ่งเห็นได้จากการใช้ฆ้องปะเนาะในชนเผ่ากะตู่ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางความเชื่อหรือกิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่มีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ โดยเชื่อว่าเสียงของฆ้องเป็นเสมือนเสียงสัญญาณที่สามารถติดต่อกับอำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพื่อแสดงเจตจำนงหรือร้องขออย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีผลกระทบต่อสวัสดิภาพการดำเนินชีวิต อีกทั้ง ฆ้องปะเนาะยังแสดงถึงอำนาจ เป็นของมีค่าบ่งบอกถึงฐานะความมั่งคั่งของคนหรือกลุ่มคนที่ได้ครอบครองด้วย

ถึงแม้ในปัจจุบันรัฐบาล สปป.ลาว ได้ประกาศให้วัฒนธรรมฮิตคองประเพณี ตลอดจนภาษาและตัวหนังสือของชนกลุ่มลาวลุ่ม ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของ สปป.ลาว เป็นภาษาประจำชาติ แต่ภาษาพูดและฮิตคองประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า ก็ยังได้รับการเอาใจใส่รักษา

และอนุญาตให้ใช้ได้อย่างเสรี โดยการสร้างจิตสำนึกให้ชนเผ่าต่างๆ มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมชนเผ่าของตนเอง ให้สิทธิแก่ชนเผ่าทุกชนเผ่าในการปกป้องรักษาฮีตคองประเพณี และวัฒนธรรมของตน โดยเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่คิดที่จะลบล้างฮีตคองประเพณีของชนเผ่าต่างๆ ที่เชื่อถือกันมาแต่โบราณ

แต่ถึงอย่างไรก็มิอาจต้านกระแสของสังคมส่วนใหญ่ได้ ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ของผู้คนในชนเผ่าที่มีมาแต่เดิม บางอย่างถูกยกเลิกไป เช่น เรื่องการจกสาว²³ โดยใช้ปี่มามแทนการสนทนา ซึ่งแทบจะไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน เพราะสังคมภายนอกมองว่ากิจกรรมดังกล่าว เป็นเรื่องทางเพศที่ไม่เหมาะสม และที่คงอยู่ก็ถูกลดบทบาทลง เช่น พิธีฆ่าควายเลี้ยงผีหรืองานบุญกินควาย ที่สังคมภายนอกมองว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ ทำให้ประเพณีพิธีกรรมนี้ถูกจำกัดให้มีได้เฉพาะบางพื้นที่เท่านั้น สาเหตุเพราะการแทรกแซงทางวัฒนธรรมจากภายนอกได้หลั่งไหลเข้ามาในสังคมชนเผ่าอย่างต่อเนื่อง ทำให้ค่านิยมและความเชื่อของคนในชนเผ่าต้องปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมส่วนใหญ่ ส่งผลให้ฆ้องปะเนาะมีหน้าที่ลดลงตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้คนรุ่นเก่าที่ยังคงเหลืออยู่ต้องพยายามถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่โดยการให้มีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของตน เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ เพราะหากเกิดสูญสิ้นไปพร้อมกับกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง คงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก

²³ การเรียกผู้หญิงออกจากบ้าน เพื่อเกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาวและทำกิจกรรมทางเพศ จากบทความ “มาม: ปี่จกสาวแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีที่ 12 เล่มที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2559

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษฎา สุขสำเนียง. (2549). **หมอลำสี่พันดอน: กรณีศึกษาคณะทองบาง แก้วสุวัน เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กรมชนเผ่า. (2005). **บันดาชนเผ่า ใน สปป. ลาว**. เวียงจันทน์: มันทาตุลาต.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. (2551). **ดนตรีลาวเดิม**. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2543). **สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์**. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.
- พัน พงษ์ผล. (2551). **ดนตรีกะตู่แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สิริรัตน์ ประพัฒน์ทอง. (2542). **บทความ รากแก้วดนตรีไทย งานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ 30**. กรุงเทพฯ: จามจรีโปรดักท์
- สุจิตต์ วงษ์เทศ ผู้แปล, มหาสิลา วีระวงส์ ผู้แต่ง. (2548). **ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง มหาเทพแห่งอุษาคเนย์**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2542). **โครงการสารคดีลาวตอนล่าง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอ โดนอาหล่า. 2552. **นักดนตรีชนเผ่ากะตู่. สัมภาษณ์, 24-2**. เมษายน 2552.

ภาษาลาว

- มหาสิลา วีระวงส์. 2001. **ประวัติศาสตร์ลาว แต่โบราณถึง 1946**. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: หอสมุดแห่งชาติ กระทรวงแถลงข่าวและ วัฒนธรรม.

คำเลื้อน สุลาวัน, ทองเพ็ด กิ่งสะดา และ Nancy A Castello. (1993).
นิทานพื้นเมืองและสังคมเผ่ากะตู่. เวียงจันทน์ สปป.ลาว:
โรงพิมพ์แห่งรัฐ.)

บทความออนไลน์

สุจิตต์ วงษ์เทศ. **ฮ่องมีนม กับ หม้อมีนม ใช้ในพิธีกรรมดึกดำบรรพ์
หลายพันปีมาแล้ว.** สืบค้นเมื่อ 24 ก.ค. 2559: มติชนออนไลน์

ภาพประกอบบทความ

ภาพฮ่องมีปุมและฮ่องไม่มีปุม กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนที่ราบสูง ในแขวง
อัตตะปือ สปป.ลาว โดย อานันท์ นาคคง. (2559). ห้องเรียนเพลง
ดนตรีอาเซียน: เฟสบุ๊กออนไลน์)

ภาพฮ่อง “กั้งซา” ของชาวคาลิงก้า เกาะลูซอน คัดลอกจาก <http://pinoy-culture.tumblr.com>

ภาพชนเผ่าเกรียง ตีฮ่องและพ้อนดาบและโล่ โดย กรมชนเผ่า, (2015).
เอกลักษณ์ของชนเผ่าเกรียง. เวียงจันทน์ สปป.ลาว: กรมชนเผ่า
ศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ

ภาพหญิงชนเผ่าอาลักษ์หรือฮ่ารัก โดย กรมชนเผ่า, (2015). **เอกลักษณ์
ของชนเผ่าฮ่ารัก.** เวียงจันทน์ สปป.ลาว: กรมชนเผ่า ศูนย์กลาง
แนวลาสร้างชาติ

ภาพการพ้อนร้านค้าและการพ้อนผู้หญิงชนเผ่ากะตู่ในงานบุญกินควาย
และภาพควายที่ผูกกับสลักเพื่อเข้าพิธีฆ่าควาย ชนเผ่ากะตู่ ณ
บ้านกั้นดอน เมืองท่าแตง แขวงเซกอง สปป.ลาว โดย พูวัน จัน
ทะมีไซ, หมูพัน ทองใบ และปิงแก้ว สิริสมพอน. 2015. **ศึกษา
วิถีชีวิตของชนเผ่ากะตู่เพื่อการท่องเที่ยว ที่บ้านกั้นดอน เมือง
ท่าแตง แขวงเซกอง สปป.ลาว.** เวียงจันทน์ สปป.ลาว:
มหาวิทยาลัยแห่งชาติ

กระต่ายในวัฒนธรรมเขมร¹

Hares in Khmer Culture

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม²

บทคัดย่อ

กระต่ายเป็นสัตว์ที่ผูกพันกับคนเขมรมาช้านาน เห็นได้จากภาพสลักตามปราสาทหินและนิทานพื้นบ้านที่เล่าสู่กันฟัง คนเขมรชื่นชอบในความน่ารักของกระต่าย ถือเป็นสัญลักษณ์ของความเจ้าปัญญา เมื่อเขมรรับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธมาจากอินเดีย เขมรได้นำกระต่ายเข้าไปผสมผสานกับความเชื่อในศาสนาสำคัญทั้งสองศาสนาด้วย อาทิ การพบรูปกระต่ายในภาพสลักตอน “กูรมาวตาร” หรือตอนกวนเกษียรสมุทรซึ่งเป็นเทพปกรณัมที่สำคัญในศาสนาพราหมณ์ โดยพบที่ปราสาทกุ່สวนแดงประเทศไทย หรือการยกย่องชาดกในทางพระพุทธศาสนาเรื่อง “สสปัญจิตชาดก” ซึ่งเป็นชาดกที่สรรเสริญคุณธรรมของกระต่ายให้เป็นชาดกเรื่องสำคัญ จนกลายมาเป็นที่มาของประเพณีไหว้พระจันทร์ในเขมร

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสัญลักษณ์สัตว์ในวัฒนธรรมเขมร” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยเงินรายได้ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ 2558 ผู้เขียนขอขอบบทความนี้เป็นที่ระลึกให้แก่ ผศ.ดร.ชมพูนุช ธารีเธียร ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเขมรของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เนื่องในวาระเกษียณอายุราชการ ประจำปี 2560

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ภาษาเขมร) ประจำปีหลักสูตรภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงศึกษา สาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกระต่ายในวัฒนธรรมเขมรได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: กระต่าย, วัฒนธรรมเขมร, การผสมผสานความเชื่อทางศาสนา

Abstract

Hares have long been a part of the lives of Khmer people as they can be seen in stone sculptures in many Cambodian temples and folktales. Khmer people admire the loveliness of hares and also see the hare figure as the symbol of cunningness. When Cambodia adopted Buddhism and Brahma from India, the hare figure was integrated into these two religious beliefs. For instance, a carved-figure of a hare was found in a stone carving narrating an episode of Hindu mythology called the Churning of the Ocean found at Kuantang in Thailand. Moreover, in a Buddhism allegory, Sasapandita Jataka, the virtue of a hare was also acclaimed, giving rise to the full moon festival in Cambodia. Such cultural evidence well reflects the importance of the hare figure in Khmer culture.

Key words: Hares, Khmer Culture, Religious Syncretism

บทนำ: กระจ่าย สัตว์ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนเขมร

กระจ่ายเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก มีขนปกคลุม หางสั้น หูยาว เป็นสัตว์ที่ปราดเปรียว ว่องไว ตื่นตกใจง่ายและกินพืชเป็นอาหาร คนเขมรผูกพันกับ “ต๋วนชาย” (ទទ្ធវាយ) หรือกระจ่ายมานานแล้ว เห็นได้จากภาพสลักที่บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของผู้คน ณ บริเวณระเบียงปราสาทบายนที่มีรูปกระจ่ายปรากฏอยู่

ภาพที่ 1 ภาพสลักรูปกระจ่าย ณ บริเวณระเบียงปราสาทบายน

ถ่ายโดย ผศ.ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

นอกจากหลักฐานจากภาพสลักตามปราสาทหินแล้ว สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างกระจ่ายกับคนเขมร คือ ในนิทานพื้นบ้านเขมรที่เป็นหมวดนิทานสัตว์ (Animal Tales) มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง

กับกระต่ายมากที่สุด วิชชุกร ทองหล่อได้ศึกษา “ประชุมนิทานพื้นบ้าน
 เขมร” (บรูว์เกรือเวอเอ็งเอ็ง-ปรอจุม เรื่อง เปรง แคม) พบว่า มีนิทานที่
 เกี่ยวข้องกับกระต่ายอยู่จำนวนทั้งสิ้น 15 เรื่อง คือ 1) คนสองคนอยู่บ้าน
 ใกล้กัน (บรูว์สฎูเวโรนอญเอ็งเอ็ง-มนุส ปีร์ เนียะ นีว เพติยะฮ
 จิต เคเนีย) 2) สุนัขจิ้งจอก (บธธ-จจจจ) 3) ชายรู้ยาแก้พิษงู
 (บรูว์สธะอญเวโรนอญ-โปะเราะฮ เจะฮ ทุนำ ปีฮ ปัวะฮ) 4) ชายหนุ่ม
 สองคนอยากได้ภรรยาเขา (บรูว์เวโรนอญเอ็งเอ็ง-อญอญอญอญ-ก้อม
 เละฮ ปีร์ เนียะ จ้อง บาน ปรอปัวน เก) 5) เสือ ลิง และกระต่าย
 (อญ สฎู และอญอญ-คลา ซวา นึง ต้วนชาย) 6) บุรุษผู้ขอภรรยา
 (บรูว์สอญอญอญ-โปะเราะฮ ต้อนดิง ปรอปัวน) 7) กระต่ายเจ้า
 ปัญญา ตอนที่ 1 (บรูว์อญอญอญ อญอญ-โชะเพีย ต้วนชาย เพียะ ตี
 มวย) 8) กระต่ายเจ้าปัญญาตอนที่ 2 (บรูว์อญอญอญ อญอญ-โชะเพีย
 ต้วนชาย เพียะ ตี ปี)³ 9) มหาฤๅษีชุบชีวิตเสือ (บรูว์บรูว์อญอญ-
 มหา รี้เซีย โประฮ คลา) 10) แร้งหลอกข้างเผือก (บรูว์อญอญอญ-ทุมาต

³ นักวิชาการชาวฝรั่งเศสบางท่านสันนิษฐานว่า นิทานเรื่องกระต่ายเจ้าปัญญา เป็น
 เรื่องที่ได้รับมาจากนิทานของมาเลเซีย นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานที่ได้รับความนิยมมาก
 ที่สุดในบรรดานิทานพื้นบ้านเขมร (อัญอญ อญอญ, ม.ป.ป.: 5)

มวย) 8) กระทบเจ้าปัญญาตอนที่ 2 (สุวรรณภูมย วรรคฉ๒-โชนเพีย
ด้วนชวย เพียะ ตี ปี) 9) มหาถาศีชบชีวิตเสื่อ (ชบวญญสิญชระฐว-มหา
รีเชีย โประธ คลา) 10) แร้งหลอกซ่างเผือก (ฐวฐนุชฉริส-ทุมาด โบก
ด้อมมเรย ชอ) และ 11) จระเข้กับคนขับเกวียน (ฐวณิฉฉฐฐบรระระ-
กรอเปอ นิง เนียะ โปร รอเตะธ)

จากนิทานพื้นบ้านทั้ง 11 เรื่องนี้ทำให้เห็นถึงลักษณะนิสัยที่ดีของ

กระทบ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) กระทบมีความเฉลียวฉลาด
มีปฏิภณไหวพริบดี 2) กระทบเป็นสัตว์ที่มีน้ำใจชบชวยเหลือผู้อื่น และ
3) กระทบมีความยุติธรรม (วิชชกร ทองหล่อ, 2542)

ลักษณะเด่นทั้ง 3 ประการนี้มีภปรากฐรวมกัน เห็นได้จากนิทาน
พื้นบ้านหลายๆ เรื่อง ที่กระทบแสดงน้ำใจต่อบุคคลอื่นด้วยการยื่นมือเข้า
มาชวยเหลือตัวละครอื่นที่กำลังมีความทุกข์ โดยใช้สติปัญญาของตนเพื่อ
ดำรงค์ไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม เช่น นิทานเรื่อง “จระเข้กับคนขับ
เกวียน” (ฐวณิฉฉฐฐบรระระ-กรอเปอ นิง เนียะ โปร รอเตะธ) นิทาน
เรื่องนี้มือยู่ว่

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายชราคนหนึ่งขับเกวียนผ่านมาทาง
หนองน้ำแห่งหนึ่ง ซึ่งกำลังแห้งชอด ชนขณะนั้นได้มีจระเข้ตัวหนึ่งคลาน
ขึ้นมาพบเข้า และได้ชขอความช่วยเหลือจากชายคนดังกล่าวให้พาไปส่งยัง

หนองน้ำแห่งใหม่ ชายชราอินดีช่วยเหลือโดยยกจระเข้ขึ้นขึ้นมาไว้บน
เกวียน แล้วใช้เชือกมัดจระเข้ขึ้นเข้ากับเกวียนจนแน่น เพราะเกรงว่า
จระเข้จะพลัดตกลงจากเกวียนขณะเดินทาง แต่พอมาถึงหนองน้ำแห่งใหม่
จระเข้กลับแสดงนิสัยยกตัวยูออกมาให้เห็น พอชายชราแกะเชือกออก
จระเข้ได้ขอ้วคู้หนึ่งกินเป็นอาหาร ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วจะกินชายผู้นี้แทน
โดยอ้างว่าชายผู้นี้ทำร้ายตน มัดตนเข้ากับเกวียนแน่นกินไปทำให้มัน
หายใจไม่ออก ชายคนนี้นั้นปัญญาได้แต่เดินร้องให้ไปตามทาง หวังจะไป
ขอความช่วยเหลือจากผู้พิพากษา ระหว่างทางได้พบกับกระต่ายตัวหนึ่ง
เข้าโดยบังเอิญ กระต่ายอาสาทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาให้โดยใช้วิธีจำลอง
สถานการณ์ที่เพิ่งผ่านมา กระต่ายใช้ให้ชายคนนั้นมัดจระเข้เข้ากับเกวียน
อีกครั้ง และเมื่อชายคนนั้นมัดจระเข้เข้ากับเกวียนแล้ว จระเข้ได้ร้องบอก
ไปว่าขอให้มัดเชือกให้แน่นขึ้นอีกเพราะเมื่อสักครู่ชายชรามัดแน่นกว่านี้
มาก เหตุที่จระเข้กล่าวเช่นนี้เพราะมันต้องการให้กระต่ายเห็นจริงใน
ความผิดของชายขับเกวียน ชายชราจึงมัดจนแน่นทำให้จระเข้หายใจแทบ
ไม่ออก แทนที่กระต่ายจะสั่งให้แก้มัดจระเข้ มันกลับร้องบอกให้ชายคน
นั้นนำขวานมาจามลงไปบนหัวของจระเข้จนตาย กระต่ายกล่าวว่าเพราะ
จระเข้ตัวนี้เป็นสัตว์อวดตัวยู จึงไม่สมควรที่จะมีชีวิตอยู่อีกต่อไป
(**กรูมฮิลล์ อิมเมจ ออริจินัลส์**, 1989: 10-14) จะเห็นได้ว่า กระต่ายเป็น
สัตว์มีปัญหาและได้ใช้ปัญญาของตนช่วยเหลือคนขับเกวียนให้พ้นทุกข์
ดำรงความยุติธรรมไว้ ไม่ให้จระเข้พาลทำร้ายคนดีได้

แม้กระต่ายจะเป็นสัตว์ที่ตีมีปัญหาดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น
หากแต่ในบางครั้งกระต่ายกลับใช้ปัญญาของตนสร้างความเดือดร้อนให้แก่

ผู้อื่น จนทำให้ตนเองกลายเป็นสัตว์เจ้าเล่ห์ไป เช่น นิทานเรื่อง “ควายบ้านกับควายป่า” (ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และทฤษฎีจิต-กรอเบียร์ ชุรก นิ่ง กรอเบียร์ เปรีย) ที่กระต่ายคอยดูแลให้ควายบ้านกับควายป่าต้องทะเลาะผัดใจกัน ทั้งๆ ที่เมื่อก่อนหน้าสัตว์ทั้งสองตัวเคยเป็นเพื่อนที่รักกันมากก็ตาม (ทฤษฎีจิตและจิตวิทยา, 1989: 15-16)

นิทานเรื่อง “กระต่ายอยากกินกล้วย” (ฉลุฎาณณอสังฆะ-ตีวนชาย จีอง ซี เจก) เป็นนิทานที่ปรากฏอยู่ทั้งในหนังสือนิทานสำหรับเด็กไปจนถึงแบบเรียนระดับชั้นประถมศึกษาของกัมพูชา นิทานเรื่องนี้เล่าว่ากระต่ายตัวหนึ่งเห็นยายแก่เดินทูนกระจาดกล้วยมาตามทาง มันจึงแกล้งทำเป็นนอนตายอยู่ข้างทาง พอยายเห็นเข้าก็นึกระหิมีมีย่อม ยหิบกระต่ายตัวนั้นใส่ลงในตะกร้าตั้งใจว่า วันนี้จะนำกระต่ายป่าไปแกงกิน ครั้นพอกระต่ายอยู่ในตะกร้าแล้ว มันกลับลืมตาและแอบกินกล้วยจนหมด และเมื่อยายเดินมาถึงบ้าน วางตะกร้าลง กระต่ายก็กระโดดหนีเข้าป่าไป

นิทานเรื่อง “กระต่ายติดตอตะแบง” (ฉลุฎาณณอสังฆะ)

ฉลุฎาณณ-ตีวนชาย จวบ กุด นิ่ง กล ตรีจ) กล่าวถึงความฉลาดเจ้าเล่ห์ รู้จักเอาตัวรอดของกระต่าย ในคราวที่ก้นของมันติดอยู่กับตอของต้นตะแบง ซึ่งตอนั้นมียางเหนียว มันพยายามยื้อให้ข้างตัวหนึ่งที่ยังเอิญเดินผ่านมาพบเข้าโกรธจัด แล้วใช้วงรัดตัวของมันเหวี่ยงขึ้นไปในอากาศ ทำให้ก้นของมันหลุดออกจากตอตะแบง ก่อนที่เจ้ากระต่ายจะวิ่ง

หนีหายเข้าป่าไป (ทรงประสิทธิ์ประเสริฐ, 1989: 3) ถึงแม้ว่าในนิทานเรื่องนี้กระต่ายจะไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ใครเท่าใดนักเหมือนเรื่องอื่นๆ หากแต่ก็แสดงให้เห็นถึงความเจ้าเล่ห์เพทุบายของกระต่ายได้เป็นอย่างดี

ถึงกระต่ายจะเป็นสัตว์ที่มีปัญญามาก หากแต่ในบางครั้งมันกลับประมาท โดยลืมไปว่าสัตว์อื่นๆ ก็มีปัญญาด้วยเช่นกัน ดังเช่นที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเรื่อง “กระต่ายกับหอย” (จรรยาบรรณใจ-ตีวนชาย หนึ่งขยอง) ที่กระต่ายทำหอยวิ่งแข่งกัน แต่ในท้ายที่สุดกลับเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ เพราะหอยได้ให้เพื่อนของตนอยู่รออยู่ตามจุดต่างๆ รอบบ่อ รวมทั้งบริเวณใกล้กับเส้นชัยด้วย เมื่อกระต่ายวิ่งไปถึงบริเวณใด หอยตัวที่อยู่ข้างหน้าก็จะคลานออกมาประหนึ่งว่ามันกำลังวิ่งนำหน้ากระต่ายอยู่ จนกระทั่งเห็นกระต่ายวิ่งเข้ามาใกล้ถึงเส้นชัย หอยตัวที่อยู่ใกล้เส้นชัยมากที่สุดก็คลานเข้าเส้นชัยพอดี กระต่ายคิดว่าหอยวิ่งชนะตนเพราะไม่รู้เท่าทันกลอุบายของหอย แยกไม่ออกว่าหอยตัวใดคือตัวจริงและหอยตัวใดคือตัวปลอม (บัวลี้ ธรรม, ม.ป.ป.: 27-28)

การใช้ปัญญาของกระต่าย บางครั้งก็เป็นคุณ ทำให้กระต่ายได้รับการยกย่องสรรเสริญให้เป็น “โชะเพีย” (สุรร) หรือผู้พิพากษา ซึ่งเป็นหน้าที่อันทรงเกียรติ หากแต่ในบางครั้งกระต่ายก็นำปัญญาของตนไปใช้ในทางที่ผิดจนเกิดโทษทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะความเจ้าเล่ห์ของ

กระต่ายนั้น กลายเป็นที่มาของสำนวนเขมรที่ว่า “ไข้กระต่าย” ซึ่ง
สำนวนดังกล่าวยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้

สำนวน “ไข้กระต่าย” (ក្រុនទន្សាយ-ក្រុន ពីវនชาย) หมายถึง
ไม่ได้ป่วยจริง เสแสร้งแกล้งทำเป็นป่วยเหมือนกระต่ายเจ้าเล่ห์
นอกจากนี้ยังมีสำนวน “จงเอาเยี่ยงนกยูง อย่าเอาเยี่ยงกระต่าย”
(ប្រើ ត្រាប់សត្វក្រោក កុំប្រើ ត្រាប់ពុតទន្សាយ-เปรอ ตรีบ ซัด โกงก กม
เปรอ ตรีบ ปุด ពីវนชาย) แสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่คนเขมรมีต่อสัตว์ทั้ง 2
ชนิดนี้ที่แตกต่างกัน นกยูงถือเป็นสัตว์ชั้นสูง เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่เกิด
ในตระกูลสูง มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม ต่างจากกระต่ายอย่าง
สิ้นเชิงที่เป็นสัตว์เจ้าเล่ห์แสนกล ไม่ควรยึดถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

ในวัฒนธรรมเขมร กระต่ายถือเป็นสัญลักษณ์ของ “สัตว์เจ้า
ปัญญา” ถึงแม้ว่าในบางครั้งกระต่ายจะกลายเป็นสัตว์เจ้าเล่ห์แสนกลก็
ตาม หากแต่ดูเหมือนว่าคนเขมรจะมองข้ามจุดด้อยเหล่านี้ไป เพราะความ
น่ารักของมัน แม้กระต่ายจะไม่ใช่สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ในคติความเชื่อดั้งเดิมของ
ชาวเขมรดั่งเช่นนาคและจระเข้⁴ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำเนิดประเทศ
เขมรและชนชาติเขมร หากแต่คนเขมรก็รักกระต่าย และนำกระต่ายเข้า
ไปผสมผสาน (Syncretism) อยู่ในคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และ
ศาสนาพุทธ ซึ่งเขมรรับมาจากอินเดียได้อย่างลงตัว

⁴ ดูเพิ่มเติมที่ ชาลูนชัย คงเพียรธรรม. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การศึกษา
สัญลักษณ์สัตว์ในวัฒนธรรมเขมร. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี,
2558

กระต่ายผสานกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธในเขมร

ผู้เขียนขอกล่าวถึงประวัติศาสตร์การนับถือศาสนาในเขมรพอสังเขปเพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้ผู้อ่านได้เข้าใจที่มาที่ไปของศาสนากับการประกอบสร้างวัฒนธรรมเขมร ดังนี้

ก่อนที่ชาวเขมรจะนับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ พวกเขานับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ (Animism) มาก่อน บูชาต้นไม้ ภูเขา โดยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอำนาจลึกลับบางอย่างสิงสถิตอยู่และสามารถดลบันดาลสิ่งที่เป็นคุณและโทษให้แก่มนุษย์ได้ ดังที่ อัง จูเลียน (อังฌูวาล) (2000: ไม่มีเลขหน้า) นักวิชาการชาวเขมรกล่าวไว้ว่า “ความเชื่อดั้งเดิมของคนเขมร คือการนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติ ที่เขมรเรียกว่า “ชีวจล” (ชีชฉล-จีเวียะจ้อล) ร่องรอยความเชื่อดังกล่าวที่ยังคงอยู่ตราบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน คือ ความเชื่อเรื่องเนียะตา (นียัตตา) ซึ่งหมายถึง บรรพชน หรือคนที่บุกเบิกหักล้างถางพง แล้วสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นมาเป็นคนแรก ด้วยวิกรรมกรรมนี้จึงทำให้เป็นที่จดจำและเล่าขานสืบต่อกันมา กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ชาวบ้านกราบไหว้บูชาตามหมู่บ้าน วัดวาอาราม สรุปว่า เนียะตาก็คือ มนุษย์ + ดิน (ธรรมชาติ) นั่นเอง”

ต่อมาเมื่อชาวเขมรหันมานับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ความเชื่อดั้งเดิมจึงได้เข้าไปผสมผสานกลมกลืนกับศาสนาที่รับมาจาก อินเดียได้อย่างลงตัว กลายเป็นศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธแบบเขมรขึ้น

ประวัติศาสตร์เขมรในยุคพุนั้น (ราวพุทธศักราช 600–1,000) เป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายเข้ามามีอิทธิพลสูงสุด อย่างไรก็ตาม ลัทธิไวษณพนิกายและพระพุทธศาสนา ซึ่งยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นนิกายใด ก็คงมีผู้นับถืออยู่ด้วย แม้จะไม่รุ่งเรืองเทียบเท่า ต่อมาในสมัยเจนละ (ราว พุทธศักราช 1100–พุทธศักราช 1345) ศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย นั้นยังคงมีอิทธิพลอยู่เช่นเดิม ส่วนศาสนาพุทธนั้น มีหลักฐานการนับถือที่ ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ ลัทธิเถรวาทได้เข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมากในยุคนี้ เพราะได้รับแรงสนับสนุนจากเกาะลังกาและอาณาจักรทวารวดี ต่อมา ในสมัยเมืองพระนคร (ราวพุทธศักราช ที่ 1400–1800) ศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกายยังคงได้รับความนิยมสูงสุดเช่นเดิม มีเพียงบางช่วงเวลา เท่านั้น ที่ลัทธิไวษณพนิกายได้รับความนิยมอย่างสูง เช่น ในสมัยพระเจ้า สุริยวรมันที่ 2 (ราวพุทธศักราช 1656–1693) ส่วนศาสนาพุทธนิกาย มหายานนั้น ได้รับการประดิษฐานอย่างมั่นคงในยุคเมืองพระนคร และได้ กลายมาเป็นศาสนาสำคัญในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ราว พุทธศักราช 1724-1762) ครั้นสิ้นรัชกาลดังกล่าวแล้ว ศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไศวนิกายและไวษณพนิกายจึงได้กลับฟื้นคืนมาอีกครั้งก่อนที่จะเสื่อม ลงหลังจากการรุกรานของสยาม และการประดิษฐานพระพุทธศาสนาลัทธิ ลังกาวงศ์ขึ้นในเขมรอย่างมั่นคงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (สุภัทรดิศ ดิศสกุล, 2547)

การผสานกระต่ายกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์

กระต่ายที่ปรากฏในภาพสลักเล่าเรื่องในศาสนาพราหมณ์ เช่น ภาพสลักที่ปราสาทกุ່สวนแดง อำเภอบ้านใหม่ชัยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประเทศไทย ตอนกวนเกษียรสมุทรที่มีรูปกระต่ายปรากฏอยู่ ทั้งๆ ที่ในปุราณะนั้นไม่มีส่วนใดที่กล่าวถึงกระต่ายเลย

เรื่องราวใน “กुरुมาตาร” มีอยู่ว่า เทวดากับอสูรสู้รบติดพันกัน มาช้านาน เทวดาสู้ฤทธิ์ของอสูรไม่ไหว บาดเจ็บล้มตายไปเป็นอันมาก จึงพากันมาปรึกษาพระนารายณ์ พระองค์จึงดำริให้มีการกวนเกษียรสมุทรขึ้น แต่การกวนเกษียรสมุทรนี้จะต้องอาศัยแรงของอสูรเข้าช่วยด้วยจึงจะสำเร็จได้ พระองค์จึงรับสั่งให้พระอินทร์ไปขอแรงจากพวกอสูรโดยแสร้งทำเป็นอ่อนน้อม เมื่อถึงคราวกวนเกษียรสมุทร เทวดาและอสูรต่างนารากไม้สมุนไพรวินิจฉัยลงไปในทะเลน้ำนม ใช้ภูเขามันตระซึ่งตั้งอยู่ตรงกลางทะเลต่างไม้กวน ใช้พญานันตนาคราช (หรือบางตำราว่า พญานาคवासูกรี) ต่างเชือกพันรอบภูเขา ฝ่ายเทวดาฉลาดจับทางข้างหางนาค โดยแสร้งทำเป็นยอมรับอำนาจของอสูรแล้วให้อสูรจับทางข้างหัวนาคแทน ขณะที่กำลังชกนาคอยู่นั้น พญานาคได้รับความเจ็บปวดทรมานมากจึงพันพิษไฟออกมาถูกบรรดาอสูรได้รับบาดเจ็บล้มตายไปเป็นอันมาก พระนารายณ์ทรงสังเกตุการณ์อยู่ด้วย ทรงเกรงว่าโลกจะทะเลาะเนื่องจากการกวนเกษียรสมุทร จึงทรงอวตารลงมาเป็นเต่าเพื่อรองรับภูเขามันตระไว้เพื่อช่วยรักษาโลก ระหว่างนั้นมีอสูรปลาดตนหนึ่งพยายาม

จะเข้ามาตอดภูเขามันพระหวังให้ภูเขานั้นพังพินาศลง ทว่าพระนารายณ์
ในร่างของเต่าได้ชิงสังหารอสูรนั้นก่อน

กुरมาวตาร เป็นเรื่องราวที่ช่างเขมรนิยมมาก เพราะเหตุที่
เกี่ยวข้องกับกรวนเกษียรสมุทร ช่างเขมรมักสลักเรื่องนี้ไว้ที่บริเวณ
ทางเข้าทวารลัย ที่สร้างขึ้นเพื่อถวายแด่พระนารายณ์ เช่น ที่ปราสาทกุฎี
ศวร เมืองเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นต้น ภาพการกรวน
เกษียรสมุทรมักปะปนกับภาพกำเนิดของพระพรหม⁵ เสมอ ทั้งนี้เพราะ
การกรวนเกษียรสมุทรเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับการสร้างเช่นกัน ในคัมภีร์
ศตปัทพราหมณะ พระประชาบดีก็ทรงถือรูปเต่าเพื่อสร้างสิ่งมีชีวิต
ทั้งหลายขึ้น สัญลักษณ์เช่นนี้มีปรากฏอยู่ในการกรวนเกษียรสมุทร
เช่นเดียวกัน เมื่อพระนารายณ์ทรงอวตารเป็นเต่าและทรงแบกภูเขาทิ้ง
โลกเพื่อใช้เป็นไม้กรวน (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2547: 139)

⁵ ภาพการกำเนิดขึ้นของพระพรหม หรือที่เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่าภาพสลัก “นารายณ์
บรรทมสินธุ์ปัทมะนาภะ” นั้น เป็นภาพที่พระนารายณ์ทรงบรรทมอยู่เหนือพญานาค
อนันตะในเกษียรสมุทรหรือทะเลน้ำนม แล้วมีดอกบัวผุดขึ้นมาจากพระนาภี (สะดือ)
ของพระองค์ และเหนือดอกบัวนั้นก็ปรากฏรูปพระพรหมอุบัติขึ้น ภาพสลักดังกล่าว
มักพบได้ทั่วไปตามปราสาทหินเขมรเช่นเดียวกับภาพสลักตอนกรวนเกษียรสมุทร
เนื่องจากคนเขมรมองว่านี่คือสัญลักษณ์ของการเกิดใหม่ ไม่มีการพินาศหรือจุดสิ้นสุด
เกิดต่อเนื่องกันไปจึงทำให้สถิตอยู่ชั่วนิรันดร์ไม่มีศัตรูสามารถเข้ามารุกรานได้ (๒๕๔๗
ระดมชัย, 2009: 66)

จากภาพสลักที่พบที่ปราสาททูก່สวนแดง พระนารายณ์ทรงอวตารเป็นเต่า มีภูเขามันพระอยู่ตรงกลางภาพและพระนารายณ์ทรงกอดภูเขานั้นไว้เพื่อบอกให้ทราบว่าเป็นเต่าตัวนั้นคืออวตารปางหนึ่งของพระองค์ เหนือยอดเขามีพระพรหมประทับอยู่บนดอกบัว อสูรและเทวดาต่างช่วยกันชกนาคซึ่งพันรอบภูเขาศักดิ์สิทธิ์นั้นไว้ โดยอสูรจับทางหัวนาคและเทวดาจับทางหางนาคอยู่กลางเกษียรสมุทหรือทะเลน้ำนม สังเกตว่ามีรูปกระต่ายวิ่งเล่นอยู่บริเวณเท้าของอสูรและเทวดาด้วย แสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันระหว่างคนเขมรกับกระต่ายที่มากกว่าสัตว์ชนิดใดๆ เพราะถ้าภาพสลักดังกล่าวเป็นภาพป่าเขาลำเนาไพร การปรากฏรูปกระต่ายถือว่าไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาด เพราะกระต่ายเป็นสัตว์ป่า เมื่อช่างเขมรจะสลักภาพเล่าเรื่องฉกป่า ก็จะใส่รูปสัตว์ป่านานาชนิดเข้าไปด้วย ไม่ว่าจะเป็น ช้าง ม้า วัว ควาย นกชนิดต่างๆ เป็นต้น เพราะตามแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยา (cosmology) การสลักรูปสัตว์ป่านานาชนิดลงไปให้ได้มากที่สุดจะทำให้โลกสมมติที่ช่างเขมรสร้างขึ้นมานั้นสมบูรณ์ แต่ภาพสลักที่ปราสาททูก່สวนแดงเป็นฉากที่เกิดขึ้นกลางทะเลน้ำนม ซึ่งไม่น่าจะมีกระต่ายไปอาศัยอยู่ได้ การสลักรูปกระต่ายจึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของกระต่ายในสังคมเขมรได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 2 ภาพสลักบนทับหลังตอนกวนเกษียรสมุทร พบที่ปราสาทกุ່สวนแดง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 ภาพโดย ดร.วรรณพรรณณ์ เรื่องทรัพย์

ภาพที่ 3 ภาพสลักกระต่ายที่ช่างเขมรสลักเพิ่มเข้ามาบนทับหลังตอนกวนเกษียรสมุทร พบที่ปราสาทกุ່สวนแดง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 ภาพโดย ดร.วรรณพรรณณ์ เรื่องทรัพย์

ภาพสลักกระต่ายที่ปราสาทบาปวน เมืองเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นอีกรูปหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะช่างเขมรสลักรูปกระต่ายไว้ในตำแหน่งที่สูงกว่ารูปสิงห์ ซึ่งถือกันว่าเป็นสัตว์ชั้นสูง และมีความสำคัญมากตามคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์⁶ ถ้าพื้นที่สัมผัสพันธ์กับอำนาจแล้ว ของที่อยู่ข้างบนมักย่อมสำคัญกว่าของที่อยู่ข้างล่างเสมอ ภาพสลักกระต่ายในภาพที่ 4 ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกระต่ายได้เป็นอย่างดี

⁶ สิงห์ไม่ใช่สัตว์ที่มีอยู่ในดินแดนเขมร สันนิษฐานว่า เขมรน่าจะรับคติ ความเชื่อเรื่องสิงห์มาจากอินเดีย สิงห์มีความสำคัญในฐานะเป็นพาหนะ ของเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ เช่น พระแม่ทุรคา คัคติของพระศิวะมหาเทพ เป็นพาหนะของเทพนพเคราะห์คือพระกัเวรและพระเกตุ นอกจากนี้สิงห์ยังเป็นอวตารปางหนึ่งของพระนารายณ์ในปางที่มีชื่อว่า “นรสิงหาวตาร” และเนื่องจากสิงห์เป็นเจ้าป่า สิงห์จึงถือเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจ การเป็นผู้นำ จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า เพราะเหตุใดพระนามของกษัตริย์กัมพูชาจึงมีคำว่า “สิงห์” เข้าไปประกอบอยู่ด้วย เช่น พระเจ้านโรดม สีหนุ หรือ พระเจ้านโรดม สีหมุนี เป็นต้น

ภาพที่ 4 ภาพสลักรูปกระต่าย ณ ปราสาทบาปวน สังกศตว่าช่างเขมรสลักรูป
กระต่ายให้อยู่เหนือสิงห์ซึ่งถือเป็นสัตว์ชั้นสูงตามคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์
ถ่ายโดย ผศ.ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

กระต่ายกับความเชื่อในศาสนาพุทธ

การผสมผสานคติความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับศาสนาพุทธ คือ คติความเชื่อเรื่องกระต่ายซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระพุทธรศาสนา นิกายเถรวาทแต่เพียงฝ่ายเดียว คติดังกล่าวได้ส่งผลมาถึงประเพณีพิธีกรรมของคนเขมร นั่นก็คือ “ประเพณีไหว้พระจันทร์” ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงกลางคืนของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี (ตรงกับวันลอยกระทงของไทย)

กระต่ายที่ปรากฏในคติความเชื่อทางพระพุทธรศาสนา นิกายเถรวาทมาจากนิบาตชาดกเรื่อง “สสปัญชิตชาดก” เนื้อเรื่องมีอยู่ว่ากาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีสัตว์ 4 ชนิด ได้แก่ กระต่าย นาก สุนัขจิ้งจอก และลิง เป็นเพื่อนรักกัน กระต่ายเป็นสัตว์มีปัญหา ได้แนะนำเพื่อนๆ ให้รู้จักการให้ทาน รักษาศีล อยู่มาวันหนึ่ง กระต่ายแหงนหน้าขึ้นมองดวงจันทร์แล้วกล่าวกับเพื่อนๆ ว่า พรุ่งนี้จะเป็นวันพระ ขอให้พวกเราตั้งใจรักษาศีลอุโบสถ แล้วจงให้ทาน เพราะทานที่ให้แต่ผู้ที่มีศีลนั้นย่อมมีผลมาก ในวันนั้น สัตว์ทั้ง 3 ชนิด เว้นแต่กระต่ายต่างพากันออกไปหาอาหารมาเก็บไว้ นากไปที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคาเห็นปลาที่ชาวประมงหามาได้ร้อยเป็นพวงฝังอยู่ในพื้นทราย จึงคุ้ยขึ้นมาแล้วประกาศหา

เจ้าของด้วยเสียงอันดังถึง 3 ครั้ง เมื่อไม่มีใครตอบ นางจึงถือว่าปลานั่นไม่มีเจ้าของ แล้วนาก็นำปลาที่เก็บมาได้นั้นไปไว้ยังที่อยู่ของตน

สุนัขจึงจอกออกเที่ยวหาอาหาร พบกระท่อมปลายนาซึ่งบัดนี้ไม่มีคนอยู่ เห็นหม้อนมสั้กับเนื้ออย่างวางไว้ จึงประกาศหาเจ้าของด้วยเสียงอันดังถึง 3 ครั้ง เมื่อไม่มีผู้ใดประกาศตนว่าเป็นเจ้าของ สุนัขจึงจอกจึงนำของทั้งหมดกลับมายังที่อยู่ของตน

ฝ่ายลิงพ้อออกไปหาผลไม้มาได้ก็นำกลับมาเก็บไว้ยังที่อยู่ของตน ส่วนกระต่ายไม่ได้หาอะไรเก็บไว้เลย เพราะคิดว่า ถ้าหากมีใครมาขออาหารก็จะบริจาคร่างกายของมันให้เป็นทาน วันต่อมา สัตว์ทั้ง 4 ชนิดพากันรักษาศีลอุโบสถอยู่ในถิ่นที่อยู่ของตน ฝ่ายพระอินทร์ต้องการที่จะลองใจสัตว์เหล่านี้จึงแปลงกายเป็นพราหมณ์เฒ่า เดินเข้ามาขออาหารจากสัตว์ทีละชนิด นากนำปลามามอบให้ สุนัขจึงจอกนำหม้อนมสั้และเนื้ออย่างมามอบให้ ลิงนำผลไม้มามอบให้ ส่วนกระต่ายไม่มีอะไรจะมอบให้ จึงบอกให้พราหมณ์เฒ่าก่อกองไฟขึ้น แล้วสะบัดตัวอย่างแรงเพื่อให้แมลงเล็กๆ ที่เกาะอยู่ตามตัวหลุดออกมา เพื่อยามที่มันกระโดดเข้ากองไฟ สัตว์เหล่านั้นจะได้ไม่ต้องตายตามมันไปด้วย ศีลของกระต่ายจะได้ไม่ขาดพอก่อไฟเสร็จ กระต่ายกระโดดเข้ากองไฟด้วยใจที่เป็นสุข หากแต่ไฟนั้นกลับไม่ระคายขนของกระต่ายเลยแม้แต่น้อย พราหมณ์เฒ่าจึงเฉลยว่าแท้จริงแล้วพระองค์คือใคร ทรงกล่าวสรรเสริญกระต่าย แล้วทรงประทับรูปของกระต่ายไว้ในดวงจันทร์ เพื่อประกาศคุณงามความดีของสัตว์ชนิดนี้ไว้ตราบชั่วนิรันดร์

ประเพณีไหว้พระจันทร์หรือที่เขมรเรียกว่า “ซ็อมเปียะฮ์ เปรียะฮ์ แค” (សំពះព្រះច័ន្ទ) แบ่งออกเป็นประเพณีไหว้พระจันทร์ของคนเขมรเชื้อสายจีน ซึ่งจะจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 8 (ประเพณีเฉพาะกลุ่ม ซึ่งจะไม่กล่าวถึงในบทความนี้) และประเพณีไหว้พระจันทร์ซึ่งคนเขมรทั่วไปถือปฏิบัติ (ประเพณีชาติ) ซึ่งจะจัดขึ้น ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี โดยชาวบ้านจะจัดโต๊ะไหว้ไว้บริเวณหน้าบ้าน ของไหว้ประกอบไปด้วยกล้วย ข้าวเม่า มัน มะพร้าว เผือก ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นของที่กระต่ายชอบทั้งสิ้น ชาวเขมรได้ประกอบพิธีกรรมดังกล่าวสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (**ក្រុមជំនុំសិទ្ធិស្រាវជ្រាវខ្មែរ**, 1994: 146)

การไหว้พระจันทร์ไม่ได้กระทำกันอยู่เฉพาะในกลุ่มสามัญชนเท่านั้น หากแต่ในราชสำนักก็มีการไหว้พระจันทร์ด้วย เรียกว่า “พระราชพิธีไหว้พระแฆ” โดยเจ้าพนักงานจะปลูادتริยัมเครื่องบูชาบริเวณริมตลิ่งตรงบันไดลงไปพระราชตำหนักแพ เครื่องบูชาประกอบด้วยข้าวเม่า 2 โตกใหญ่ มะพร้าวอ่อน 2 ลูก กล้วยไข่ 10 หวี เทียนใหญ่ 14 เล่ม (แทนด้วยจำนวนจังหวัดในขณะนั้น) พอเวลา 24 นาฬิกาของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 พระเจ้าอยู่หัว พระราชินี พระบรมวงศานุวงศ์ พร้อมด้วยเหล่าข้าราชการบริพาร มาประชุมพร้อมกัน เจ้าพนักงานอ่านประกาศชุมนุมมณฑลดา ขอให้เทพยดาเจ้าช่วยอภิบาลรักษาพระเจ้าอยู่หัว พระเศวตฉัตร พระบรมวงศานุวงศ์ ประเทศชาติและอาณาประชาราษฎร์ ขอให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เมื่ออ่านประกาศเทวดาจบลง พระเจ้าอยู่หัวจะทำการ

แจกเครื่องสังเวद्यให้แก่บรรดาผู้ที่มาเข้าร่วมในพระราชพิธี (ศานติ ภัคตีคำ
ผู้แปล, 2550: 131-135)

กระต่ายเป็นสัตว์ในคติความเชื่อดั้งเดิมของคนเขมร และน่าจะเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ได้เลื่อนขึ้นมาเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์โดยอาศัยขาดกทางพระพุทธศาสนาประกอบสร้างพิธีกรรม การกราบไหว้ขอพรกระต่ายในพระจันทร์เพื่อขอให้เกิดความสุขสวัสดิ์ ความอุดมสมบูรณ์แห่งอาณาจักร ถือเป็นตัวอย่างของการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับพระพุทธศาสนา ทั้งๆ ที่แท้จริงแล้ว “สสปัญชิตขาดก” ไม่ใช่ขี้นาดขาดกสำคัญเมื่อเทียบกับทศชาติ ซึ่งแพร่หลายเป็นที่รู้จักและยอมรับมากกว่าในประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศานานิกายเถรวาท เช่นเดียวกับกับเขมร (ทศชาติ ได้แก่ พระเตมีย์ พระมหาชนก พระสุวรรณสาม พระเนมิราช พระมหโสถ พระภริทัต พระจันทกุมาร พระนารท พระวิรุณบัณฑิต และพระเวสสันดร ในพระชาติสุดท้ายคือพระเวสสันดรนั้น เขมรเรียกว่า “มหาชาติ” เพราะถือเป็นพระชาติของพระพุทธเจ้าที่มีความสำคัญมากที่สุด)

ภาพที่ 5 ประเพณีไหว้พระจันทร์ของเขมร ภาพจาก nghethuatbieudien.vn

บทสรุป

กระต่ายเป็นสัตว์ที่น่าเอ็นดู นอกจากรูปลักษณ์ที่ฟังตา น่าทะนุถนอมแล้ว กระต่ายยังเป็นสัญลักษณ์แทนความเฉลียวฉลาดอีกด้วย ความชื่นชมของชาวเขมรที่มีต่อกระต่ายถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของงานวรรณกรรม งานประติมากรรมภาพสลักตามปราสาทหิน ตลอดจนประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์แบบเขมร นอกจากนี้ กระต่ายยังสามารถใช้เป็นตัวอย่างที่ดีในการศึกษาเรื่อง “การผสมผสานความเชื่อทางศาสนา” (Religious Syncretism) ทั้งความเชื่อดั้งเดิม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธในสังคมเขมรได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

สัตรีขนาดเล็กอย่างกระต่ายได้ทำหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ต่อสังคมและ
ธรรมชาติ เช่น การไหว้พระจันทร์ คือการไหว้คุณงามความดีของกระต่าย
ใน “สสปีณทิตชาดก” ที่ยอมเสียสละชีวิตเพื่อเป็นทานบารมี การกระทำ
ดังกล่าวถือเป็นแบบอย่างที่ดีที่มนุษย์ทุกคนควรเอาเป็นแบบอย่าง
และถ้าพิจารณาในด้านของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมต้องถือเป็นขั้น
ทุติยภูมิ (secondary socialization) เพราะเป็นการสอนทางอ้อมเพื่อให้
คนในสังคมรู้จักการเสียสละ แบ่งปัน นอกจากนี้จุดมุ่งหมายสำคัญอีก
ประการหนึ่งของประเพณีดังกล่าวคือเพื่อให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดม
สมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เป็นการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติ
และตราบไคที่มนุษย์รู้จักเคารพธรรมชาติ ตราบนั้นมนุษย์ก็จะดำรงชีวิต
อยู่บนโลกใบนี้อย่างมีความสุข

- วิชชุกร ทองหล่อ. (2542). “กระต่ายในนิทานพื้นบ้านเขมร.” ใน **ร -**
จารึกฉบับที่ 6 คุรุบูชา คุรุรำลึก. 247– 253. กรุงเทพฯ:
 ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศานติ ภัคดีคำ, ผู้แปล. (2550). **พระราชพิธีทวาทศมาส หรือพระราช**
พิธีสิบสองเดือนกรุงกัมพูชา ภาค 3. กรุงเทพฯ: กรมสารนิเทศ.
- สุภัทรรติศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2547). **ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักร**
ขอม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิง.
- គ្រូមន្ទីរុំនំស្រៀមម្ចាស់ខ្មែរ.** (1989). **ប្រជុំភ្លើងព្រៃខ្មែរ ភាគទល់ដោយ**
សត្វនិរុត្តរជាតិ ភាគទី ៧. ខេះពុទ្ធស្រីគង្គី ៣១. ភ្នំពេញ:
 ព្រះនិសាសនបណ្ឌិត្យ.
- គ្រូមន្ទីរុំនំស្រៀមម្ចាស់ខ្មែរ.** (1994). **ប្រជុំភ្លើងព្រៃខ្មែរ ភាគទល់ទី១**
នំស្រៀមផ្សេងៗ ភាគទី ៩. ភ្នំពេញ: ព្រះនិសាសនបណ្ឌិត្យ.
- ຂັນຂີ ការຮຸ່. (n.d.). **ວິທະຍາສາດສາດສະດຳສາດສະດຳສາດສະດຳ**
ສາດສະດຳສາດສະດຳສາດສະດຳສາດສະດຳສາດສະດຳ (Epicurisme) **ສາດສະດຳສາດສະດຳ**
ສາດສະດຳສາດສະດຳ. n.p..

សន ពេល្លាចន្ត. (2009). **ចម្លាក់ទេវតាព្រះនារាយណ៍ផ្ទាំងនិងគូរសម្បទ**
ទឹកដោះក្នុងទស្សនវិទ្យា. សារណាបញ្ចប់បរិញ្ញាប័ត្រប្រទេសកម្ពុជា
 បរាសាស្ត្រសិល្បៈសម្បទានុវិទ្យា សកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទវិចិត្រសិល្បៈ.

អរិច ជួនាណ. (2000). **មន្តស្បុរសិទ្ធិ**. ភ្នំពេញ: វ៉ែយ.

การศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทย: ศึกษาจาก
ตำราแม่ครัวหัวป่าของท่านผู้หญิงเปลียน ภาสกรวงศ์
A Study of Cooking Terms in Thai Recipe Book:
A Case of Her Ladyship Plain Phassakorawong's
“Mae Krua Hua Pa” Recipe Book¹

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในภาษาไทยที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าของท่านผู้หญิงเปลียน ภาสกรวงศ์ และเพื่อศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับการกินของชาวไทย ที่สะท้อนจากคำแสดงโภชนลักษณะเหล่านั้น ผลการศึกษาผู้วิจัยสามารถแบ่งคำแสดงโภชนลักษณะออกเป็น 4 กลุ่ม คือ คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับชื่ออาหาร คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหาร คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหาร และคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับการปรุงอาหาร คำแสดงโภชนลักษณะแต่ละกลุ่มสะท้อนถึงภูมิปัญญาด้านอาหารการกินของคนไทยในด้านจัดสำรับ การจัดเตรียมการทำอาหาร และการปรุงอาหาร

คำสำคัญ: คำแสดงโภชนลักษณะ, ตำราอาหาร, แม่ครัวหัวป่า

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “คำแสดงโภชนลักษณะ ในตำราแม่ครัวหัวป่าของท่านผู้หญิงเปลียน ภาสกรวงศ์: ภาพสะท้อนด้านภาษาและวิถีชีวิตคนไทย” ซึ่งได้รับทุนวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ 2559

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

This article analyzes Thai cooking terms which were used in a cook book called “Mae Krua Hua Pa” written by Her Ladyship Plain Phassakorawong (Bunnag). It is aimed to investigate Thai consumption wisdoms which are realized through utilizing these cooking terms in this recipe book. The findings reveal four types of cooking terms. Those terms are names of dish, names of cooking equipment, names of ingredient, and names of cooking method. Those terms reveal Thai food consumption wisdoms on art of food plating, ingredient preparation and methods of cooking.

Keywords: the cooking terms, cook book, Mae Krua Hua Pa

1. บทนำ

อาหารเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังปรากฏเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญอันดับแรกในปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค มนุษย์ตามส่วนต่าง ๆ ของโลกประกอบอาหารจากวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติในบริเวณที่อยู่อาศัยของตน อันประกอบด้วยวัตถุดิบหลัก ๆ คล้ายคลึงกันคือเนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ เครื่องเทศ อาหารที่ประกอบจากวัตถุดิบดังกล่าวจึงมีหลากหลาย และมีวิธีต่างๆ กันจนเกิดเป็นวัฒนธรรม ค่านิยมในการกินอาหารตามถิ่นต่างๆ

ในตำราอาหาร ผู้เขียนตำรามักนำเสนอรายการอาหารหลากหลายออกเผยแพร่ให้ผู้สนใจลองประกอบอาหารรับประทาน รายการอาหารที่ปรากฏอยู่นั้นถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่ได้พัฒนา สัมมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน จึงอาจกล่าวได้ว่าตำราอาหารย่อมสะท้อน

ทั้งวิธีการปรุงอาหาร วิธีการกินอาหารตลอดจนวัฒนธรรมการกินของคน
ในแต่ละประเทศ

ความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนันท์ อัญชลินุกูล
(2550) ที่ศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทยของหม่องหลวง
เตียบ ชุมสาย และเว็บไซต์ปลาแดก พบว่าคำแสดงโภชนลักษณะยังมี
บทบาทสำคัญในการสะท้อนให้เห็นศิลปวัฒนธรรม และค่านิยมเกี่ยวกับ
การบริโภคอาหารของคนไทย

ตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ นับเป็น
ตำราอาหารไทยที่จัดพิมพ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีทั้งหมด 5 เล่ม แต่ละเล่ม
ประกอบด้วย 8 ปริฉฉา รวบรวมเรื่องการปรุง อุปกรณ์เครื่องมือการทำอาหาร
การจัดเตรียมการทำอาหาร ซึ่งในตำรานี้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนวิธีการ
ทำอาหารที่เป็นระบบ มีการชั่ง ตวง วัด กำหนดอัตราส่วนที่เป็นมาตรฐาน
พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ร.ศ. 127 ตรงกับปีพุทธศักราช 2452 ซึ่งนับได้ว่าเป็น
ตำรากับข้าวของคนไทยที่มากด้วยคุณค่าและเป็นต้นแบบให้กับคนรุ่นหลัง
ได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารและวัฒนธรรมด้านการกินของคนไทย

ตำราแม่ครัวหัวป่าก์ จึงถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง
โดยเฉพาะเรื่องวัฒนธรรมการบริโภคของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอด สัมผัส
ต่อกันมา แม้จะบูรณาการกับชาติตะวันตก แต่ก็ยังคงสืบสานความเป็น
ไทยได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดี ตำราเล่มนี้พิมพ์เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2452 นับถึง
ปัจจุบันได้ร้อยกว่าปี มีบางส่วนของภาษาที่ทันสมัยและอ่านค่อนข้างยาก
การวิเคราะห์คำศัพท์ด้านการประกอบอาหารหรือคำแสดงโภชนลักษณะจะ
ทำให้ผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าด้านอาหารสามารถเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ
ผู้ที่สนใจการใช้ภาษาไทยในสมัยต่างๆ ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาที่
สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมด้านอาหารการกินของคนไทยได้อย่างชัดเจน
ไม่ว่าจะเป็นคำศัพท์ที่บอกลักษณะ บอกชื่ออาหาร บอกรส และการตั้ง

ชื่ออาหารซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของ คนไทยด้วยกันทั้งสิ้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะ ที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ และเพื่อศึกษาวัฒนธรรมตลอดจนภูมิ ปัญญาเกี่ยวกับการกินของชาวไทยที่สะท้อนจากคำแสดงโภชนลักษณะ เหล่านี้

2. คำแสดงโภชนลักษณะในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิง เปลี่ยน ภาสกรวงศ์

หนังสือตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ เป็น ตำราอาหารไทยที่จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2452 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนับถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2560 เป็นเวลา 108 ปี หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือตำราอาหารคุณภาพรุ่นเก่าที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน จึงน่าสนใจศึกษาการใช้คำต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาหารการกินในตำราอาหาร ไทยที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยผู้วิจัยขอเรียกคำที่เกี่ยวกับอาหารการกิน ไม่ว่าจะ เป็นคำเรียกชื่ออาหาร คำเรียกการทำอาหาร และคำเรียกการ อุปกรณ์การทำอาหาร ฯลฯ ว่า “คำแสดงโภชนลักษณะ”

จากการศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในตำราอาหารไทยจากตำรา แม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ผู้วิจัยสามารถแบ่ง การพิจารณาออกเป็น 4 กลุ่ม คือ คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับชื่ออาหาร คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหาร คำแสดงโภชนลักษณะ เกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหารและคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับการปรุงอาหาร โดยมีสมมติฐานว่า คำแสดงโภชนลักษณะในแต่ละกลุ่มน่าจะสะท้อนถึง ศิลปะในการจัดเตรียมวัตถุดิบ วัฒนธรรมค่านิยม และวิถีการกินของ คนไทย ซึ่งในแต่ละกลุ่มของคำแสดงโภชนลักษณะนั้นมีรายละเอียดดังนี้

2.1 คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับชื่ออาหาร

ชื่ออาหารที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ชื่ออาหารประเภทหุงต้ม ชื่ออาหารประเภทต้มแกง ชื่ออาหารประเภทกับข้าวของงาน ชื่ออาหารประเภทเครื่องจิ้มผักปลาแก้ม ชื่ออาหารประเภทของหวานขนมและผลไม้ ชื่ออาหารประเภทเครื่องว่าง โดยชื่ออาหารแต่ละประเภทจะประกอบด้วยส่วนที่บอกประเภทและส่วนที่ระบุวัตถุดิบที่ใช้ปรุง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1) ชื่ออาหารประเภทหุงต้ม

ชื่ออาหารประเภทหุงต้มในตำราแม่ครัวหัวป่าของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ นั้น เป็นรายการอาหารเกี่ยวกับ การหุงข้าว ทั้งสิ้น โดยแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ *ประเภทข้าวหุงทั่วไป* ที่ปัจจุบันเรียกว่า “ข้าวสวย” จะแบ่งเป็นประเภทย่อยด้วยกรรมวิธีการหุง คือ หุงเข้าเซ็ดน้ำธรรมดา หุงไม่เซ็ดน้ำ ส่วนประเภทอื่นๆ นั้นจะบ่งบอก กรรมวิธีการปรุงและวัตถุดิบในชื่อของอาหารด้วย ได้แก่ *ประเภทข้าวต้ม* เช่น ข้าวต้มปลา ข้าวต้มไก่ ข้าวต้มหมู ข้าวต้มหมูอย่างเก่า ข้าวต้มปลาหม้อ ข้าวต้มปลากะพง ข้าวต้มกรกฏ ข้าวต้มกุ่มสมัยใหม่ ข้าวต้มกับน้ำซุบ *ประเภทข้าวผัด* เช่น ข้าวผัดหมูแฮม ข้าวผัดหมี ข้าวผัดไก่ ข้าวผัดสะเล ข้าวผัดระกำ ข้าวผัดปูทะเล ข้าวผัดเยื่อเคยดี ข้าวผัดปลาหมึกแห้ง ข้าวผัดปลาหมึกสด ข้าวต้มผัดใส่กล้วย ข้าวผัดหมูแฉก ข้าวผัดผลงุ่นแห้ง และ*ประเภทข้าวอื่นๆ* ได้แก่ เข้านึ่ง เข้าแช่ เข้ายำ เข้าตุ๋น หุงเข้ามัน เข้าแตกงา เข้ากลั่น เข้าคลุก เข้าซาวน้ำ หุงเข้ากระทะ

นอกจากนี้ยังปรากฏชื่ออาหารที่ได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ ทั้งประเทศแถบยุโรป และแถบเอเชียด้วย เช่น ข้าวต้มอย่างจีน ข้าวแขก ข้าวบุหรืออย่างแขก เข้ามันแจ็ก หุงเข้าอย่างอังกฤษ ปังเข้าอย่างอเมริกัน หุงเข้าสุลต่าน เป็นต้น

2.1.2) ชื่ออาหารประเภทต้มแกง

ชื่ออาหารประเภทต้มแกงในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ของ ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ปรากฏรายการอาหารประเภทต้มแกง แบ่ง ออกได้เป็น 7 ประเภท ดังนี้ *ประเภทที่ระบุคำว่า “แกง” ไว้ในชื่ออาหาร* โดยส่วนใหญ่จะบอกถึงวัตถุดิบที่นำมาใช้แกง เช่น แกงเนื้อวัว แกงหมูกับ ไบมะขามอ่อน แกงหมูหองกับดอกไม้อื่น แกงหมูกับกับหน่อไม้เปรี้ยว แกงหมูกับดอกส้มเสี้ยว แกงนกพิราบ แกงไก่กับกะทิ แกงไก่กับฟัก เหลือง แกงปลาเทโพ แกงปลาไหล แกงปลาเทโพกับมะดัน แกงปลา เทโพกับบอน แกงปลาเทโพกับผักทอดยอด แกงปลาช่อนกับมะดัน ดอง แกงปลาตุ๊กทะเลกับหน่อไม้เปรี้ยว แกงนพเก้า แกงมันมัน แกง มันมันกับน้ำส้มซ่า แกงดอกพะยอม แกงโสนน้อย แกงจาวตาล แกง ผักดอง แกงกำหรีกึ่งกับแตงกวา นอกจากนี้ยังมีชื่อแกง *ประเภทที่ บอกกรรมวิธีการปรุง* เช่น แกงนอกหม้อ *ประเภทที่ระบุรสแกง* เช่น แกงจืด แกงเผ็ด แกงจืดรังก ก แกงเผ็ดไก่ แกงเผ็ดลูกชิ้นปลากราย แกงเผ็ดหยวก ห่านแกงเผ็ด *ประเภทแกงคั่ว* เช่น แกงข้าวกึ่งกับสัปรด แกงข้าวเปิดกับพุดซาแดง แกงข้าวเปิดกับมะเขือเทศ แกงข้าวไก่กับผลจันทน์เทศ แกงข้าวแมงดา กับสัปรด แกงข้าวปูทะเล แกงข้าวผลสมอไทย แกงข้าวเปิดกับสละ แกงข้าวส้มตะพาน้ำ แกงข้าวส้มลูกชิ้นปลาทุสด แกงเต้าข้าวส้ม แกงหมูป่าข้าวส้ม *ประเภทต้มส้ม* เช่น แกงต้มส้มสัปรดกับหมู แกงต้มส้มปลาหม้อ *ประเภท ต้มยำ* เช่น ต้มยำเขมร *ประเภทแกงป่า* เช่น ปลาตุ๊กแกงป่า และ *ประเภท แกงส้ม* เช่น แกงส้มปลาหม้อกับผักกระเจียวปลาช่อนแกงส้มกับ ผลกลางสาต

2.1.3) อาหารประเภทกับเข้าของจาน

คำว่า “กับเข้าของจาน” ปัจจุบันน่าจะเรียกสั้นๆว่า “กับข้าว” ชื่ออาหารประเภทกับเข้าของจานหรือชื่อกับข้าวที่ปรากฏในตำราแม่ครัว หัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ อาจแบ่งออกเป็น 5 ประเภท

ได้แก่ ประเภทปลา ประเภทฉู่ฉี่ ประเภทยำ ประเภทผัด ประเภททอด โดยมีรายละเอียดคือ *ประเภทปลา* ได้แก่ ปูปลา ปลาเนื้อสด ปลาเห็ดโคนสด ปลาปากน้ำ ปลาดอกพยอม ปลากุ้งอย่างจีน ปลากุ้งฝอยสด *ประเภทฉู่ฉี่* ได้แก่ หมูฉู่ฉี่แห้ง ฉู่ฉี่ปลาสังกระวาด ฉู่ฉี่นกกระจาบ ฉู่ฉี่ปลาทุสด ปลาเนื้ออ่อนฉู่ฉี่น้ำ *ประเภทยำ* ได้แก่ ยำใหญ่ ยำหนังหมู ยำไก่กับมะเขือเหนียว ยำพริกอ่อน ยำเกสรดอกชมพูแดง ยำขนุนอ่อน ยำแตงกวากับกุ้งรวน ยำผลกระเจียบ ยำต้นขึ้นไข่ ยำแห้วจีน ยำเปลือกส้มจีน ยำแต่อ่างไทย ในที่นี้ แต่อ คือแมงกะพรุนหมักเกลือมันเอง *ประเภทผัด* ได้แก่ ผัดพริกแดงกับเต้าหู้เหลือง ผัดถั่วลันเตา ก๋วยเตี๋ยวผัดกับกุ้ง ผัดพริกชี้ฟ้ากับกุ้งตะเข็บ ไก่ผัดขิงฤาเภาหลายบุต ผัดพริกชี้ฟ้ากับกุ้งตะเข็บผัดปลาแห้ง ผัดปลาหาง *ประเภททอด* ได้แก่ มะเขือเทศยัดไส้ทอด นกกระจาบยัดไส้ทอด ทอดมันกุ้ง ทอดมันปลากราย ล่าเตียง

2.1.4) ประเภทเครื่องจิ้มผักปลาแก้ม

คำว่า เครื่องจิ้ม นี้ ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ให้คำอธิบายไว้ในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ เล่ม 1 หน้า 104 ว่า “เครื่องจิ้มนี้เป็นพื้นอาหารของชาวเรา เป็นท้องสำหรับเช้า เย็นอยู่ทุกเวลา ที่เป็นสามัญมีปลาร้า ปลาเจ่า กะปิปล่า และน้ำพริก ผักปลาอย่าง เป็นต้น” จนมีคำกล่าวที่ว่า “ลูกผู้หญิงแล้วต้องต้มแกง ตำน้ำพริกกินเป็น จึงจะเป็นแม่เรือนได้ดี มีเสน่ห์ปลายที่ตัก ผู้รักไม่วาย”

ชื่ออาหารประเภทเครื่องจิ้มผักปลาแก้มที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ อาจแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ *ประเภทน้ำพริก* ได้แก่ น้ำพริกผักต้ม น้ำพริกส้มมะขามเปียก น้ำพริกส้มมะขามสดผัด น้ำพริกนางลอย น้ำพริกปลาร้า น้ำพริกผักหลาม น้ำพริกนครบาล น้ำพริกสำเร็จ น้ำพริกมะกรูดกับหน่อไม้ *ประเภทหลน* ได้แก่ ไตปลาหลน ปลาร้าหลน ปลาकुเลาหลน ปลาแดงหลน ปลาส้มอนหลน ปลาชะริงหลน ไก่วงแสมหลน ปลาร้าลาวหลน กุ้งหลวงหลน เต้าเจี้ยว

หลน *ประเภทเจ้า* ได้แก่ เจ้าแมงดา เจ้าแมงดาหนึ่ง เจ้าปลาทุ เจ้าปลาทุ
หนึ่ง เจ้าปลาเค้า หมูเจ้าสด *ประเภทปลา* ได้แก่ กะปิปล่า เต้าเจี้ยวปล่า
ปล่าไก่วงแถม ปล่าปลาอันโซวี *ประเภทลาบ* ได้แก่ ลาบอย่างลาว ลาบแฝง

สังเกตได้ว่า อาหารประเภทเหล่านี้ ถูกจัดแบ่งไว้ในทั้งสอง
ปริจเฉท ไม่ว่าจะป็นประเภทกับเข้าของงาน และประเภทเครื่องจิ้มผัก
ปลาแก้ม ขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่เอามา “ปลา” เป็นสำคัญ เช่น หากเป็น
เนื้อสัตว์ ก็จะอยู่ในกลุ่มกับข้าวของงาน หากเป็นเครื่องปรุง เช่น กะปิ
เต้าเจี้ยว ก็จะจัดในกลุ่มเครื่องจิ้มผักปลาแก้ม

2.1.5) ชื่ออาหารประเภทของหวานขนมและผลไม้

ชื่ออาหารประเภทของหวานขนมที่ปรากฏในตำราแม่
ครัวหัวป่าก์ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ได้แก่ *ประเภทที่ระบุคำว่า*
ทอง ได้แก่ ทองเอก ทองหยิบ ทองหยอด ทองม้วน ฝอยทอง และ
ประเภทที่ระบุคำว่า ข้าว ได้แก่ ข้าเม่าบด ข้าเหนียวแก้ว นอกจากนี้ ยัง
มีชื่อของหวานขนม*ประเภททั่วไป* ได้แก่ ซ่อม่วง ตะโก้สวรรค์ หันตราฤา
ขนมฝอย มัดสะกอด ลูกชุบ วุ้นไส้ สะกัดมัดสะกอด

ชื่ออาหารประเภทผลไม้ ที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของ
ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ได้แก่ *ประเภทที่ระบุคำว่า ผล* เช่น ผลเงาะ
ผลลึงساد ผลทุเรียน ผลทับทิม ผลเกษ ผลหว่า *ประเภทที่ระบุคำว่า ลูก*
เช่น ลูกตาล ลูกชิต เป็นต้น

2.1.6) ชื่ออาหารประเภทเครื่องว่าง

ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ได้ให้ความหมาย คำว่า
“เครื่องว่าง” ไว้ว่า “*เครื่องว่าง*นี้เป็นของใช้รับประทานกลางวัน บ่าย ถู
คำ ระหว่างเวลาอาหารเข้าถ้ายืน มีทั้งคาวแลหวาน หลายอย่างต่างชนิดที่
แผลงถ่ายจากของต่างประเทศ ทั้ง แม่ครัวหัวป่าก์ประดิษฐ์ขึ้นโดยมาก

ที่สุดเพียงเมียงของโบราณ ก็ทำเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายอย่าง...” ชื่ออาหารประเภท เครื่องว่าง อาจแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

อาหารประเภทเครื่องว่าง ที่ระบุคำว่า “ขนม” ปรากฏในชื่อต่างๆ ได้แก่ ขนมจีบ ขนมจีบอย่างเจ้าครอกวัดโพธิ์ ขนมจีบปูน ขนมค้ำงคาว อย่างเจ้าครอกทองอยู่ ขนมค้ำงคาวอย่างสมเด็จพระพันวรรษา ขนมตาล ขนมเบื้อง ขนมเบื้องนำหวาน ขนมเบื้องยวน ขนมไข่เต่า ขนมปลากริม”

อาหารประเภทเครื่องว่าง ที่ระบุคำว่า “ข้าว” ปรากฏในชื่อต่างๆ ได้แก่ ข้าวเกรียบแก้วไส้กุ้ง ข้าวเกรียบแก้วไส้หมู ข้าวเกรียบแก้วไส้หวาน ข้าวเม่าเบื้อง ข้าวเม่าเขาย้อย

อาหารประเภทเครื่องว่าง ที่ระบุคำว่า “เมียง” ปรากฏในชื่อต่างๆ ได้แก่ เมียงซ่า เมียงส้ม เมียงแนม

อาหารประเภทเครื่องว่าง ที่ระบุเป็นชื่ออาหารที่นำมาจากต่างประเทศ เท่าที่ปรากฏ ได้แก่ คำว่า มกะโรนี แฮ็กกินหรือทอดมันแจ็ก โดยท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ให้ความหมาย คำว่า “มะกะโรนี” ไว้ว่า “มะกะโรนีนี้เป็นของกำเนิดในประเทศอิตาลี โรมวิชัย เปนอาหารของ ประชาชนชาตินั้น มะกะโรนีนี้ทำด้วยเข้าสาสิพรรณชนิดแขงกระด้างต่างๆ เอามาไม่ตำลงเปนแป้งผง ประสมกับน้ำเล็กน้อย นวดเคล้าเปนอย่างแป้ง ขึ้นขนมจีบของเรา” (เล่ม 4, 2554: 135) ส่วนชื่ออาหารที่นำมาจาก ต่างประเทศอื่นๆ ได้แก่ แฮ็กกินถาดทอดมันแจ็ก ไข่เค็มเมืองจีน ไก่ต้ม ขนมจีน

นอกจากนี้ ยังมีอาหารประเภทเครื่องว่าง ที่เป็นชื่ออื่นๆ ได้แก่ ศีรษะสุกรทรงเครื่อง หมูตั้งสด ไข่คว่ำ น้ำยาเหนื่อ ไส้ทรง นั้งไข่ ตีนหมูทอด มะเขือเทศบรรจุไส้ครีม ไส้เลือด พล่าหอยนางรมสด ปลายาวเท็งบอง น้ำพริกจิ้มถาดเข้าตั้ง

คำแสดงโภชนลักษณะที่ปรากฏในชื่ออาหารประเภทต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนถึงสำหรับอาหารไทยในมือหนึ่งๆ จะประกอบด้วย ข้าวสวย แกง กับข้าวของจาน เครื่องจิ้มผักปลา แกล้ม ของหวานขนม ผลไม้ ซึ่งถูกหลักโภชนาการ คือรับประทานอาหารครบ 5 หมู่หลัก ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน เกลือแร่ และวิตามิน

คำแสดงโภชนลักษณะในชื่ออาหารประเภทต่างๆ ที่สะท้อนถึงการรับประทานอาหารอย่างถูกหลักโภชนาการดังกล่าวนี้ หากพิจารณาในมุมมองของภาพสะท้อนด้านการใช้ภาษาแล้วกล่าวได้ว่าชื่ออาหารที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ประกอบด้วยคำแสดงโภชนลักษณะที่บ่งชี้ถึงประเภทอาหาร วัตถุประสงค์ แหล่งที่มาของอาหาร รสอาหารอย่างชัดเจน

2.2 คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหาร

กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหาร ในครัวจะปรากฏมากในตอนที่บอกวิธีทำอาหาร จากการวิจัยพบว่าอุปกรณ์การทำอาหารในครัวไทยจะปรากฏพร้อมกับคำแสดงโภชนลักษณะประเภทคำกริยาที่ต้องใช้ให้สอดคล้องกับประเภทของอาหาร ดังปรากฏดังนี้

2.2.1) คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหารประเภทการหุงต้มข้าว

จากการวิจัยกลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหารประเภทการหุงต้มข้าว จะปรากฏอุปกรณ์การหุงข้าวต่างๆ ที่ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ อธิบายไว้พร้อมๆ กับคำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์ นั้นๆ ดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ตัวอย่างคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์
การทำอาหารประเภทการหุงต้มข้าว

อุปกรณ์ที่ใช้หุงข้าว	คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์หุงข้าว
หม้อ (เดี๋ยวนี้มีหม้อต่างประเทศทำด้วยเหล็กเคลือบทองเหลือง ทองแดง แลเงินเบาอลูมิเนียม ขนาดชนิดต่างๆ ในท้องตลาดมากตามทีเลือกจะใช้ได้ดี) (เล่ม 1, 2554: 50)	เอาเข้ากรอกหม้อ ข้าวให้หมด รินน้ำสักสองถ้วยสามช้อน แล้วเทน้ำลงใหม่ให้เพียงคอกหม้อ ต้องสังเกตดูว่าจะไม่แน่นหม้อได้ ปิดฝา (เล่ม 1, 2554: 50)
เล่าอ้วย	เอาเข้ากรอกลงในหม้อเอาเล่าอ้วยคนดูสักครึ่งหม้อเทน้ำลงให้ท่วม สูงกว่าเมล็ดข้าวองคุลีหนึ่ง ปิดฝา (เล่ม 1, 2554: 53)
เตา เตาอั้งโล่ ถ่าน ฟืน	เอาหม้อขึ้นตั้งบนไฟจะใช้ฟืนถ่านก็ตาม (เล่ม 1, 2554: 50) เชี่ยไฟเอาถ่านไว้แต่น้อย ยกหม้อขึ้นตั้งบนไฟอ่อนๆ (เรียกว่า ดง) ระวังอย่าให้ไหม้ (เล่ม 1, 2554: 51)
จำ ซ้อนไม้	เอาซ้อนถ่านจำไม้คนเข้าในหม้อให้ทั่วกัน (เล่ม 1, 2554: 51) เอาด้าจ่ายขึ้นให้เมล็ดเข้ากระจาย (เล่ม 1, 2554: 51)

อุปกรณ์ที่ใช้หุงข้าว	คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์หุงข้าว
พิมพ์เคลือบภาพิมพ์ เหล็กวิลาสที่มีรูปต่าง ๆ	เอาเข้าสารที่ข้าวชาน้ำให้หมด เเทลงในพิมพ์เคลือบภาพิมพ์เหล็กวิลาสที่มีรูปต่าง ๆ คะเนประมาณค่อนพิมพ์ เอาน้ำดอกไม้เเทลงในพิมพ์ พอเต็มปากพิมพ์ (เล่ม 4, 2554: 24)
ลั้งถึง	เอาขึ้นลั้งถึงนึ่งจนเข้าสุก แล้วปลงลั้งถึงลง (เล่ม 4, 2554: 24)
หวด	เอาหม้อตั้งเทน้ำลงในหม้อแล้วเอาหวดดินซ้อนบนปากหม้อ (เล่ม 4, 2554: 26)
ไม้	เอาเข้าสารแช่น้ำเสียสักครู่หนึ่งจึงเอาขึ้นข้าวให้เหลืองจนมีกลิ่นหอม จึงเอามาบดให้เลื่อยดฤาจะใช้ไม้เอาก็ได้ (เล่ม 1, 2554: 86)
ชาม	พอเสร็จสุกทั่วกันแล้ว ตักลงชามผักซีโรยตั้งให้รับประทาน (เล่ม 4, 2554: 26) เข้าสุกชามหนึ่ง (เล่ม 4, 2554: 29)
เสวียน	ยกลงตั้งบนเสวียนเบนใช้ได้ คดลงขันเข้าบาตรไปตั้ง (เล่ม 1, 2554: 51)

2.2.2) คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหารประเภทต้มแกง กับข้าวของจาน เครื่องจิ้มผักปลาแก้มและเครื่องว่าง

จากการวิจัยกลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหารประเภทต้มแกงจะปรากฏอุปกรณ์การทำแกงต่างๆ

ที่ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ อธิบายไว้ พร้อมๆ กับคำกริยาที่ใช้กับ
อุปกรณ์นั้นๆ ดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหาร
ประเภทต้มแกงกับข้าวของงาน เครื่องจิ้มผักปลาแก้มและเครื่องว่าง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำครัว	คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์ในการทำครัว
หม้อแกง	เอาหัวกะทิกับกลางใส่หม้อเคี่ยวไปจน แตกมัน (เล่ม 1, 2554: 82)
กระทะ	เอากระทะตั้งบนไฟ น้ำมันหมูที่หั่นไว้ ลงผัดในกระทะจนมันแข็งกรอบ (เล่ม 4, 2554: 27)
อ่างดิน	ปอกมะพร้าว คั้นกะทิเอาแต่หัวคั้นๆ เทลงในอ่างดิน (เล่ม 2, 2554: 70)
กระซอน	ตักลงกระซอนให้เสด็จน้ำมันไว้บรรจุ (เล่ม 2, 2554: 70)
กระต่ายเงิน	เอามะพร้าวกระเทาะและปอกเปลือก นอกแล้วชูดด้วยกระต่ายเงิน (เล่ม 1, 2554: 55)
ครก ครกดิน ครกหิน	เอาเครื่องแกงเหล่านั้นเทลงครกตำให้ ละเอียด (เล่ม1, 2554: 61) เอาหัวหอมเยื่อเคย พริกไทยลงครก
สากไม้ / สากเหล็ก อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำครัว	โขลกให้ละเอียด (เล่ม 3, 2554: 65) ครกดินสากไม้ดีกว่าครกหินแลสาก เหล็ก (เล่ม 1, 2554: 94)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำครัว	คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์ในการทำครัว
มีด	ตัดเอาแต่ตัวปลาหม้อจากหม้อแกง เอามีดกรีดที่สัน ค่อยแเบะออกสองซีก ระวังอย่าให้แตกได้ (เล่ม 3, 2554: 62)
เขียง	กึ่งสดปอกเปลือก เอาแต่เนื้อกับมันขึ้น เขียงสับให้เข้ากัน (เล่ม 5, 2554: 248)
ผ้าขาวบาง	เอาเนื้อหมูสุกลงในผ้าขาวบางบิดให้ แห้ง แลเก็บเอาน้ำที่บิดออกจากเนื้อ หมูไว้ (เล่ม 1, 2554: 85)
ตะแกรง	เอามันหมูที่หั่นไว้เทลงในกระทะคน พอมันหมูนั้นแข็งตัวดีแล้ว เอาขึ้นเทลง บนกระชอน เอาน้ำเย็นราดลงเอาขึ้น บนตะแกรงทิ้งหนึ่งและมัน (เล่ม 1, 2554: 86)
เตา	เตาที่จะใช้หุงนั้น ใช้ก่ออิฐแลโคลนผสม แกลบอย่าง 1 หุงต้มเข้า (เล่ม 2, 2554: 28)
เตาน้ำมันปิโตรเลียม	หุงด้วยเตาน้ำมันปิโตรเลียม พอเข้านั้น เดือดคนเข้าด้วยกันดีแล้ว ปิดฝาหม้อ จนเข้านั้นเดือดอีก จนเหลืองตักจากฝา หม้อก็รู้ว่าน้ำแห้ง หุงเข้าบุหรีตัน (เล่ม 2, 2554: 27)

2.2.3) คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การเตรียมของหวาน ขนม ผลไม้

ตารางที่ 3 ตัวอย่างคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การเตรียมของหวาน ขนม ผลไม้

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำของหวาน ขนม ผลไม้	คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์ในการทำของหวาน ขนม ผลไม้
พิมพ์ขนม	ควักขนมอัดลงไปให้เต็มพิมพ์ (เล่ม 1, 2554: 127)
ไม้ปากเปิด	เอาไม้ปากเปิดซ้อนกลับหน้าลง (เล่ม 1, 2554: 129)
กระทะทอง	เอาน้ำตาลเชื่อมลงในกระทะทอง (เล่ม 1, 2554: 130)
กระทะเหล็ก	เอาน้ำมันมะพร้าวใหม่ ๆ ใส่น้ำมันหมูก็ได้ เทลงในกระทะเหล็ก (เล่ม 1, 2554: 136)
หม้อเคลือบ	เอาน้ำเทลงกระทะทองถาหม้อเคลือบ ตั้งบนไฟให้เดือดพลุ่ง (เล่ม 2, 2554: 99)
มีดทอง	ใช้มีดทองถือนิ้วขวา ตัดที่ข้อออกเสียก่อน (เล่ม 2, 2554: 111)
มีดทำด้วยทองม้าพ่อ	มะพร้าวที่จะปอกกรีดนั้นต้องเลือกที่สุกและไม่ซำปอกด้วยมีดทำด้วยทองม้าพ่อเป็นต้น (เล่ม 1, 2554: 143)
มีดคว้าน	มะพร้าวปอกเกลี้ยงทั้งพวงต้องคว้านเม็ดข้างเดียว (เล่ม 1, 2554: 148)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำของหวาน ขนม ผลไม้	คำกริยาที่ใช้กับอุปกรณ์ในการทำของหวาน ขนม ผลไม้
หินลับ	มีดปอกมะพร้าวต้องมีมากเล่ม...และต้องมีหินลับไว้กับตัว (เล่ม 1, 2554: 149)
กระต่ายเงิน	ปอกมะพร้าวกระเพาะเอาแต่เนื้อ ปอกผิวดำออกให้หมด ชูตด้วยกระต่ายเงิน (เล่ม 1, 2554: 175)
ถาดนึ่ง	ตั้งลงในถาดนึ่ง (เล่ม 2, 2554: 105)
ลังถึง	ตั้งลงในถาดนึ่งในรังถึง (เล่ม 2, 2554: 105)
ผ้าขาว	ซิมดูเค็มแลหวาน พอกสั่นกันกับเปรี้ยว จึงกรองด้วยผ้าขาวเนื้อดี (เล่ม 2, 2554: 117)
ถุงผ้า	เอาเข้าสารแช่น้ำไม่แล้วเทลงในถุงผ้าทับน้ำให้แห้ง (เล่ม 2, 2554: 135)
หม้อดิน	เอาหม้อดินบรรจุน้ำสักค่อนหม้อ ผ้าขาวเนื้อดีผูกปากให้ตึง...เจาะผ้าขาวที่ริมปากหม้อพอให้อุ่น (เล่ม 2, 2554: 135)
ฝาละมี	ยกขึ้นตั้งไฟ ฝาละมีปิดบนผ้าจนน้ำเดือด ๆ (เล่ม 2, 2554: 135)
จอก	แล้วเอาจอกตักแบ่ง เทลงบนผ้า เอากันจอกละเลงบางๆ (เล่ม 2, 2554: 136)

คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์ทำครัวในอดีตเมื่อร้อยปีที่ผ่านมามีส่วนมากจะเป็นวัสดุที่ผลิตจากธรรมชาติ อันแสดงถึงนวัตกรรมและภูมิปัญญาไทยในสมัยก่อน อุปกรณ์ทำครัวในตำราแม่ครัวหัวป่าก์

ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์นับว่าเป็นอุปกรณ์ทำครัวมาตรฐานที่ใช้ในการทำอาหารไทยประเภทต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

2.3 คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหาร

เครื่องปรุงอาหารที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ แบ่งออกเป็นเครื่องปรุงประเภทสมุนไพรหรือเครื่องเทศและเครื่องปรุงรสอาหาร ดังนี้

2.3.1) เครื่องปรุงประเภทสมุนไพรหรือเครื่องเทศ
ได้แก่ ข่า ตะไคร้ พริกไทย รากผักชี กระเทียม หอม ใบมะกรูด ลูกผักชี ยี่ห่วย ลูกแปะก๊าก ผิวมะกรูด ใบมะกรูด ผิวส้มซ่า ขิง

2.3.2) เครื่องปรุงให้เกิดรสอาหาร แบ่งออกเป็น เครื่องปรุงรสอาหารคาว ประกอบด้วย เครื่องปรุงรสเค็ม ได้แก่ เกลือ กระปิ น้ำเคย น้ำปลาร้า เยื่อเคย เจ้าเจี้ยว น้ำปลายี่ปุ่น น้ำปลาดี เครื่องปรุงรสเผ็ด ได้แก่ พริกแห้ง พริกอ่อน พริกชี้ฟ้า พริกชี้หนู พริกเหลือง พริกแดง พริกสด เครื่องปรุงรสเปรี้ยว ได้แก่ น้ำส้มมะขาม น้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า มะดัน มะปราง ระกำ มะม่วงดิบ เครื่องปรุงรสหวานในอาหารคาว ได้แก่ น้ำตาลหม้อ น้ำตาลทราย น้ำอ้อยสด น้ำผึ้ง เครื่องปรุงรสอาหารหวาน ที่กล่าวถึงในตำราแม่ครัวหัวป่าของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ได้แก่ น้ำตาลชนิดต่างๆ คือ น้ำตาลหม้อ น้ำตาลทราย น้ำตาลโตนด น้ำตาลมะพร้าว น้ำตาลเชื่อม น้ำตาลปีกล่างบ รวมทั้ง น้ำผึ้ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ในตำราแม่ครัวหัวป่านี้ จะเน้นในเรื่องการใช้รสหวานเพื่อปรุงรสให้ความกลมกล่อมในอาหารแต่ละชนิด มีการบรรยายลักษณะของความหวานในลักษณะที่ต่างๆ กัน เช่น หวานของน้ำตาลทราย หวานของน้ำตาลหม้อ การเลือกใช้น้ำตาลผิดประเภทก็จะทำให้อาหารก็จะทำให้อาหารเสียรสชาติและขาดความกลมกล่อมได้

2.3.3) เครื่องปรุงให้เกิดกลิ่นและสีในอาหาร โดยเฉพาะในขนมหวาน ซึ่งมีเครื่องปรุงกลิ่นให้เกิดกลิ่นหอมและเครื่องปรุงสีในขนม

ด้วยเครื่องปรุรงกลินให้ขนมมีกลิ่นหอมที่สำคัญเท่าที่ปรากฏ คือ น้ำดอกไม้ น้ำดอกไม้เทศ ส่วนเครื่องปรุรงสีให้ขนมมีสีน่ารับประทานเท่าที่ปรากฏ คือ น้ำจากดอกไม้ น้ำฝาง ครั่ง

2.4 คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับการปรุงอาหาร

กลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับลักษณะการทำให้อาหารสุกเท่าที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ประกอบด้วย หุง ต้ม แกง ปิ้ง จี๋ อ้วน ึ่ง พล่า หลน คั่ว ย่าง งบ ดอง ตุ่น หลาม ต่ำ ย่ำ ทอด เจียว ผัด ลักษณะการปรุงอาหารให้สุกดังกล่าวแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

2.4.1) ลักษณะการปรุงอาหารให้สุกโดยไม่ใช้น้ำมัน
ได้แก่ การใช้คำแสดงโภชนลักษณะ หุง ต้ม แกง ปิ้ง จี๋ อ้วน ึ่ง พล่า หลน คั่ว ย่าง งบ ตุ่น หลาม ต่ำ ย่ำ ตัวอย่าง

ตารางที่ 4 ตัวอย่างคำแสดงโภชนลักษณะการปรุงอาหารให้สุก โดยไม่ใช้น้ำมัน

ประเภท	ตัวอย่าง
ย่าง	ปลาอย่างสด...ขอดเกล็ดแล่นึงแบะออก เอาขึ้นตรงใช้ไฟถ่าน ย่างแต่พอลอกเกล็ดออกแล้วย่างอีกทีพอหนังเหลือง...ต้องย่างให้ระอุแล้วจึงจัดลงจานไปตั้งกับผักและเครื่องจิ้มรับประทาน (เล่ม 2, 2554: 291)
ึ่ง	เอาขึ้นึ่งบนกระทะน้ำร้อนฤาลังถึงก็ได้ เมื่อสุกแล้วกระทะแห้งขึ้นน้ำเปนฟาขาว ยกไปตั้งให้รับประทานทั้งถ้วย (เล่ม 4, 2554: 75)
พล่า	น้ำมะนาวบีบลงในกึ่งเคล้าไปจนเนื้อกึ่งสุกเล็กน้อย (เล่ม 4, 2554: 59)

ประเภท	ตัวอย่าง
หลน	ปลาร้ามีวิธีทำต่างๆ กันอยู่และเวลาจะหลนนั้น บางทีหลนด้วยกะลาที่มี เพื่อจะซັกให้หอม ถ้าจะใช้ หลนด้วยกระทะเหล็กฤาโลหะอื่นมักให้สีดำไม่น่า รับประทาน ปลาที่จะทำนั้น ปลาน้ำจืดใช้ได้ หลายชนิดทั้งมีเกล็ดแลไม่มีเกล็ด มีปลากระตี่ ปลา ดุกแปนตัน เครื่องจิ้มผักแกลัม (เล่ม 4, 2554: 69)
หลาม	ตัดกระบอกไม้ไผ่สดที่ขนาดใหญ่ ยัดปลาที่ห่อลงไป ในกระบอก เอาคาบมะพร้าวหรือใบไม้ห่อใบตอง ยัดปากกระบอก หลามไฟแรงจนระอุดีจึงผ่า กระบอกออก เครื่องจิ้มผักแกลัม (เล่ม 2, 2554: 97)

2.4.2) ลักษณะการปรุงอาหารให้สุกโดยใช้น้ำมัน ได้แก่ ทอด เจียว ผัด น้ำมันที่ใช้ในการทอด เจียว ผัด ปรากฏเพียงชนิดเดียวคือ น้ำมันหมู และน้ำมันมะพร้าว เท่านั้นไม่ปรากฏน้ำมันชนิดอื่นๆ ตัวอย่าง

ตารางที่ 5 ตัวอย่างคำแสดงโภชนลักษณะการปรุงอาหารให้สุกโดยใช้น้ำมัน

ประเภท	ตัวอย่าง
น้ำมัน หมู / เจียว	เอากระทะตั้งไฟให้ร้อน จึงเอาเนื้อหมูโรยลงใน กระทะ พอน้ำมันออกเอากระทะเทียมที่หุบไว้เจียวลง จนเหลือง กับข้าวของจาน (เล่ม 2, 2554: 81)

ประเภท	ตัวอย่าง
ทอด	ไข่คว่ำ...เอากระทะน้ำมันหมูตั้งขึ้น เมื่อร้อนแล้ว จึงเอาไข่ขาวที่ยัดไส้ไว้ ชุบฟองเปิดที่ต๋อยไว้ ทอดลงบนอัน ๆ จนไข่นั้นเหลืองกรอบ... (เล่ม 1, 2554: 184) โสร่ง...ปั้นกลมๆ คะเนยพอกำหนึ่ง เอากระทะตั้งไฟให้ร้อน เอาน้ำมันหมูเทลงจนน้ำมันร้อนจึงเอามีข้าวซึ่งห่อไว้ นั้น ทอดลงจนเหลือง... (เล่ม 2, 2554: 147)
ผัด	เข้าผัดไข่ ...เอาน้ำมันหมูเทลงในกระทะ ตั้งไฟให้ร้อน จึงเอากระทะเทมโรยลงคนไปจนกระทะเทมเหลือง จึงเอาเนื้อหมู ไก่ เข้าเทลงไปคนให้เข้ากัน... คนให้เข้าแลไข่เข้ากัน (เล่ม 3, 2554: 142) ผัดพริกชี้ฟ้ากับกุ้งตะเข็บ...เอากระทะขึ้นตั้งไฟ มันหมู เทลงผัดไป พอน้ำมันออกเล็กน้อย เอากระทะเทมที่ปอกหุบไว้เทลงคนไปจนกระทะเทมเหลือง... (เล่ม 5, 2554: 125)
เจียว	คู่มือป้าปลาสังกระวาด...เมื่อเจียวน้ำมันหมูแล้ว เอาของที่หั่นไว้ขึ้นเจียว...เมื่อเจียวเหลืองเป็นอย่างดีแล้วเอาขึ้นไว้... (เล่ม 5, 2554: 252)

3. ภูมิปัญญาของชาวไทยจากตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์

ผลการศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์พบว่า สามารถแบ่งกลุ่มคำแสดงโภชนลักษณะ

ออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกันคือ คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับชื่ออาหาร คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์ในครัว คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหาร และคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับการปรุงอาหาร โดยคำแสดงโภชนลักษณะดังกล่าว สะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านอาหารการกินของคนไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาไทยจากสำรับอาหารของคนไทย

สำรับอาหารไทยที่กล่าวถึงในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ประกอบด้วย สำรับอาหารหลัก และ สำรับอาหารว่าง สำรับอาหารของไทยประกอบด้วย ข้าว และกับข้าว กับข้าวแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ แกง กับข้าวของจาน เครื่องจิ้มผักปลาแกงส้ม ของหวาน ขนม และผลไม้ คาดว่าสำรับอาหารแต่ละมือของแต่ละบ้านจะมีจำนวนประเภทอาหารและปริมาณต่างกันไปตามฐานะทางเศรษฐกิจ สำรับอาหารที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์จะเป็น สำรับอาหารเต็มรูปแบบของไทย

อนึ่งความรู้เรื่องสำรับอาหารของคนไทยดังกล่าวน่าจะเป็นอาหารสำหรับมือเช้าและมือเย็น ส่วนมื้อกลางวัน มื้อบ่ายหรือมือค่าน่าจะเป็นสำหรับเครื่องว่าง ดังปรากฏในข้อความ “เครื่องว่างนี้ เปนของใช้รับประทานกลางวัน บ่ายฤค่ำ ระหว่างเวลาอาหารเช้าฤเย็น มีทั้งคาวแลหวานหลายอย่างต่างชนิด...” (เล่ม 1, 2554: 155) คำกล่าวข้างต้นย่อมสะท้อนถึงวิถีชีวิตการทำอาหาร และการบริโภคอาหารของคนไทยด้านการรับประทานมือเช้าและมือเย็นเป็นมื้อใหญ่ เนื่องจากมือเช้าต้องเตรียมสำรับอาหารให้พอบ้าน ลูก รับประทานก่อนออกไปทำงานหรือไปเรียน ส่วนตอนเย็นเป็นเวลากลับจากที่ทำงานหรือที่เรียน แม่บ้านจึงเตรียมอาหารเย็นให้ได้รับประทานอย่างพร้อมเพรียงในบ้าน สำรับอาหารไทยดังกล่าวสะท้อนถึงวิถีชีวิตด้านโภชนาการต่างๆ ของคนไทย ได้แก่

คนไทยบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก ดังปรากฏเป็นสำหรับหลักใน ปริจเฉท 2 คือ หุงต้มเช้า ทั้ง 5 เล่ม ในปริจเฉทนี้มีรายการอาหารที่ปรุง จากข้าวจำนวนมาก เช่น หุงเช้าเช็ดน้ำธรรมดา หุงเช้ามัน เข้าต้มปลา กระพง เข้าผัดระกำ เข้าต้มมัดใต้ เป็นต้น ผู้อ่านสมัยปัจจุบันจะให้เห็นวิถี ชีวิตการหุงข้าวในยุคที่ไม่มีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า หม้อหุงข้าวที่ดีที่สุดที่กล่าวถึง ในตำราอาหารแม่ครัวหัวป่าก์ คือ “หม้อต่างประเทศทำด้วยเหล็กเคลือบ ทองเหลือง ทองแดง แลเงินเบาอาลุ่มมินัมขนาดชนิดต่าง ๆ” (เล่ม 1, 2554; 50)

คนไทยนิยมบริโภคอาหารรสเผ็ด จากรายชื่ออาหารในปริจเฉท 3 ต้มแกง ปริจเฉท 4 กับข้าวของงาน ปริจเฉท 5 เครื่องจิ้ม ผัก ปลาแกลัม ตั้งแต่เล่ม 1 ถึงเล่ม 5 พบว่ามีชื่ออาหารที่ปรากฏคำว่า เผ็ด หรือ คำว่า พริก จำนวน 13 ชื่อ และปรากฏคำว่า แกง ซึ่งสะท้อนถึงรสเผ็ด จำนวน 50 ชื่อ จึงสะท้อนให้เห็นค่านิยมรับประทานรสเผ็ดของคนไทยเป็นอย่างดี

นอกจากนี้รายชื่ออาหารในตำราอาหารแม่ครัวหัวป่าก์ของท่าน ผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ แบ่งเป็นอาหารคาว อาหารหวาน และผลไม้ มี รายชื่ออาหารน่าสนใจที่สะท้อนถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้าน อาหารการกิน ได้แก่ อาหารที่มีชื่อต่างชาติอยู่ด้วย ดังนี้

อาหารที่ได้รับอิทธิพลจากจีน ได้แก่ ข้าวต้มจากจีน แกงหมูหอง กีบดอกไม้จีน ยำแท้อย่างจีน พล่ากุ้งอย่างจีน ไข่เค็มเมืองจีน น້ายาจีน อาหารที่ได้รับอิทธิพลจากแขก ได้แก่ ข้าวบุหรืออย่างแขก เข้าแขก อาหาร ที่ได้รับอิทธิพลจากญวน ได้แก่ แปะชะญวน อาหารที่ได้รับอิทธิพลจาก เขมร ได้แก่ ต้มยำเขมร อาหารที่ได้รับอิทธิพลจากลาว ได้แก่ ปลาร้าลาว ปลาร้าลาวหลน อาหารที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรป ได้แก่ หุงเช้าอย่าง อังกฤษ ปิ้งข้าวอย่างอเมริกัน มะกะโรนีอย่างอิตาลี

จะเห็นได้ว่าชื่ออาหารที่ระบุชื่อต่างชาตินั้นสะท้อนให้เห็นถึง ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวไทย และชาวต่างชาติทั้ง

ชาวเอเชีย ได้แก่ ชาวจีน ชาวญวน ชาวเขมร ชาวลาว และชาวตะวันตก ได้แก่ ชาวอังกฤษ ชาวอเมริกา ชาวอิตาลีในระดับแลกเปลี่ยนความรู้ด้านอาหารการกินในชีวิตประจำวันและย่อมกล่าวได้ว่าชาวไทยอาจรับวัฒนธรรมบางส่วนมาจากสังคมต่างประเทศในกรณีที่เป็นวัฒนธรรมอันสอดคล้องกับค่านิยมหลักของสังคมไทย หรืออาจเกิดจากกรณีที่ชาวต่างชาติ เช่น ชาวจีน ชาวลาว ชาวเขมร ชาวญวน รวมทั้งชาวอังกฤษ ชาวอเมริกา ชาวอิตาลี เดินทางเข้ามาอาศัยในประเทศไทยแล้วมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านชีวิตความเป็นอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมด้านอาหารการกิน การสัมผัสรับบริการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้านอาหารการกินระหว่างชาวไทยกับชาวต่างชาติเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับราชสำนักและระดับชาวบ้าน จะเห็นได้ชัดเจนจากรายการอาหารประเภทปลาร้า ต้มยำ ข้าวต้ม เป็นต้น

3.2 ภูมิปัญญาไทยจากอุปกรณ์การทำครัว

อุปกรณ์การทำครัวที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ล้วนแสดงถึงภูมิปัญญาของคนไทยสมัยก่อน กล่าวคือ ใช้อุปกรณ์ที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ ดังนี้ อุปกรณ์หุงข้าว คนสมัยก่อนใช้ฟืนก่อไฟ ใช้หม้อดินหุงข้าว อุปกรณ์โหลเครื่องแกงใช้ครก อุปกรณ์สับ เช่น สับหมู ใช้มีด อุปกรณ์กวดห่อขนม ใช้ไม้กวดที่ทำจากทางมะพร้าว อุปกรณ์ห่อขนมและอาหารใช้ใบตอง อุปกรณ์ชูดมะพร้าวใช้กระต่ายจิ้ง อุปกรณ์ปอกผลไม้และจักผลไม้ใช้มีดทอง มีดคว้าน ภูมิปัญญาด้านศิลปะการใช้อุปกรณ์ทำครัวต่างๆ นี้ สะท้อนให้เห็นจากการทำอาหารต่างๆ เช่น การปอกน้อยหน้า การรื้อมะพร้าว เป็นต้น

ในยุคปัจจุบันมีนวัตกรรมใหม่ๆ เป็นอุปกรณ์ในครัว ได้แก่ อุปกรณ์ไฟฟ้า เช่น หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เครื่องบดไฟฟ้า เช่น บดหมู บดเนื้อ เครื่องปั่นผลไม้ไฟฟ้า เช่น ปั่นผลไม้ เครื่องเย็บกระดาษ ใช้แทนไม้กวด

ใช้ถุงพลาสติกใส่ขนม ใช้ภาชนะพลาสติกบรรจุอาหารหรือใช้กระทะเทฟลอน เป็นต้น โดยอุปกรณ์ไฟฟ้าดังกล่าวจะพบในตำราอาหารยุคปัจจุบัน

3.3 ภูมิปัญญาไทยจากการปรุงอาหารและเครื่องปรุงอาหาร

จากการใช้เครื่องปรุงในการทำอาหารคาวในปริจเฉท 3 ต้มแกง ปริจเฉท 4 กับข้าวของงาน ปริจเฉท 5 เครื่องจิ้มผักปลาแก้ม ปริจเฉท 8 เครื่องว่าง พบเครื่องปรุงที่เป็นสมุนไพร เช่น ขิง ข่า ตะไคร้ กระเทียม มะนาว มะกรูด มะอึก รากผักชี พริกไทย เป็นต้น คำว่า สมุนไพร มีความหมายว่า พืชที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคหรืออาการเจ็บป่วยต่างๆ การใช้สมุนไพรสำหรับรักษาโรคหรืออาการเจ็บป่วยต่างๆ นี้จะต้องนำเอาสมุนไพรตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมาผสมรวมกันซึ่งเรียกว่า “ยา”

นอกจากเครื่องปรุงที่เป็นสมุนไพรที่ให้ทั้งกลิ่นหอมและให้ประโยชน์สุขภาพแล้ว ยังปรุงรสด้วยเครื่องปรุงธรรมชาติ

สรุป

หนังสือตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ เป็นตำราอาหารไทย ที่จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2452 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับถึงปัจจุบันพ.ศ. 2560 เป็นเวลา 108 ปี หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือตำราอาหารคุณภาพรุ่นเก่าที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในคำนำ เล่ม 1 หน้า 8 ว่า

“ตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ เป็นหนังสือที่ทรงคุณค่า ความรู้หลายด้านที่ท่านถ่ายทอดผ่านงานคิดงานเขียนของท่านล้วนน่าอ่านและจดจำ ล้ำค่าในเรื่องปากะศิลป์ เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่น่า สืบทอดคงไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ สืบไปภายหน้า...”

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น กล่าวได้ว่า ตำราแม่ครัวหัวป่าก์ที่เขียนขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น นอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับรายการอาหารในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 แก่คนรุ่นหลังเป็นอย่างดีแล้ว ยังน่าสนใจศึกษาคำแสดงโภชนลักษณะ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 กลุ่ม คือ คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับชื่ออาหาร คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับอุปกรณ์การทำอาหาร คำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับเครื่องปรุงอาหาร และคำแสดงโภชนลักษณะเกี่ยวกับการปรุงอาหาร โดยคำแสดงโภชนลักษณะแต่ละกลุ่มสะท้อนถึงภูมิปัญญาด้านอาหารการกินของคนไทยในด้านจัดสำรับ การจัดเตรียมการทำอาหาร และการปรุงอาหาร

นอกจากนี้ การที่ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ มีลีลาการเขียนที่มีลักษณะเฉพาะตนน่าจะสะท้อนถึงความเป็นผู้มีความรู้ของสตรีไทยชั้นสูงที่มีโอกาสได้รับการศึกษาจนสามารถอ่านหนังสือวรรณคดีไทยได้ และสามารถแต่งตำราอาหารอันสะท้อนถึงค่านิยมการเป็นกุลสตรีที่มีความเพียบพร้อมด้านแม่ศรีเรือนเป็นอย่างดี ลีลาการเขียนที่มีลักษณะเฉพาะตนของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ ที่ปรากฏในตำราแม่ครัวหัวป่าก์มีลักษณะดังนี้ คือ ก่อนที่จะเขียนสูตรอาหารชนิดใดก็ตาม ถ้าอาหารชื่อนั้นเคยปรากฏในวรรณคดีเรื่องใด ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์จะยกตัวอย่างบทกวีเรื่องนั้นมาอ้างอิงด้วยทุกครั้ง ดังเช่น ตำราว่าด้วยอาหารควมมีว่า

“...เปิดนึ่งจิ้งรอนสุกรหัน ทั้งแกงขมต้มซิงทุกสิ่งอัน
กึ่งทอดมันม้าอ้วนแกงบวนเนื้อ (สุนทรภู่)”

จากนั้นผู้เขียนจะหยิบยกอาหารที่กล่าวไว้มาอธิบายวิธีทำอย่างละเอียด แต่ถ้าอาหารชนิดใดไม่มีกล่าวไว้ในวรรณคดีหากมีประวัติที่มาพิสดารท่านก็จะนำมาเล่าไว้ ดังเช่น

“...เจ้าครอกวัดโพธิ์ซึ่งภายหลังมีพระนามว่ากรมหลวง
นรินทรเทวีนัน มีฝีมือปั้นขนมจีบเลื่องฉาวว่าทำดีกว่าทุกแห่ง
ลูกหลานชาวไทยที่เป็นผู้หญิงมีฝีมือปั้นขนมจีบดีทุกคน แม่แบ่งจน
แลเห็นไส้ ปั้นลูกเชื่องๆ กว่าขนมจีบทุกวันนี้ ฝีมือผัดไส้ก็โอชาจรด
ถึงเนื้อหมูมากกว่ามัน...” (ปริจเฉท 8 เล่ม 1 , 2554: 159)

หลังจากเล่าประวัติของอาหารชนิดนั้นแล้ว ผู้เขียนก็จะอธิบาย
เรื่องการใช้เครื่องปรุงและวิธีทำ ดังเช่น

“...เครื่องปรุง-มันหมูหนัก 16 บาท เนื้อหมูหนัก 13
บาท 3 สลึง ปูทะเลหนัก 10 บาท หัวหอมหนัก 12 บาท
กระเทียมหนัก 7 บาท พริกไทยป่นหนัก 1 สลึง ผักชีหนัก 1 บาท
2 สลึง น้ำปลาหนัก 5 บาท 2 สลึง น้ำตาลหนัก 1 บาท 3 สลึง
แป้งขนมจีบครึ่งห่อ...”

เป็นที่น่าสังเกตว่าแต่เดิมนั้นวิธีทำอาหารของไทยจะใช้ การ
ประมาณกะส่วนผสมตามความชำนาญของแม่ครัว แต่ตำราของท่าน
ผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ได้กำหนดการชั่งตวงวัดเพื่อให้ได้ปริมาณ
มาตรฐาน ทำให้มองเห็นภาพได้โดยไม่ยากนัก นอกจากอาหารคาวแล้วยัง
มีอาหารที่เป็นของว่าง ของหวาน ผลไม้พร้อมทั้งแสดงวิธีประดิษฐ์ หรือ
ปกอกเปลือกอย่างละเอียดโดยไม่ลืมหักตัวอย่างบทประพันธ์ในวรรณคดีมา
ประกอบ ดังเช่น การทำขนมเป็๊อ กะละแม ในบทเสภาเรื่องขุนช้าง
ขุนแผน ทองหยิบ ทองหยอด ในบทเห่เรือ และผลไม้نانาชนิดในกัณฑ์
มหาพน เป็นต้น

นอกจากความรู้ด้านอาหารแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ตำราแม่ครัว
หัวป่าก็มีคุณค่าทางวัฒนธรรมด้วย ทั้งในแง่ของการเป็นบันทึกเหตุการณ์
สำคัญๆ ในอดีต ในด้านของเคหะเศรษฐศาสตร์ ยังเป็นบันทึกวัฒนธรรมทาง
อาหารของชนชาติไทยไว้ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนันท์

อัญชลินกุล (2550) ที่กล่าวว่า ค่าแสดงโภชนลักษณะมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนให้เห็นศิลปวัฒนธรรมและค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร

รายการอ้างอิง

เปลี่ยน ภาสกรวงศ์, ท่านผู้หญิง. (2554). ตำราแม่ครัวหัวป่าก์ เล่ม 1-5.

พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ต้นฉบับ.

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้. (2560). **คำแสดงโขนลักษณะในตำราแม่ครัวหัวป่าก์ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์: ภาพสะท้อนด้านภาษาและวิถีชีวิตคนไทย.** อุบลราชธานี: งานวิจัยทุนวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2559 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สุนันท์ อัญชสีนุกูล. (2550). “คำแสดงโขนลักษณะในตำราอาหารของ

ม.ล.เตียบ ชุมสาย และในตำราอาหารเว็บไซต์ปลาแดกดอกคอม.”

ใน **รวมบทความวิจัยยาใหญ่ใส่สารพัด: วัฒนธรรมอาหารไทย-**

เทศ. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

_____ . (2551). “หลากมิตีคำแสดงโขนลักษณะในตำรา

อาหารไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส”. **วารสารอักษรศาสตร์ ฉบับพิเศษ,**

2551: 251-277.

ความรักหรือเงินตรา : การแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน¹

Love or Money: Transnational Marriage of Laotian Women and Thai Men in Border Area

ดวงมณี นารีนุช²

บทคัดย่อ

สถานการณ์ที่หญิงลาวแต่งงานหรืออยู่กินฉันฉันสามีภรรยา กับชายไทยในหมู่บ้านตามแนวชายแดน ปัจจุบันมีจำนวนมากขึ้น และน่าจะเป็นปรากฏการณ์ที่มีพัฒนาการอย่างซับซ้อนมากกว่ารูปแบบที่เคยเป็นมาในอดีต ทั้งนี้ประเทศไทยยังขาดการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง ส่งผลให้ไม่มีองค์ความรู้เพียงพอในการจัดระบบรองรับที่ชัดเจน หรือการจัดระเบียบกฎหมายเพื่อรองรับสถานการณ์ปัญหา งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาให้เห็นรายละเอียดปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนอย่างรอบด้าน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การศึกษาประวัติชีวิต (Life history) ของผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน เขมรรัฐ จำนวน 9 คน ในช่วงระยะเวลา 10 ปี ย้อนหลัง หรือผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในช่วงปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา และต้องแต่งงานไม่น้อยกว่า 2 ปี ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เทคนิคบุคคลอ้างอิง (reference person) มีเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยยึดหลักความหลากหลายของรูปแบบการแต่งงาน หรือการใช้ชีวิตครอบครัว

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การย้ายถิ่นและการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทย กรณีศึกษาพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว อำเภอเขมรรัฐ จังหวัดอุบลราชธานี

² นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ของหญิงลาวกับชายไทย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องสำคัญและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย มี 2 ปัจจัย อันประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญและปัจจัยสนับสนุน ปัจจัยสำคัญ คือ เพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ให้ได้ประกอบธุรกิจต้องห้ามสำหรับคนต่างด้าว ทั้งนี้เพราะหญิงลาวในสถานะคนต่างด้าวไม่สามารถประกอบธุรกิจใดๆ ได้ ดังนั้นจึงต้องการหาชายไทยเป็นสามีเพื่อจดทะเบียนประกอบธุรกิจให้กับหญิงลาว อีกทั้งยังต้องการให้สามีเลี้ยงดู เนื่องจากสามีมีอาชีพมีธุรกิจมีรายได้ที่มั่นคง เพื่อให้มีชีวิตที่ดีตามแบบอย่างหญิงลาวแต่งงานกับชายไทย และปัจจัยด้านความรักและความเป็นครอบครัว ปัจจัยสนับสนุนมี 4 ปัจจัย คือ ทางเลือกในการประกอบอาชีพในประเทศไทยมีอย่างจำกัด และรายได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพไม่เพียงพอต่อความต้องการ การถูกตีตราจากสังคมของผู้หญิงที่ผ่านการมีครอบครัวมาแล้วเป็นผู้หญิงไม่ดี ปัจจัยความปลอดภัยในการอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเครือข่ายการแต่งงานข้ามชาติ ซึ่งมีบทบาทเป็นบุคคลตัวอย่างความสำเร็จของการมีสามีเป็นคนไทย สนับสนุนให้เกิดการพบปะและสร้างความสัมพันธ์กับชายไทย ดำรงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และเป็นเพื่อนคู่คิดให้คำปรึกษาตลอดจนรับฟังความทุกข์ซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ: หญิงลาว, การแต่งงานข้ามชาติ, ความรักหรือเงินตรา, หญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน

Abstract

At present the marriage between a Laotian women and Thai men in the border area has increased. The phenomenon becomes more complicated. The small number of studies on

such phenomenon result in solving the problem, dealing with the problem, and making laws and regulations. This study aimed at investigating factors involved in the transitional marriage between Laotian women and Thai men in the border areas. The qualitative data collected included life history of 9 Laotian women who have married to Thai men since 2539 B.E. and they married to/lived together with Thai men more than 2 years. The selecting methods were considered through the marriage pattern diversity or family life of Laotian women and Thai men, the data were gathered by an in-depth interview and the observations. The study found that main factors that influenced Laotian women to marry Thai men were incomes and rights to do forbidden jobs for migrant workers a migrant workers, they cannot do any businesses. They need Thai men to register business for them. They also want Thai men raise them because their husbands have their own business and income. They expect the good life according to the traditional value. The last factor that Laotian women married to Thai men is love and family. There were four supporting factors, namely, the limited choice of jobs in Thailand for Laotian women, insufficient income, social stigma against married women, safety to stay in Thailand, and transboundary marriage networks with role models who were successful in having Thai husbands to support the meeting and building their patron-clients relationships and make friends with Thai men.

Key Words: Laotian Women, Transitional Marriage, Love or Money, Laotian Women and Thai Men in border area.

บทนำ

การแต่งงานข้ามชาติ (Transnational marriage) ระหว่างหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน คนไทย และคนลาวที่อยู่บริเวณชายแดน หรือใกล้เคียงจะมองว่าเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากในอดีตหรือยุคก่อนรัฐชาติแผ่นดินไทยกับแผ่นดินลาวเป็นแผ่นดินเดียวกัน ส่งผลให้ผู้คนวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน แต่เมื่อมีการแบ่งปันเขตแดนออกเป็น 2 ประเทศ ส่งผลให้ทั้งประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความแตกต่างกันทั้งในด้านการเมืองการปกครอง การพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ก็มีความแตกต่างกันมากขึ้นตามกาลเวลา ดังนั้นเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการแต่งงานข้ามชาติจะไม่เหมือนกับที่เกิดขึ้นในอดีต แต่จะมีความซับซ้อน หลากหลาย และมีผลกระทบเชื่อมโยงกันหลากหลายมิติ ทั้งมิติในระดับบุคคล ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานข้ามชาติ (Jones, 2007 อ้างใน ภัสสร ลิมานนท์ 2556) อาจจะมาจากหลายปัจจัย เช่น เกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทศนคติที่ถูกหล่อหลอมด้วยวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ การย้ายถิ่นข้ามชาติที่เป็นไปอย่างเสรีมากขึ้น หญิงมีการศึกษาสูงขึ้น และมีการทำงานนอกบ้าน ในลักษณะที่เป็นวิชาชีพที่ทำให้มีรายได้สูง ส่งผลให้สถานภาพและบทบาทหลายด้านของสตรีเปลี่ยนแปลงไป การมีอิสรภาพจากครอบครัวและพ่อแม่ในการเลือกคู่และการมีทางเลือกเพิ่มขึ้น ทำให้คาดหวังต่อการแต่งงานและการสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป

การแต่งงานระหว่างคนไทยกับคนลาว โดยเฉพาะคนไทยอีสานกับคนลาวนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว เนื่องจากความสะดวกสบายในการเดินทาง ความคล้ายคลึงกันระหว่างภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และชาติพันธุ์ ทั้งนี้การแต่งงานข้ามชาติเกิดขึ้นจากการไปมาหาสู่ หรือการเดินทางมาเยี่ยมญาติ มาหางานทำ การค้าขายระหว่างชุมชน ตลอดจนการร่วมงานบุญประเพณีในชุมชน (สุชาติดา ทวีสิทธิ์, 2552) การแต่งงานข้ามชาติระหว่างคนไทยอีสานกับคนจาก สปป.ลาว เริ่มมีจำนวนมากขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2517-2519 ซึ่งเป็นช่วงเกิดสงครามกลางเมืองลาว ส่งผลให้ชาวบ้านและทหารลาวย้ายถิ่นหนีสงครามมาอาศัยอยู่ฝั่งประเทศไทย ชายจากลาวได้แต่งงานกับหญิงไทยที่อยู่ในหมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย ต่อมาใน พ.ศ. 2529 - 2539 เป็นช่วงเวลาที่ลาวเริ่มมีการเปิดประเทศ เนื่องจากประเทศไทยและสปป.ลาว มีนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างกัน ผู้คนทั้งสองประเทศไปหาสู่กันสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้หญิงลาวได้มาพบรักกับชายไทยและแต่งงานกับชายไทยที่อยู่บริเวณหมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย-ลาว

ปัจจุบันการแต่งงานข้ามชาติระหว่างคนไทยกับคนลาวมีเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นการแต่งงานระหว่างหนุ่มสาว และผู้ที่ผ่านการแต่งงานมาแล้วจากคู่สามีภรรยาที่อยู่ในประเทศของตนทั้งที่ย่าร้างและยังไม่หย่าร้าง ทั้งนี้จากงานศึกษาเรื่องครอบครัวข้ามชาติตรงพื้นที่ระหว่างชายแดนไทย-ลาว ของสุชาติดา ทวีสิทธิ์ ผลการสำรวจครอบครัวข้ามชาติ 516 ครัวเรือน ใน 10 หมู่บ้าน ของ 4 อำเภอชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี พบครอบครัวข้ามชาติในรูปแบบที่ชาวไทยอยู่กินกับหญิงลาวถึงร้อยละ 76 ของครัวเรือนที่สำรวจ และยังมีข้อมูลระบุเพิ่มเติมว่า สาวลาวหลายคนอยู่ในสถานะภรรยาไม่ยี่หระ คือ อยู่กินกับชายไทยที่ยังไม่หย่าร้างกับภรรยาที่เป็นคนไทย

บทความนี้จะกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระเบียบวิธีวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยที่ค้นพบ อันประกอบด้วยแบบแผนและปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย รวมถึงข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการบริหารจัดการปรากฏการณ์แต่งงานข้ามชาติ

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการแต่งงานข้ามชาติ (Cross – border marriage หรือ transnational marriage) และแนวคิดโครงสร้าง-ผู้กระทำการ (Structure - Agency) มีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

แนวคิดการแต่งงานข้ามชาติ (Cross – border marriage หรือ transnational marriage) การแต่งงานข้ามชาติมี 2 ลักษณะ คือ การแต่งงานข้ามชาติระหว่างประชากรที่อยู่คนละประเทศและวัฒนธรรมแตกต่างกัน และการแต่งงานข้ามชาติระหว่างประชากรที่อยู่คนละประเทศแต่มีวัฒนธรรมเหมือนกันหรือมีความคล้ายคลึงกัน งานวิจัยนี้จะศึกษาการแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน ซึ่งเป็นการแต่งงานระหว่างประชากรคนละประเทศที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการแต่งงานข้ามชาติ ได้แก่ ปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ความทันสมัย การพัฒนาที่เหลื่อมล้ำของแต่ละประเทศ โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรม ความแตกต่างทางชนชั้น ความคล้ายคลึงทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ภาษา และชาติพันธุ์ ความเชื่ออคติทางเพศ การพัฒนาทางการศึกษา และมีการทำงานนอกร้านในลักษณะที่เป็นวิชาชีพทำให้มีรายได้สูง ส่งผลให้สถานภาพและบทบาทหลายด้านของผู้หญิงเปลี่ยนไป การมีอิสรภาพจากครอบครัวและพ่อแม่ในการเลือกคู่ และการมีทางเลือกเพิ่มขึ้น ทำให้ความคาดหวังต่อการแต่งงานและการสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป (Jones, 2007 อ้างถึงใน ภัสสร ลิมานนท์, 2556) ความสัมพันธ์เชื่อมโยงเชิงพื้นที่ คือ ความเป็นพื้นที่ชายแดนที่ผู้มี

การติดต่อข้ามไป-มา ส่งผลให้เกิดความรักความผูกพัน การย้ายถิ่นข้ามแดน ตลอดจนการมีเครือข่ายทางสังคมที่นำไปสู่การแต่งงานข้ามชาติในที่สุด

แนวคิดโครงสร้าง - ผู้กระทำการ (Structure - Agency) มองว่าการวิเคราะห์ทางสังคมจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับทั้งการกระทำที่มีความหมายของผู้กระทำที่เป็นปัจเจกบุคคลและลักษณะเชิงโครงสร้างของบริบททางสังคมพร้อมๆ กัน โดยเชื่อว่าปัจเจกบุคคลและสังคมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก (เชญฐา พวงหัตถ์, 2548) ทั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดโครงสร้าง - ผู้กระทำการดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการทำ ความเข้าใจหญิงลาวที่ตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนอำเภอ เขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้วิจัยมองว่าการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนนั้น เป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคม ไม่ว่าจะ เป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา มีอิทธิพลทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย ในขณะเดียวกันตัวหญิงลาวเองในฐานะผู้กระทำการ ก็ย่อมมีความปรารถนาที่จะแต่งงานกับชายไทยภายใต้เหตุผลของตนเอง เช่น ความรัก ความปรารถนาส่วนตัว ความอยู่รอด และความมั่นคงของครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นตัวหญิงลาวเองจึงเป็นทั้งผู้ถูกกระทำจากโครงสร้างทางสังคม และเป็นผู้กระทำการทางสังคมในขณะเดียวกัน ดังนั้นแนวคิดโครงสร้างผู้กระทำการจึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์การแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่พบเป็นจำนวนมาก คือ การศึกษาเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติชาวลาวในประเด็นสถานการณ์ ปัญหา เครือข่ายทางสังคมของแรงงาน ตลอดจนเสนอแนะแนวทางแก้ไข ปัญหา และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหญิงลาวโดยเฉพาะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในมุมของหญิงลาวกับการค้าบริการทางเพศ มีตอนนัมยเจริญพันธ์ุ

การรับรู้เรื่องเพศของหญิงลาว เป็นต้น ทั้งนี้ยังไม่มียงานที่ศึกษาเรื่อง การแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยโดยตรง แต่อย่างไรก็ตาม งานศึกษาดังกล่าวมีผลการศึกษาบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน ระหว่างหญิงลาวกับชายไทย คือ งานศึกษาของ เนตรดาว เถาถวิล (2549) สุชาดา ทวีสิทธิ์ (2552) และวัชร ศรีคำ (2555) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เนตรดาว เถาถวิล (2549) ศึกษาเกี่ยวกับหญิงบริการชาวลาใน บริบทของอุตสาหกรรมทางเพศในไทย ผลการศึกษาพบว่าหญิงลาวมองว่า การได้เดินทางมาประเทศไทยคือการได้ผจญภัยที่น่าตื่นตาตื่นใจ เพราะ นอกจากได้สัมผัสโลกทันสมัยแล้วยังได้มีโอกาสคบหาผู้ชายไทยอีกด้วย หญิงสาวลาววัยรุ่นหลายคนต่างต้องการออกไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ ใน เมืองไทยและอยากมีแฟนเป็นหนุ่มไทยมาก ทั้งนี้การแต่งงานกับหนุ่มไทย ถูกมองว่าเป็นช่องทางที่จะช่วยให้หญิงลาวได้รับสัญชาติไทยและสามารถ ทำงานอยู่ในประเทศไทยได้อย่างมั่นคงปลอดภัย อีกทั้งหญิงสาวลาวมองว่า แม้การแต่งงานกับชายไทยจะจบลงด้วยการเลิกร้าง แต่ก็ไม่เป็นปัญหา เพราะเมื่อถึงตอนนั้นหญิงลาวได้สัญชาติไทยแล้ว และสามารถแสวงหา ทางเลือกอื่นๆ ในเมืองไทยต่อไปได้ เช่นเดียวกันกับผลการศึกษาของวัชร ศรีคำ (2555) ที่พบว่าแรงงานหญิงลาวที่เข้าทำงานในร้านคาราโอเกะใน อำเภอ โขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีการสานต่อความสัมพันธ์และพัฒนาไปสู่ การแต่งงานกับชายไทยเพื่อความมั่นคงทางการเงิน สถานภาพพลเมือง และความมั่นคงทางจิตใจ

นอกจากนี้การศึกษาของ สุชาดา ทวีสิทธิ์ (2552) ซึ่งศึกษาคนลาว ที่อพยพครอบครัวมาอาศัยอยู่ที่ประเทศไทยในช่วงสงคราม และคนลาวทั้ง ชายและหญิงที่มาแต่งงานกับคนไทย พื้นที่วิจัย คือ หมู่บ้านริมแม่น้ำโขงฝั่ง ไทย 10 หมู่บ้าน ใน 4 อำเภอชายแดน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า ผู้ชายไทยที่แต่งงานกับผู้หญิงลาวมักมีฐานะในระดับล่างของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างในพื้นที่ชายแดนฝั่งไทย แต่มีส่วนหนึ่งที่พบรักกัน

ในงานบุญประเพณีหมู่บ้านในฝั่งลาว การแต่งงานระหว่างคนไทยและคนลาวในหมู่บ้านมีเพียงร้อยละ 1.9 ที่จดทะเบียนสมรส หญิงลาวบางคนที่เป็นหม้ายสามีลาวเสียชีวิต หรือแยกทางกันเดินทางมาหางานทำในบริเวณชายแดนฝั่งไทยเพื่อส่งเงินเลี้ยงลูกที่ลาว บางคนมาขายบริการทางเพศ ส่วนบางคนเป็นแม่ค้าตรงตลาดชายแดน และมักอยู่กินกับผู้ชายไทยสูงอายุที่เป็นหม้าย แต่หลายคนเป็นภรรยาใหม่ของผู้ชายไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้เป็นผลการศึกษาส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์ เรื่องการย้ายถิ่นและการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทย: กรณีศึกษาพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี (Cross – Border Migration And Marriage Between Laotian Female And Thai Male: A Case Study Of Khemarat District Ubonratchthani Province.) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การศึกษาประวัติชีวิต (Life history) ของผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน ในช่วงระยะเวลา 10 ปี ย้อนหลัง หรือผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในช่วงปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา และผู้หญิงลาวต้องแต่งงานกับชายไทยหรืออยู่กินกับชายไทยไม่น้อยกว่า 2 ปี ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เทคนิคบุคคลอ้างอิง (reference person) มีเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยยึดหลักความหลากหลายของรูปแบบการแต่งงาน หรือการใช้ชีวิตครอบครัวของหญิงลาวกับชายไทย

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แนวคำถาม (Interview guides) เป็นเครื่องมือการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ประกอบไปด้วย 4 กลุ่ม คือ (1) เครือข่ายคนรู้จักชาวลาวของผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมราฐ เช่น คนในครอบครัว เพื่อน และคนรู้จักอื่นๆ (2) เครือข่ายคนรู้จักชาวไทยของผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่

ชายแดนเขมรราชู เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน และคนรู้จักที่เป็นคนไทย ทั้งสองกลุ่มใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เทคนิคบุคคลอ้างอิง (reference person) (3) ผู้นำชุมชนตามแนวชายแดน และ (4) กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานรัฐและองค์กรภาคประชาสังคมใน อ.เขมรราชู จ.อุบลราชธานี

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การเข้าร่วมกิจกรรมการพบปะกันระหว่างผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยและกลุ่มเครือข่ายของผู้หญิงลาว ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเวลาเย็นของวัน หลังจากเสร็จจากภาระงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน ในหนึ่งสัปดาห์จะมีกิจกรรมดังกล่าวอย่างน้อย 3 ครั้ง ผู้หญิงลาวเรียกกิจกรรมนี้ว่า “การปาดี้” นอกจากนี้ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีในชุมชน คือ บุญเผาส

การตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทย ใช้วิธีการสัมภาษณ์จากสามี เพื่อน และคนในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มประชากรเป้าหมาย

การวิเคราะห์และตีความข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการจำแนกประเภทข้อมูล หรือการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ซึ่งจะดำเนินการไปพร้อมกับการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปที่กล่าวถึงลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างของข้อมูล และสุดท้ายคือการตีความข้อมูล หรือการให้ความหมายของข้อมูลและสร้างข้อสรุปของข้อมูล และอภิปรายผลเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษากារแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน พบว่ามีแบบแผนและปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย มีรายละเอียดผลการศึกษาดังนี้

แบบแผนการแต่งงานข้ามชาติของหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดน มีทั้งหมด 4 แบบแผน ดังนี้

1) ภรรยาเดียวที่จดทะเบียนสมรส หมายถึง หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมรรัฐ โดยมีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย จากการศึกษาพบว่าทั้ง 9 คน มีเพียง 1 คน ดำเนินการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย คือ นก ซึ่งมีสามีทำธุรกิจเจ้าของอู่ซ่อมรถยนต์ ถือได้ว่ามีฐานะมีทรัพย์สินเพียงพอที่จะดำเนินการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายได้

2) ภรรยาเดียวที่ไม่จดทะเบียนสมรส หมายถึง หญิงลาวที่แต่งงานกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมรรัฐ และอยู่ในฐานะภรรยาเดียวของชายไทย (เดือน จุม ต้อย และน้อย) โดยชายไทยดังกล่าวเป็นชายโสด หรือหย่าร้างกับภรรยาคนแรกอย่างสมบูรณ์ทั้งในเชิงนิติบัญญัติและพฤตินัย

3) ภรณาน้อยที่สามีมีภรรยาหลวง หมายถึง ชายไทยที่เป็นสามีของหญิงลาวมีภรรยาหลวงซึ่งมีการจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย และยังไม่ได้หย่าร้าง ดังนั้นหญิงลาวจึงอยู่ในสถานะภรณาน้อยของชายไทย (พิม และแจน) ทั้งนี้การแต่งงานในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งที่หญิงลาวรับรู้และไม่รับรู้สถานะที่แท้จริงของสามี คู่สามีภรรยาในลักษณะนี้สามารถแยกย่อยได้อีก 2 ลักษณะ คือ คู่สามีภรรยาในรูปแบบภรณาน้อยแบบปกปิด และในลักษณะภรณาน้อยแบบเปิดเผยต่อสังคม

4) ภรณาน้อยที่สามีเลิกกับภรรยาหลวงแล้ว หมายถึง หญิงลาวอยู่ในสถานะภรณาน้อยของชายไทย (แมวและพร) ซึ่งการแต่งงานหรืออยู่กินในลักษณะดังกล่าวนี้ ในช่วงคบหาดูใจกัน ช่วงแรกของการแต่งงาน

กันหรือตัดสินใจอยู่กินด้วยกัน สามียังจะไม่เลิกกับภรรยาหลวง แต่เมื่อแต่งงานอยู่กินฉันท์สามีภรรยามาได้ระยะหนึ่ง สามียได้เลิกกับภรรยาหลวง และมาอาศัยอยู่กับหญิงลาว แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้สามียจะเลิกกับภรรยาหลวงแต่ก็เป็นการเลิกโดยพฤตินัยเท่านั้น ยังไม่มีการหย่าร้างทะเบียนสมรส หรือในกรณีพรที่สามีนำเอกสารการหย่าร้างมาให้ดูก่อนที่จะตัดสินใจอยู่ด้วยกันอย่างเป็นทางการ แต่ด้วยพฤติกรรมของสามียส่งผลให้พรไม่แน่ใจว่าเอกสารการหย่าร้างดังกล่าวเป็นเอกสารจริง หรือเอกสารปลอมแปลง

ลักษณะชายไทยที่หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานด้วยหากแบ่งตามช่วงอายุจะสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. ชายโสด อายุระหว่าง 23 – 26 ปี และ 2. ชายที่เคยแต่งงานแล้วทั้งที่หย่าร้างและยังไม่หย่าร้างมีอายุตั้งแต่ 42 – 49 ปี ทั้งนี้หญิงลาวที่ตัดสินใจแต่งงานกับกลุ่มชายโสดมีอายุระหว่าง 16-18 ปี มีจำนวน 3 คน หญิงกลุ่มนี้จะมีระดับการศึกษาโดยภาพรวมต่ำกว่าและมีภาระรับผิดชอบกับครอบครัวดั้งเดิมที่ สปป.ลาวน้อยกว่าหญิงลาวที่แต่งงานกับชายที่ผ่านการแต่งงานมาแล้ว ส่วนกลุ่มหญิงลาวที่ตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยที่เคยแต่งงานมาแล้ว หญิงลาวจะมีอายุตั้งแต่ 20 – 29 ปี มีจำนวน 6 คน โดยภาพรวมมีระดับการศึกษาสูงกว่ากลุ่มแรกคือ ระดับมัธยมศึกษา มีประสบการณ์ความรู้ในการประกอบอาชีพมากกว่ากลุ่มแรก รวมถึงมีภาระรับผิดชอบต่อครอบครัวที่มากกว่า ทั้งนี้หญิงลาวมองว่าชายไทยที่มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป จะเป็นชายที่มีความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม อันจะทำให้หญิงลาวมีความมั่นคงตามไปด้วย

แบบแผนการแต่งงานที่กล่าวมา การสมรสระหว่างหญิงลาวกับชายไทยเป็นการสมรสที่มีผลทางกฎหมาย (ภรรยาเดียวที่จดทะเบียนสมรส) อันนำไปสู่การรับรองความมั่นคงของสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของหญิงลาวทั้งในปัจจุบันและอนาคต นอกจากนี้ยังพบว่าการแต่งงานระหว่างหญิงลาวกับชายไทยไม่ว่าจะอยู่ในสถานภรณาน้อย

หรือภรรยาเดียว คู่สมรสระหว่างหญิงลาวกับชายไทยจะอยู่กินฉันท์สามีภรรยา สร้างครอบครัวด้วยกัน สร้างที่อยู่อาศัยด้วยกัน ตลอดจนการมีบุตรร่วมกัน ซึ่งบุตรที่เกิดมานั้นจะได้รับการจดทะเบียนรับรองบุตรจากพ่อ และได้สัญชาติไทยตามพ่อไม่ว่าจะเป็นบุตรที่เกิดกับภรณยาน้อย หรือภรรยาเดียว ทั้งนี้ภรณยาน้อยมองว่าการมีบุตรและบุตรได้รับการจดทะเบียนรับรองบุตรจากพ่อ และได้สัญชาติไทยตามพ่อนั้น จะส่งผลต่อหญิงลาวซึ่งเป็นภรณยาน้อย(ภรรยาที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย) มีความมั่นคงทั้งในสถานะทางสังคมและสถานะทางเศรษฐกิจตามไปด้วย เนื่องจากลูกมีสิทธิได้รับมรดกจากพ่อตามกฎหมาย นอกจากนี้แบบแผนการแต่งงานข้ามชาติ คือ “ภรณยาน้อยที่สามีเลิกกับภรรยาหลวงแล้ว” แสดงให้เห็นว่าถึงแม้หญิงลาวจะอยู่ในสถานะภรณยาน้อย แต่หญิงลาวก็มีความมุ่งหวังถึงความมั่นคงในชีวิตครอบครัวกับชายไทยทั้งทางด้านสถานะทางสังคมและสถานะทางกฎหมาย

ปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย
ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญและปัจจัยสนับสนุนดังนี้

1. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย
ประกอบด้วย 4 ปัจจัยดังนี้

1.1 เพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น กรณีนี้ตัดสินใจอยู่กินฉันท์สามีภรรยาภายหลังจากการพบหน้า 2 สัปดาห์แรก เนื่องจากนกเล็งเห็นว่าชายไทย (สามี) มีอายุมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี คือเป็นเจ้าของอู่ซ่อมรถยนต์ในตัวอำเภอเขมราฐ ดังนั้นจึงมองว่ามีช่องทางทำมาหากิน สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวต่อไปในอนาคตได้

กรณีแจน เลือกลงแต่งงานกับชายไทยที่มีอาชีพมีรายได้จำนวนมากและไม่สนใจว่าผู้ชายจะมีครอบครัวหรือไม่ก็ตาม นั่นคือหญิงลาวไม่สนใจว่าถึงแม้จะอยู่สถานะภรณยาน้อยของชายไทยก็ตาม ขอเพียงชายไทยมีเงินให้หญิงลาวใช้จ่ายอย่างเพียงพอ ทั้งใช้ส่วนตัวและส่งกลับไปให้พ่อแม่ และ

น้องๆ ที่ สปป.ลาว แจนถูกสามีคนแรกที่ สปป.ลาว นอกใจ คือสามีมีผู้ส่งผลให้แจนเลิกกับสามีและเข้ามาทำงานที่ประเทศไทย ซึ่งในระหว่างที่ทำงานแจนตัดสินใจเป็นภรรยาของชายไทย โดยเลือกชายไทยที่มีฐานะดี มีรายได้มั่นคง สามารถเลี้ยงดูแจนได้โดยที่แจนไม่ได้ทำงานเลยก็สามารถใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศไทยได้ และยังสามารถส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวที่ สปป.ลาว เดือนละไม่ต่ำกว่า 30,000 บาท ทั้งนี้แจนกล่าวว่าเงินที่ชายไทยนำมาให้แจนคือเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายของครอบครัวของชายไทยแล้ว ในด้านความสัมพันธ์แจนไม่คาดหวังเรื่องความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน หรือคาดหวังจะก้าวขั้นขึ้นไปเป็นภรรยาหลวงของชายไทย เนื่องจากแจนเข้าใจและยอมรับในสถานะภาพการเป็นภรรยาของชายไทยตั้งแต่ตอนตัดสินใจอยู่กินด้วยกัน

“เรามีเงินเหลือใช้แล้วจึงนำเงินมาให้เรา ซึ่งการมีสามีทำให้เรามีเงินใช้ มีเงินส่งให้ครอบครัวที่ลาว สาเหตุที่ทำอย่างนี้ก็เพราะครอบครัวลำบาก ต้องหาเงินส่งน้องเรียน หาเงินเลี้ยงลูก ให้ลูกได้เรียนถึงเราจะลำบาก แต่ลูกก็ได้เรียน” (แจน, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2559)

1.2 เพื่อให้ได้ประกอบธุรกิจต้องห้ามสำหรับคนต่างด้าว หญิงลาวบางคนตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยเพราะต้องการประกอบธุรกิจในประเทศไทย ซึ่งหญิงลาวในฐานะคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยใช้หนังสือเดินทางสำหรับนักท่องเที่ยวไม่มีสิทธิในการประกอบธุรกิจใดๆ หญิงลาวที่ตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยด้วยเหตุผลดังกล่าวคือ พรเนื่องจากพรเปิดร้านเสริมสวยในอำเภอเขมรรัฐ ซึ่งร้านเสริมสวยที่พรทำเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้กับพรอย่างมหาศาล คือ วันละ 2,000 - 3,000 บาท เนื่องจากในอำเภอเขมรรัฐ มีสาวลาวที่ทำงานร้านคาราโอเกะ (มีการขายบริการทางเพศแอบแฝง) จำนวนมาก สาวลาวเหล่านี้ต้องอาศัยความ

สวยงามในการทำงาน ธุรกิจร้านเสริมสวยของพรนอกจากเป็นอาชีพที่สร้างรายได้จำนวนมากแล้ว ยังเป็นอาชีพที่ทำให้พรหลุดออกมาจากการบริการทางเพศ หรือขายร่างกายของตนเอง

ตลอดเวลาที่พรทำงานขายบริการทางเพศ พรทำด้วยความจำเป็นเพื่ออยากได้เงินจำนวนมากส่งกลับไปเลี้ยงดูครอบครัว ในขณะที่คนในครอบครัวไม่เคยรับรู้เลยว่าเงินที่พรส่งกลับไปให้มันเป็นเงินที่ได้จากการขายร่างกายของพี่สาวหรือของลูกสาวของตนเอง พรเลือกที่จะปิดบังความจริงสำหรับคนในครอบครัวมาตลอดจนถึงปัจจุบันและพรเองไม่ต้องการให้ผู้หญิงในหมู่บ้านมาทำงานเหมือนที่พรทำ ความลับและการกระทำได้กล่าวคอยต่อกัยำพรเสมอ พรจึงพยายามยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองด้วยการเปิดร้านเสริมสวยหารายได้ เพื่อให้หลุดพ้นจากการตัวเอง (ขายบริการทางเพศ)

จะเห็นได้ว่าร้านเสริมสวยมีทั้งคุณค่าและมูลค่ากับพรเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงชวนขวยหาวิธีการที่จะสามารถเปิดร้านเสริมสวยต่อไปได้ยาวนานที่สุด ด้วยการตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยเพื่อให้ชายไทยจดทะเบียนร้านเสริมสวยเป็นธุรกิจที่ถูกต้องตามกฎหมาย

“การที่ตัดสินใจอยู่กับเขาส่วนหนึ่งอยากเป็นครอบครัว อยากมีความมั่นคง และมองว่าผู้ชายอายุมากกว่า มีความมั่นคงทั้งในด้านหน้าที่การงาน และมั่นคงทางจิตใจ พรสามารถที่จะฝากชีวิตไว้ได้ (ฝากผีฝากไข้) อีกอย่างการที่เราเป็นคนลาว และเข้าเมืองโดยใช้พาสปอร์ตท่องเที่ยว นั้น เราไม่สามารถทำธุรกิจการค้าอะไรได้ การที่เราเปิดร้านเสริมสวยนั้นเราจำเป็นต้องมีคนมาเป็นคนจดทะเบียนเสียภาษี หลังจากตัดสินใจอยู่กับร้านนี้ก็ไปซื้อของสามี่ (คนลาวถ้ามาหาภรรยาแบบนี้จะอยู่ไม่ได้นาน เพราะพาสปอร์ตเป็นพาสปอร์ตท่องเที่ยวไม่มีสิทธิทำงาน ทำธุรกิจ พอมีครอบครัว สามี่เป็นคนเสียภาษี ร้านเสริมสวยเป็นชื่อของสามี่” (พร, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2560)

1.3 เพื่อให้มีชีวิตที่ดีตามแบบอย่างหญิงลาวแต่งงานกับชายไทย

ปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้หญิงลาวแต่งงานกับชายไทยส่วนหนึ่งมาจากการที่หญิงลาวแต่งงานกับชายไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งถ้าหญิงลาวคนไหนแต่งงานกับชายไทยและมีชีวิตครอบครัวที่ดีก็จะได้รับการยอมรับจากสังคม เช่น คำกล่าวของแมว (สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2559) ที่บอกว่า “การมีผัวคนไทย มีคนนับหน้าถือตาหลาย คนในชุมชนถ้าเห็นต่างชาติมาเยี่ยมบ้านก็จะมาต้อนรับกันเป็นจำนวนมาก” ดังนั้นจึงเป็นแบบอย่างให้กับหญิงลาวด้วยกันเอง อยากรแต่งงานมีครอบครัวกับชายไทย เช่น กรณีศึกษา 3 คน คือ แมว เตือน และจุม ต่างมีญาติที่แต่งงานกับคนไทย ดังนั้นจึงมีความคาดหวังอยากได้สามีเป็นคนไทยตั้งแต่ย้ายถิ่นเข้ามาที่ประเทศไทย หรือเรียกได้ว่าเป็นเป้าหมายของการย้ายถิ่นเข้ามาประเทศไทยของหญิงลาวเลย เช่น แมวมีพี่สาวมีสามีเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีชีวิตครอบครัวที่ดี มีอาชีพ มีรายได้ที่มั่นคง อยู่ด้วยแล้วอบอุ่นปลอดภัย ดังนั้นแมวจึงต้องการอยากมีสามีเป็นคนไทยเหมือนกับพี่สาว จึงตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามาหาสามีชายไทยโดยเฉพาะ ซึ่งเมื่อเข้ามาแล้วก็เจอชายไทยซึ่งมีคุณลักษณะตามความต้องการ คือ มีอายุ มีอาชีพรับราชการ มีรายได้มั่นคง ดังนั้นหญิงลาวจึงสร้างความสัมพันธ์กันภายในระยะเวลาเพียง 1 เดือน ก่อนตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ฉันสามีภรรยาด้วยกัน หรือเดือนก็เช่นเดียวกันเข้ามาทำงาน และเมื่อเจอชายไทยก็สร้างความสัมพันธ์ ตัดสินใจแต่งงานภายใน 2 เดือน ที่คบหาดูใจกัน

1.4 ปัจจัยด้านความรักและความเป็นครอบครัว รักแรกพบและความ

ต้องการมีครอบครัว เป็นเหตุผลหนึ่งให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย (พิม, นิด) เช่น พิมตัดสินใจอยู่กับชายไทยเพราะพิมรักกับชายไทย พิมไม่เคยมีความรักมาก่อนเลย ดังนั้นเมื่อเจอผู้ชายมาดูแลเอาใจใส่ก็มีความรักให้เขา ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นรักแรกพบ ทั้งๆ ที่พิมมีเป้าหมายในชีวิตคือ การเรียนต่อในระดับสูงขึ้นเพื่อให้ได้ทำงานที่ดี “ตอนนั้นพิมยังเด็ก

มาก แต่งตัวก็ไม่ได้แต่งเป็นผู้หญิงอย่างนี้ แต่งตัวคล้ายๆ ทอม ไม่เคยมีความรักมาก่อน มาเห็นสามีก็รู้สึกรัก พอคบกันได้ 3 เดือน ก็ตัดสินใจอยู่กับด้วยกันฉันสามีภรรยาโดยการสนับสนุนของนิกที่เป็นพี่สาว” (พิม, สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2559) พิมจึงตัดสินใจอยู่กับด้วยกันฉันสามีภรรยาหรือในกรณีของนิกเกิดจากความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน เนื่องจากระหว่างนิกกับสามีนั้นก่อนจะแต่งงานกันมีการสร้างความสัมพันธ์จนเกิดความรักระหว่างกันขึ้นมา อีกทั้งนิกเองไม่ได้ตั้งใจเข้ามายาว่าต้องมีสามีเป็นคนไทย และต้องใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่นั้น

“สาเหตุที่ตัดสินใจแต่งงานเพราะต้องการมีครอบครัว ไม่อยากเลื่อนลอย อีกทั้งมีความมั่นใจกับผู้ชายที่จะมาเป็นสามีเรา เนื่องจากในช่วงที่คบหาดูใจกันแฟนก็ดูแลเป็นอย่างดี และมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี มีความมั่นคง อีกทั้งนิกเองเป็นชีวิตคนคนหนึ่ง ที่ออกมาจากอ้อมกอดของพ่อแม่ ดังนั้นจึงอยากจะมีครอบครัว มีความอบอุ่น ทั้งนี้การมาทำงานในประเทศไทย และมีสามีไทยนั้น นิกไม่ได้คาดหวังว่าต้องมีสามีเป็นคนไทย และไม่ได้คาดหวังว่าต้องได้ใช้ชีวิตอยู่ประเทศไทย เพียงแต่นิกมองว่าที่ประเทศไทยมีช่องทางหารายได้จึงอยากเข้ามาหารายได้เพื่อช่วยเหลือพ่อแม่ แต่บังเอิญในระหว่างทำงานก็ได้มาพบรักกัน ซึ่งเป็นรักที่มั่นคง สามีมีงาน ชยันชั้นแข็ง มีการดูแลเสมอต้นเสมอปลาย อีกทั้งคนเราไม่มีใครที่จะดีร้อยเปอร์เซ็นต์หรือเสียร้อยเปอร์เซ็นต์ มีทั้งส่วนดีและส่วนเสียอยู่ด้วยกัน” (นิต, สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2560)

2. ปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้

2.1 ทางเลือกในการประกอบอาชีพในประเทศไทยมีอย่างจำกัด และรายได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพไม่เพียงพอต่อความต้องการ จะเห็นได้ว่าหญิงลาวที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยเข้ามาด้วยความหวังว่าจะได้ทำงานมีรายได้ที่ดี มีเงินส่งกลับไปให้พ่อแม่ได้สร้างบ้าน ซื้อมอเตอร์ รวมถึงใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น แต่เมื่อเข้ามาถึงประเทศไทยงานที่ได้ทำกับรายได้ที่ได้รับกลับไม่ได้เป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ เช่น นิดทำงานบ้าน จุ่มรับจ้างขายผัก ทั้งสองคนได้รายได้สูงสุดเพียงเดือนละ 1,500 บาท หรือเดือนทำงานโรงงานเย็บผ้าที่กรุงเทพฯ ได้รายได้เดือนละ 4,000 บาท ในขณะที่ต้องทำงานหนักโดยเริ่มงานตั้งแต่ 8.00 น. จนถึง 21.00 น. รวม 12-13 ชั่วโมงต่อวัน เงินที่ได้รับก็ไม่เพียงพอแม้กระทั่งการใช้จ่ายของตนเอง ไม่มีเงินส่งกลับไปให้พ่อแม่ที่บ้าน ทั้งนี้หากหญิงลาวจะไปทำงานที่รายได้มากขึ้นก็มีอยู่เพียงไม่กี่งานที่หญิงลาวสามารถเลือกทำได้ เช่น ทำงานร้านอาหารโอเค หรือขายบริการทางเพศ ดังนั้นการตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยจึงเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้หญิงลาวมีรายได้มากขึ้น หรือเพื่อเพิ่มช่องทางในการประกอบอาชีพและหารายได้

2.2 การถูกตีตราจากสังคมของผู้หญิงที่ผ่านการมีครอบครัวมาแล้วเป็นผู้หญิงไม่ดี แจนผู้ซึ่งตัดสินใจเป็นภรรยาผู้ชายไทยตลอดระยะเวลาที่อาศัยอยู่ประเทศไทย และมีความสัมพันธ์ในรูปแบบไม่ผูกมัดบนพื้นฐานการรับรู้สถานะของตนเองอย่างชัดเจน หากพิจารณาบนพื้นฐานของความเป็นผู้หญิงคนหนึ่ง หรือมนุษย์คนหนึ่งคงไม่ใช่เรื่องง่ายที่ผู้หญิงจะตัดสินใจเป็นภรรยาผู้ชาย ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมไทยหรือลาวต่างตีตราว่าผู้หญิงที่เป็นภรรยาผู้ชายเป็นคนเลว ผิดศีลธรรม ดังนั้นการตัดสินใจแต่งงานด้วยปัจจัยทางการเงินอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ

หากแต่มีแรงผลักดันที่ส่งผลให้เกิดการตัดสินใจที่มีอิทธิพลไม่น้อยไปกว่าตัวเงิน หรือปัจจัยทางเศรษฐกิจคือ ความผิดหวังในเรื่องของความรักและครอบครัวที่คอยตอกย้ำและตีตราจากสังคม ตลอดจนถูกตีตราจากตนเอง เสมอว่าตนเองเป็นผู้หญิงที่ผ่านการมีครอบครัวมาแล้ว เป็นผู้หญิงไม่ดี ดังนั้นการตัดสินใจภรรยาบ่อยจึงเป็นไปได้ว่าเป็นผลมาจากการตีตราดังกล่าว เป็นเครื่องตอกย้ำความไม่ดี ในขณะที่เดียวกันก็มีปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นแรงดึงดูดเสริมการตัดสินใจดังกล่าว

2.3 ปัจจัยความปลอดภัยในการอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย

กรณีศึกษาหญิงลาวที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยมีบางคนเข้ามาและอาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้มีข้อจำกัดต่อการเดินทางและการประกอบอาชีพ ทั้งนี้หญิงลาวกรณีศึกษามีประสบการณ์ถูกตำรวจจับและเรียกเก็บเงินเพื่อให้หญิงลาวเหล่านี้สามารถที่จะอาศัยและทำงานอยู่ในประเทศไทยได้โดยไม่ถูกส่งกลับ นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์ผู้ที่ทำงานมาก่อนซึ่งเป็นญาติแท้ๆ ไม่จ่ายค่าตอบแทนตามที่ตกลงไว้ ดังนั้นการที่หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทยนั้นเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้หญิงลาวสามารถอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยได้อย่างปลอดภัยภายใต้การดูแลและคุ้มครองของชายไทย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าหญิงลาวกรณีศึกษา 3 คน เลือกที่จะแต่งงานกับตำรวจตระเวนชายแดน 2 คน และทหาร 1 คน ซึ่งเป็นรัฐของชาติมีหน้าที่รักษาความสงบและปลอดภัยภายในราชอาณาจักรไทยโดยตรง ด้วยความเป็นคนไทยและด้วยบทบาทหน้าที่ดังกล่าวจะทำให้สามารถดูแลและปกป้องคุ้มครองหญิงลาวได้

2.4 เครือข่ายการแต่งงานข้ามชาติ เครือข่ายที่สำคัญของ

สาวลาว คือเพื่อน ญาติพี่น้อง กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนเป็นคนจาก สปป.ลาว บางคนมีภูมิลำเนาอยู่หมู่บ้านเดียวกัน หรือบางคนอาศัยอยู่หมู่บ้านใกล้เคียง หรือบางคนก็มาทำความรู้จักกันในขณะที่อยู่ประเทศไทย (ไม่เคย

รู้จักกันมาก่อน ไม่ได้อยู่หมู่บ้านเดียวหรือหมู่บ้านใกล้เคียงกันแต่อย่างใด เพียงแต่มีสำนึกความเป็นคนรัฐชาติลาวด้วยกันในต่างแดน ดังนั้นจึงมีความรู้สึกความผูกพันให้ซึ่งกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญอันเป็นส่วนหนึ่งทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานกับชายไทย ด้วยบทบาท 4 ประการ คือ (1) เป็นบุคคลตัวอย่างความสำเร็จของการมีสามีเป็นคนไทย (2) สนับสนุนให้เกิดการพบปะและสร้างความสัมพันธ์กับชายไทย (3) ดำรงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เครือข่ายสาวลาวแต่งงานข้ามชาติจะดำรงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน เช่น การให้ที่พักอาศัย แก่ครอบครัวที่ยังไม่มีบ้าน และการช่วยเหลือเรื่องการทำอาชีพ เป็นต้น (4) เพื่อนคู่คิด ให้คำปรึกษา รับฟังความทุกข์ซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

บทสรุปและอภิปรายผล

การแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยในพื้นที่ชายแดนเขมรรัฐ โดยสรุปเกิดขึ้นเนื่องจากหญิงลาวต้องการแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมลาวมีการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้หญิงลาวพยายามดิ้นรนทั้งการก้าวออกมาทำงานนอกบ้าน และการพยายามหาสามีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า เพื่อที่จะหาเงินมาเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี อันจะทำให้หญิงลาวได้รับการยอมรับตามวัฒนธรรมของสังคมลาวที่วางบทบาทให้ผู้หญิงต้องเป็นผู้ที่ดูแลบ้าน ดูแลคนในครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามการย้ายถิ่นออกมาทำงานนอกบ้านหรือทำงานที่ประเทศไทยของหญิงลาวนั้น ลักษณะงานที่หญิงลาวได้ทำไม่ใช่ลักษณะงานที่เป็นวิชาชีพที่ทำให้มีรายได้สูงขึ้นตามที่ Jones (2007 อ้างถึงใน ภัสสรสิมานนท์, 2556) กล่าวไว้ หากแต่งงานที่หญิงลาวทำนั้นไม่ได้แตกต่างจากงานที่ทำอยู่ที่ สปป.ลาว คือทำงานบ้าน งานให้บริการดูแล คนอื่น ซึ่งเป็น

งานที่มุ่งหวังให้ผู้หญิงทำ ทั้งนี้งานในลักษณะดังกล่าวเป็นงานที่มีผลตอบแทนต่ำ ดังนั้นการก้าวออกมาทำงานนอกบ้านจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของหญิงลาวและคนในครอบครัวได้ จึงนำไปสู่การหาสามีชายไทยเพื่อที่จะสามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ ดังนั้นหากพิจารณาจากเป้าหมายการแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยจึงเป็นไปเพื่อเงินตรามากกว่าความรัก

จะเห็นได้ว่าชายไทยที่หญิงลาวเลือกที่จะแต่งงานด้วยในงานศึกษานี้พบว่า กรณีศึกษา 6 คน จาก 9 คนเลือกที่จะแต่งงานกับชายไทยวัยกลางคน มีอายุ 40 ปีขึ้นไป มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง คือ ข้าราชการไทยและนักธุรกิจ แม้บางคนจะอยู่ในฐานะภรรยาที่น้อยกว่าก็ตาม ซึ่งแตกต่างกับผลการศึกษาของสุซาดา ทวีสิทธิ์ (2552) ที่พบว่าผู้ชายไทยที่แต่งงานกับผู้หญิงลาวมักมีฐานะในระดับล่างของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างในพื้นที่ชายแดนฝั่งไทย ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทยในปัจจุบันกับอดีต ที่ในอดีตการแต่งงานเกิดขึ้นจากความรัก ความผูกพันของผู้คนมีความใกล้ชิดกัน แต่ในปัจจุบันการแต่งงานเกิดขึ้นเนื่องจากความคาดหวังทางด้านรายได้และความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่หญิงลาวก็ไม่ใช่ว่าไม่มีความรู้หรือมาจากครอบครัวยากจนมากในลาว หากแต่เป็นกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษาและมีโอกาสไม่น้อยไปกว่าคนอื่นๆ ในชุมชน

การศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องการศึกษาของ วังรี ศรีคำ (2555) ที่พบว่า กลุ่มแรงงานหญิงที่เข้าทำงานในร้านค้าโอเคะในเขต อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ที่มีการสานต่อความสัมพันธ์และพัฒนาไปสู่การแต่งงานกับชายไทยเพื่อความมั่นคงทางการเงิน สถานภาพพลเมืองและความมั่นคงทางจิตใจ เช่นเดียวกันกับผลการศึกษาของ เนตรดาว เถาถวิล (2549) ที่พบว่าการแต่งงานระหว่างหญิงลาวกับหนุ่มไทยถูกมอง

ว่าเป็นช่องทางที่จะช่วยให้หญิงลาวได้รับสัญชาติไทยและสามารถทำงานอยู่ในประเทศไทยได้อย่างมั่นคงปลอดภัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยของนักวิชาการหลายท่าน เช่น งานศึกษาของรัตนา บุญมัยยะ (2548) และ บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2548) ทั้งนี้งานศึกษาของรัตนา และบัวพันธ์ที่ค้นพบว่าการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการถูกล่อลวง และเกิดการกระบวนกรนายหน้านั้นไม่พบในผลการศึกษาคั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยมองว่าด้วยบริบทความเป็นพื้นที่ชายแดน และผู้คนมีความสัมพันธ์ในรูปแบบครอบครัวและเครือญาติ และทั้งความคล้ายคลึงทางด้านสังคมวัฒนธรรมและภาษา ส่งผลให้หญิงลาวลดความเสี่ยงในการถูกล่อลวงหรือต้องพึ่งพากระบวนกรของนายหน้าเพื่อนำไปสู่การแต่งงานข้ามชาติ

ผลการศึกษาปัจจัยที่ทำให้หญิงลาวตัดสินใจแต่งงานจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยเชิงโครงสร้าง (Structure) เช่น เศรษฐกิจและอัตราค่าจ้างแรงงานที่ไม่ตอบสนองความต้องการ ความทันสมัย ความคล้ายคลึงทางสังคมวัฒนธรรม ค่านิยมการมาทำงานที่ประเทศไทย ค่านิยมการมีสามีชายไทย และการถูกตีตราจากสังคม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามหญิงลาวได้ทำการพิจารณาตัดสินใจแต่งงานข้ามชาติบนพื้นฐานความต้องการแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งของตนเองและครอบครัวด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าหญิงลาวเป็นผู้กระทำการ (Agency) ในการตัดสินใจย้ายถิ่นและแต่งงานข้ามชาติโดยตนเอง ภายใต้ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินใจ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการบริหารจัดการปรากฏการณ์แต่งงานข้ามชาติ เพื่อลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการแต่งงานข้ามชาติหญิงลาวกับชายไทยออกเป็น 2 ระดับ คือ แนวทางระดับบุคคลและครอบครัว และระดับหน่วยงาน ดังนี้

แนวทางระดับบุคคล และครอบครัว

(1) ภรรยาชาวลาเวต้องดำเนินการเข้าเมืองและอาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าเมือง เนื่องจากจะทำให้สะดวกต่อการดำเนินการแต่งงานกับชายไทยได้ถูกต้องตามกฎหมาย

(2) หญิงลาวกับชายไทยเมื่อตัดสินใจแต่งงานอยู่กินด้วยกัน ควรดำเนินการจดทะเบียนสมรสให้ถูกต้องตามกฎหมาย อันจะนำมาซึ่งสิทธิได้รับการอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยการอุปการะของสามีไทย ตลอดจนสิทธิการเป็นภรรยาไทยในด้านอื่นๆ เช่น การได้รับสิทธิค่ารักษาพยาบาลในกรณีเป็นภรรยาข้าราชการไทย สิทธิในสินสมรส เป็นต้น

(3) หญิงลาวควรศึกษากฎหมายการแต่งงานกับคนต่างด้าว ทั้งกฎหมายไทย กฎหมายลาว และสิทธิอันพึงจะมีในการเป็นภรรยาของชายไทยที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดการตระหนัก และนำไปสู่การปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อสิทธิและประโยชน์ของการเป็นภรรยาชายไทย

(4) ภรรยาชาวลาเวควรมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิตในฐานะภรรยาของชายไทย ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ การช่วยเหลือให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการเป็นภรรยาชาวลาเว เช่น ความรู้เรื่องกฎหมายการแต่งงานทั้งของไทยและของลาว ความรู้เรื่องสิทธิการเป็นภรรยาชายไทย เพื่อให้เกิดความตระหนักและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งสิทธิประโยชน์ในอันพึงได้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองและครอบครัวได้ดีขึ้น นอกจากนี้การรวมกลุ่มยังทำให้ภรรยาชาวลาเวไม่รู้สึกโดดเดี่ยว เกิดความอบอุ่นทางใจ เนื่องจากมีเพื่อน มีที่พึ่ง และมีที่ปรึกษา หรือเรียกว่าเพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุข

แนวทางในระดับหน่วยงาน รัฐบาลลาว หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ความรู้แก่สาวลาวอย่างถูกต้องเกี่ยวกับสถานการณ์

การแต่งงานกับชายไทย เพื่อนำไปสู่การปรับทัศนคติสาวลาวที่มีต่อชายไทยให้ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การป้องกันการตกเป็นภรรยาซื้อขายของชายไทย

ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัย

(1) ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาองค์กรระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวภายใต้กลไกประชาคมอาเซียน ในการดูแลเรื่องจดทะเบียนสมรสข้ามชาติ รวมถึงการดูแลเรื่องสิทธิและสวัสดิการของกลุ่มสมรสข้ามชาติโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินการและลดต้นทุนค่าใช้จ่ายและเวลาในการดำเนินการลงตลอดจนเพื่อให้ประชาชนทั้ง 2 ประเทศได้รับประโยชน์สูงสุดร่วมกัน

(2) ควรศึกษาผลกระทบในระดับรัฐชาติลาวที่เกิดจากสถานการณ์การแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงลาวกับชายไทย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างเท่าทันสถานการณ์อันเป็นผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรภายใต้รัฐชาติและพัฒนาประเทศด้วย

รายการอ้างอิง

- เชษฐา พวงหัตถ์. (2548). **โครงสร้าง-ผู้กระทำการ = Structure - agency.**
กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เนตรดาว เถาถวิล. (2549). **เหยื่อหรือผู้กระทำการ: หญิงบริการชาวลาวใน
บริบทของอุตสาหกรรมทางเพศในไทย ใน *วัฒนธรรมไร้อคติ
ชีวิตไร้ความรุนแรง.* ดาริน อินทร์เหมือน, พัชรี อังกูรทัศนียรัตน์,
วิรพา อังกูรทัศนียรัตน์ และวารารภรณ์ เรืองศรี, บรรณาธิการ.
กรุงเทพฯ: ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).**
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ. (2548). **การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของ
ผู้หญิงในชนบทอีสาน.** ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภัสสร ลิมานนท์. (2556). **ประชากรและสังคม ในประชากรและสังคมใน
อาเซียน : ความท้าทายและโอกาส.** สุชาดา ทวีสิทธิ์, มาลี สันสุวรรณ
และศุทธิดา ขวนวัน, บรรณาธิการ. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากร
และสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- รัตนา บุญมีธยะ. (2548). "ภรรยาฝรั่ง : ผู้หญิงอีสานกับการแต่งงานข้าม
วัฒนธรรม กรณีศึกษาหมู่บ้านร้อยเอ็ดหรือหมู่บ้านสวิสในจังหวัด
ร้อยเอ็ด". **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง 1(2).**
- วัชรี ศรีคำ. (2555). **แรงงานลาวในอีสานกับการรับรู้โรคเอดส์.** การประชุม
วิชาการระดับชาติมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 8
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
9 พฤศจิกายน 2555.

การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:
เสริมสร้างหรือบั่นทอนความอิสระทางการคลังของท้องถิ่น
(Budget Allocation to Local Government: Increase or
Decrease of Local Financial Autonomy)

นราธิป ศรีราม¹

จิรวัดน์ เมธาสุทธิรัตน์²

อภิชาติ ถัมเมธี³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: เสริมสร้างหรือบั่นทอนความอิสระทางการคลังของท้องถิ่น” เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ (1) อธิบายและนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของความเป็นอิสระทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) นำเสนอและอธิบายถึงสาระสำคัญของการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และ (3) วิเคราะห์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ วิชาเอกรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ วิชาเอกรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ วิชาเอกการเงิน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

และชี้ให้เห็นว่าการจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมที่ผ่านมานั้นทำให้เกิดการเสริมสร้าง (เพิ่ม) หรือบั่นทอน (ลด) ความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่น ความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่นเป็นการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตัดสินใจและบริหารการคลังและงบประมาณได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลหรือพึ่งพาน้อยที่สุด ซึ่งจากการศึกษาพบว่ารายได้จากการจัดสรรงบประมาณให้แก่ท้องถิ่นในรูปเงินอุดหนุนเป็นแหล่งรายได้สำคัญและมีปริมาณรายได้มากที่สุด โดยในปีงบประมาณ 2552- 2557 รายได้ในส่วนนี้คิดเป็นร้อยละ 39.35-41.29 ของรายได้ของท้องถิ่นทั้งหมด ขณะที่รายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเองมีเพียงร้อยละ 8.54-9.35 ของรายได้ท้องถิ่นทั้งหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นต้องพึ่งพางบประมาณจากรัฐมากกว่าการพึ่งพาตนเอง ท้องถิ่นต้องรอรับการช่วยเหลือหรือพึ่งพาการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาล โดยงบประมาณที่จัดสรรมาให้บางประเภทก็จัดสรรให้ตามวัตถุประสงค์หรือจัดสรรให้เฉพาะกิจ และยังมีเงื่อนไขกฎระเบียบการใช้เงินตามที่ส่วนกลางกำหนดมาให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดด้วย สิ่งที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นการบั่นทอนความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่นมากกว่าการเสริมสร้างหรือพัฒนาให้ท้องถิ่นมีอิสระหรือมีความเข้มแข็งทางการคลัง

คำสำคัญ: อิสระทางการคลัง, การจัดสรรงบประมาณ,
การปกครองท้องถิ่น

Abstract

The article aims at 3 significant objectives. First, it is to explain and present the importance of local financial autonomy. Second, it is to present and explain the significance of budget allocation from government to local government organizations under Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act 2542 B.E. (1999) and the adjusted Act leads to the increase or decrease of Local Financial Autonomy. The local financial autonomy could be viewed by the fact that local government can manage its own financial administration without intervention or interference from the government. From the study (fiscal years 2009-2014), it revealed that fiscal budget from government was a major source of local government organization's income and it was 39.35%-41.29 % of total budget of local government organization, while 8.54% -9.35 % came from local government organization by itself (local government organization's taxation). This proves that local government organization's income depended on the government rather than itself. Local government organization must await budget allocation under the restrictions and rules fixed by

government. So it cannot deny that this fact decrease rather than increase local financial autonomy.

Key words: Local Financial Autonomy, Budget Allocation, Local Government

บทนำ

บทความวิชาการเรื่อง “การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: เสริมสร้างหรือบั่นทอนความอิสระทางการคลังของท้องถิ่น” ได้แบ่งการนำเสนอสาระสำคัญทางการคลังท้องถิ่นไว้ 3 ประการ คือ (1) อธิบายและนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของความเป็นอิสระทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) นำเสนอและอธิบายถึงสาระสำคัญของการจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และ (3) วิเคราะห์และชี้ให้เห็นว่าการจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมที่ผ่านมานั้นทำให้เกิดการเสริมสร้าง (เพิ่ม) หรือบั่นทอน (ลด) ความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่น

การบริหารท้องถิ่นต่างๆ จะประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใดนั้น ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญก็คือเงินหรืองบประมาณ โดยต้องมั่งบประมาณอย่างเพียงพอในการบริหารและดำเนินงานพัฒนาตามภารกิจหน้าที่ที่บัญญัติไว้

ในกฎหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีงบประมาณมากหรือมีงบประมาณอย่างเพียงพอส่งผลดีหรือเอื้อต่อการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นให้มีโอกาสประสบความสำเร็จได้เพิ่มมากขึ้น งบประมาณของท้องถิ่นจะมีมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญ 2 แหล่ง คือ รายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บได้เอง ในรูปของภาษีอากรและค่าธรรมเนียมต่างๆ กับรายได้ที่รัฐบาล ส่วนกลาง หรือหน่วยราชการอื่นจัดเก็บแล้วจัดสรรเป็นงบประมาณมาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสัดส่วนหรือจำนวนรายได้หรืองบประมาณดังกล่าวจะเป็นตัวบ่งชี้หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่นว่ามีมากน้อยเพียงใด กล่าวคือ หากท้องถิ่นต้องพึ่งพิงรายได้ที่ได้รับจัดสรรมาจากงบประมาณของรัฐบาลหรือส่วนกลางมากย่อมแสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมาก็ย่อมมีเงื่อนไขของการนางบประมาณไปใช้ซึ่งส่งผลต่อความอิสระทางการคลังของท้องถิ่น

1. ความอิสระทางการคลังของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผลมาจากการกระจายอำนาจ (Decentralization) ของรัฐบาล ซึ่งแม้ว่าท้องถิ่นยังคงอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ แต่ก็ต้องมีอำนาจอิสระ (Autonomy) ในการบริหารการปกครองตนเองได้ตามบทบัญญัติของกฎหมาย

ความอิสระของท้องถิ่น (Local Autonomy) เป็นทั้งสิทธิ (Right) และความสามารถ (Ability) ของท้องถิ่น (Krisztina Beer-Tóth 2009: 36) กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิโดยชอบธรรมใน

การบริหารปกครองตนเองภายใต้การกำกับดูแลของรัฐตามความสามารถ หรือศักยภาพของแต่ละท้องถิ่น การบริหารและการดำเนินงานต่างๆ ทั้งการกำหนดนโยบายแผนการบริหารงานบุคคล การบริหารการคลัง และงบประมาณของท้องถิ่นจึงต้องมีความเป็นอิสระ โดยรัฐกำกับดูแลได้ ตามความจำเป็นเท่านั้น และส่วนใหญ่จะเป็นการกำกับดูแลหรือที่เรียกว่า การควบคุมหลังการกระทำ คือ ปล่อยให้ท้องถิ่นดำเนินการได้อย่างอิสระ ภายใต้อำนาจหน้าที่ที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ รัฐบาลหรือส่วนกลางจะ ติดตามกำกับดูแลภายหลังจากที่ท้องถิ่นดำเนินการแล้วเท่านั้น ดังนั้น เมื่อรัฐบาลกระจายอำนาจในเรื่องใดให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว โดยทั่วไปรัฐบาลหรือราชการส่วนอื่นก็ต้องถอนตัวออกมาจากการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่นั้น โดยออกจากผู้ดำเนินการเองมาทำหน้าที่เป็นผู้กำกับดูแลการดำเนินการของท้องถิ่นแทน พร้อมกับปล่อยให้ท้องถิ่นดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ดังกล่าวอย่างมีอิสระ

ความเป็นอิสระของท้องถิ่นจึงเป็นการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรของประชาชนในท้องถิ่นสามารถตัดสินใจกำหนดนโยบายและดำเนินการบริหารท้องถิ่นตามขอบเขตอำนาจของท้องถิ่นได้อย่างเป็นอิสระตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น โดยไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐบาล หน่วยงานของรัฐบาล หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ยกเว้นในกรณีที่ทำเป็นตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ กิจกรรมใดที่อยู่ในอำนาจของท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด ท้องถิ่นย่อมสามารถตัดสินใจและดำเนินการได้ตามที่คนในท้องถิ่นต้องการอย่างอิสระ โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับบุคคลหรือองค์กรอื่น ไม่ต้องขออนุญาตหรือขอความเห็นชอบใดๆ จากนอกท้องถิ่น ประเทศที่จัดการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

จะพยายามให้ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยรัฐบาลจะมีบทบาทในการกำกับดูแลและกำหนดมาตรฐานกลางในเรื่องต่างๆ เท่าที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวม รัฐบาลประชาธิปไตยจะไม่ใช้อำนาจควบคุมท้องถิ่นอย่างเคร่งครัด และจะไม่เข้าแทรกแซงกิจการของท้องถิ่น ถ้าไม่เกิดวิกฤตการณ์ที่อาจจะก่อให้เกิดผลเสียหายร้ายแรง ทั้งนี้ เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินงานของตนอย่างเป็นอิสระ เกิดการบริหารท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริงสมความมุ่งหมายของรัฐประชาธิปไตย (รศคณธ์ รัตนเสริมพงศ์, 2551: 15-16)

เมื่อความเป็นอิสระของท้องถิ่นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลประชาธิปไตยจึงมักทำหน้าที่เพียงการกำกับดูแลท้องถิ่นตามความจำเป็นและให้อิสระทางการบริหารงานด้านต่างๆ แก่ท้องถิ่น ซึ่งการให้อิสระดังกล่าวรวมถึงอิสระทางการคลัง (Local Financial Autonomy) ด้วย โดยความอิสระทางการคลังของท้องถิ่น คือ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตัดสินใจและบริหารการคลังและงบประมาณได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลหรือส่วนกลางหรือพึ่งพาให้น้อยที่สุด สำหรับประเทศไทยตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญกับการบริหารการปกครองท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง โดยมีบทบัญญัติหมวดการปกครองส่วนท้องถิ่นแยกไว้เป็นการเฉพาะ และบทบัญญัติภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวก็มีหลายมาตราที่บัญญัติถึงความเป็นอิสระของท้องถิ่นในการบริหารการปกครองตนเอง เช่น รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระ

แก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชน
ในท้องถิ่น (มาตรา 282) การกำหนดให้รัฐใช้อำนาจกำกับดูแลองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นเฉพาะเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น
(มาตรา 283) การกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ
ในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล
การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยต้อง
กำหนดอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ
ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใหม่ ให้มีลักษณะกระจายอำนาจให้แก่
ท้องถิ่นมากขึ้น (มาตรา 284) ซึ่งจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญต่อมาได้มี
การตราและประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการ
กระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งมีสาระสำคัญ
เกี่ยวกับการจัดทำแผนการกระจายอำนาจ กำหนดหน้าที่ในการจัดบริการ
สาธารณะของท้องถิ่น กำหนดสัดส่วนการจัดสรรงบประมาณให้แก่ท้องถิ่น
ต้องประมาณหรือรายได้ของรัฐบาล

เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2550 บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญก็ยังคงไว้ซึ่งการเสริมสร้าง
ความเป็นอิสระให้แก่ท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 281 รัฐ
จะต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการ
ปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการ
สาธารณะ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่ มาตรา 282
การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องทำเท่าที่จำเป็นและมี
หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ชัดเจนสอดคล้องและเหมาะสมกับ

รูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 283 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การ จัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมี อำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับ การพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนรวมด้วย

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรทั้งสองฉบับ ที่ผ่านมามองเห็นได้ว่ามีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารการปกครองท้องถิ่นที่ คล้ายคลึงกันคือต่างก็มีบทบัญญัติที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเป็นอิสระ ของท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงการเสริมสร้างความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่น ด้วย และนโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมาก็ล้วนมีนโยบายเกี่ยวกับการกระจาย อำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสิ้น ซึ่งอำนาจที่ถูกกระจายตาม นโยบายของรัฐบาลนั้นนอกจากอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะ ต่างๆ แล้ว ยังรวมถึงอำนาจในทางการคลังและงบประมาณด้วย ความเป็น อิสระทางการคลังท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากในประเทศที่ปกครอง ระบอบประชาธิปไตย เพราะจะเป็นตัวบ่งชี้หนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงระดับ ของการกระจายอำนาจและความเป็นประชาธิปไตยในประเทศนั้นๆ และเมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระทางการคลังก็ย่อม ส่งผลดีต่อการพึ่งพาตนเองภายใต้บริบททางเศรษฐกิจและสังคมของ ท้องถิ่น สามารถจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณได้ด้วยตนเองอย่างมี ประสิทธิภาพ ตลอดจนสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของ ประชาชนในท้องถิ่น

2. การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในที่นี้จะพิจารณาถึงการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินในหมวดเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยการจัดสรรงบประมาณดังกล่าว นั้นเป็นไปตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2549 โดยมติของคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กกถ.) นอกจากนี้แล้ว การจัดสรรงบประมาณยังเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย ซึ่งการจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยปกติจะดำเนินการผ่านกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเมื่อมีการตราและประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 บทบัญญัติของกฎหมายได้บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ ไว้ในมาตรา 16 โดยกำหนดให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และเมืองพัทยา มีภารกิจและอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน รวม 31 ประการ อาทิ การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ การจัดให้มีและควบคุมตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ การสาธารณสุขโรค การสาธารณสุขการ จัดการศึกษา การสังคม สงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส

การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดี
ของท้องถิ่น เป็นต้น

ในส่วนขององค์การบริหารส่วนจังหวัด พระราชบัญญัติกำหนด
แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.
2542 ได้บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์
ของประชาชนในท้องถิ่นไว้ในมาตรา 17 รวม 29 ประการ อาทิ การจัดทำ
แผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตาม
ระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด การสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
อื่นในการพัฒนาท้องถิ่น การประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติ
หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น การแบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมาย
จะต้องแบ่งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น การคุ้มครอง ดูแล และ
บำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการศึกษา

การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของ
ประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
สนับสนุนหรือช่วยเหลือส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
ในการพัฒนาท้องถิ่น การให้บริการแก่เอกชน ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ
รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น จัดทำกิจการอื่นใดตามที่
กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจและ
หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และกิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์
ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

สำหรับกรุงเทพมหานครนั้น พระราชบัญญัติกำหนดแผนและ
ขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542
ได้บัญญัติในมาตราที่ 18 โดยให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจและหน้าที่ใน

การจัดระบบบริการสาธารณสุขเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตามมาตรา 16 และมาตรา 17

เมื่อเป็นเช่นนี้ส่งผลให้มีการถ่ายโอนภารกิจจากราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก โดยมีการถ่ายโอนทั้งงาน คน และเงิน ซึ่งในส่วนใหญ่หรืองบประมาณนั้นท้องถิ่นก็ได้รับการจัดสรรเพิ่มมากขึ้นตามอำนาจหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นด้วย โดยกฎหมายได้มีบทบัญญัติถึงการจัดสรรและสัดส่วนภาษีอากรไว้ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบจัดเก็บภาษีเองใน **ภาษีโรงเรือนและที่ดิน** ซึ่งเป็นภาษีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบยกเว้นองค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดเก็บเองตามพระราชบัญญัติภาษีโรงเรือนและที่ดิน พ.ศ. 2475 **ภาษีบำรุงท้องที่** เป็นภาษีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ ยกเว้นองค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดเก็บเองตามพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 **ภาษีป้าย** เป็นภาษีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบยกเว้นองค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดเก็บเองตามพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. 2510 **ภาษีบำรุงองค์การบริหารส่วนจังหวัด** เป็นภาษีที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดออกข้อบัญญัติจังหวัดเพื่อจัดเก็บจากสถานค้าปลีกน้ำมันและยาสูบในเขตจังหวัด ตามบทบัญญัติในมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2546 **ภาษีบำรุงกรุงเทพมหานคร** เป็นภาษีที่กรุงเทพมหานครออกข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเพื่อจัดเก็บจากสถานค้าปลีกน้ำมันในเขตกรุงเทพมหานคร ตามบทบัญญัติในมาตรา 111 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 นอกจากนี้แล้วยังมี

อาคารฆ่าสัตว์และค่าธรรมเนียมประเภทต่างๆ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเรียกเก็บจากประชาชนผู้มาขอใช้บริการ ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่จัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ

สำหรับรายได้จากภาษีประเภทอื่นๆ นั้นให้รัฐบาลและหน่วยราชการอื่นเป็นผู้จัดเก็บและจัดสรรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามสัดส่วนที่กฎหมายกำหนด ไม่ว่าจะเป็นภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ ภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อน ค่าภาคหลวงแร่และปิโตรเลียม อากรังนกอีแอ่น ภาษีเพื่อการศึกษา และภาษีการพนัน

ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ยังมีการกำหนดให้รัฐบาลต้องจัดสรรรายได้หรืองบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น โดยมีบทบัญญัติในกฎหมายกำหนดสัดส่วนของรายได้ท้องถิ่นต่อรายได้ของรัฐบาลไว้ เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินการตามอำนาจและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเหมาะสม จึงกำหนดช่วงระยะเวลาไม่เกิน พ.ศ. 2544 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้ของรัฐบาลไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 และในช่วงระยะเวลาไม่เกิน พ.ศ. 2549 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้ของรัฐบาลในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 ทั้งนี้ โดยการเพิ่มสัดส่วนตามระยะเวลาที่เหมาะสมแก่การพัฒนาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการบริการสาธารณะได้ด้วยตนเอง และโดยการจัดสรรสัดส่วนที่เป็นธรรมแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นด้วย

แต่การดำเนินการจัดสรรรายได้และงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านๆ มานั้นก็ไม่ได้เป็นไปตามสัดส่วนที่กฎหมายกำหนด โดยในปีงบประมาณ 2544-2559 มีรายละเอียดการจัดสรรรายได้และสัดส่วนรายได้ท้องถิ่นต่อรายได้รัฐบาล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสัดส่วนต่อรายได้รัฐบาล ปีงบประมาณ 2544-2549

หน่วย : ล้านบาท

ประเภทรายได้	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549
	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน
1. รายได้รวมของอปท.	159,752.58	175,850.29	184,066.03	241,947.64	293,750.00	327,113.00
1.1 รายได้ที่อปท.จัดหาเอง	17,701.88	21,084.47	22,258.28	24,786.27	27,018.96	29,110.41
1.2 ภาษีอากรที่รัฐบาลเก็บให้และแบ่งให้	55,651.90	58,143.52	60,217.74	82,623.37	102,520.34	110,189.59
1.3 ภาษีมูลค่าเพิ่มที่รัฐบาลแบ่งให้ (VAT)	12,669.00	19,349.00	35,504.44	43,100.00	49,000.00	61,800.00
1.4 เงินอุดหนุนและการถ่ายโอนงาน	73,729.80	77,273.30	66,085.60	91,438.00	115,210.70	126,013.00
2. รายได้สุทธิของรัฐบาล	772,574.00	803,651.00	829,495.56	1,063,600.00	1,250,000.00	1,360,000.00
3. สัดส่วน % รายได้อปท./รัฐบาล	20.68	21.88	22.19	22.75	23.50	24.05

ที่มา : สำนักนโยบายการคลัง สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

<http://www.fpo.go.th>

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกของการใช้พระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และมีการใช้แผนการกระจายอำนาจตามกฎหมาย ฉบับนี้ สัดส่วนรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ต่อรายได้ ของรัฐบาลในปีงบประมาณ 2544 เท่ากับร้อยละ 20.68 ซึ่งบรรลุผลสำเร็จ ตามแผนซึ่งกำหนดไว้ที่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 แต่เมื่อถึงปีงบประมาณ 2549 พบว่า สัดส่วนของรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อรายได้ ของรัฐบาลมีเพียงร้อยละ 24.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ว่าต้อง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2549) กำหนดการ จัดสรรภาษีและอากร เงินอุดหนุน และรายได้อื่นให้แก่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นใหม่ โดยตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้คิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้สุทธิของ รัฐบาลไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 และโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้สุทธิของรัฐบาลใน อัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 โดยการจัดสรรสัดส่วนที่เป็นธรรมแก่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และคำนึงถึงรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั้นด้วย การเพิ่มสัดส่วนรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อรายได้ สุทธิของรัฐบาลนี้ให้เพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่เหมาะสมแก่ การพัฒนาให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจการบริการสาธารณะได้ด้วย ตนเอง และให้เป็นไปตามภารกิจที่ถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นที่ถ่ายโอนเพิ่มขึ้นภายหลังปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 เป็นต้นไป

แต่ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใดเงินอุดหนุนที่จัดสรรให้ต้อง มีจำนวนไม่น้อยกว่าเงินอุดหนุนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับ การจัดสรรใน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 หลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนด แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2549) จนถึงปีงบประมาณ 2557 การจัดสรรรายได้ให้แก่ท้องถิ่น และสัดส่วนรายได้ของท้องถิ่นต่อรายได้ ของรัฐบาล มีรายละเอียดแสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสัดส่วนต่อรายได้ รัฐบาล ปีงบประมาณ 2552-2557

หน่วย : ล้านบาท

ประเภทรายได้	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557
	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน
1. รายได้รวมของอปท.	414,382.23	340,995.18	431,255.00	529,978.79	572,670	622,625
1.1 รายได้ที่อปท.จัดหาเอง	38,745.96	29,110.41	38,745.96	46,529.72	50,282	56,306
1.2 ภาษีอากรที่รัฐเก็บให้และแบ่งให้	140,679.27	126,589.59	148,109	175,457	187,988	203,819
1.3 ภาษีมูลค่าเพิ่มที่รัฐบาลแบ่งให้ (VAT)	71,900.00	45,400.00	70,500	86,900	97,900	109,000

ประเภทรายได้	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554	ปี 2555	ปี 2556	ปี 2557
	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน	จำนวนเงิน
1.4 เงินอุดหนุนและการถ่ายโอนงาน	163,057.00	139,895.18	173,900.00	221,091.79	236,500	253,500
2. รายได้สุทธิของรัฐบาล	1,604,640.0	1,350,000.0	1,650,000.0	1,980,000.00	2,100,000	2,275,000
3. สัดส่วน % รายได้ อปท./ รัฐบาล	25.82	25.26	26.14	26.77	27.27	27.37

ที่มา : สำนักนโยบายการคลัง สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

<http://www.fpo.go.th>

สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย <http://www.nmt.or.th>

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าเมื่อมีประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2549) ซึ่งกำหนดเป้าหมายในเชิงสัดส่วนรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อรายได้รัฐบาลลดลงเหลือไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ทำให้การจัดสรรรายได้ให้แก่ท้องถิ่นเป็นไปตามเป้าหมายและเป็นไปตามแผนการกระจายอำนาจ โดยตั้งแต่ปีงบประมาณ 2552-2557 สัดส่วนรายได้ของท้องถิ่นต่อรายได้สุทธิของรัฐบาลล้วนเกินกว่าร้อยละ 25 ทุกปี ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงการจัดสรรงบประมาณในหมวดเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วจะพบว่า ตั้งแต่

ปีงบประมาณ 2552-2557 รัฐบาลจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 39.35, 41.03, 40.32, 41.29 และ 40.71 ของรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมดตามลำดับ ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งพารายได้จากภาษีที่เก็บเองเพียงร้อยละ 9.35, 8.54, 8.98, 8.78 และ 9.04 ของรายได้ของท้องถิ่นทั้งหมด

จากข้อมูลดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่ารายได้ส่วนใหญ่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้มีที่มาจาก การดำเนินการจัดเก็บด้วยตัวท้องถิ่นเอง แต่กลับมีที่มาจาก การจัดสรรงบประมาณในหมวดเงินอุดหนุน และมาจาก ภาษีที่รัฐบาลจัดเก็บและจัดแบ่งให้ โดยการจัดสรรงบประมาณในรูปแบบเงินอุดหนุนถือเป็นรายได้ที่สำคัญและมีปริมาณมากที่สุดของท้องถิ่น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสรุปได้ว่า การจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลหรือ ส่วนกลางให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญที่สุดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการจัดสรรดังกล่าวจะจัดสรรเป็นเงินอุดหนุน ซึ่งมีลักษณะเป็นเงินที่รัฐบาลตั้งขึ้นเป็นรายการหนึ่งในงบประมาณรายจ่ายประจำปี โดยมีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สังกัดกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยรับงบประมาณ ในส่วนการเบิกจ่ายจะเบิกจ่ายจากคลังผ่านกรมบัญชีกลาง โดยมีทั้งประเภทเงินอุดหนุนทั่วไป ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับไปทั้งจำนวนเป็นงวดๆ และต้องตั้งงบประมาณรองรับ และเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ/อุดหนุนทั่วไปที่กำหนดวัตถุประสงค์ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ต้องตั้งงบประมาณรองรับ เนื่องจากเป็นเงินอุดหนุนซึ่งต้องใช้จ่ายตามโครงการที่สำนักงบประมาณระบุหรือโอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามการถ่ายโอนภารกิจบริการ สาธารณะ และทำการเบิกจ่ายตามลำดับขั้นความสำเร็จของงาน การใช้

จ่ายงบประมาณในส่วนนี้ของท้องถิ่นจึงมีเงื่อนไขการใช้จ่าย และต้องปฏิบัติตามระเบียบของส่วนกลางอย่างเคร่งครัด ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยส่วนใหญ่จึงต้องพึ่งพิงงบประมาณและรายได้ที่จัดแบ่งมาจากรัฐบาล การบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นจึงไม่อาจดำเนินการได้ภายใต้ทรัพยากรของท้องถิ่นเอง ทำให้ท้องถิ่นไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และงบประมาณที่ถูกจัดสรรมาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนมากจึงไม่อาจนำไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ เพราะต้องปฏิบัติตามนโยบายและเงื่อนไขการใช้งบประมาณที่กำหนดไว้โดยส่วนกลาง ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อความอิสระทางการคลังของท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

3. เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินช่วยเพิ่มหรือลดความเป็นอิสระทางการคลังของ ท้องถิ่น

เงินอุดหนุนเป็นเงินที่รัฐบาลจัดสรรมาจากงบประมาณแผ่นดินเพื่อให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้สำหรับการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลหรือส่วนกลางนี้ย่อมมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเจริญเติบโต สร้างความเสมอภาคและเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเม็ดเงินจำนวนมากที่รัฐบาลจัดสรรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปเงินอุดหนุนนี้ก่อให้เกิดประโยชน์และมีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารการพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนอย่างสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตตลอดจนสร้างเสริมความเป็นธรรมทางการพัฒนาให้แก่ท้องถิ่นที่มีระดับความเจริญทาง

เศรษฐกิจแตกต่างกันให้ได้รับการพัฒนาอย่างเสมอภาคกัน เพราะท้องถิ่นขนาดเล็กที่ไม่อาจจัดเก็บภาษีเลี้ยงตัวเองได้ก็อาจได้รับการจัดสรรในสัดส่วนที่มากกว่าท้องถิ่นที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ดีกว่า การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายได้รับประโยชน์ ผู้บริหารหรือนักการเมืองท้องถิ่นก็ยินดีที่จะได้รับการจัดสรรในรูปดังกล่าว เพราะเป็นสิ่งที่รัฐบาลจัดสรรให้โดยมีสูตรในการคิดคำนวณที่ชัดเจนแน่นอน และท้องถิ่นก็เพียงแค่ทำโครงการตั้งงบประมาณรองรับและรอรับเงินตามงวดและรอบการจ่ายในแต่ละปีงบประมาณเท่านั้น โดยผู้บริหารหรือนักการเมืองแทบไม่ต้องออกแรงในการคิดเพิ่มแหล่งรายได้และเร่งรัดจัดเก็บภาษีซึ่งเป็นรายได้ของตนเอง เพราะการคิดแหล่งรายได้ใหม่รวมถึงเร่งรัดจัดเก็บภาษีเป็นสิ่งที่อาจทำให้เสียคะแนนนิยมจากประชาชนในท้องถิ่น สิ่งที่เกิดขึ้นนี้หลายฝ่ายจึงไม่ได้มองว่ามันคือปัญหาทางการคลังท้องถิ่นที่ส่งผลต่อความเป็นอิสระทางการคลัง ซึ่งมีหลักวิชาการรองรับและสอดคล้องกับบทบัญญัติและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

การกระจายอำนาจและความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่นจึงไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพิงงบประมาณที่จัดสรรจากรัฐบาลเป็นหลักในการบริหารการพัฒนาท้องถิ่น รายได้ที่จัดเก็บได้เองไม่เพียงพอแม้กระทั่งการใช้เพื่อเป็นรายจ่ายประจำของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยโดยส่วนใหญ่จึงเสมือน “ลูกที่เลี้ยงไม่โต” โดยต้องคอยพึ่งพิงแม่ ซึ่งก็คือรัฐบาลในแทบทุกเรื่อง รวมทั้งเรื่องรายได้หรืองบประมาณนี้ด้วย และความเป็นไปในลักษณะดังกล่าวนี้เหมือนกับเป็นการจูงใจของรัฐบาลในฐานะแม่ที่ไม่ต้องการเลี้ยง

ลูกให้โต เพราะที่ผ่านมามีกระแสการปฏิรูปการเมือง มีนโยบาย
การกระจายอำนาจ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญกับเรื่อง
การปกครองท้องถิ่น แต่ก็ไม่มีดำเนินการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับประเภท
ภาษีที่ท้องถิ่นจัดเก็บเองให้เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของท้องถิ่น โดยจะ
พบว่าทั้งกฎหมายภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีป้าย
ล้วนเป็นกฎหมายที่ใช้มานาน ล้าสมัย ไม่ทันต่อภาวะทางเศรษฐกิจและ
สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และจะเห็นได้ว่ายอดการจัดเก็บภาษีเหล่านี้
ในภาพรวมตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาแม้ว่าจะเพิ่มขึ้นทุกปีและอัตรา
การเพิ่มก็ไม่ได้เพิ่มขึ้นมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งรายได้อื่นที่รัฐบาล
จัดเก็บและจัดสรรให้แก่ท้องถิ่น ภาษีต่างๆ ดังกล่าวจึงอาจเรียกได้ว่าเป็น
“ภาษีที่ไม่สร้างรายได้” ให้แก่ท้องถิ่นอย่างเพียงพอสำหรับการเลี้ยงตัวเอง

เมื่อท้องถิ่นไม่มีประเภทภาษีที่จัดเก็บเองแล้วสามารถเลี้ยงตัวเองได้
การที่จะอยู่รอดได้ก็ต้องพึ่งพาการจัดแบ่งและจัดสรรงบประมาณจาก
รัฐบาลมาให้แก่ท้องถิ่น เพราะฉะนั้นในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าการ
จัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยิ่งจัดสรรให้มาก
เท่าใดก็ยิ่งบั่นทอนความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่นมากขึ้น
เท่านั้น เพราะไม่ได้ทำให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตัวเองได้ ยิ่งจัดสรรใน
สัดส่วนที่มากขึ้นก็เท่ากับว่าท้องถิ่นพึ่งพารัฐบาลเพิ่มมากขึ้นด้วย
การจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่ลด
หรือบั่นทอนความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่นมากกว่าการเสริมสร้าง
ความอิสระทางการคลังให้แก่ท้องถิ่น

สำหรับแนวทางในการพัฒนาหรือเสริมสร้างความอิสระทางการ
คลังของท้องถิ่นในส่วนนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการดำเนินการในมาตรการทั้ง

ในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งจะขอเสนอเฉพาะการเพิ่มแหล่งรายได้ที่
ท้องถิ่นจัดเก็บเองเพื่อลดการพึ่งพางบประมาณจากรัฐบาล ดังนี้

ระยะสั้น

1. เสนอให้มีปรับปรุงกฎหมายภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน
และที่ดิน และภาษีป้าย โดยเพิ่มอัตราภาษีให้สอดคล้องกับ
การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม
2. เร่งรัดและดำเนินการจัดเก็บภาษีที่จัดเก็บได้เองอย่างจริงจัง
โดยมีการกำหนดเป้าหมายภาษีที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี
3. จัดให้มีทีมหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านการจัดเก็บและ
ประเมินภาษีแยกเป็นการเฉพาะ ซึ่งอาจจะกำหนดไว้ใน
โครงสร้างองค์การอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ได้
4. รมรณรงค์และประชาสัมพันธ์การเสียภาษีให้ประชาชนรับรู้
รับทราบอย่างต่อเนื่อง
5. เพิ่มช่องทางการเสียภาษีให้หลากหลาย โดยไม่จำเป็นต้อง
เดินทางมาเสียภาษีที่ทำการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ระยะยาว

1. เสนอให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดเก็บภาษีประเภทอื่นๆ ด้วย
ตนเองเพิ่มมากขึ้น โดยเป็นภาษีที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น ภาษี
ทรัพย์สิน ภาษีมรดก
2. ปรับวิธีการและหน่วยงานจัดภาษีที่มีส่วนราชการอื่นจัดเก็บ
อยู่แล้ว โดยเปลี่ยนมาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บ
แทน พร้อมกับกำหนดสัดส่วนให้ท้องถิ่นส่งรายได้จากการ
จัดเก็บให้แก่รัฐ เช่น ภาษีเงินได้นิติบุคคล

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการวางแผนการใช้งบประมาณเพื่อมุ่งเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ เพราะเมื่อท้องถิ่นมีความเจริญย่อมส่งผลให้การจัดเก็บภาษีโดยท้องถิ่นเองมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นด้วย

บทสรุป

ความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่น คือ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตัดสินใจและบริหารการคลังและงบประมาณได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลหรือส่วนกลางหรือพึ่งพาให้น้อยที่สุด ความเป็นอิสระทางการคลังนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารและการปกครองท้องถิ่น เพราะจะช่วยให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองและสามารถแก้ไขปัญหาตลอดจนตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ศักยภาพหรือความสามารถของท้องถิ่นเองโดยไม่ต้องรอหรือขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ความเป็นอิสระทางการคลังท้องถิ่นเป็นหลักการหนึ่งของการปกครองท้องถิ่นที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการวัดระดับการกระจายอำนาจและความเป็นประชาธิปไตยของประเทศนั้นๆ ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยต้องพึ่งพางบประมาณที่รัฐจัดสรรให้และรายได้จากภาษีที่รัฐจัดเก็บและจัดแบ่งให้ในจำนวนมหาศาล โดยเฉพาะรายได้จากการจัดสรรงบประมาณในรูปเงินอุดหนุนที่รัฐจัดสรรให้กับท้องถิ่นถือเป็นแหล่งรายได้แหล่งใหญ่ที่สุดของท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยส่วนใหญ่ไม่อาจพึ่งพาตนเองได้ ต้องรอรับการช่วยเหลือหรือพึ่งพาการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาล

สิ่งที่เกิดขึ้นนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นขาดซึ่งความอิสระทางการคลัง เพราะไม่สามารถบริหารการเงินการคลังเพื่อเลี้ยงตัวเองได้ จึงต้องพึ่งพิง การจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลมาอย่างต่อเนื่อง การจัดสรร งบประมาณของรัฐบาลให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่ บั่นทอนความอิสระทางการคลังของท้องถิ่นมากกว่าการเสริมสร้างหรือ พัฒนาให้ท้องถิ่นมีอิสระหรือมีความเข้มแข็งทางการคลัง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. (2543). **การคลังว่าด้วยการจัดสรรและการกระจาย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โกวิทย์ พวงงาม. (2544). **การปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน
- ชวงส์ ฉายะบุตร. (2539). **การปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ: พิมพ์เศศ
พรินต์ติ้งเซ็นเตอร์
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2540). **100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ.
2440-2540**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2535). **การปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ:
โอเดียนสโตร์.
- ประหยัด หงส์ทองคำ. (2526). **การปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนา
พานิช
- พนม ทินกร ณ อยุธยา. (2534). **การบริหารงานคลังรัฐบาล เล่มที่ 2
การบริหารงานคลังรัฐบาลมหภาค 2**. กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามการ.
- พรชัย ชีระเวช. (2554). **เอกสารการสอนชุดวิชาการคลังท้องถิ่น**.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2549
- รสคนธ์ รัตนเสริมพงศ์. (2551). “หน่วยที่ 1 แนวคิดและหลักการบริหาร
ท้องถิ่น.” ในเอกสารประกอบการศึกษาชุดวิชา การบริหาร
ท้องถิ่น. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

สถาบันพระปกเกล้า. (2552). **ธรรมาภิบาลและการคลังท้องถิ่น.**

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

ภาษาอังกฤษ

Beer-Tóth, Krisztina. (2009). **Local Financial Autonomy in Theory and Practice: The Impact of Fiscal Decentralisation in Hungary.** Fribourg: University of Fribourg Switzerland.

Musgrave, Richard A. (1959). **The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy.** New York: McGrawhill.

เว็บไซต์

<http://www.dloc.opm.go.th>

<http://www.fpo.go.th>

<http://www.nmt.or.th>

การพัฒนาารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผ้าย้อมคราม

The Development of Knowledge Management Model for Local Wisdom in Indigo Dyed Textile

ชัยโรจน์ ชนสันติ¹

มาลี ไชยเสนา²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมครามใน 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ นครพนม มุกดาหาร อานาจเจริญ และอุบลราชธานีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูล ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คนสัมภาษณ์เชิงลึกสมาชิกกลุ่มทอผ้าย้อมคราม 4 คน ขั้นตอนที่ 2 ร่างและทดลองใช้รูปแบบ โดยจัดสนทนากลุ่มแล้วนำร่างรูปแบบไป

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

² รองศาสตราจารย์ประจำสาขาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ทดลองในกลุ่มที่เริ่มก่อตั้ง ขึ้นตอนที่ 3 ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ จากผู้ทรงคุณวุฒิ 18 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม พบว่า มีการรวบรวมและจัดแสดงความรู้ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน การวิเคราะห์ องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม 1) หลักการ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ อย่างเป็นระบบ 2) วัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มพัฒนาตนเองในการจัดการความรู้ 3) มีกระบวนการ จัดการความรู้ 5 ขั้นตอน คือ (1) การบ่งชี้ความรู้ (2) การแสวงหาความรู้ (3) การจัดเก็บความรู้ (4) การแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ (5) การ ประยุกต์ใช้ความรู้ และ 4) มีเงื่อนไขความสำเร็จ คือ (1) การมีภาวะผู้นำ (2) วัฒนธรรมองค์กร ผลของการทดลองรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นผ้าย้อมคราม ในกลุ่มที่เริ่มก่อตั้ง จำนวน 16 คน มีความพึงพอใจใน ระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย 4.56 ผลการประเมิน ความเหมาะสมและ ความเป็นไปได้ ของผู้ทรงคุณวุฒิ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.81 และ 4.77 ตามลำดับ

คำสำคัญ: รูปแบบ, การจัดการความรู้, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ผ้าย้อมคราม

Abstract

This study aims to present a knowledge management model for local wisdom in indigo dyed textile in four northeastern provinces including Nakhon Phanom, Mukdahan, Amnat Charoen and Ubon Ratchathani. There were three steps in the conducting research. Research instruments were questionnaires, interviews, focused group interviews. The data were collected as follows: Step 1-study the knowledge management model for local wisdom in indigo dyed textile. The survey sample consisted of 20 people and in-depth interviews with four members of the indigo dyed cloth group; Step 2 - draft and test the model by setting the focused group interview and testing the draft in the group; Step 3 – evaluate the suitability and feasibility from 18 experts. Statistics, percentages, averages and standard deviation of the qualitative data were analyzed by content analysis. The research found that the knowledge management model for local wisdom in indigo dyed textile is collected and exhibited at the community learning center. Element analysis of knowledge management model for local wisdom in indigo dyed textile: 1) The principle is to gather knowledge systematically; 2) The objective is to self-develop the

members of the group in knowledge management; 3) There are five steps in knowledge management including: (1) indicating the knowledge (2) seeking for the knowledge (3) collecting the knowledge (4) exchanging and transferring the knowledge (5) applying the knowledge; and 4) the conditions for success are: (1) leadership and (2) corporate culture. The result of the experimental knowledge management model for local wisdom in indigo dyed textile of 16 members in the established group shows the satisfaction at the highest level with an average of 4.56. The evaluations of the suitability and feasibility from the experts show an average of 4.81 and 4.77 respectively.

Key words: model, knowledge management,
local wisdom, indigo dyed textile

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน และเป็นการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามกาลเวลา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นองค์ความรู้ที่มีความเชื่อมโยงกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่และวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี, 2530 : 6) โดยทั่วไปแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะไม่ได้ออกแบบไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แม้ว่าจะในบางกรณี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประเภท เช่น ภูมิปัญญาทางการแพทย์อาจมีการบันทึกไว้ในตำรายาโบราณบ้าง แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งไม่มีการบันทึกไว้แม้ว่าในรูปแบบใด ๆ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมักจะทำกันด้วยการบอกเล่าด้วยวาจา ระหว่างผู้คนในชุมชนเดียวกัน หรือระหว่างชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง และระหว่างคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง ถึงแม้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาแต่โบราณ แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็หาได้เป็นสิ่งที่มีล้าสมัย ไม่บ่อยครั้งที่การค้นพบทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่กลับเป็นเพียงข้อมูลที่ยืนยันและพิสูจน์ความถูกต้องของภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีลักษณะเป็นพลวัต (dynamic) คือ พัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เมื่อสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะถูกพัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับ ความต้องการของผู้คนในชุมชนนั้นด้วย (นันทน์ อินทนนท์, 2546: 143)

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาประเทศ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้รับมอบหมายจากรัฐบาล ดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการ มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ทุกขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจในการส่งเสริม กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ยึดประชาชนเป็น ศูนย์กลางและมีส่วนร่วม โดยมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ 1. การนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local yet Global) ผลิตภัณฑ์ต้องมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวัฒนธรรม และมี จุดเด่นเฉพาะ เป็นที่ยอมรับของตลาดภายในประเทศและตลาดโลก 2. พึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self - Reliance - Creativity) ต้องมีการระดมความคิดในการคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้สิ่งที่ดี

ที่สุดเท่าที่จะช่วยกันทำได้ โดยคำนึงถึงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นให้สอดคล้องเหมาะสมไม่ซ้ำแบบกันและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้านและตำบล 3. การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) การสร้างบุคคลที่มีความคิดกว้างไกล มีความรู้ความสามารถให้เกิดขึ้นในสังคม มีการวางแผนการตลาด มุ่งเน้นการผลิตและบริการโดยคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นหลัก (กรมการพัฒนาชุมชน, 2555: 11- 12)

ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้เริ่มดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันโดยแบ่งผลิตภัณฑ์ ออกเป็น 5 ประเภท คือ 1. อาหาร 2. เครื่องดื่ม 3. ผ้าและเครื่องแต่งกาย 4. ของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก 5. สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร และในปี พ.ศ. 2555 กลุ่มอาชีพและผู้ประกอบการทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ได้มาลงทะเบียนผลิตภัณฑ์ โอท็อป จำนวน 71,739 ผลิตภัณฑ์ เป็นประเภทผ้าและเครื่องแต่งกายจำนวน 17,196 ผลิตภัณฑ์ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556: 116) ซึ่งมีกลุ่มทอผ้าและผู้ประกอบการเกี่ยวกับผ้าเป็นผู้ผลิตโดยได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทรงคุณค่า เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน อีกทั้งเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายมีอยู่ทั่วภูมิภาคในประเทศไทย แต่ละภาคจะมีเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไป

ผ้าทอมือย้อมคราม ถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีจุดเด่นของชุมชนในจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน กล่าวคือ วัฒนธรรมการทอผ้าผูกพันกับชาวอีสานมาอย่างยาวนาน จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทำให้ทราบว่ามีการทอผ้าใช้ในภาคอีสานตั้งแต่ช่วงต้นของยุคโลหะหรือประมาณ 6000 ปีมาแล้ว การทอผ้าถือเป็นวิถีชีวิตของหญิงชาวอีสานที่ทอไว้ใช้ในครัวเรือนมาแต่อดีต โดยถือว่าเป็นงานจำเป็นของผู้หญิงอีสานที่ต้องเรียนรู้และปฏิบัติให้ชำนาญ เพื่อนำไปใช้

เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวันและใช้ในพิธีการทางศาสนา และเป็นเครื่องบ่งบอกว่าผู้หญิงคนนั้นมีความเหมาะสม มีความพร้อมที่จะสามารถออกเรือนได้ ซึ่งกว่าจะมาเป็นผืนผ้าย่อมคราม ต้องผ่านกรรมวิธีต่างๆ มากมาย เช่น การปลูกฝ้าย การปลูกคราม การเข็นฝ้าย การย้อมคราม และทอด้วยมือบนกี่ทอผ้าพื้นเมือง

ปัจจุบันผ้าทอมือย้อมคราม กลายเป็นหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของอีสาน ที่ถูกผลิตเป็นการค้าเป็นอาชีพเสริมจากการทำนา ถึงแม้รูปแบบผ้าจะถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการใช้งานและตลาดผู้บริโภคในปัจจุบัน แต่ก็ยังมีรากเหง้ามาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันของรูปแบบและวิธีการผลิตผ้าในแต่ละท้องถิ่น สำหรับแหล่งผลิตผ้าทอมือย้อมครามที่ยังมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งและมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ สกลนคร อุดรธานี ขอนแก่น และจังหวัดชายแดนลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง คือ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี กลุ่มทอผ้าย้อมครามจากจังหวัดเหล่านี้มีผลงานในการส่งผลิตภัณฑ์เข้าคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์อยู่เป็นประจำ และผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ถึงแม้ว่า ผ้าทอมือย้อมคราม จะเป็นที่ต้องการของตลาดเพียงใด ในทางกลับกันผู้ผลิตมีจำนวนเท่าเดิมและส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ ไม่สามารถผลิตได้ทันตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้การย้อมด้วยครามค่อนข้างเป็นงานละเอียด พิถีพิถัน สีครามที่นำมาย้อมเส้นด้ายหรือผ้าคือสีที่สกัดได้จากต้นคราม วัตถุดิบของสีธรรมชาติที่สามารถหาได้จากต้นไม้ ใบไม้ สามารถให้สีสันทันตามที่เราต้องการและด้วยกรรมวิธีการผลิตที่แตกต่างกันทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความสวยงามและสีสันทันหลากหลาย ข้อดีของการทอผ้าที่ย้อมด้วยคราม คือไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของ

ผู้ผลิตและผู้บริโภคและไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม วัสดุที่ก็สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น โดยไม่ต้องใช้สีเคมี ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ

สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จำแนกสีธรรมชาติจากพืช โดยใช้กรรมวิธีการย้อมเป็นเกณฑ์ได้ 2 กลุ่ม คือ 1. การย้อมแบบเย็นหรือการย้อมแบบหมัก เป็นสีย้อมที่ได้จากพืช เช่น ผลมะเกลือ ห้อม และคราม 2. การย้อมแบบร้อนจะเป็นสีย้อมที่ได้จากพืชทั่วไป และครั้ง โดยนำวัสดุที่ย้อมสีมาสับให้ละเอียดแล้วต้มให้เดือดเพื่อสกัดสารสีออกจากพืช จากนั้นนำมาย้อมกับเส้นใยแล้วทอเป็นผืนผ้าอย่างไรก็ตาม ผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติของชาวอีสานส่วนใหญ่เป็นการย้อมด้วยคราม ซึ่งเป็นกรรมวิธีแบบย้อมเย็น อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสานที่นับวันจะถูกลืมเลือนหายไปด้วยความยาก ความพิถีพิถันของกระบวนการผลิต (สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546: 9)

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ภูมิปัญญาผ้าทอมือย้อมครามดำรงอยู่ คือ การจัดการความรู้ ให้องค์ความรู้ไหลเวียนอยู่ในชุมชน เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการล้วงเอาความจริงภายในองค์กรออกมา จากนั้นทำการเปลี่ยนรูปและเผยแพร่องค์ความรู้นั้นผ่านทางหน่วยงานต่างๆ ขององค์กร ดังนั้นองค์กรสามารถใช้องค์ความรู้ร่วมกันได้ ซึ่งเมื่อนำองค์ความรู้ไปใช้งานแล้ว องค์ความรู้นั้นจะไม่หมดสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีก องค์ความรู้จะช่วยทำให้องค์กรสามารถค้นหา คัดเลือก จัดการ เผยแพร่ และส่งมอบข่าวสารและความเชี่ยวชาญในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญได้ การจัดการกับองค์ความรู้นั้น จะทำการเปลี่ยนรูปข้อมูลและข่าวสารให้อยู่ในรูปขององค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาได้ และต้องสามารถใช้ได้ผลกับทุกๆ หน่วยงาน และกับทุกๆ คนภายในองค์กร

ผู้วิจัยจึงได้นำกระบวนการจัดการความรู้ของสำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ซึ่งสรุปไว้ 7 ขั้นตอน 1. การบ่งชี้ความรู้ 2. การสร้างและแสวงหาความรู้ 3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ 5. การเข้าถึงความรู้ 6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ 7. การเรียนรู้ (สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548: 5-6) มาเป็นแนวทางในการจัดการความรู้ โดยศึกษาในกลุ่มตัวอย่างองค์กรของ 4 จังหวัดลุ่มน้ำโขงตอนล่าง คือ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ มุกดาหาร และนครพนม โดยแบ่ง เป็น 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มที่มีศักยภาพ 4- 5 ดาว 2. กลุ่มที่กำลังพัฒนา 1-3 ดาว ของแต่ละจังหวัด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาสภาพการจัดการความรู้ และพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมครามที่เหมาะสมเพื่อให้มีการสืบสาน ถ่ายทอด และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมครามเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่จะสามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับคนชุมชน และเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังในชุมชนได้เรียนรู้ จัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ ประยุกต์ใช้ และพร้อมที่จะเผยแพร่องค์ความรู้ต่อไป.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมคราม
2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมคราม
3. เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมคราม

กรอบแนวคิดการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม
2. แนวคิดเรื่องรูปแบบ
3. แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้

ขอบเขตในการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ของการศึกษา คือ กลุ่มทอผ้าย้อมครามใน 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่ 1.นครพนม 2.มุกดาหาร 3.อำนาจเจริญ 4.อุบลราชธานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา 3 องค์ประกอบ คือ 1. องค์ความรู้ 2. กระบวนการจัดการความรู้ 3.เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ

2.1 องค์ความรู้ผ้าย้อมคราม

2.2 กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน (สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548 : 5-6)

2.2.1 การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification)

2.2.2 การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

2.2.3 การจัดการความรู้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

2.2.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

2.2.5 การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)

2.2.6 การแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing)

2.2.7 การเรียนรู้ (Learning)

2.3 เงื่อนไขที่ทำให้กระบวนการจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ

2.3.1 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้

2.3.2 วัฒนธรรมองค์กร

2.3.3 ภาวะผู้นำ

2.3.4 เทคโนโลยี

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับ รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอมือย้อมคราม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลหลายวิธีสืบค้นควบคู่กัน ซึ่งข้อมูลที่เป็นหัตถภูมิ ใช้วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยทางเอกสาร ส่วนข้อมูลปฐมภูมิใช้วิธีการวิจัยภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยวิธีการวิจัย ดังต่อไปนี้

การดำเนินการขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นย้อมคราม

การดำเนินการขั้นที่ 2 ร่างและทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม

การดำเนินการขั้นที่ 3 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมสีคราม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม
2. รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมครามที่เหมาะสม
3. เจาะลึกความสำเร็จของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม 2) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม 3) เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนประกอบด้วย 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าย้อมคราม ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกสมาชิกกลุ่มทอผ้าย้อมคราม

1. บ้านโนนสะอาด ตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม
2. บ้านดอนตาลตำบลดอนตาล อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร
3. บ้านคำเตื่อย ตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอขานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

4. บ้านบก ตำบลพะลาน อำเภอนาทาล จังหวัดอุบลราชธานี

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม ผู้วิจัยดำเนินการสร้างร่างรูปแบบโดยการสนทนากลุ่มในกลุ่มทอผ้าย้อมครามที่โดดเด่น เพื่อพิจารณาร่างรูปแบบและทำการตรวจสอบความสอดคล้องและความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำไปทดลองใช้ในกลุ่มที่เริ่มก่อตั้งที่บ้านนาคอย ตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม ผู้วิจัยดำเนินการ โดยนำรูปแบบการจัดการความรู้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมครามที่พัฒนาขึ้นไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม สามารถสรุปผลการวิจัย ออกเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพทั่วไปและสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าย้อมคราม พบว่า กลุ่มทอผ้าย้อมคราม ทั้ง 4 จังหวัด มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าย้อมคราม มาหลายชั่วคน สมาชิกกลุ่มทอผ้าย้อมครามร้อยละ 45 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมาร้อยละ 40 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี อายุสูงสุด 65 ปี ต่ำสุด 25 ปี อายุเฉลี่ย 48 ปี โดยทั้ง 4 กลุ่ม มีการจัดการความรู้ในรูปแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชน และมีความรู้ในเรื่องการย้อมคราม คิดเป็นร้อยละ 70 ส่วนกระบวนการจัดการความรู้ ที่ทั้ง 4 กลุ่ม ได้ระบุไว้ ดังนี้

1. การบ่งชี้ความรู้ 5 ด้าน ได้แก่ 1. การปลูกฝ้าย 2. การปลูกคราม 3. การย้อมคราม 4. การมัดหมี่ 5. การทอผ้า

2. การแสวงหาความรู้ 3 ด้าน ได้แก่ 1. จากการฝึกอบรมสัมมนา 2. จากการศึกษาดูงานนอกสถานที่ 3. จากระบบอินเทอร์เน็ต

3. การจัดเก็บความรู้ 3 ด้าน ได้แก่ 1. จัดเก็บเป็นเอกสาร 2. จัดเก็บในรูปแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชน 3. จัดเก็บในระบบสารสนเทศ

4. การแลกเปลี่ยนและการถ่ายทอด 3 ด้าน ได้แก่ 1. การเรียนรู้ภายในกลุ่ม 2. การเป็นวิทยากรถ่ายทอดภายนอกกลุ่ม 3. การสร้างเครือข่ายกลุ่มทอผ้าย้อมคราม

5. การประยุกต์ใช้ความรู้ 3 ด้าน ได้แก่ 1. การปรับปรุงคุณภาพการย้อมคราม 2. การมีผ้าลายลักษณะของกลุ่ม 3. การแปรรูปผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ

ตอนที่ 2 การร่างและทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝ่ายอ้อมคราม พบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นฝ่ายอ้อมคราม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. หลักการของรูปแบบ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่ฝังลึกและ
ชัดแจ้งและให้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยการบันทึกเป็นลายลักษณ์
อักษร

2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

2.1 เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทอฝ่ายอ้อมคราม รวบรวมองค์ความรู้
อย่างเป็นระบบ

2.2 เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทอฝ่ายอ้อมคราม พัฒนาตนเองเป็นผู้
ถ่ายทอดความรู้

3. กระบวนการของรูปแบบ

กระบวนการของรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ฝ่ายอ้อมคราม ประกอบด้วย

3.1 การบ่งชี้ความรู้

3.2 การแสวงหาความรู้

3.3 การจัดเก็บความรู้

3.4 การแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้

3.5 การประยุกต์ใช้ความรู้

4. การประเมินผลของรูปแบบ ดำเนินการโดยการใช้แบบ
ประเมินความสำเร็จ 8 ประเด็น คือ 1) เป้าหมายของการจัดการความรู้
2) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการยอมรับ 3) การมีสัมพันธภาพที่
ดีภายในกลุ่ม 4) การบ่งชี้ความรู้ 5) การแสวงหาความรู้ 6) การจัดเก็บ
ความรู้ 7) การแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ 8) การประยุกต์ใช้ความรู้

ในการทดลอง ผู้วิจัยใช้ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอด
ความรู้ โดยการสาธิตการอ้อมคราม ในกลุ่มทอฝ่ายอ้อมครามที่เริ่มก่อตั้ง

ใหม่ ที่บ้านนาคอย ตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวม 4.56 โดยมีเงื่อนไขความสำเร็จในด้านการมีภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้และเทคโนโลยี ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฮ่อมครามโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า

การประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าฮ่อมครามเป็นการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของรูปแบบกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 18 คน ผลการประเมินในภาพรวม พบว่า มีระดับความเหมาะสมในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย 4.81 และมีระดับความเป็นไปได้ ในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย 4.77

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล โดยนำเสนอเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพทั่วไปและสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฮ่อมคราม

จากสภาพทั่วไปของกลุ่มทอผ้าฮ่อมคราม ทั้ง 4 กลุ่ม สิบเชื้อสายเผ่าภูไท 2 กลุ่ม เผ่าลาว 1 กลุ่ม และเผ่ากะเลิง 1 กลุ่ม ทั้ง 4 กลุ่มมีการใช้ผ้าฮ่อมครามเป็นเครื่องแต่งกายประจำเผ่า มีการรวมกลุ่มเป็นระบบเครือข่ายดี ทั้ง 4 กลุ่ม มีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากทางราชการอย่างใกล้ชิด เช่น จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานการศึกษา นอกโรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับ พัชรานี หนูจันทร์. (2553: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการกลุ่มอาชีพผ้า

ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าย้อมคราม

รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม ที่มีผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กระบวนการของรูปแบบ 4) การประเมินรูปแบบ ซึ่งขั้นตอนในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบนั้น เกิดจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบของรูปแบบในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบในครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ สมาน อัครวุฒิ (2537:17) ที่กล่าวว่า ในการกำหนดองค์ประกอบของแบบจำลองว่า ประกอบด้วยอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรากำลังศึกษาหรือจะออกแบบ แนวคิด ทฤษฎี หลักการพื้นฐานในการกำหนดแบบจำลองนั้นๆ เป็นหลัก

สำหรับหลักการของรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าย้อมคราม คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่ฝังลึกและชัดแจ้งและมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หรือในระบบสารสนเทศ สอดคล้องกับ ศิริสุภา และคณะ (2550: 94) รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้า บ้านคลองเตย ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์สิ่งทอและด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า ในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าทอแนวทางที่เป็นไปได้คือตัวอย่างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในองค์กร ในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และกำหนดกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ที่ส่งเสริมการสร้างความรู้ และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยนำข้อมูลที่ได้มา

สังเคราะห์เป็นสารสนเทศและอาศัยเทคโนโลยีด้านข้อมูล
ด้านคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องช่วยเพิ่มพลังในการจัดการเรียนรู้

สอดคล้องกับ สุภารัตน์ และคณะ (2548: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง
การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้าย ผ้าสีเปลือกไม้ บ้านโนนศึกษา
ตำบลนาอุดม อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลจากการศึกษาเบื้องต้น
สามารถนำความรู้ไปส่งเสริมและสนับสนุน ความรู้ผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้
ของชุมชนให้คงอยู่และสามารถถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นหลังหรือผู้สนใจได้
ในสื่อรูปแบบ E-learning ผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้ ที่ได้รวบรวมและจัดการ
ความรู้แล้วนำไปเผยแพร่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เสื่อมสลายไปตาม
กาลเวลา

**ตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ผ้าย้อมคราม เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ
รูปแบบ มีความสำคัญที่จะให้ได้มาซึ่งรูปแบบในการวิจัยที่มีคุณภาพ
ประสิทธิภาพ เทียบตรง และเชื่อถือได้**

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยของวัฒนา พุฒิชาติ (2557 : 230-231) เรื่อง
รูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในหมู่บ้านชายแดน ไทย-ลาว
ที่ได้นำแนวคิดของ Join Committee on Standards for Educational
Evaluation โดยนำเสนอหลักการประเมิน เพื่อให้เป็นบรรทัดฐานของกิจกรรม
การตรวจสอบรูปแบบซึ่งแบ่งเป็น 4 หมวด คือ มาตรฐานด้านความเป็นไป
ได้ เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง มาตรฐานด้าน
ความเป็นประโยชน์ เป็นการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ
มาตรฐานด้านความเหมาะสม มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุมเป็น
การประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วน ตามความ
ต้องการอย่างแท้จริง มาประยุกต์ใช้ในการสร้างแบบสอบถามรูปแบบ
เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้

แล้วทำการประเมินความสอดคล้องและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝ้าย้อมคราม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ สอดคล้องกับแนวความคิดของ พูนสุข ทิงคานนท์ (2540:54) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการทดสอบรูปแบบในทางสังคมที่ใช้ตัวบุคคลเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือไว้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้น เที่ยงธรรมและมีคุณพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์การพิจารณาต่างๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ความชำนาญและวิจารณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ข้อสรุปที่มีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่สำคัญทั้งจากการศึกษาเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูล ในกลุ่มทอฝ้าย้อมคราม จึงให้ข้อเสนอแนะไว้ดังมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนในการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นฝ้าย้อมคราม ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนหรือภายนอกชุมชน อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ

เจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น ควรจัดทำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสอบถามจากผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น บางภูมิปัญญาสามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ทรงคุณค่า

3.ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะพื้นที่ 4 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มแม่น้ำโขง คือ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี ซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดที่มีชายแดนติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ถ้าหากมีการวิจัยในครั้งต่อไปในพื้นที่อื่นก็จะทำให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝ่ายอ้อมครามในครั้งนี้

รายการอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2555). การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2555). โครงการสร้างนักธุรกิจ OTOP. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- นันทน อินทนนท์. (2546). ความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาและผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ. 142-180. กรุงเทพฯ: ม.ท.ป.
- ประเวศ วะสี. (2530). การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- พัสรานี ทนุจันท์. (2553). การบริหารจัดการกลุ่มอาชีพผ้าย้อมครามเทศบาลตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร. การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พูนสุข หิงคานนท์. (2540). การพัฒนาการจัดรูปแบบการจัดองค์การของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลย์ลักษณ์ อริยสังเวคิน. (2555). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษา: ผ้าจกคูบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัฒนา พุฒิชชาติ. (2557). **รูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านชายแดนไทย-ลาว**. วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ศิริสุภา เอมหยวก และคณะ. (2550). **รายงานการวิจัยการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้า บ้านคลองเตย ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2546). **คู่มือย้อมสีธรรมชาติ ฉบับผู้รู้ท้องถิ่น โครงการฝ้ายแกมไหม**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมาน อัครภูมิ. (2537). **การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาระดับจังหวัด**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุขฎิบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2548). **คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

สุดารัตน์ ภัทรดุลพิทักษ์ และคณะ. (2548). **รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้ บ้านโนนศึกษา ตำบลนาอุดม อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด**. มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.

การใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทย¹

Use of Medical Benefits among the Thai Working Age

ชญานิศวร์ โคโนะ²

ปิยนุช สายสุขอนันต์³

ณัฐ ภูริพัฒน์สิริ⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทยและเพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทย โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ ปี พ.ศ. 2556 ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ผลการวิจัยพบว่า ประชากรวัยแรงงานไทยใช้สวัสดิการรักษายาบาลร้อยละ 55.02 มากกว่าผู้ที่ไม่ใช้สวัสดิการรักษายาบาลเพียงเล็กน้อย การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกของการใช้สวัสดิการรักษายาบาลกับปัจจัยด้านภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มีและปัจจัยด้านการเจ็บป่วยพบว่า ตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานอย่างชัดเจน ได้แก่ ภูมิภาคที่อาศัย ประเภทของสวัสดิการที่มีการมีโรคประจำตัว อาการเจ็บป่วย และระดับการเจ็บป่วย ในขณะที่ ตัวแปรที่ไม่ได้เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของประชากร

¹ ได้รับการตอบรับให้นำเสนองานวิจัย ใน 13th International Conference on Social Science and Humanities (ICSSH) 22-23 May 2017, Lisbon, Portugal.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ พยาบาลวิชาชีพ (ชำนาญการพิเศษ) โรงพยาบาลศิริราช

⁴ นิสิตปริญญาเอก วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สถานภาพสมรส และเขตที่อยู่อาศัย จึงสรุปได้ว่าผู้ที่มีปัจจัยภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มี และปัจจัยด้านการเจ็บป่วยแตกต่างกันจะตัดสินใจใช้สวัสดิการ รักษาพยาบาลแตกต่างกัน

คำสำคัญ: สวัสดิการรักษาพยาบาล, วัยแรงงานไทย, การใช้ สวัสดิการ

Abstract

This research was aimed at studying the use of the national medical benefit insurance scheme among various members of the Thai working age, as well as related determinant factors. Data obtained from the Health and Welfare Survey, conducted in 2013 by the National Statistical Office of the Ministry of Information and Communication Technology, were used in the study.

The results showed that more than half (55.02 %) of the working age utilized the medical insurance scheme during that year. Hence, the proportion of the working age obtaining benefits was only slightly higher than the proportion of non-users. Logistic regression analysis of the usage of the scheme and associated factors, i.e. factors related to the individuals' background and their ability to receive health care services, and factors related to their illness, revealed that the factors that were significant in determining the usage of medical benefits among the Thai working age were region of the country, type of medical benefit programs, personal medical

problems, symptoms, and level of illness severity. On the other hand, insignificant factors associated with the usage of the scheme were the sex, age, education, number of members in the household (household size), marital status, and residential area of the individuals concerned. Based on the study results and in accordance with the hypotheses of this study, it was found that individuals with different backgrounds and ability to receive health care services, and those with varying levels of illness would make different decisions regarding their use of such benefits.

Keywords: Medical Benefit, Thai Working Age, Using of Medical Benefit

1. บทนำ

นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (ปี พ.ศ. 2540-2544) เรื่อยมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (ปี พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งมีเนื้อหาและประเด็นสำคัญในการมุ่งเน้นพัฒนาคนหรือประชากรให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) ทั้งนี้เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรส่วนหนึ่งมาจาก การมีสุขภาพดี สืบเนื่องจากสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งในทุนมนุษย์ อย่างไรก็ตามการที่บุคคลจะมีสุขภาพที่ดีได้นั้นต้องรู้จักการดูแลตนเอง ซึ่งการดูแลสุขภาพตนเองเป็นเรื่องของพฤติกรรมแต่ละบุคคลที่ควรมีการริเริ่มและมีรูปแบบของตนเองในการที่จะ

ก่อให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิต เพื่อให้ตนเองมีสุขภาพดี รวมถึงมีคุณภาพชีวิตที่ดี (เบญญา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติคจ์, 2542)

อนึ่ง ปัญหาสุขภาพอนามัยและการเจ็บป่วยในปัจจุบันของประชากรไทยมิได้เป็นปัญหาที่เกิดจากวิวัฒนาการของอาการเจ็บป่วยหรือโรคเพียงอย่างเดียว ทว่ามีความเกี่ยวโยงจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร ที่อยู่อาศัย การศึกษา ความมั่นคงทางสังคม ความสัมพันธ์ในสังคม อาหาร รายได้ ระบบนิเวศ การใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน ความเป็นธรรมในสังคม การเคารพสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง นโยบายของประเทศและสันติภาพ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จัดเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพของคนไทย (ลักขณา เต็มศิริชัย, 2541)

ปัจจุบันการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชากรโดยการจัดบริการสาธารณสุขเชิงรุก โดยให้ประชากรเข้ามามีส่วนร่วมในงานสาธารณสุขมูลฐานและมีบทบาทในการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน ซึ่งการดูแลสุขภาพตนเองประกอบด้วย (1) การดูแลส่งเสริมสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรงอยู่เสมอ (2) การรู้จักป้องกันตนเองจากโรคและอันตรายอื่นๆ (3) การรักษาอย่างถูกต้องเมื่อเกิดการเจ็บป่วย และ (4) การฟื้นฟูสุขภาพให้กลับสู่ภาวะปกติ อันเป็นผลสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในภาพรวม ดังสะท้อนได้จาก นโยบายปฏิรูประบบสุขภาพด้วยการตราพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 มาตราที่ 5 หมวดที่ 1 ที่ระบุไว้ว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพตามที่กำหนดโดยพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการอาจกำหนดให้บุคคลที่เข้ารับบริการสาธารณสุขต้องร่วมจ่ายค่าบริการในอัตราที่กำหนดให้แก่หน่วยบริการในแต่ละครั้งที่เข้ารับบริการ เว้นแต่ผู้ยากไร้หรือบุคคลอื่นที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดไม่ต้องจ่ายค่าบริการ ประเภทและขอบเขตของบริการ

สาธารณสุขที่บุคคลจะมีสิทธิได้รับให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด” (กระทรวงสาธารณสุข, 2546)

สืบเนื่องจากประชากรเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรที่มีอายุ 15 ถึง 59 ปี ซึ่งจัดอยู่ในวัยแรงงาน โดยมีความสำคัญในด้านการทำงาน การเพิ่มผลผลิต และการนารายได้มาสู่ประเทศ (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2547 และบุญคง หันจางสิทธิ์, 2556) จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 พบว่า ประเทศไทยมีประชากรวัยแรงงานมากกว่าวัยอื่น โดยมีประชากรวัยแรงงานจำนวน 44.8 ล้านคน คิดเป็น ร้อยละ 67.9 ของประชากรไทยทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) นอกจากประชากรวัยแรงงานจะเป็นกำลังสำคัญในด้านการผลิตทางเศรษฐกิจแล้ว ประชากรกลุ่มดังกล่าวนับได้ว่ามีความสำคัญในด้านการถือกำเนิดและผู้สูงอายุ ด้วยเหตุนี้เองคุณภาพชีวิตของประชากรวัยแรงงานจึงควรได้รับการส่งเสริมทั้งด้านคุณภาพชีวิต ด้านการศึกษาและด้านสุขภาพ เนื่องจากหากประชากรวัยนี้มีปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาของประเทศโดยรวม

จากสถิติของสำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน แสดงอย่างชัดเจนว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2554 จำนวนการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยของแรงงานมีแนวโน้มลดลง โดยในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวน 129,632 ราย ซึ่งลดลงจากปี พ.ศ. 2553 ร้อยละ 11.52 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสาเหตุของการประสบอันตราย หรือเจ็บป่วย พบว่าตลอดช่วงระยะเวลา 5 ปีดังกล่าวมีแรงงานประสบกับอันตรายจากการทำงานด้วยสาเหตุจากวัตถุหรือสิ่งของตัด บาด หรือที่มแทงอวัยวะต่างๆ มากที่สุด (สำนักงานประกันสังคม, 2555) ไม่เพียงเท่านั้นประชากรวัยแรงงานที่มีอายุมากขึ้นจะเริ่มมีปัญหสุขภาพเนื่องจากการเสื่อมถอยของร่างกาย (Sibson, Robert E., 1976; Stanhope M. and Lancaster J., 2016; วนิดา วาตีเจริญและคณะ,

2556) ดังนั้นหากไม่ได้รับการสร้างเสริมสุขภาพหรือดูแลตนเองที่ดีอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพโดยเฉพาะโรคเรื้อรัง อาทิ โรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน เป็นต้น จากข้อมูลรายงานสุขภาพคนไทย พ.ศ. 2553 พบว่าแรงงานไทยตอนต้นที่มีอายุ 15-29 ปี ส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสุขภาพ อันได้แก่ อุบัติเหตุ โรคทางจิตเวชและเอชไอวี/เอดส์ ขณะที่เมื่ออายุเพิ่มขึ้นหรือในกลุ่มแรงงานตอนปลาย (อายุ 30-59 ปี) กลับพบว่ามีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโรคติดเชื้อและโรคเรื้อรัง ยิ่งไปกว่านั้นประชากรในกลุ่มนี้ไม่ทราบว่าตนเองป่วย เนื่องจากเมื่อเจ็บป่วยในระยะแรกมักไม่เข้ารับการรักษาพยาบาล แต่อาศัยวิธีการซื้อยามารับประทานเอง ในท้ายที่สุดประชากรจะทราบถึงการเจ็บป่วยก็ต่อเมื่อ อาการป่วยได้แสดงออกมาอย่างชัดเจนหรืออยู่ในขั้นรุนแรง (ชินฤทัย กาญจนะจิตราและคณะ, 2553; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) ดังนั้นจึงทำให้ต้องใช้วิธีการรักษาที่ยุ่งยากและเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชากรวัยแรงงาน โดยการส่งเสริมการดูแลสุขภาพตนเองเพื่อป้องกันโรค และให้ประชากรวัยแรงงานเห็นความสำคัญของการเข้ารับการรักษาเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยในระยะแรก รวมทั้งส่งเสริมระบบการดูแลรักษาให้มีคุณภาพที่ดี เข้าถึงได้ง่าย

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าประชากรที่ไม่เข้ารับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยในระยะแรก ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาการไม่มีสวัสดิการรักษายาบาล อย่างไรก็ตามมีประชากรบางส่วนที่มีสวัสดิการฯ แต่กลับไม่ใช้สวัสดิการฯ ที่ตนเองมี โดยเฉพาะประชากรวัยแรงงานที่ป่วย/ไม่สบายมากกว่าร้อยละ 60 ที่มีสวัสดิการฯ แต่ไม่ได้ใช้ (ร้อยละ 60.2) และเมื่อเจ็บป่วยจากการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุมากกว่าครึ่งไม่ได้ใช้สวัสดิการฯ เช่นเดียวกัน (ร้อยละ 53.9) ขณะที่วัยแรงงานที่มีโรคเรื้อรัง/โรคประจำตัวมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ใช้สวัสดิการฯ เพียงเล็กน้อยเท่านั้น (ร้อย

ละ 18.4) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2543) จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการใช้สวัสดิการรักษายาบาลและปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของประชากรไทยวัยแรงงาน ผลการวิจัยสามารถใช้วางแผนส่งเสริมการดูแลสุขภาพตนเองเพื่อป้องกันโรคและการส่งเสริมให้ประชากรวัยแรงงานเห็นความสำคัญของการเข้ารับการรักษาเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยในระยะแรก รวมทั้งการสร้างระบบการดูแลสุขภาพให้มีคุณภาพที่ดี เข้าถึงได้ง่ายเพื่อให้แรงงานใช้สวัสดิการรักษายาบาลที่มี

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทย

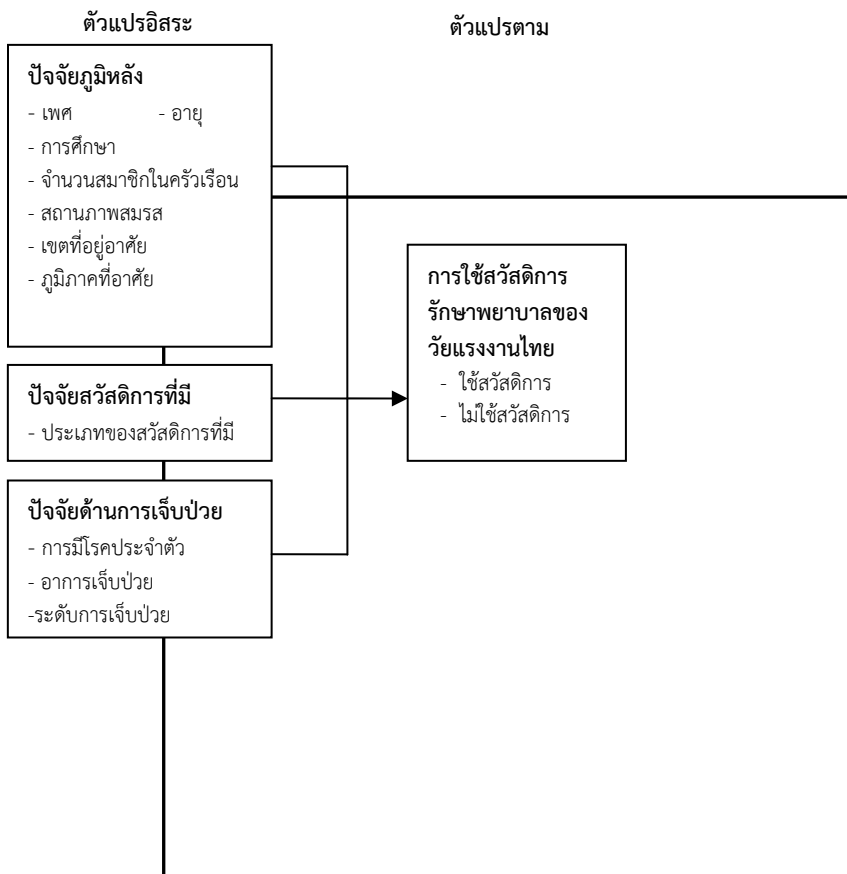
2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทย

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีของ Anderson and Newman (1973) ที่เสนอว่าปัจจัยทางสังคมและปัจจัยส่วนบุคคลเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการทางการแพทย์ โดยการเลือกใช้วิธีรักษายาบาลขึ้นกับปัจจัย 3 ประการคือ (1) ตัวกำหนดทางสังคม (2) ระบบบริการสุขภาพ และ (3) ตัวกำหนดส่วนบุคคล สำหรับความสำคัญของตัวกำหนดทั้งสามนี้พบว่า ตัวกำหนดทางสังคมมีอิทธิพลต่อตัวกำหนดส่วนบุคคลในสองทาง คือ ทางหนึ่งเป็นผลโดยตรงต่อตัวกำหนดส่วนบุคคล อีกทางหนึ่งผ่านทางระบบบริการสุขภาพก่อนที่จะมีผลต่อตัวกำหนดส่วนบุคคล ซึ่งตัวกำหนดส่วนบุคคลมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้วิธีรักษายาบาลของแต่ละบุคคลในที่สุด รวมทั้งปัจจัยที่กำหนดการเลือกใช้บริการสุขภาพจากแหล่งต่างๆ ของ Kleinman (1980) และ Young (1981) ที่สรุปประเด็นไว้ว่า “ชนิด

และความรุนแรงของการเจ็บป่วยที่ผู้ป่วยและสังคมประเมินไว้ ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของโรค ลักษณะส่วนบุคคลต่างๆ ของผู้ป่วย อันได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา แหล่งที่อยู่อาศัยและการเข้าถึง ปัจจัยภูมิหลังหรือแหล่งบริการสุขภาพที่มีอยู่ เป็นตัวกำหนดสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้แหล่งบริการสุขภาพเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วย”

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทย

จากแนวคิดเชิงทฤษฎีข้างต้นนำไปสู่กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ โดยปัจจัยที่นำมาศึกษาประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มีและปัจจัยด้านการเจ็บป่วย ตัวแปรตามของการวิจัยครั้งนี้ คือ การใช้สวัสดิการรักษายาพยาบาลของวัยแรงงานไทย

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจอนามัย และสวัสดิการปี พ.ศ. 2556 ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ที่จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวม ข้อมูลของประชากรเกี่ยวกับการมีสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล การเจ็บป่วยที่ไม่ต้องนอนพักรักษาในสถานพยาบาล การเข้าพักรักษาในสถานพยาบาล (คนไข้ใน) การใช้บริการสาธารณสุขและค่าใช้จ่ายในการ ใช้บริการสาธารณสุข เป็นต้น ตามความต้องการใช้ข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายในระดับจังหวัด การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกของครัวเรือนที่ตกเป็น ตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557)

การเลือกตัวอย่างของงานวิจัยครั้งนี้ จะจงเลือกตัวอย่างที่มีความ เจ็บป่วยระหว่าง 1 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์ ที่ไม่ต้องนอนในสถานพยาบาล โดยไม่ คำนึงถึงพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติมาก่อนหน้านี้และตอบคำถามด้วยตนเอง

อนึ่งได้มีการนำข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยมาทำการถ่วงน้ำหนัก เพื่อให้เท่ากับจำนวนประชากรตัวอย่างที่สัมภาษณ์ได้ ดังนั้นค่าถ่วงน้ำหนัก ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการปรับให้ค่าถ่วงน้ำหนักเท่ากับจำนวน ประชากรตัวอย่างที่สัมภาษณ์ได้ของปีการสำรวจ ซึ่งแตกต่างจากค่าถ่วง น้ำหนักของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ถ่วงน้ำหนักให้จำนวนประชากร ตัวอย่างที่ศึกษาเท่ากับจำนวนประชากรไทยของปีการสำรวจ

ภายหลังจากการถ่วงน้ำหนักแล้ว ได้คัดเลือกเฉพาะประชากรที่มีอายุระหว่าง 15 ปี ถึง 59 ปี และตอบคำถามครบทุกข้อคำถามที่ใช้เป็นตัวแปรในการวิจัย ทั้งนี้ในการเสนอผลการวิจัยจะใช้จำนวนตัวอย่างแบบถ่วงน้ำหนักแล้ว โดยปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนตัวอย่างวัยแรงงาน 45,386 คน ขณะที่ตัวอย่างที่เข้าข่ายจำนวน 4,041 คน

การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง นำเสนอโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) ได้แก่ ร้อยละค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของประชากรไทย อาศัยการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ Multiple logistic regression เนื่องจากตัวแปรตามเป็นตัวแปรระดับแบ่งกลุ่ม โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ใช้สวัสดิการ และ (2) ไม่ใช้สวัสดิการ สำหรับตัวแปรอิสระประกอบด้วย ตัวแปรระดับแบ่งกลุ่ม ตัวแปรระดับจัดอันดับ และตัวแปรระดับอัตราส่วน

5. ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้นำเสนอข้อมูลผลการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน คือ ลักษณะทั่วไปของตัวอย่าง การใช้สวัสดิการรักษายาบาล และการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาล

5.1 ลักษณะทั่วไปของตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่ามีจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 4,041 คน เป็นเพศหญิงสัดส่วน ร้อยละ 65.08 มีอายุ 45 ปีถึง 59 ปี มากกว่าครึ่งหนึ่ง ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 54.27) โดยมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 45.44 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 35.87) อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 3 คน ถึง 4 คน คิดเป็นสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 43.54) ทั้งนี้เกือบ 3 ใน 4 ของตัวอย่างทั้งหมดมีสถานภาพ

สมรสเป็นสมรสแล้ว (ร้อยละ 70.55) มีผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลเกินครึ่งหนึ่งของตัวอย่างทั้งหมด (ร้อยละ 57.11) อาศัยอยู่ในภาคกลาง (ยกเว้นกรุงเทพฯ) มีสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 27.24) โดยส่วนใหญ่เกือบ 3 ใน 4 ของตัวอย่างทั้งหมด (ร้อยละ 71.54) เป็นผู้ที่มิแสวงหาการบำบัดประกันสุขภาพถ้วนหน้า นอกจากนี้แล้วพบว่า ผู้ที่มีโรคประจำตัวและผู้ที่ไม่ได้มีโรคประจำตัวมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 50.63 เปรียบเทียบกับร้อยละ 49.37) ส่วนใหญ่เจ็บป่วยด้วยอาการไม่สบาย โดยมีสัดส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งของตัวอย่างทั้งหมด (ร้อยละ 60.34) และกว่า 3 ใน 4 ของตัวอย่างทั้งหมดไม่หยุดงานเมื่อมีอาการเจ็บป่วย (ร้อยละ 74.23)

5.2 การใช้สวัสดิการรักษายาบาล

จากข้อมูลพบว่า ในปี พ.ศ. 2556 มีผู้ใช้สวัสดิการรักษายาบาลจำนวน 2,224 คน คิดเป็นร้อยละ 55.02 และมีผู้ที่ไม่ใช้สวัสดิการรักษายาบาลจำนวน 1,817 คน คิดเป็นร้อยละ 44.98

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของประชากรกับปัจจัยภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มีและปัจจัยด้านการเจ็บป่วยได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้ตารางไขว้ (ตารางที่ 1) พบว่า เพศหญิงมีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าเพศชาย โดยเปรียบเทียบร้อยละ 55.18 และร้อยละ 54.73 ตามลำดับ ทั้งนี้ผู้ที่มีอายุ 45 ปี ถึง 59 ปี มีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.54 ในขณะที่ผู้ที่มีอายุ 30 ปี ถึง 44 ปี มีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลในอันดับที่รองลงมา คิดเป็นร้อยละ 50.18 และผู้ที่มีอายุ 15 ปี ถึง 29 ปี มีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.91

ข้อมูลจากตารางที่ 1 พบว่าผู้ที่มีการศึกษาดำรงต่ำกว่าประถมศึกษา มีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาล มากกว่าผู้สำเร็จการศึกษาระดับอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 60.32 สำหรับผู้ที่มีการศึกษาประถมศึกษา ผู้ที่มี

การศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีสัดส่วนลดหลั่นลงไปคิดเป็นร้อยละ 56.30 ร้อยละ 54.59 ร้อยละ 50.55 และร้อยละ 48.53 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกในครัวเรือนพบว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือน 3 คน ถึง 4 คน มีสัดส่วน การใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.77 ทั้งนี้ผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 5 คนขึ้นไปมีสัดส่วนรองลงมา คิดเป็นร้อยละ 54.86 ขณะที่ผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสมาชิก 2 คน และผู้ที่อาศัยอยู่คนเดียว (จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 1 คน) มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 53.25 และร้อยละ 53.09 ตามลำดับ นอกจากนี้ ผู้ที่มีสถานภาพสมรสเป็นอื่นๆ (ม่าย หย่า แยก) มีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลในสัดส่วนที่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.86 สำหรับ ผู้ที่มีสถานภาพสมรสเป็นสมรสและผู้ที่มิมีสถานภาพสมรสเป็นโสด มีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลคิดเป็นร้อยละ 56.23 และร้อยละ 46.94 ตามลำดับ

จากการวิเคราะห์เขตที่อยู่อาศัยพบว่า ผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล โดยเปรียบเทียบร้อยละ 56.85 และร้อยละ 52.59 ตามลำดับ นอกจากนี้ พบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 61.51 ผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง (ยกเว้นกรุงเทพฯ) ผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคใต้มีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลที่ใกล้เคียงกัน เปรียบเทียบร้อยละ 55.47 ร้อยละ 54.03 และร้อยละ 52.69 ตามลำดับ ขณะที่ผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.58

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัย
แรงงานกับปัจจัยต่างๆ ด้วยวิธีตารางไขว้

ลักษณะทั่วไป	ใช้	ไม่ใช้	รวม	
	สวัสดิการ	สวัสดิการ		
ปัจจัยภูมิหลัง				
เพศ				
- หญิง	55.18	44.82	100.00	χ = 1.1492 P = 0.284
- ชาย	54.73	45.27	100.00	
รวม	55.02	44.98	100.00	
อายุ				
				χ
- 15 ปี ถึง 29 ปี	40.91	59.09	100.00	= 78.5886 P = 0.000
- 30 ปี ถึง 44 ปี	50.18	49.82	100.00	
- 45 ปี ถึง 59 ปี	61.54	38.46	100.00	
รวม	55.02	44.98	100.00	
การศึกษา				
- ต่ำกว่า				χ
ประถมศึกษา	60.32	39.68	100.00	= 34.0378 P = 0.000
- ประถมศึกษา	56.30	43.70	100.00	
- มัธยมศึกษา				
ตอนต้น	50.55	49.45	100.00	
- มัธยมศึกษา				
ตอนปลาย	48.53	51.47	100.00	
- สูงกว่า				
มัธยมศึกษาตอน				
ปลาย	54.59	45.41	100.00	
รวม	55.02	44.98	100.00	

**จำนวนสมาชิกใน
ครัวเรือน**

				χ
- 1 คน	53.09	46.91	100.00	= 3.8425
- 2 คน	53.25	46.75	100.00	P = 0.279
- 3 คน ถึง 4 คน	56.77	43.23	100.00	
- ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป				
ไป	54.86	45.14	100.00	
รวม	55.02	44.98	100.00	

สถานภาพสมรส

				χ
- โสด	46.94	53.06	100.00	= 15.0321
- สมรส	56.23	43.77	100.00	P = 0.001
- อื่นๆ (ม่าย หย่า แยก)	58.86	41.14	100.00	
รวม	55.02	44.98	100.00	

เขตที่อยู่อาศัย

				χ
- นอกเขตเทศบาล	56.85	43.15	100.00	= 6.9233
- ในเขตเทศบาล	52.59	47.41	100.00	P = 0.009
รวม	55.02	44.98	100.00	

ภูมิภาคที่อาศัย

				χ
- กรุงเทพมหานคร	46.58	53.42	100.00	= 27.2253
- ภาคกลาง (ยกเว้น กรุงเทพฯ)	55.47	44.53	100.00	P = 0.000
- ภาคเหนือ	54.03	45.97	100.00	

- ภาค				
ตะวันออกเฉียงเหนือ	61.51	38.49	100.00	
- ภาคใต้	52.69	47.31	100.00	
รวม	55.02	44.98	100.00	
ปัจจัยสวัสดิการที่มี				
ประเภทของสวัสดิการที่มี				
- บัตรประกันสุขภาพ	54.33			χ
ถ้วนหน้า		45.67	100.00	= 19.1336
- ประกันสังคม	52.97	47.03	100.00	P = 0.000
- ข้าราชการ/				
รัฐวิสาหกิจ	66.45	33.55	100.00	
- สวัสดิการโดยนายจ้าง	51.39	48.61	100.00	
รวม	55.02	44.98	100.00	
ปัจจัยด้านการเจ็บป่วย				
การมีโรคประจำตัว				
	38.77			χ
- ไม่มีโรคประจำตัว		61.23	100.00	= 524.7612
- มีโรคประจำตัว	70.87	29.13	100.00	P = 0.000
รวม	55.02	44.98	100.00	
อาการเจ็บป่วย				
	38.06			χ
- ไม่สบาย		61.94	100.00	= 849.8322
- อุบัติเหตุ/ ถูกทำร้าย	56.05	43.95	100.00	P = 0.000
- โรคประจำตัว/ โรค				
เรื้อรัง	85.71	14.29	100.00	
รวม	55.02	44.98	100.00	
ระดับการเจ็บป่วย				
	51.51			χ
- ไม่หยุดงาน		48.49	100.00	= 22.4337
- หยุดงาน	65.14	34.86	100.00	P = 0.000

ในด้านปัจจัยสวัสดิการที่มีนั้น เมื่อพิจารณาประเภทของสวัสดิการที่มีพบว่า ผู้ที่มีสวัสดิการข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจมีส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.45 ตามลำดับ ทั้งนี้ผู้ที่มีสวัสดิการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า ผู้ที่มีสวัสดิการประกันสังคม และผู้ที่มีสวัสดิการโดยนายจ้าง มีส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาล คิดเป็นร้อยละ 54.33 ร้อยละ 52.97 และร้อยละ 51.39 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ปัจจัยด้านการเจ็บป่วยพบว่า ผู้ที่มีโรคประจำตัวมีส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีโรคประจำตัวเปรียบเทียบร้อยละ 70.87 และร้อยละ 38.77 ตามลำดับ นอกจากนี้ผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยจากโรคประจำตัว/ โรคเรื้อรังมีส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 85.71 ขณะที่ผู้ที่เจ็บป่วยจากอุบัติเหตุ/ อุบัติเหตุร้ายมีส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาล คิดเป็นร้อยละ 56.05 และผู้เจ็บป่วยด้วยอาการไม่สบายมีส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.06 นอกจากนี้ในตารางที่ 2 พบว่าผู้ที่เจ็บป่วยแล้วหยุดงานมีส่วนการใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่เจ็บป่วยแต่ไม่หยุดงาน เปรียบเทียบร้อยละ 65.14 และร้อยละ 51.51 ตามลำดับ

โดยสรุปแล้วการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของประชากรกับปัจจัยภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มีและปัจจัยด้านการเจ็บป่วย โดยใช้ตารางไขว้พบว่า อายุ การศึกษา ภูมิภาคที่อาศัย ประเภทของสวัสดิการที่มี การมีโรคประจำตัว อาการเจ็บป่วยและระดับการเจ็บป่วยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000

5.3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการ รักษาพยาบาล

จากลักษณะทั่วไปของตัวอย่างและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการใช้สวัสดิการรักษาพยาบาลของวัยแรงงานไทย พบว่า ผู้ที่มีสวัสดิการรักษาพยาบาลของบริษัทประกันและผู้มีสวัสดิการโดยนายจ้างมีส่วนเป็นศูนย์และมีสัดส่วนน้อยมากตามลำดับ ทำให้ไม่สามารถนำเข้าไปสู่การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่นำผู้ที่มีสวัสดิการรักษาพยาบาลของบริษัทประกันและผู้มีสวัสดิการโดยนายจ้างเข้าวิเคราะห์ในขั้นตอนการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก ทำให้มีจำนวนตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์ทั้งสิ้นจำนวน 4,025 คน นอกจากนี้แล้วตัวแปรที่อิสระที่นำเข้ามาสมการในการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษาพยาบาลโดยการใช้การถดถอย โลจิสติกครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกเฉพาะตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สวัสดิการรักษาพยาบาลของประชากรกับปัจจัยภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มีและปัจจัยด้านการเจ็บป่วย โดยใช้ตารางไขว้ ซึ่งมีทั้งสิ้น 7 ตัวแปรด้วยกัน ได้แก่ อายุ การศึกษา ภูมิภาคที่อาศัย ประเภทของสวัสดิการที่มี การมีโรคประจำตัว อาการเจ็บป่วยและระดับการเจ็บป่วย

ผลการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกของการใช้สวัสดิการรักษาพยาบาลกับปัจจัยด้านภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มีและปัจจัยด้านการเจ็บป่วย ในปี พ.ศ. 2556 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดอันประกอบด้วย อายุ การศึกษา ภูมิภาคที่อาศัย ประเภทของสวัสดิการที่มี การมีโรคประจำตัว อาการเจ็บป่วย และระดับการเจ็บป่วย สามารถร่วมกันอธิบายการแปรผันของการใช้สวัสดิการรักษาพยาบาลของวัยแรงงานไทยได้ร้อยละ 18.25 (Pseudo $R^2 = 0.1825$) ทั้งนี้การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก

ของการใช้สวัสดีการรักษายาบาลที่สัมพันธ์กับปัจจัยภูมิหลัง ปัจจัย
สวัสดีการที่มีและปัจจัยด้านการเจ็บป่วย มีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 2)

ปัจจัยภูมิหลัง

อายุ: ผู้ที่มีอายุ 15 ปี ถึง 29 ปี และ 30 ปี ถึง 44 ปี มีความเสี่ยง
ที่จะใช้สวัสดีการรักษายาบาลน้อยกว่าผู้ป่วยที่มีอายุ 45 ปี ถึง 59 ปี เท่ากับ
0.5198 เท่า และ 0.7510 เท่า ตามลำดับ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์โดยควบคุมอิทธิของตัว
แปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าผู้ที่มีอายุ 15 ปี ถึง 29 ปี ยังคงมีความเสี่ยงที่จะใช้
สวัสดีการรักษายาบาลน้อยกว่าผู้ป่วยที่มีอายุ 45 ปี ถึง 59 ปี เท่ากับ 0.7856
เท่า โดยเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในกรณีผู้ที่มี
อายุ 30 ปี ถึง 44 ปี มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดีการรักษายาบาลมากกว่า
ผู้ป่วยที่มีอายุระหว่าง 45 ปี ถึง 59 ปี เท่ากับ 1.0051 เท่า ทั้งนี้เป็นความสัมพันธ์
ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การศึกษา: ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้ที่มี
การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ต่างก็มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดีการ
รักษายาบาลน้อยกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา เท่ากับ 0.8117
เท่า และ 0.7360 เท่า ตามลำดับ โดยเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ 0.05 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ตามลำดับ สำหรับผู้ที่มี
การศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย ยังคงมีความเสี่ยงที่จะใช้
สวัสดีการรักษายาบาลน้อยกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา
เท่ากับ 0.9623 เท่า ทว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณา
ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาพบว่า มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดีการ
รักษายาบาลมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาเท่ากับ 1.0829
เท่า แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อนึ่งเมื่อควบคุมอิทธิของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าผู้ที่มี
การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลายและสูงกว่า

มัธยมศึกษาตอนปลาย ต่างก็มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลน้อยกว่าผู้ที่มีการศึกษต่ำกว่าประถมศึกษา เท่ากับ 0.8833 เท่า 0.8754 เท่า และ 0.9646 เท่าตามลำดับ โดยความสัมพันธ์ทั้งหมดเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่มีการศึกษต่ำกว่าประถมศึกษา เท่ากับ 1.0108 เท่า ทั้งนี้ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ภูมิภาคที่อาศัย: ผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เท่ากับ 1.4212 เท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ภาคกลางมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่กรุงเทพมหานคร เท่ากับ 1.0282 เท่า แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ผู้ที่อาศัยอยู่ภาคเหนือ รวมถึงผู้ที่อาศัยอยู่ภาคใต้ มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลน้อยกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เท่ากับ 0.9522 เท่า และ 0.9104 เท่า ตามลำดับ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการวิเคราะห์ภายหลังควบคุมอิทธิของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้วพบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคอื่นๆ ทุกภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่อยู่กรุงเทพมหานคร เท่ากับ 1.7349 เท่า 1.9129 เท่า 2.4942 เท่า และ 1.3761 เท่าตามลำดับ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และที่ระดับ 0.05

ปัจจัยสวัสดิการที่มี

ประเภทของสวัสดิการที่มี: ผู้ที่มีสวัสดิการประกันสังคม มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลน้อยกว่าผู้ที่มีสวัสดิการบำนาญประกัน

สุขภาพถ้วนหน้า เท่ากับ 0.9009 เท่า ทว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ผู้ที่มีสวัสดิการข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจ มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่มีสวัสดิการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า เท่ากับ 1.6852 เท่า โดยเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่า ทั้งผู้ที่มีสวัสดิการประกันสังคมและผู้ที่มีสวัสดิการข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่มีสวัสดิการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า เท่ากับ 1.3936 เท่า และเท่ากับ 1.5108 เท่า ทั้งนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ปัจจัยด้านการเจ็บป่วย

การมีโรคประจำตัว: ผู้ที่มีโรคประจำตัวมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีโรคประจำตัวถึง 3.7959 เท่า ซึ่งความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่า ผู้ที่มีโรคประจำตัวยังคงมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีโรคประจำตัว เท่ากับ 1.2851 เท่า และยังคงเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อาการเจ็บป่วย: ผู้ที่เจ็บป่วยด้วยอุบัติเหตุ/ถูกทำร้าย มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่เจ็บป่วยด้วยอาการไม่สบาย เท่ากับ 1.0447 เท่า แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับผู้ที่เจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว/ โรคเรื้อรังมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่เจ็บป่วยด้วยอาการไม่สบายสูงถึง 8.9564 เท่า อีกทั้งเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์หลังจากควบคุมอิทธิพลตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยด้วยอุบัติเหตุ/ถูกทำร้ายและผู้เจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว/ โรคเรื้อรังมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่เจ็บป่วยด้วยอาการไม่

สบาย เท่ากับ 1.8494 เท่า และ 8.6811 เท่า ตามลำดับ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ระดับการเจ็บป่วย: ผู้ที่เจ็บป่วยแล้วหยุดงานมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่เจ็บป่วยแล้วไม่หยุดงาน เท่ากับ 1.7672 เท่า ความสัมพันธ์นี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้วพบว่า ผู้ที่เจ็บป่วยแล้วหยุดงานยังคงมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่เจ็บป่วยแล้วไม่หยุดงาน เท่ากับ 2.1890 เท่า และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

โดยสรุปแล้วข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ได้แก่ ภูมิภาคที่อาศัย ประเภทของสวัสดิการที่มีการมีโรคประจำตัว อาการเจ็บป่วย และระดับการเจ็บป่วย โดยสามารถสรุปทิศทางและความสัมพันธ์ได้ดังนี้

- 1) ผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร
- 2) ผู้ที่มีสวัสดิการประกันสังคมและผู้ที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่มีสวัสดิการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า
- 3) ผู้ที่มีโรคประจำตัวมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่ไม่มโรคประจำตัว
- 4) ผู้ที่เจ็บป่วยด้วยโรคประจำตัว/ โรคเรื้อรัง และผู้ที่เจ็บป่วยด้วยอุบัติเหตุ/ ถูกทำร้ายมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่เจ็บป่วยด้วยอาการไม่สบาย
- 5) ผู้ที่เจ็บป่วยแล้วหยุดงานมีความเสี่ยงที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่เจ็บป่วยแต่ไม่หยุดงาน

อย่างไรก็ตามตัวแปรที่ไม่ได้เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการ
รักษาพยาบาลของวัยแรงงานไทยในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เพศ อายุ
การศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สถานภาพสมรสและเขตที่อยู่อาศัย

ตารางที่ 2 สัดส่วนความเสี่ยงจากการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกของการใช้
สวัสดิการรักษาพยาบาลที่สัมพันธ์กับปัจจัยภูมิหลัง ปัจจัยสวัสดิการที่มี
และปัจจัยด้านการเจ็บป่วย

ลักษณะทั่วไป	อย่างง่าย	พหุตัวแปร
ปัจจัยภูมิหลัง		
อายุ (อ้างอิง 45 ปี ถึง 59 ปี)		
- 15 ปี ถึง 29 ปี	0.5198**	0.7856*
- 30 ปี ถึง 44 ปี	0.7510**	1.0051
การศึกษา (อ้างอิง ต่ำกว่า ประถมศึกษา)		
- ประถมศึกษา	1.0829	0.8833
- มัธยมศึกษาตอนต้น	0.8117*	1.0108
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	0.7360**	0.8754
- สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	0.9623	0.9646
ภูมิภาคที่อาศัย (อ้างอิง กรุงเทพมหานคร)		
- ภาคกลาง (ยกเว้นกรุงเทพฯ)	1.0282	1.7349**
- ภาคเหนือ	0.9522	1.9129**
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1.4212**	2.4942**
- ภาคใต้	0.9104	1.3761*
ประเภทของสวัสดิการที่มี (อ้างอิง บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า)		
- ประกันสังคม	0.9009	1.3936**
- ข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	1.6852**	1.5108**

ปัจจัยด้านการเจ็บป่วย

การมีโรคประจำตัว (อ้างอิง ไม่มีโรคประจำตัว)	3.7959**	1.2851**
อาการเจ็บป่วย (อ้างอิง ไม่สบาย)		
อุบัติเหตุ/ ถูกทำร้าย	1.0447	1.8494**
โรคประจำตัว/ โรคเรื้อรัง	8.9564**	8.6811**
ระดับการเจ็บป่วย (อ้างอิง ไม่หยุดงาน)	1.7672**	2.1890**

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
= -2405.6807

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
= 0.1825

กลุ่มอ้างอิง คือ ไม่ใช่สวัสดิการรักษายาบาล (N = 4,025 คน)

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของการวิจัยในครั้งนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายได้ใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมด้านการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงาน รวมถึงเพื่อเป็นข้อมูลและแนวคิด ในการวิจัยเกี่ยวกับสวัสดิการรักษายาบาลหรือในประเด็นที่เกี่ยวข้องทางด้านสาธารณสุข หรือ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชากร

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้ที่อยู่อาศัยในภูมิภาคอื่นๆ ที่มีได้อาศัยในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีแนวโน้มที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้สะท้อนความแตกต่างทั้งทางด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนความเจริญในด้านต่างๆ ที่น่าจะมีผลต่อรูปแบบในการดำเนินชีวิต

ที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุที่ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้กรุงเทพมหานคร มีสถานพยาบาลที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพกว่าและความหลากหลายของระบบบริการสาธารณสุข อย่างไรก็ตามสิทธิการประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้ผูกติดผู้ป่วยกับสถานพยาบาลเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถใช้สิทธิ์ในสถานพยาบาลอื่นๆ ได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินนโยบายเพื่อให้ผู้ป่วยสามารถใช้สิทธิ์ได้สะดวกโดยไม่จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาลเพียงแห่งใดแห่งหนึ่งเท่านั้น

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทยพบว่า ผู้ที่มีสวัสดิการประกันสังคม สวัสดิการข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจมีแนวโน้มที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่มีบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า ทั้งนี้สวัสดิการรักษายาบาล เป็นการคุ้มครองทางสังคมที่ช่วยบุคคลหรือครอบครัวแบ่งเบาภาระด้านการเงินในยามเจ็บป่วยอย่างหนึ่ง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2543) อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สิทธิ์ การประกันสุขภาพแก่คนไทยทุกคน ยกเว้นผู้ที่มีบัตรประกันสุขภาพ ข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจและผู้ที่ได้รับสิทธิ์อื่นๆ ที่ได้จากรัฐ (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2559) แสดงว่า ผู้ที่ใช้สวัสดิการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าตามประกาศนี้เป็นผู้ที่ไม่ได้รับสวัสดิการด้านสุขภาพอื่นๆ จากภาครัฐ ซึ่งเป็นผู้ที่มีแนวโน้มที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลน้อยกว่าผู้ที่ได้รับสวัสดิการอื่นๆ จากภาครัฐ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสิทธิประโยชน์ที่ไม่ครอบคลุมหรือไม่เท่าเทียมกันเมื่อเปรียบเทียบสวัสดิการรักษายาบาลอื่นๆ ที่จัดโดยภาครัฐ ทำให้ผู้ที่มีสิทธิ์ได้รับสวัสดิการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าเลือกที่จะไม่ใช้สิทธิ์นั้นและยินยอมแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการรักษายาบาลเพื่อที่จะได้รับบริการที่ดีกว่า ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายการ

ให้บริการทางสาธารณสุขที่มีคุณภาพ ตลอดจนความสะดวก รวดเร็ว ทางด้านการให้บริการได้มาตรฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ป่วยควรได้รับการปฏิบัติจากบุคลากรทางการแพทย์อย่างเท่าเทียมและสามารถเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้โดยง่าย

ผลการวิจัยเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ผู้ที่มีโรคประจำตัวมีแนวโน้มที่จะใช้สวัสดิการรักษายาบาลมากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีโรคประจำตัว ทั้งนี้ผู้ที่มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง อาทิ ผู้ที่เป็นโรคหัวใจ โรคเบาหวาน โรคความดันเลือด โรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบ มีความสัมพันธ์กับการเลือกไปรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐสูงมาก สืบเนื่องมาจากสามารถใช้สิทธิหรือบัตรประกันสุขภาพได้ (สุปราณี เขยชม, 2548) ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินนโยบายเพื่อให้ประชากรสามารถเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขที่ดีและครอบคลุม เพื่อให้ประชากรมีสุขภาพที่ดี มีความสามารถในการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าอย่างมั่นคงและมีคุณภาพ นอกจากนี้แล้วควรมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านการป้องกันโรคเรื้อรัง อาทิ วิธีการปฏิบัติตนเองของประชากรให้ห่างไกลจากโรคเรื้อรัง เป็นต้น

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผู้ที่สนใจวิจัยเกี่ยวกับสวัสดิการรักษายาบาลหรือในประเด็นที่เกี่ยวข้องทางด้านสาธารณสุขหรือการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชากร ควรพิจารณาข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาการใช้สวัสดิการรักษายาบาล ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการใช้สวัสดิการรักษายาบาลของวัยแรงงานไทย โดยศึกษาเพียงการใช้หรือไม่ใช้สวัสดิการที่ตนเองมีสิทธิ์อยู่ ทั้งนี้ผู้สนใจสามารถศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หรือไม่ใช้สวัสดิการรักษายาบาลกับสถานที่รักษายาบาลที่สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ สถานพยาบาลเอกชนและสถานพยาบาลของรัฐบาล เพื่อให้

ครอบคลุมถึงสวัสดิการของภาคีรัฐบาลและสวัสดิการที่ดำเนินการโดย
เอกชน นอกจากนี้แล้วควรมีการวิเคราะห์ปัจจัยอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น
การไม่ใช้สวัสดิการที่มี ความพึงพอใจในการรับบริการด้านสุขภาพ รายได้
อาชีพของประชากร ตลอดจนสถานะสุขภาพของประชากร และโรค
ประจำตัวเป็นรายโรค เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2547). **ประชากรศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2558). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11**.
http://www.nesdb.go.th/download/article/article_20160323112431.pdf (สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2558).
- ชินุฎทัย กาญจนะจิตราและคณะ. (2553). **สุขภาพคนไทย 2553: วิกฤตทุนนิยม สังคมมีโอกา**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เบญญา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกัจ และคณะ. (2542). **พฤติกรรมสุขภาพ: ปัญหา ตัวกำหนด และทิศทาง**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญคง หันจางสิทธิ์. (2556). **เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์: ประชากรแรงงาน การศึกษา ฝึกอบรม ศาสนธรรมจริยธรรม สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.

ประกันสังคม, สำนักงาน. (2555). สถานการณ์สถิติการประสบอันตราย

หรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน ปี 2550-2554. กรุงเทพฯ:

ฝ่ายกำหนดอัตราเงินสมทบสำนักงานกองทุนเงินทดแทน

สำนักงานประกันสังคม.

ลักขณา เต็มศิริชัย. (2541). **ผู้ศตวรรษใหม่ของการส่งเสริมสุขภาพ.**

กรุงเทพฯ: ดีไซน์.

วนิดา วาดีเจริญ, อธิวัฒน์ กาญจนวณิชย์กุล และสมบัติ ทีฆทรัพย์.

(2556). **การจัดการทรัพยากรมนุษย์ จากแนวคิดทฤษฎีสู่**

ภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

สาธารณสุข, กระทรวง. (2546). **คู่มือผู้ถือบัตรทอง.** กรุงเทพฯ: กระทรวง

สาธารณสุข.

สุปราณี เขยชม. (2548). **การเลือกใช้วิธีการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ:**

กรณีศึกษาโครงการกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. (2543). **รายงานการเจ็บป่วยและสวัสดิการค่า**

รักษาพยาบาล การสำรวจข้อมูลทางสังคม พ.ศ. 2542.

กรุงเทพฯ: กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. (2555). **สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.**

2553 ทั้วราชอาณาจักร. กรุงเทพฯ: สำนักสถิติพยากรณ์.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. (2556). **สรุปผลที่สำคัญการสำรวจภาวะ**

เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2555. กรุงเทพฯ:

สำนักงานสถิติพยากรณ์.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. (2557). **รายงานสำรวจอนามัยและสวัสดิการ**

พ.ศ. 2556. กรุงเทพฯ: สำนักสถิติพยากรณ์.

หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, สำนักงาน. (2559). **เรื่องควรรู้..หลักประกัน**

สุขภาพ [ออนไลน์] . เข้าถึงได้จาก

<http://ebook.dreamnolimit.com/nhso/004/>.

(สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2559).

Andersen, R. and J. F. Newman. (1973). Societal and individual

determinants of medical care utilization in the

United State. **Milbank Memorial found Quarterly**

51(1): 95-124.

Kleinman, A. (1980). **Patients and healers in the context of culture: An exploration of the borderland between, anthropology, medicine, and psychiatry.** Berkeley: University of California Press.

Marcia Stanhope and Jeanette Lancaster. (2016). **Public health nursing: population-centered health care in the community.** St. Louis, Missouri: Elsevier.

Sibson, Robert E. (1976). **Increasing employee productivity.** New York: Amacom.

Young, J. C. (1981). Non-use of physicians: Methodological approaches, policy implications and the the utility of decision models. **Social Science & Medicine** 15(4): 499-507.

ธีมพาร์คในประเทศไทย: พัฒนาการและปัจจัยสู่ความสำเร็จ

Theme Park in Thailand: Development and Key Success Factors

กฤษฏีญา จิรทิวาธวัช¹

บทคัดย่อ

ในหลายๆ ประเทศ ธีมพาร์คเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยวและสามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนมากให้กับประเทศ แต่สำหรับประเทศไทย ธีมพาร์คเริ่มได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและกำลังขยายตัวในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักของประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้ อันเนื่องมาจากการลงทุนขยายกิจการของภาคเอกชน และการสนับสนุนจากภาครัฐที่ต้องการเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปที่หลากหลายและซับซ้อนขึ้น

จากการสำรวจพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับธีมพาร์คในวงการวิชาการของไทยยังมีน้อยมาก บทความนี้จึงขอนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการประเภทธีมพาร์ค ที่ได้จากการสำรวจและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 นำเสนอความหมายของธีมพาร์ค ลักษณะและความสำคัญของธีมพาร์ค ความแตกต่างระหว่างธีมพาร์คกับสวนสนุกและประเภทของธีมพาร์ค ส่วนที่ 2 นำเสนอที่มาของธีมพาร์คในบริบทของโลกและของไทย พัฒนาการและการเติบโตของธีมพาร์คของไทย

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

และส่วนที่ 3 นำเสนอมาตรฐานของธีมพาร์ค และปัจจัยอันนำไปสู่ความสำเร็จของธีมพาร์ค

คำสำคัญ : ธีมพาร์ค, พัฒนาการ, ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

Abstract

Theme Park is a kind of recreational attractions which is popular and generates tremendously revenue for many countries. However, Theme Park in Thailand has just recently become popular because of public sector investment and support from government sectors for increasing new attraction in order to meet the demand of tourists which has changed and became more complicated.

The information from the survey shows that the knowledge about theme park in Thailand is very little. This article aims to present the primary data of theme park from survey literature. The data are divided depart into 3 parts: meaning, characteristic, importance, type, and difference between theme park and amusement park; history and development of theme park of the world and Thailand; standards and key success factors of theme park.

Keyword: Theme Park, Development, Factors of Success

บทนำ

นับตั้งแต่ได้รับยกย่องให้เป็นอัครวินซีมาชาวมาช่วยแก้ไขปัญห
ในช่วงที่ประเทศไทยเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540
การท่องเที่ยวก็กลายเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่มีบทบาทสำคัญใน
ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย และกลายเป็นกลไกหลักในการช่วยรักษา
เสถียรภาพและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ เพราะนอกจากจะสร้าง
รายได้โดยมีมูลค่าเป็นอันดับหนึ่งของการค้าบริการรวมของประเทศแล้ว
ยังเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย อาทิ โรงแรม
และที่พัก ภัตตาคาร ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก การคมนาคม
ขนส่ง เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่ช่วยสร้างรายได้ให้กับประเทศ ก่อให้เกิด
การลงทุนเพื่อการจ้างงาน และการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยในแต่ละปี
สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศในรูปเงินตราต่างประเทศจาก
นักท่องเที่ยวเป็นล้านล้านบาท รวมทั้งสร้างกระแสเงินหมุนเวียน
ภายในประเทศจากคนไทยเที่ยวไทยหลายแสนล้านบาท โดยในสามไตร
มาสแรกของปี พ.ศ.2558 ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยว
ชาวต่างประเทศประมาณ 1.06 ล้านล้านบาท และรายได้จากนักท่องเที่ยว
ที่เที่ยวภายในประเทศอีก 5.7 แสนล้านบาท ขณะเดียวกัน ธุรกิจ
การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานกว่า 4.45 ล้านคน (สำนักงาน
ปลัดกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, 2558: 24) ทั้งนี้ก็เป็นเพราะผลของการ
พัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม ก็พบว่ายังมีข้อจำกัด ข้อด้อย และปัญหาที่ต้อง
แก้ไขหลายประการ เช่น ขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศคู่แข่ง
มีจำกัด ปัญหาเรื่องการกระจายรายได้และการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว
อยู่เฉพาะในเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญ ปัญหาเรื่องภาพลักษณ์และ
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาเรื่องการขาดบุคลากรที่มี
ความรู้ทางการท่องเที่ยว ปัญหาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ

การเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรม และที่สำคัญคือ ยังขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ นอกจากนี้ยังต้องเผชิญหน้ากับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ การเติบโตของสังคมเมือง ชีวิตแบบดิจิทัล กระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และกระแสการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ เช่น การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) จากสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการพัฒนาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้น ที่สำคัญคือต้องสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

ในอดีตนั้น การท่องเที่ยวถูกรับรู้ในความหมายของการเดินทาง ซึ่งไม่ได้เป็นการเดินทางแบบบันเทิงเริงรมย์ แต่เป็นเพราะเหตุผลทางการเมือง การทำสงคราม การเจริญสัมพันธไมตรี การจาริกแสวงบุญ การค้าขาย ซึ่งเต็มไปด้วยความยากลำบากและอันตราย แต่ก็เป็นความจำเป็นในชีวิต และเมื่ออิทธิพลตะวันตกเริ่มเข้ามาในช่วงรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 6 การเดินทางท่องเที่ยวกลายเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงการปรับตัวเพื่อเผชิญหน้ากับความทันสมัย ส่วนใหญ่จะแสดงออกในกลุ่มชนชั้นสูง เช่น การเสด็จประพาสยุโรปของรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ประโยชน์ทางการเมืองและสุขภาพ การสร้างที่พักตากอากาศแบบตะวันตกของรัชกาลที่ 6 ตามชายทะเลภาคตะวันตกอย่างชะอำและหัวหิน เพื่อเลียนแบบวิถีชีวิตแบบตะวันตกที่ได้มาจากพ่อค้า นักเรียนนอก มิชชันนารี และชาวตะวันตกที่เดินทางมายังประเทศอาณานิคมของตนเองและแวะเวียนเข้ามาเที่ยวในประเทศไทย และหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ช่วงเวลานี้เศรษฐกิจและสังคมไทยกำลังเปลี่ยนไปสู่ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวเริ่มแพร่หลายขยายจากชนชั้นสูงไปสู่ชนชั้นล่าง

เมืองเติบโตขึ้น ประชากรเพิ่มขึ้น ชนชั้นกลางเพิ่มขึ้น การศึกษาดีขึ้น การคมนาคมดี สื่อสิ่งพิมพ์ก็ทันสมัยขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมแบ่งแยกวันทำงานกับเวลาว่างชัดเจน ทำให้เวลาว่างกลายเป็นช่วงเวลาอันมีค่าและเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต ใน พ.ศ. 2503 รัฐบาลจึงจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือ อสท. ต่อมาเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหรือ ททท. ซึ่งชนชั้นกลางสามารถตอบสนองนโยบายดังกล่าวได้ดี เพราะมีเวลาว่าง มีเงินพอ และนิยมเลียนแบบชนชั้นสูง และมีแนวคิดว่า ความเหน็ดเหนื่อยจากการท่องเที่ยวไม่ใช่อุปสรรค แต่เป็นการ “เติมไฟ” ให้กับชีวิต การท่องเที่ยวจึงกลายเป็นรูปแบบหรือบรรทัดฐานหนึ่งของการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันที่แสดงให้เห็นว่ามีรสนิยม และประสบความสำเร็จในชีวิตในระดับหนึ่ง (ปีนเพชร จำปา, 2545)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ที่นิยมเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Natural Destination) อย่างเช่น ภูเขา ทะเล น้ำตก และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Historical and Cultural Destination) อย่างเช่น วัดวาอาราม เปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวตามความสนใจเฉพาะของแต่ละกลุ่ม หรือที่เรียกว่า การท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษหรือการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์เฉพาะ (Special Interest Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวผู้สูงอายุ เป็นต้น (ราณี อีสซี่กุล, 2557) ดังนั้นจึงเกิดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ขึ้นมากมายเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่กำลังเปลี่ยนไป ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เน้นความสะดวกสบาย มีสื่อสังคมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยรองรับ มีสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดกครบครัน ให้ความรู้สึกเหมือนได้หลีกหนีจากโลกแห่งความจริงอันวุ่นวาย ให้ประสบการณ์ที่สนุกสนานเพลินเพลินไม่สร้างความเครียด แม้จะมีการสร้างความตื่นเต้นเร้าใจแต่ก็ต้องมีความปลอดภัยยิ่งไปกว่านั้น อิทธิพลของสื่อสังคม หรือ Social Media ทำให้แหล่งท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ถูกให้ความหมายมากกว่าเป็นเพียงแค่สถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่แหล่งท่องเที่ยวกลับกลายเป็นสิ่งบ่งชี้และยืนยันสถานะทางสังคมของนักท่องเที่ยวว่าเป็นคนทันสมัย ตามทันกระแส (trendy) และบ่งบอกว่าเป็นชนชั้นใดในสังคมได้อีกด้วย

รูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เปลี่ยนแปลงไปข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “การท่องเที่ยวยุคหลังสมัยใหม่” (Postmodern Tourism) ของ Feifer (1985 อ้างโดย Smith et al., 2010) ที่กล่าวไว้ว่าการท่องเที่ยวยุคหลังสมัยใหม่ถูกกำหนดลักษณะด้วยโลกาภิวัตน์ ลัทธิบริโภคนิยมแบบล้นเกิน เศรษฐกิจแบบใหม่ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยวมีทางเลือกที่หลากหลายขึ้น ดังนั้นรูปแบบการท่องเที่ยวจึงมีลักษณะแบบผสมผสานกันได้ทั้งที่มีความแตกต่างกัน (pastiche) และสามารถปะติดปะต่อกันได้หรือมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (collage) นอกจากนี้ “ประสบการณ์และความทรงจำ” มีความหมายต่อผู้บริโภคมากกว่าเรื่องของสินค้าหรือแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ผู้ประกอบการต้องหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มีรายได้สูงแต่เวลาน้อย (money rich/time poor) จึงต้องเน้นการสร้างความเป็นพิเศษไม่เหมือนใคร (unique) และสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำ (memorable experience) ให้กับนักท่องเที่ยว

ยิ่งไปกว่านั้น นักท่องเที่ยวยุคหลังสมัยใหม่มีทัศนคติและความคาดหวังแตกต่างจากนักท่องเที่ยวแบบเดิมไปค่อนข้างมาก เป็นเพราะอิมิตัวจากการค้นหาความเป็นของแท้ (Authenticity) และค้นพบแล้วว่า

ของแท้ไม่ได้มีอยู่จริง มีแต่การประดิษฐ์ การลวงหลอก และการเลียนแบบ (MacCannell, 1973 อ้างโดย กาญจนา แก้วเทพ, 2557) โดยนักท่องเที่ยวบางกลุ่มจะมองว่า การท่องเที่ยวเป็นเหมือนเกมชุดที่มีให้เล่นจำนวนมากมายและหลากหลาย รวมถึงเข้าใจดีว่าการท่องเที่ยวไม่ใช่ประสบการณ์ที่เป็นของแท้ อีกทั้งยังให้การยอมรับการตีความทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่หลากหลาย และไม่ต้องการจะหาความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมชั้นสูงกับวัฒนธรรมรากหญ้า สนใจวัฒนธรรมร่วมสมัยและวัฒนธรรมมวลชนพอๆ กันกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ไม่ได้คำนึงว่าเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องเล่า เป็นเพราะความคุ้นเคยที่มีต่อการลอกเลียนแบบ หรือความจริงเสมือนที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ยิ่งไปกว่านั้น ยังรับรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นและไม่ใช่ของแท้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมุมมองเหล่านี้ไปสู่การสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นจริงเหนือจริงหรือจริงยิ่งกว่าจริง (hyper-real) หรือการจำลองเอาสิ่งต่างๆ จากสถานที่จริงมาประกอบกับสิ่งที่จำลองขึ้นมาใหม่ที่ไม่เคยมีอยู่จริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์หรือได้รู้สึกเสมือนว่ามันเป็นเช่นนั้นหรือมีสิ่งนี้จริงๆ ในสถานที่จริงในรูปแบบของสวนสนุกหรือห้างสรรพสินค้า เช่น เมือง Lapland ของ Santa Claus หรืออย่างที่บางคนเรียกว่า ของปลอมแบบแท้ๆ (authentic fakery) เช่น เมือง Las Vegas ในสหรัฐอเมริกา

แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวหลังสมัยใหม่นิยมไปเที่ยวมีอยู่ 4 ประเภท (Smith, 2010) ได้แก่

- 1) แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดดำหรือ Blackspot หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับความเศร้าสลดใจหรือโศกนาฏกรรม เช่น หลุมฝังศพ พื้นที่การทำสงครามสู้รบกัน บริเวณที่มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ พื้นที่เกิดเหตุการณ์การลอบสังหารผู้นำคนสำคัญของประเทศ และพื้นที่ที่เกิดโศกนาฏกรรมหรืออุบัติเหตุร้ายแรง

2) แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งไม่จำเป็นต้องทำเหมือนอดีตแต่จำเป็นต้องเป็นอดีตทำให้รู้สึกดีและเพลิดเพลินใจ

3) แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม เช่น ที่พำนักอาศัยของนักเขียนที่มีชื่อเสียง

4) แหล่งท่องเที่ยวประเภทธีมพาร์ค ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่แห่งความสร้างสรรค์ที่ผสมผสานวัฒนธรรม เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ โดยนักท่องเที่ยวหลังสมัยใหม่เป็นกลุ่มที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากความวุ่นวายจากสังคมเมือง แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องการความบันเทิงและความสนุกสนาน ส่วนใหญ่มีรายได้ค่อนข้างดีแต่กลับมีเวลาพักผ่อนน้อย มีความสามารถในการทำกิจกรรมหลายๆ อย่าง เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ในยามว่าง ชอบความสะดวกสบาย นิยมความตื่นเต้นเร้าใจที่อยู่บนฐานของความปลอดภัย

จากการศึกษาพบว่า ในบรรดาแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวถึงมาข้างต้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทธีมพาร์คกำลังได้รับความนิยมจากคนไทยอย่างต่อเนื่อง เมื่อทำการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับธีมพาร์คแล้วพบว่ามียุ่่น้อยมาก และเป็นการศึกษาในเชิงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเชิงการตลาด เช่น งานวิจัยเรื่อง แผนธุรกิจจัดตั้งสวนสนุกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม “ไตรสยาม” ของประภาวรรณ ตระกูลเกษมสุข (2549) งานวิจัยเรื่อง ความชอบของนักท่องเที่ยวที่มีต่ออุทยานแนวคิดประเภทต่างๆ ของ ทนงศักดิ์ ปาวนา (2552) งานวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากการส่งเสริมสถานที่ท่องเที่ยวรูปแบบ Theme Park ที่ส่งผลต่อการกระจายรายได้ต่อชุมชนในท้องถิ่น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษา: ชานโตรีนีพาร์ค ของธมลวรรณ อินทรกำจร (2556) และ งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกในพื้นที่เขาใหญ่ อำเภอบางพางค์ จังหวัดนครราชสีมา: กรณีศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง ปาลิโอ เขาใหญ่ และเดอะบลูมบายทิวลิป เขาใหญ่ ของ ดาริกาญจน์ วิสาเดช (2557)

ด้วยเหตุผลที่กล่าวถึงในข้างต้นแล้ว ว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายและซับซ้อนขึ้น และธีมพาร์คก็กำลังเป็นที่สนใจและเติบโตขึ้นเรื่อยๆ แต่องค์ความรู้เกี่ยวกับธีมพาร์คยังมีอยู่น้อยมาก เพื่อเป็นการเปิดประตูสู่ความรู้เกี่ยวกับธีมพาร์คในประเทศไทย จึงขอเสนอข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 นำเสนอความหมายของธีมพาร์ค ลักษณะและความสำคัญของธีมพาร์ค ความแตกต่างระหว่างธีมพาร์คกับสวนสนุก และประเภทของธีมพาร์ค ส่วนที่ 2 นำเสนอที่มาของธีมพาร์คในบริบทของโลกและของไทย พัฒนาการและการเติบโตของธีมพาร์คของไทย และส่วนที่ 3 นำเสนอมาตรฐานของธีมพาร์ค และปัจจัยอันนำไปสู่ความสำเร็จของธีมพาร์ค

ส่วนที่ 1

ความหมายของธีมพาร์ค

ธีมพาร์ค (Theme Park)² เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาในรูปแบบ Themed Environment³ ซึ่งปัจจุบันได้รับ

² จากการสำรวจพบว่า มีการแปลความหมายคำว่า “Theme Park” ไว้หลายอย่าง เช่น สวนสาธารณะลักษณะพิเศษ อุทยานแห่งแนวคิด ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ยังไม่ตรงกับความหมายของคำ ดังนั้น จึงขอใช้คำทับศัพท์เป็นภาษาไทยว่า “ธีมพาร์ค”

³ Themed Environment หมายถึง การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เล่นกับรูปทรงหรือสัญลักษณ์ทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่อ้างอิงและนำไปสู่การสัมผัสประสบการณ์ของสถานที่และเวลาต่างๆ ทั้งที่เป็นของในประวัติศาสตร์หรือในจินตนาการ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมคือ สวนสนุก ซึ่งปัจจุบันปรากฏการณ์ Themed

การตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี จะเห็นได้จากการเพิ่มจำนวนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยมีผู้ให้ความหมายของอิมพาร์คไว้หลากหลายดังนี้

สมาคมสวนสนุกนานาชาติ (IAAPA, 2015) ให้ความหมายไว้ว่า อิมพาร์ค คือ สวนสนุกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยอิมหรือรูปแบบหลัก ผ่านอาหาร การแต่งกาย ความบันเทิง ร้านค้า และ/หรือเครื่องเล่น

Wylson and Wylson (1994) กล่าวว่า อิมพาร์ค คือ พื้นที่ที่ประกอบไปด้วยเทคโนโลยี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สิ่งอำนวยความสะดวกในอิมพาร์คถูกกำหนดมาโดยเฉพาะ และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น ใช้คอมพิวเตอร์สร้างแสง สี เสียง มากระตุ้นการรับรู้และสร้างจินตนาการให้กับนักท่องเที่ยว โดยแต่ละอิมพาร์คไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เสมอไป

Jenhin and Pigram (2003) บอกว่า อิมพาร์ค คือ แหล่งนันทนาการที่ดึงดูดใจผู้มาเยือน มีรูปแบบการนำเสนอแบบครบวงจร ซึ่งประกอบด้วย ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก มีการแสดง และในบางแห่งอาจมีที่พักเพื่อรองรับผู้มาเยือน ทั้งนี้จะอยู่ภายใต้แนวคิดทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การผจญภัย สิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ ดนตรี ภาพยนตร์ สวนและสัตว์ป่า ซึ่งทั้งหมดจะต้องให้การศึกษาและความบันเทิงแก่ผู้ที่มาเยือน

Shih-Shuo Yeh (2008) สรุปลักษณะสำคัญไว้ว่า อิมพาร์คต้องมีความแตกต่างจากชีวิตประจำวัน สร้างความสุขทางสายตา มีการแสดงสด ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีเครื่องเล่นที่น่าตื่นเต้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่

Environment ได้ขยายตัวออกไปในพื้นที่ลักษณะอื่นมากขึ้น ที่เห็นชัดคือ โรงแรมที่พัก ห้างสรรพสินค้าชุมชน (Community Mall) ต่างๆ รวมถึงร้านอาหาร ภัตตาคาร คาสิโน ฟิสิทรี (ชาติรี ประภิตนทการ, 2559)

เชื่อมโยงกับธีมหลัก การออกแบบต้องพิจารณาแนวการมองและการไหลของนักท่องเที่ยว การมีพื้นที่เพียงพอให้นักท่องเที่ยวมีความสุขอยู่ในโลกแห่งจินตนาการที่สร้างขึ้นใหม่ได้ นอกจากนี้ การสร้างธีมพาร์คที่ทันสมัยต้องลงทุนมหาศาล บางแห่งมีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง (outdoor museum) ที่ต้องการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวโดยการจำลองชีวิตในอดีตในรูปแบบการย่อส่วนที่มีขนาดเล็กกว่าขนาดจริง

Ho and Ap (2009) สรุปไว้ว่า ธีมพาร์คเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวมากขึ้น จัดอยู่ประเภทเดียวกับสวนสัตว์ สวนน้ำ พิพิธภัณฑ์ ห้องแสดงงานศิลปะ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รวมความบันเทิง อาหาร เครื่องดื่ม ร้านค้า โดยมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันไปซึ่งเน้นในเรื่องของการออกแบบ

คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ โดยสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา (2552) จัดให้ธีมพาร์คอยู่ในประเภทแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Attraction) โดยให้ความหมายไว้ว่า สวนสาธารณะลักษณะพิเศษหรือธีมพาร์ค หมายถึง สวนสาธารณะที่มีรูปแบบการค้ำที่พัฒนาขึ้นมาจากสวนสนุก โดยมีการนำเสนอเรื่องราว (Theme) เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ เรื่องราวที่นำเสนออาจเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา สิ่งแวดล้อม สังคม เทคนิคเหตุการณ์ในอนาคตหรืออื่นๆ ที่สามารถสร้างความบันเทิง ความเพลิดเพลินและในบางกรณีให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว โดยทั่วไปจะมีการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ทั้งในและนอกอาคาร มีการพัฒนาของระบบการจัดการอาหาร ร้านค้าปลีกย่อยและบริการต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น สวนสยาม กรุงเทพฯ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ

สมบัติ กาญจนกิจ (2557) ได้ให้ความหมายไว้ว่า อิมพาร์คหรืออุทยานแนวคิด เกิดจากการพัฒนาของสวนสนุก แต่ถูกปรับปรุงให้เป็นศูนย์รวมความบันเทิงในครอบครัว และเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมมีประสบการณ์ในเรื่องที่พิเศษ และยุคประวัติศาสตร์ในบรรยากาศแฟนตาซี

จากข้อมูลทั้งหมดข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่า อิมพาร์ค คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้วยการนำเสนอเป็นเรื่องราวต่างๆ โดยเฉพาะ ด้วยการสร้างสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และสิ่งแวดล้อมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น สอดคล้องกันและมีความสวยงาม ใช้เทคโนโลยีมาช่วยเพื่อทำให้เกิดความทันสมัย พร้อมกับจัดให้มีเครื่องเล่น การแสดงโชว์ ร้านค้า ร้านอาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม พักผ่อน และได้รับความสะดวกสบาย

ลักษณะและความสำคัญของอิมพาร์ค

จากการศึกษาพบว่าลักษณะที่สำคัญของอิมพาร์คมีหลายประการ โดยประการแรก การจะเป็นอิมพาร์คต้องมีอิมหลัก หรือรูปแบบหลักในการอธิบายเรื่องราวในสถานที่นั้นๆ เช่น ใน Disneyland มีอิมหลักคือโลกแห่งจินตนาการ (World of Fantasy) ส่วน Universal Studio มีอิมหลักเป็นการนำเสนอฉากในการสร้างภาพยนตร์ระดับโลก เช่น Jurassic Park, Transformers, The Mummy และเรื่องอื่นๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ บรรยากาศของอิมพาร์คต้องถูกออกแบบให้มีเรื่องราวที่ต่อเนื่องและสอดคล้องกัน ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างต่างๆ สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องเล่น อาหาร การแสดง พนักงาน เครื่องแต่งกาย ซึ่งทั้งหมดต้องอยู่ในอิมเดียวกัน หรือถ้าหากมีหลายอิมในสถานที่เดียวกัน ก็ต้องมีการแบ่งพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนชัดเจน อย่างเช่นในกรณีของ Universal Studio และที่สำคัญ อิมพาร์คต้องสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวรู้สึกแตกต่างจากชีวิตประจำวัน เพราะเหตุผลหลักที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวอิม

พาร์คก็คือ ต้องการหลีกเลี่ยงจากโลกแห่งความจริงในช่วงเวลาสั้นๆ และต้องการเข้าไปในโลกแห่งจินตนาการ ยิ่งไปกว่านั้น อิมพาร์คจำเป็นต้องมีพื้นที่เพียงพอในการสร้างบรรยากาศเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกที่กำลังอยู่ในโลกใหม่อีกโลกจริงๆ ส่วนการแสดงโชว์ก็ควรจะเป็นโชว์ที่ดี เน้นความตื่นเต้น ตื่นตา ตื่นใจ เช่น กรณีของ Mickey Mouse ใน Disneyland มักจะออกมาสร้างความประหลาดใจให้กับเด็กๆ อยู่เสมอ (Shih-Shuo Yeh, 2008) และที่สำคัญที่มากขึ้นไปกว่าประเด็นอื่นคือ อิมพาร์คต้องมีระบบการบริหารเงินทางการเงินที่ดี เนื่องจากอิมพาร์คแต่ละแห่งต้องใช้เงินลงทุนและเงินหมุนเวียนหลายร้อยล้านบาท

งานวิจัยเรื่อง Theme Park Landscapes: Antecedents and Variations (King, 2005) ได้กล่าวถึงอิมพาร์คไว้อย่างน่าสนใจว่า อิมพาร์คนั้น มีความแตกต่างจากสวนสนุกทั่วไปตรงที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม กล่าวคือ อิมพาร์คเป็นพื้นที่ที่มีความหมาย เมื่อก้าวเข้าไปแล้วทำให้จินตนาการเกี่ยวกับคน เวลา สถานที่ และก่อให้เกิดหลายอารมณ์ ความรู้สึก เกิดความคิดและจินตนาการที่หลากหลายมีทั้งการย้อนสู่อดีต และมีทั้งเทคโนโลยีทันสมัย นอกจากนี้งานของ Lucas (2008) ก็ได้กล่าวถึงในหลายมิติดังนี้ คือ อิมพาร์คเป็นแหล่งให้ความบันเทิง และให้ความสดชื่น เหมือนได้เติมพลังชีวิต (Theme Park as Oasis) เป็นพื้นที่นันทนาการที่ให้ความรู้และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Theme Park as Land) เป็นสถานที่ที่มีเครื่องเล่นที่ตื่นเต้นเร้าใจ มีความทันสมัย แสดงให้เห็นการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสร้างประสบการณ์ให้กับผู้คนที่ทุกคน ชั้น กล่าวคือ เครื่องเล่นสร้างความตื่นเต้น ความกลัวให้เกิดขึ้นกับทุกๆ คน เหมือนเป็นพื้นที่ประชาธิปไตยที่ไม่ว่าชนชั้นใดก็ตามก็รู้สึกตื่นเต้นและกลัวเหมือนกันทุกคน (Theme Park as Machine) อิมพาร์คเปลี่ยนรูปแบบจากสวนสนุกแบบเดิมๆ ที่ไม่ใช่แค่ให้แต่ความสนุก แต่รวมเอากิจกรรมทุกอย่างมาแสดงไว้ด้วยกัน (Theme Park as Show) นอกจากนี้อิมพาร์ค

สามารถสร้างมูลค่าเชิงอัตลักษณ์ (value identity) และสร้างโอกาสของสินค้า (product opportunity) อีกด้วย เพราะนอกจากจะต้องใช้กลยุทธ์ทางการตลาดแล้ว ยังต้องพิจารณาด้านวัฒนธรรมและสังคมด้วย เนื่องจากเป้าหมายหลักของธีมพาร์ค คือ ต้องการติดต่อบริการกับนักท่องเที่ยว ในขณะที่ท่องเที่ยวอยู่จนกลับถึงบ้าน และต้องการให้จดจำชื่อของธีมพาร์ค ไปนานๆ (Theme Park as Brand) และที่สำคัญธีมพาร์คเป็นสถานที่แห่งการประกอบสร้างความจริงทางสังคม (social construction of reality) เช่น การสร้างความจริงเหนือจริงแบบ hyperreal ใน Walt Disney ที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเชื่อว่าธีมพาร์คที่กำลังเที่ยวยุ่นั้นเป็นความจริง แต่โลกภายนอกคือของปลอม หรือ “park was real and outside world was false” (Theme Park as Text) ส่วนงานของ Shih-Shou Yeh (2008) ให้ความเห็นว่า ธีมพาร์คเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกออกแบบเพื่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในหลายมิติ ทั้งในเชิงวัฒนธรรมและเชิงความบันเทิง กล่าวคือ ทำให้รู้สึกเหมือนอยู่ในต่างประเทศหรือต่างวัฒนธรรม (exotic culture) และในเวลาเดียวกันก็รู้สึกสนุกสนานและมีโอกาสได้เข้าสังคม ส่วน Milman (2010) เห็นว่า นักท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 มาเที่ยวธีมพาร์ค เพื่อเติมเต็มและหาสิ่งทดแทนรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเดิมๆ จากประสบการณ์แห่งความทรงจำ (memorable experience) ผ่านรูปแบบที่ร้อยเรียงเป็นเรื่องราว ภูมิทัศน์ เครื่องเล่น ความบันเทิง อาหาร บริการ ร้านค้า ดังนั้นจะเห็นได้ว่าธีมพาร์คจึงไม่ใช่แค่เพียงสวนสนุกหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นมาจากเพียงแค่ความสนุกสนานเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายที่นำศึกษาค้นคว้าในแง่มุมที่หลากหลายและลุ่มลึกกว่าเดิม

ยิ่งไปกว่านั้น จากการศึกษาพบว่า การที่ธีมพาร์คมีลักษณะเฉพาะหลายประการ จึงมีความสำคัญในหลายด้านดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ อิมพาร์คส่งผลในทางบวกคือ มีการจ้างงาน รายได้ต่อชุมชนที่ตั้งอิมพาร์คทั้งทางตรงและทางอ้อม จากงานวิจัยของ Petter Dybedal (1998) บอกว่า อิมพาร์คที่ตั้งอยู่นอกเมืองหรือตามต่างจังหวัด จะทำหน้าที่เหมือนเป็นเรือธง (Flagship) อันเป็นจุดเริ่มต้นนำความเจริญในทุกๆ ด้านมาสู่ท้องถิ่น และจากงานของธมลวรรณ อินทรกำจร (2556) ที่พบว่า การส่งเสริมสถานที่ท่องเที่ยวรูปแบบอิมพาร์ค (ซานโตรีนี) ส่งผลต่อการกระจายรายได้ต่อชุมชนในท้องถิ่นอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ในระดับมาก อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้มีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งคนส่วนใหญ่สามารถใช้ประโยชน์ได้ แต่ในทางกลับกัน ก็อาจจะเป็นสาเหตุของการขยายตัวของราคาที่ดิน สินค้า และบริการที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงด้วย

2. ด้านสังคมวัฒนธรรม ดังที่กล่าวถึงมาแล้วข้างต้นว่าอิมพาร์คไม่ใช่เพียงแค่สวนสนุกธรรมดา แต่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเต็มเปี่ยมไปด้วยจินตนาการและความสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยของ Raluca and Gina (2015) พบว่า การสร้างอิมพาร์คนำมาทั้งประโยชน์และผลเสียต่อท้องถิ่นและรูปแบบวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นพื้นที่เชื่อมโยงกันระหว่างเจ้าถิ่นและนักท่องเที่ยว อันนำมาซึ่งปัญหาด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น เช่น ปัญหาด้านการแออัดของการคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาด้านการขายสินค้าที่มุ่งเน้นกำไรเกินควร ปัญหาการเข้าใจผิดและขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในท้องถิ่น เพราะความแตกต่างของภาษา ประเพณี ค่านิยม การแต่งกาย พฤติกรรม แต่ในทางกลับกัน อิมพาร์คอาจมีส่วนช่วยพัฒนามาตรฐานชีวิตให้สูงขึ้นและช่วยปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกได้ หากเอื้อประโยชน์ระหว่างกันได้ลงตัว

3. ด้านกายภาพ อิมพาร์ตส่วนใหญ่ถูกออกแบบอย่างสวยงามและใหญ่โต เต็มไปด้วยจินตนาการและเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย แต่ในอีกแง่หนึ่ง อิมพาร์ตกลับถูกมองว่าส่งผลกระทบต่อด้านกายภาพในแง่ลบในเชิงสิ่งแวดล้อม เกิดมลภาวะทางสายตา เช่น อาคารที่มีรูปแบบขัดแย้งกับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ที่จอดรถที่ใหญ่โตเกินไป และพื้นที่ขนาดใหญ่ของอิมพาร์ตย่อมส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติบางส่วน นอกจากนี้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศ น้ำ เสียง การจราจรทางรถและทางเท้าติดขัด รวมถึงการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นในการวางแผนสร้างให้เหมาะสมและใส่ใจในรายละเอียดเป็นอย่างมาก (Raluca and Gina 2015)

ความแตกต่างของสวนสนุกกับอิมพาร์ต

หากมองแบบผิวเผินจะเห็นว่า สวนสนุกกับอิมพาร์คนั้นมีความใกล้เคียงกันมาก โดยสิ่งที่เหมือนกันคือ การมีลักษณะเป็นสวนสนุกกลางแจ้ง มีสิ่งให้ความบันเทิงและมีเครื่องเล่น ส่วนสิ่งอิมพาร์ตแตกต่างจากสวนสนุกก็คือ อิมพาร์ตถูกสร้างภายใต้ธีมหรือรูปแบบเฉพาะ เช่น Disney World และ Universal Studio ถูกสร้างในธีมเกี่ยวกับภาพยนตร์ ส่วน Sea World ถูกสร้างในธีมที่เป็นทะเล เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว อิมพาร์คนั้นมีความซับซ้อนกว่าในเชิงวัฒนธรรม ให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าทางจิตใจ อารมณ์และความรู้สึกมากกว่าสวนสนุก มีรายละเอียดและเรื่องราวหลากหลายให้จดจำมากกว่าเที่ยวในสวนสนุกทั่วไป ซึ่ง King (2002) ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสวนสนุกกับอิมพาร์ต ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงความแตกต่างระหว่างสวนสนุกกับธีมพาร์ค

สวนสนุก	ธีมพาร์ค
เน้นการเคลื่อนไหว (Kinetics)	เน้นเรื่องราว (Story)
เน้นที่การกระทำ (Action)	เน้นเรื่องความรู้สึกทางใจ (Affect)
เน้นที่กิริยาท่าทาง (Motion)	เน้นอารมณ์ (Emotion)
เน้นความท้าทาย (Challenge)	เน้นการมีเหตุมีผล (Validation)
เน้นด้านกายภาพ (Physical)	เน้นด้านจิตใจ (Mental)
เน้นกลุ่มวัยรุ่น (Adolescence)	เล่นได้ทุกเพศทุกวัย (Children, Coming of Age, Adult, Senior)
เน้นเหตุการณ์ (Event)	เน้นคุณค่า (Value)
เน้นที่เครื่องเล่น (Ride nodes)	เน้นที่ภูมิทัศน์และการออกแบบ (Landscape and Design)
เน้นท่าทางที่ตื่นเต้นเร้าใจ (Dramatic Motion)	เน้นที่รายละเอียด (Dramatic Detail)
เน้นการแสดงท่าทางเคลื่อนไหว (Motion States)	เน้นสุนทรียภาพ (Aesthetic State)
เน้นความสนุกสนาน (Amusement)	เน้นความบันเทิงเพลิตเพลิน (Entertainment)
ก่อให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity)	ก่อให้เกิดวัฒนธรรม (Culture)
เน้นสร้างความตื่นเต้นและหวาดเสียว (Thrill)	เน้นสร้างประสบการณ์ที่ทรงคุณค่า (Value)
ได้พบเจอแต่คนกลุ่มเดียวกัน (Peer-group bond)	ได้พบเจอกลุ่มคนที่หลากหลาย (National Communal Ethic)

ที่มา: Margaret J. King, “The Theme Park: Aspects of Experience in Four-Dimensional Landscape”, **Material Culture**, no.2 (Fall 2002): 12.

ประเภทของธีมพาร์ค

จากการศึกษาจะพบว่า ธีมพาร์คมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่ง Ho and Ap (2009) แบ่งธีมพาร์ค ออกเป็น 7 ประเภทคือ

1. ธีมพาร์คแนวผจญภัย (Adventure) จะเน้นกิจกรรมที่สร้างความตื่นเต้น น่าหวาดกลัว หวาดเสียว ลึกลับ เน้นเครื่องเล่นที่สร้างความตื่นเต้น เช่น Six Flags Magic Mountain ประเทศสหรัฐอเมริกา

2. ธีมพาร์คแนวอนาคต (Futurism) มีลักษณะที่ก้าวล้ำนำสมัยทางเทคโนโลยี เน้นการค้นพบใหม่ๆ การสำรวจทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีหุ่นยนต์ มีความเป็นวิทยาศาสตร์ และเกี่ยวข้องกับนวนิยายแนววิทยาศาสตร์ เช่น Robot Land ประเทศเกาหลีใต้ Space World ประเทศญี่ปุ่น

3. ธีมพาร์คแนวนานาชาติ (International) มีกลิ่นอายของความเป็นต่างประเทศในรูปแบบหมู่บ้านนานาชาติ เมืองจำลอง ภูมิประเทศที่น่าสนใจ เช่น Huis ten Bosch: Holland Village in Japan ประเทศญี่ปุ่น

4. ธีมพาร์คแนวธรรมชาติ (Nature) จะมีบรรยากาศเกี่ยวกับสวนสัตว์ สวนดอกไม้ สวนเรือนกระจก ภูมิทัศน์ ชีวิตสัตว์ทะเล ความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ ทะเล ชีวิตสัตว์ป่า เช่น Garden by the Bay, Marine Life Park in Singapore ประเทศสิงคโปร์

5. ธีมพาร์คแนวจินตนาการ (Fantasy) จะเกี่ยวข้องกับ animation การ์ตูนต่างๆ สวนเด็กเล่น เทพนิยาย มายากล เวทมนตร์ ความเชื่อตำนาน เช่น The Wizarding World of Harry Potter ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น Lego Land ประเทศมาเลเซีย

6. ธีมพาร์คแนวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (History and Culture) เกี่ยวกับชนเผ่าดั้งเดิม มรดกทางวัฒนธรรม หมู่บ้านวัฒนธรรม ยุคตื่นทอง เมืองประวัติศาสตร์ เช่น Edo Wonderland ประเทศญี่ปุ่น

7. ธีมพาร์คแนวภาพยนตร์ (Movies) เน้นนำเสนอฉากต่างๆ รวมถึงตัวละครสำคัญของภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียง เช่น Universal Studio Hollywood ประเทศสหรัฐอเมริกา IMG World of Adventure ประเทศสหรัฐอเมริกา

ส่วนที่ 2

ที่มาของธีมพาร์ค

ส่วนใหญ่เมื่อกล่าวถึงธีมพาร์คมักจะนึกถึงธีมพาร์คที่มีชื่อเสียงระดับโลกอย่าง Disneyland ของประเทศสหรัฐอเมริกาที่สร้างขึ้นในปี ค.ศ.1955 แต่อันที่จริงแล้ว พบว่า ธีมพาร์คเกิดขึ้นตั้งแต่ในยุคกลางในลักษณะของเทศกาลทางศาสนาและงานแสดงสินค้าที่เป็นแหล่งรวมตัวของพ่อค้า นักแสดง คนขายอาหาร และผู้คนมากมาย ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่ 17 และขยายไปทั่วยุโรปในเวลาต่อมา ในแหล่งธีมพาร์คจะประกอบด้วยน้ำพุ สวน โบว์ลิง เกมส์ ดนตรี เต้นรำ การแสดงบนเวที และเครื่องเล่นต่างๆ โดยเหล่าบรรดาขุนนางจะได้รับสิทธิพิเศษเข้าชมฟรี ส่วนนักท่องเที่ยวทั่วไปจะเสียค่าใช้จ่ายเฉพาะค่าซื้อของและเล่นเครื่องเล่น โดยสมาคมสวนสนุกนานาชาติ (IAAPA, 2010) ยกย่องให้ Bakken in Klampenborg ประเทศเดนมาร์คเป็นธีมพาร์คที่เก่าแก่ที่สุดในโลก สร้างเมื่อปี ค.ศ.1583 มีลักษณะเป็นสวนพักผ่อนหย่อนใจของผู้คนในยุโรปที่มีการเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าใช้บริการ ตามมาด้วย ธีมพาร์ค Plater ที่เมืองเวียนนา ประเทศออสเตรีย ที่เปิดในปี ค.ศ.1766 ธีมพาร์ค Blankgang Chine Cliff Top เมืองแบล็คพูล ประเทศสหราชอาณาจักร ปี ค.ศ. 1842 ธีมพาร์ค Tivoli เมืองโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก ค.ศ.1843 ธีมพาร์ค Blackpool Central Pier เมืองแบล็คพูล ประเทศสหราชอาณาจักร ค.ศ.1868 จนกระทั่งปลายศตวรรษที่ 19 สวนสนุกเริ่มมีสีสัน มีความน่าตื่นเต้นมากขึ้น ตามรสนิยมความชื่นชอบของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป ส่วนในทวีปอเมริกาเหนือ นั้น ธีมพาร์คพัฒนามาจากงานแสดง

เกษตรกรรมที่เริ่มปรากฏช่วงกลางศตวรรษที่ 18 มีลักษณะเป็นงานแสดงด้านการเกษตรประกอบความบันเทิงและการแสดงความสามารถพิเศษ เช่น การแสดงหุ่น การแสดงไต่ลวด การแสดงตัวตลก และการแสดงลีไวโอลิน พร้อมกับขายของไปด้วย

งานแสดงสินค้าระดับโลกอย่างงาน Expo ส่งผลอย่างมากต่อพัฒนาการของอิมพาร์ค เนื่องจากงานแสดงสินค้าเปิดโอกาสให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก ได้นำเสนอสินค้าของตัวเองในอาคารเดียวกัน ได้แสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และอุปกรณ์เกี่ยวกับสวนสนุก และเครื่องเล่นต่างๆ และจุดเปลี่ยนสำคัญของพัฒนาการของอิมพาร์ค เกิดขึ้นในปี ค.ศ.1893 จากงาน Columbian Exhibition เมืองชิคาโก โดยมีการออกแบบให้สร้างเมืองจาก 72 ประเทศในงานแสดงสินค้า เช่น หมู่บ้านเปอร์เซีย ญี่ปุ่น อินเดีย จีน แอลจีเรีย ตุนิเซีย เป็นต้น ซึ่งไม่ได้มีเพียงสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์เท่านั้น แต่รวมถึงมีการแต่งกาย การแสดงและความบันเทิง และเป็นครั้งแรกที่มีชิงช้าสวรรค์มาแสดงในงานซึ่งมีขนาดใหญ่มากคือ สูง 300 ฟุต กว้าง 30 ฟุต สามารถบรรจุคนได้ถึง 1,400 คน ซึ่งเป็นงานที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก กลายเป็นต้นแบบของงานแสดงสินค้าในสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำให้เกิดการสร้าง Coney Island ศูนย์กลางสวนสนุกและความบันเทิงที่พัฒนามาจากกรีสอร์ทริมทะเลของเมือง Brooklyn Borough แห่ง New York เป็นแหล่งบันเทิงกลางแจ้ง มีการแสดง หมอดูทำนายโชคชะตา เกมสั และเครื่องเล่นต่างๆ ซึ่ง Coney Island เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสวนสนุกอื่นๆ ตามมา และแข่งขันกัน ได้แก่ Luna Park ค.ศ.1903–1947 Dreamland ค.ศ. 1904–1911 และ Steeplechase ค.ศ.1897–1964

ในปี ค.ศ. 1919 มีอิมพาร์คเกิดขึ้นประมาณ 1,500 แห่งทั่วสหรัฐอเมริกา และได้รับความนิยมต่อเนื่องในช่วง Depression หรือช่วงเศรษฐกิจตกต่ำทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา ช่วงทศวรรษที่ 1930 เนื่องจาก

ผู้ต้องการหลีกเลี่ยงจากชีวิตประจำวันที่ตั้งเครียดเพราะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างหนัก เมื่อมาถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ความนิยมสร้างอิมพาร์คกลับซบเซาลงมากเพราะขาดแคลนวัตถุดิบในการสร้าง และทรัพยากรธรรมชาติโดนทำลายไปมาก จนกระทั่ง ค.ศ.1955 Walt Disney นักเขียนการ์ตูน ได้สร้างอิมพาร์ค Disneyland ขึ้นที่เมือง Anaheim รัฐ California ซึ่งมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างมากและกลายเป็นต้นแบบของอิมพาร์คสมัยใหม่ ที่มีการจัดการในเรื่องคุณภาพ บรรยากาศ ความสะอาด และความปลอดภัยในรูปแบบใหม่ทั้งหมด

ช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 ถึงต้นทศวรรษที่ 1960 ผู้ประกอบการจำนวนมากพยายามเลียนแบบแนวคิดของ Disneyland แต่ในกรณีของอิมพาร์ค Six Flags แห่งเมือง Texas ที่เปิดตัวในปี ค.ศ. 1961 สามารถประสบความสำเร็จโดยไม่ต้องเลียนแบบใคร โดยการนำเสนออิมพาร์คเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมือง Texas และหลังจากนั้นก็มียิมพาร์คเกิดขึ้นทั่วอเมริกา และนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 จนถึงปัจจุบัน อิมพาร์ควิแพร์หลายไปทั่วโลก ซึ่งมีขนาด เครื่องเล่น และอิมพาร์คแตกต่างกันไปตามความนิยมของแต่ละประเทศ และอิมพาร์คเข้ามาแพร่หลายในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกในช่วงทศวรรษที่ 1990 เริ่มจากประเทศจีน ประเทศอินเดีย แต่ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับคือ Tokyo Disneyland ของประเทศญี่ปุ่น Lotte World ของประเทศเกาหลีใต้ Universal Studio ของประเทศสิงคโปร์ และ Legoland ของมาเลเซีย โดยอิมพาร์คส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของสมาคมสวนสนุกและแหล่งท่องเที่ยวนานาชาติ หรือ International Association Amusement Park and Attraction (IAAPA, Website) ถูกตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1968 ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 4,500 ราย จากกว่า 90 ประเทศ ประกอบด้วยกิจการอิมพาร์ค สวนสนุก สวนน้ำ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ ซึ่งความสำเร็จของอิมพาร์คนั้น

พิจารณาได้จากสถิติของนักท่องเที่ยวทั่วโลกในปี ค.ศ. 2014 คือ 334,612,000 คน (Rubin, Website)

โดยอิมพาร์คในทวีปอเมริกาเหนือนั้นได้รับความนิยมมากที่สุด เนื่องจากมีอิมพาร์คที่มีชื่อเสียงระดับโลกอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะ Walt Disney และ Universal Studio ในส่วนของเอเชียและแปซิฟิก ยุโรป ตะวันออกกลาง แอฟริกา และอเมริกาใต้ ซึ่งอิมพาร์คที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่ก็อยู่ภายใต้การลงทุนจากสองบริษัทยักษ์ใหญ่นี้เช่นกัน

อิมพาร์คในประเทศไทย

อิมพาร์คในยุคแรกเริ่มของไทยปรากฏขึ้นในรูปแบบของสวนสนุก โดยสวนสนุกแห่งแรกของประเทศไทยอยู่ใน “สวนลุมพินี” ซึ่งสวนสนุกแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นแล้วเสร็จและเปิดให้บริการในปี พ.ศ. 2472 หลังจากที่กระทรวงมหาดไทยผู้ดูแลสวนลุมพินีในขณะนั้นตกลงให้พระยาคทภทรบดีเช่าที่ดินส่วนหนึ่งเปิดเป็นสวนสนุกด้วยเงินค่าเช่าเดือนละ 2,000 บาท ให้เช่าที่ดินเป็นเวลา 10 ปี เพื่อนำเงินค่าเช่าที่ดินมาดูแลสวนลุมพินีที่อยู่ในช่วงขาดแคลนเงินมาบำรุงรักษา โดยในวันเปิดบริการคือ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2472 และได้ขอพระราชทานทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมชมสวนสนุกเป็นปฐมฤกษ์ โดยภายในสวนสนุกประกอบด้วย โรงละครขนาดใหญ่ เวทีแสดงมหรสพส่วนกลาง สนามกีฬากลางแจ้งทุกชนิด สถานที่เล่นกีฬาในร่ม สถานที่เล่นกีฬาทางน้ำ สถานที่ขายสินค้า สถานที่จำหน่ายอาหารประเภทต่างๆ พื้นที่สำหรับการเล่นที่เป็นสัตว์ที่เป็นเอกเทศ โดยคืนแรกของการเปิดสวนสนุกอย่างเป็นทางการ มีประชาชนทั้งชายและหญิงมาเที่ยวกันอย่างคับคั่ง โดยเฉพาะเมื่อเวลาค่ำฝูงชนได้หนาแน่นยิ่งขึ้น บ้างมาดูละครสัตว์ ดูภาพยนตร์ เล่นม้าหมุน มีรายได้จากค่าผ่านประตูและค่าดูฟุตบอลเป็นเงิน 8,000 บาทเศษ

อย่างไรก็ตาม สวนสนุกในสวนลุมพินีหมดอายุสัญญาเมื่อดำเนินการได้ 10 ปี (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2473 อ้างโดย ปิ่นเพชร จำปา, 2545)

หลังจากสวนสนุกแห่งแรกปิดตัวไปในปี พ.ศ. 2482 ก็ไม่ได้มีการสร้างสวนสนุกขึ้นมาอีกเป็นเวลานานเกือบ 40 ปี เนื่องจากต้องลงทุนค่อนข้างสูง จนกระทั่งต่อมาในปี พ.ศ.2518 บริษัทเอกชนแห่งหนึ่งได้เปิดตัว “แดนเนรมิต” ซึ่งเป็นสวนสนุกกลางแจ้งยุคใหม่ บนเนื้อที่ 33 ไร่ เยื้องกับศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ลาดพร้าว เปิดดำเนินการในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2518 มีความโดดเด่นตรงที่ปราสาทในเทพนิยายที่สร้างขึ้นตามแบบปราสาทในเทพนิยายของสวนสนุก Disneyland และปราสาท Neuschwanstein ของประเทศเยอรมนี นอกจากนั้นยังมีเครื่องเล่นจากต่างประเทศกว่า 30 ชนิด เช่น รถไฟเหาะ เรือไวคิง กระเช้าลอยฟ้า ล่องแก่ง ส่วนจัดแสดงสัตว์โลกล้านปี ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีพาเหรดแฟนตาซีที่ออกเดินไปตามถนนในสวนสนุก และปิดการดำเนินการลงในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2543 เนื่องจากหมดสัญญาเช่าระยะเวลา 25 ปี (วิสิฐ วงศ์เขียว, 2551) ต่อมาสวนสนุก “แฮปปี้แลนด์” เปิดตัวในปี พ.ศ. 2519 แต่เปิดได้เพียง 4 ปีก็ปิดบริการลงในปี พ.ศ.2522 และในปีถัดมาคือ พ.ศ. 2523 มีการเปิดตัวสวนสนุกและสวนน้ำ คือ “สวนสยาม” และสวนสัตว์ “ซาฟารีเวิลด์” ส่วนสวนสนุก “ดรีมเวิลด์” ซึ่งเจ้าของกิจการเป็นบริษัทเดียวกันกับแดนเนรมิต เปิดให้บริการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2537 ณ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี โดยตั้งใจให้เป็นแหล่งรวมความสนุกสนานด้วยเครื่องเล่นที่ทันสมัย และสร้างบรรยากาศแห่งความสุขที่แตกต่างกันไป โดยเน้นแนวแฟนตาซี โดยสวนสนุกทั้ง 3 แห่งดังกล่าวยังคงเปิดให้บริการอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และมีนักท่องเที่ยวไปใช้บริการอย่างต่อเนื่อง และต่อมาก็ร่วมมือกันจัดตั้ง “สมาคมสวนสนุกและสวนพักผ่อนหย่อนใจไทย” หรือ The Thai Amusement and Leisure Park Association (TAPA) ขึ้นในปี พ.ศ. 2536 (สมาคมสวนสนุกและสวน

พักผ่อนหย่อนใจไทย, Website) โดยมีฟาร์มจระเข้และสวนสัตว์สมุทรปราการ และฟาร์มจระเข้สามพรานเป็นผู้ร่วมจัดตั้งด้วย เนื่องจากมีเจตนารมณ์เพื่อ กระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการ สวนสนุกและสวน พักผ่อนหย่อนใจด้วยกัน รวมไปถึงเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง ผู้ประกอบการกิจการสวนสนุกและสวนพักผ่อนหย่อนใจกับหน่วยงาน ภาครัฐ โดยเล็งเห็นว่าสวนสนุกและสวนพักผ่อนหย่อนใจเป็นกิจการที่มี ความสำคัญกับประเทศเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ช่วย คำจุนและรักษาสมดุลด้านจิตใจของคนไทย แต่กลับไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ในหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเครือข่าย การรวมกลุ่มของผู้ประกอบการ สวนสนุกจึงเป็นการเสริมสร้างโอกาสอันดีที่ภาคเอกชนจะประสานข้อมูล กับภาครัฐอันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนากิจการสวนสนุกของ ประเทศให้ได้มาตรฐานทัดเทียมกับนานาชาติและสนับสนุนการท่องเที่ยว ของประเทศให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยปัจจุบันสมาคมฯ มีสมาชิกทั้งสิ้น 15 ราย (สมาคมสวนสนุกและสวนพักผ่อนหย่อนใจไทย, Website) อาทิ เช่น บริษัท อะมิวส์เมนท์ ครีเอชั่น จำกัด ดูแลดรีมเวิลด์ บริษัท อิม พลาค่า ดีวีลอปเมนท์ ดูแลซานโตรินี่ พาร์ค และซานโตรินี่ วอเตอร์ แพนตาซี บริษัท ฟาร์มจระเข้และสวนสัตว์สมุทรปราการ บริษัท ฟาร์มจระเข้สาม พราน จำกัด บริษัท ซิตัวอล์ค จำกัด ดูแลสยามพาร์คซิตี (สวนสยาม) บริษัท นงนุช วิลเลจ จำกัด ดูแล สวนนงนุชพัทยา สวนสัตว์พาต้า ปิ่นเกล้า บริษัท สวนเสือ ศรีราชา จำกัด โอเอซิส ซีเวิลด์ เป็นต้น

โดยปัจจุบันในประเทศไทยแบ่งสวนสนุกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. สวนสนุกกลางแจ้ง มักมีพื้นที่ขนาดใหญ่ มีเครื่องเล่นที่ทันสมัย เน้นความตื่นเต้นหวาดเสียว มักตั้งอยู่ตามชานเมืองหรือแหล่งท่องเที่ยว สำคัญ เช่น สวนสยาม ดรีมเวิลด์ สวนน้ำต่างๆ อิมพาร์คต่างๆ

2. สวนสนุกในร่ม ส่วนใหญ่จะอยู่ตามศูนย์การค้า มีขนาดเล็ก เครื่องเล่นจะเน้นการหยอดเหรียญเป็นหลัก กลุ่มเป้าหมายหลักคือ ครอบครัว เพื่อส่งเสริมการขายสินค้าในห้าง

การเติบโตของอิมพาร์คในประเทศไทย

จากการสำรวจพบว่า ปัจจุบันในประเทศไทยกิจการสวนสนุกส่วนใหญ่ลงทุนโดยภาคเอกชน⁴ โดยบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนหรือ BOI ที่เล็งเห็นว่า สวนสนุกเป็นธุรกิจที่สำคัญมากต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทย เพราะมีศักยภาพในการชักจูงนักท่องเที่ยวได้มากกว่าโบราณสถานหรือพิพิธภัณฑ์ ยิ่งไปกว่านั้นยังก่อให้เกิดการสร้างงานจำนวนมาก และธุรกิจสวนสนุกจะมีส่วนอย่างมากในการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้แก่ประเทศไทย ว่าไม่ได้เป็นแค่แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นแต่ความบันเทิงเท่านั้น แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับครอบครัวด้วย (ยุทธศักดิ์ คณาสวัสดิ์, 2547) และเนื่องจากปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการท่องเที่ยวของไทยคือ นักท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวหลักมากเกินไป กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจึงพยายามสนับสนุนให้มีการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพื่อทำให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็จะสร้างรายได้ให้กับพื้นที่ในชุมชนนั้นๆ จึงพยายามประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนให้พิจารณาปรับลดหลักเกณฑ์ด้านการลงทุนอย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้ปัจจุบันในประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการประเภทสวนสนุกอยู่ประมาณ 60 แห่ง (ฐานเศรษฐกิจ, Website)

ยิ่งไปกว่านั้น ผลของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทสวนสนุกอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการแข่งขันในระดับหนึ่งโดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็น

⁴ เจ้าของโครงการสวนสนุกและอิมพาร์คแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ภาครัฐ 2) ภาคเอกชน 3) องค์กรไม่หวังผลกำไร (Milman, 2010)

แม่เหล็กทางการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจึงพยายามสร้างความแตกต่างและความแปลกใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับฮิมพาร์คที่มีชื่อเสียงอย่าง Disneyland และ Universal Studio ประสบความสำเร็จและแพร่หลายเป็นกระแสนิยมไปทั่วโลก โดยในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวเกินร้อยล้านคน มีรายได้นับพันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ จึงได้เริ่มนำแนวคิดเกี่ยวกับ Themed Environment ดังที่อธิบายถึงข้างต้นแล้วเข้ามาปรับใช้กับสวนสนุก และเรียกว่า “ฮิมพาร์ค” (Theme Park) โดยฮิมพาร์คแต่ละแห่งจะมีธีม มีรูปแบบหรือเรื่องราวเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และจากการสำรวจพบว่า ฮิมพาร์คส่วนใหญ่มักจะสร้างบรรยากาศหรือธีมหลักเลียนแบบเมืองสำคัญในต่างประเทศทั่วโลก ที่มีความสวยงามโดดเด่นและเป็นที่รู้จักของคนไทย และส่วนใหญ่จะสร้างเป็นเมืองในทวีปยุโรป โดยนิยมสร้างในรูปแบบของสวนสนุก แหล่งซื้อของ แหล่งกินข้าว สวนสัตว์ การแสดงโชว์ต่างๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวที่คนไทยนิยมไปเที่ยวอยู่แล้ว อย่างเช่น เขาใหญ่ หัวหิน ชะอำ พัทยา รวมถึงกรุงเทพมหานครที่นิยมสร้างในรูปแบบ Community Mall ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะพยายามสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวได้รู้สึกราวกับว่าได้ไปเที่ยวสถานที่นั้นจริงๆ แม้ว่าจะอยู่ในเมืองไทย หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประสบการณ์แบบ “เที่ยวเมืองไทยเหมือนไปเมืองนอก” ซึ่งกำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยเป็นอย่างมาก อาทิ เช่น อุทยานมังกรสวรรค์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่สร้างตามแบบเมืองลี่เจียง ประเทศจีน ปาเลโอเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา สร้างตามแบบเมืองเซียนา ประเทศอิตาลี ซานโตรินีพาร์ค จังหวัดเพชรบุรี สร้างตามแบบเมืองซานโตรินี ประเทศกรีซ เดอะเวเนเซีย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สร้างตามแบบเมืองเวนิส ประเทศอิตาลี มิโมซ่า พัทยา สร้างตามแบบเมืองโกลด์มาร์ ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

ส่วนที่ 3

มาตรฐานของอิมพาร์ค

ปัจจุบันอิมพาร์คในประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเติบโต โดยเฉพาะช่วง 5 ปีที่ผ่านมา และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวกันมาก เนื่องจากตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวหลักที่ เช่น หัวหิน ชะอำ พัทยา เขาใหญ่ มีการคมนาคมที่สะดวกสบาย มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมและตอบสนองความต้องการของคนทุกเพศทุกวัย การออกแบบสถานที่ที่มีความแปลกใหม่ แปลกตา และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว ดังนั้นสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2552) จึงได้กำหนดมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ ให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยและยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ด้านการท่องเที่ยวของประเทศ รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้นอีก ไว้ดังนี้คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวต้องมีศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 เกณฑ์ ได้แก่ เกณฑ์ระดับเทคโนโลยีพิจารณาจากความทันสมัย และความแปลกใหม่ขององค์ประกอบต่างๆ ที่นำเสนอให้แก่ นักท่องเที่ยว อาทิเช่น อุปกรณ์ เครื่องมือ โครงสร้างอาคาร รูปแบบที่นำเสนอ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึงความสร้างสรรค์และความเป็นเอกลักษณ์ขององค์ความรู้ เกณฑ์การสร้างความปลอดภัยพิจารณาจากอุปกรณ์ เครื่องเล่น และกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในแหล่ง

ห้องเที่ยวที่สามารถสร้างความบันเทิง ความดึงดูดใจ และความประทับใจ ให้แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการพัฒนาและปรับปรุง การให้บริการอย่างสม่ำเสมอ ศักยภาพด้านการบริการ พิจารณาจากระดับความพึงพอใจที่นักท่องเที่ยว ได้รับจากการให้บริการของเจ้าหน้าที่พนักงาน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือ การเอาใจใส่ดูแลและคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และเกณฑ์ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากความสะดวกในการเดินทาง มีป้าย บอกรหัสชัดเจน มีบริการพาหนะเดินทางสาธารณะ

2. แหล่งท่องเที่ยวต้องมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 2 เกณฑ์ ได้แก่ เกณฑ์ความเหมาะสมของที่ตั้ง พิจารณาจาก ระยะห่างของแหล่งท่องเที่ยวกับพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม และเกณฑ์ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในแหล่งท่องเที่ยวพิจารณาจากความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดีมีจำนวนที่เพียงพอ และมีการบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ

3. แหล่งท่องเที่ยวต้องมีศักยภาพในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 4 เกณฑ์ ได้แก่ เกณฑ์ด้านความปลอดภัยพิจารณาจาก การวางแผนในการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ พนักงานในการรักษาความปลอดภัย ความปลอดภัยของอุปกรณ์ และ ความพร้อมและประสิทธิภาพของอุปกรณ์รักษาความปลอดภัย เกณฑ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เกณฑ์ด้านการให้ความรู้และการบริการข้อมูล และ เกณฑ์ด้านการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชน การลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ปัจจัยอันนำไปสู่ความสำเร็จของอิมพาร์ค

จากการสำรวจพบว่า อิมพาร์คทุกแห่งลงทุนโดยคนไทย ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของธุรกิจระดับพันล้าน แต่สิ่งท้าทายคือ การดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ และบำรุงรักษาให้มีความยั่งยืน เพื่อให้คนไทยได้มีทางเลือกในการท่องเที่ยวที่หลากหลายที่มีมาตรฐานเทียบเท่าระดับโลก ในงานวิจัยนี้จึงขอเสนอปัจจัยอันนำไปสู่ความสำเร็จของอิมพาร์คซึ่งได้รวบรวมมาจากงานวิชาการหลายงาน 5 ด้าน ดังนี้

1. การวางแผน อิมพาร์คจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีการวางแผนที่ดี โดยต้องพิจารณาประเด็นดังนี้

1.1 **เครื่องเล่น (Plays)** จำนวนของเครื่องเล่นหรือสิ่งดึงดูดใจ (The Number of Games) ซึ่ง Peter Alexander (2016) อดีตผู้อำนวยการฝ่ายบริหารโครงการ (Project Management) ของ Walt Disney ได้นำเสนอบทความเกี่ยวกับออกแบบและการบริหารจัดการ อิมพาร์คไว้ว่า ในการวางแผนจำเป็นต้องศึกษาตลาด กลุ่มเป้าหมาย ต้องคำนวณจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาใช้บริการระหว่างวัน และบ่งชี้ช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวมากที่สุดของวัน (peak time) รวมถึงฤดูหรือช่วงเวลาที่มียุคนักท่องเที่ยวมากที่สุด (peak season) ซึ่งจำนวนดังกล่าวจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงจำนวน ขนาดของสิ่งก่อสร้าง ไม่ว่าจะเป็นความกว้างของทางเดินที่จอดรถ สิ่งอำนวยความสะดวก ความบันเทิง จำนวนร้านอาหาร จำนวนร้านขายของ ควรออกแบบกิจกรรมที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่นานๆ อิมพาร์คบางแห่งมีกิจกรรมมากมายจนต้องใช้เวลาเกิน 1 วัน ทำให้สามารถเก็บค่าบริการในอัตราที่สูงขึ้น และเมื่อนักท่องเที่ยวอยู่นานขึ้นก็ต้องใช้เงินเพื่อจ่ายใช้สอยมากขึ้น อันนำไปสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้นให้กับอิมพาร์ค

1.2 **ธีมหลัก (Theme)** ในการออกแบบธีมหรือรูปแบบหลักในการเล่าเรื่องราวในสถานที่นั้น ต้องมีวิธีการเล่าเรื่องที่ดีเพื่อให้

เกิดความรู้สึกซึ่งจะตามมาด้วยความประทับใจ อีกทั้งต้องสามารถสร้างจินตนาการได้ดี เพราะนักท่องเที่ยวต้องการจะหลีกเลี่ยงจากชีวิตประจำวันและคาดหวังว่าจะได้เปลี่ยนบรรยากาศแม้ในเวลาอันสั้น (Pikkemaat and Schuckert, 2007) โดยในการออกแบบธีมพาร์คจำเป็นต้องใช้ปรัชญาแห่งการออกแบบเชิงสัญลักษณ์ (The Icon Design Philosophy) กล่าวคือ ต้องสร้างจุดสนใจและจุดจดจำให้กับสถานที่ อย่างในกรณีของ Disneyland จะมีปราสาทตั้งอยู่ปลายสุดถนนหลัก จะเน้นการออกแบบที่เรียกว่า Visual Contradiction หรือการสร้างความแตกต่างในการมองเห็น หมายถึงว่า แม้ปราสาทจะอยู่ด้านหลังสุดและอยู่ไกลสุด แต่มีขนาดใหญ่โตและมีความน่าสนใจเพียงพอที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและต้องเดินเข้าไปชมใกล้ๆ นอกจากนี้ก็ควรออกแบบให้นักท่องเที่ยวเดินได้รอบบริเวณเป็นวงกลมหรือที่เรียกว่า loop ไม่วนไปวนมา เพื่อที่จะได้เดินได้ทั่วถึงและไม่หลงทาง (Peter Alexander, 2016) นอกจากนี้ยังต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน เช่น สถาปัตยกรรม ตัวการ์ตูน เครื่องเล่น ควรเป็นสถานที่ที่ใครๆ ก็อยากเห็นและอยากมาเที่ยวด้วยตนเอง

1.3 **สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)** การนำสิ่งดึงดูดมาไว้ในธีมพาร์ค ต้องพิจารณาก่อนว่า นักท่องเที่ยวต้องการอะไร สิ่งที่น่ามาดึงดูดใจคุณภาพมากน้อยแค่ไหน และต้องตระหนักไว้เสมอว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการความแปลกใหม่และความแตกต่าง และไม่ควรมองข้ามความสำคัญของปัจจัยทางประชากรศาสตร์ เช่น อายุ เพศ ที่จะเป็นตัวบ่งชี้ในการเลือกสิ่งดึงดูดให้ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง ส่วนในเรื่องของการลงทุน หากลงทุนสูงและวางแผนดีก็ย่อมได้ผลตอบแทนสูงเช่นกัน (Peter Alexander, 2016)

2. ด้านการจัดการองค์กรและทรัพยากรบุคคล ธีมพาร์คต้องมีองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน เนื่องจากพบปัญหาตามมาจะ

สามารถจัดการกับปัญหาได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังต้องมีทีมงานฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ที่แข็งแกร่งที่สามารถคัดเลือกบุคลากรที่ดีและเหมาะสมมาร่วมงาน และจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถถ่ายทอดนโยบายของบริษัทให้บุคลากรเข้าใจและไปปฏิบัติได้อย่างพร้อมเพรียงสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าอกเข้าใจ และมีความสุข (Ho and Ap, 2009) และควรเสริมสร้างแรงจูงใจที่ดีในการทำงานให้กับพนักงานด้วย (Pikkemaat and Schuckert, 2007)

3. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อิมพาร์คควรอยู่ในทำเลที่ดี อยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวหลัก เป็นที่จดจำได้ง่าย มีอิมหลักที่น่าสนใจ ควรมีการออกแบบวางแผนอย่างพิถีพิถัน มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการตามรสนิยมของนักท่องเที่ยวที่ต่างกัน คำนึงค่าใช้จ่าย กำหนดราคาที่ยืดหยุ่นได้ ที่สำคัญต้องสะอาด พิถีพิถันใส่ใจในรายละเอียด และสร้างความประทับใจ มีคุณภาพแบบเสมอต้นเสมอปลาย ที่สำคัญต้องพยายามสร้างและรักษาภาพลักษณ์ของอิมพาร์คให้ดี เพื่อสร้างความรู้สึกรับประกัน น่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวในเชิงบวก และต้องรักษาคุณภาพให้ดี เนื่องจากนักท่องเที่ยวยุคใหม่คาดหวังกับบริการสูงมาก (Pikkemaat and Schuckert, 2007)

4. ด้านการตลาด เนื่องจากปัจจุบันความชอบและรสนิยมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงง่ายมาก ดังนั้นจึงต้องทำการตลาดแบบเชิงรุก เน้นการวิจัยตลาด เพื่อสามารถจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ตัวอย่างตลาดที่น่าสนใจ เช่น ตลาดผู้สูงวัยที่มีเงินเหลือใช้และมีเวลาว่างมาก ตลาดกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม ตลาด Edutainment หรือกลุ่มที่ต้องการเที่ยวไปด้วยได้ความรู้ไปด้วย และกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมท่องเที่ยวด้วยไมใช่เที่ยวอย่างเดียว (Ho and Ap, 2009) นอกจากนี้ ต้องมีการทำวิจัยและศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านการบริหารและการจัดการ อิมพาร์คจำเป็นต้องมีทีมงานที่มีประสบการณ์สูง เน้นการทำงานเชิงรุก มีการตรวจสอบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เข้าใจตลาดที่มีความเปราะบางและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา สามารถบูรณาการสภาพแวดล้อมรอบข้างอย่าง เศรษฐกิจ สังคม ได้ดี นอกจากนี้ ในการบริหารจัดการ จำเป็นต้องมีระบบการเงินที่ดี (Pikkemaat and Schuckert, 2007) ควรสร้างความร่วมมือกับภาครัฐ เพื่อรับการสนับสนุนทางการเงิน ซึ่งถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับธุรกิจอีกทางหนึ่ง

สำหรับอิมพาร์คในประเทศไทย ซึ่งอยู่ในช่วงเติบโตจำเป็นต้องมีสิ่งที่ควรนำแนวทางทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดการองค์กรและทรัพยากรบุคคล ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด และด้านการบริหารจัดการมาปรับใช้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

บทสรุป

แหล่งท่องเที่ยวแบบอิมพาร์คในประเทศไทยกำลังเติบโตและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้จะเป็นพื้นที่แห่งความสนุกสนานและตื่นเต้นแล้ว ยังเต็มไปด้วยจินตนาการและการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และมีความแตกต่างจากสวนสนุกตรงที่มีเรื่องราวหลักในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ มีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ เชิงกายภาพ และเชิงสังคมวัฒนธรรม และจากการศึกษาพบว่า อิมพาร์คพัฒนารูปแบบมาจากสวนสนุกที่มีต้นกำเนิดในยุโรปมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 แล้วและพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นรูปแบบอิมพาร์คที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1950 คือ Disneyland หลังจากนั้นอิมพาร์กก็เติบโตอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายไปทั่วทุกทวีป สำหรับประเทศไทยนั้น อิมพาร์คมีพัฒนาการจากสวนสนุกเช่นกัน แต่เพราะความต้องการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีความแปลกแตกต่างเพื่อตอบสนองกับความต้องการ

ของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป ประกอบกับความสำเร็จของอิมพาร์คในหลายประเทศ จึงเริ่มมีการนำแนวคิดเกี่ยวกับ Themed Environment มาประยุกต์ใช้กับสวนสนุก และจากการสำรวจพบว่า อิมพาร์คที่สร้างขึ้นในประเทศไทย ส่วนใหญ่มักจะสร้างบรรยากาศหรืออิมหลักเลียนแบบเมืองสำคัญในต่างประเทศทั่วโลก ที่มีความสวยงามโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของคนไทย และส่วนใหญ่จะสร้างเป็นเมืองในทวีปยุโรปอย่าง อิตาลี ฝรั่งเศส อังกฤษ และสร้างในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวกัน เช่น หัวหิน ชะอำ พัทยา เขาใหญ่ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้อิมพาร์คเกิดความยั่งยืน สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จึงได้กำหนดมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ ให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ และเพื่อให้คนไทยได้มีทางเลือกในการท่องเที่ยวที่หลากหลายที่มีมาตรฐานเทียบเท่าระดับโลก จึงได้นำเสนอปัจจัยอันนำไปสู่ความสำเร็จของอิมพาร์คซึ่งได้รวบรวมมาจากการวิชาการต่างๆ ประกอบด้วยด้าน การออกแบบอิมพาร์ค ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาด และด้านการบริหารจัดการ

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). **เรื่องสี่สาร – การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558 – 2560**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ชาติรี ประกิตนันทการ. (2559). “Themed Environments ใน วัฒนธรรม Selfie Culture”. **จตุสารวิชาการการท่องเที่ยว** 1/2559: 38-46.
- ประภาวรรณ ตระกูลเกษมสุข. (2549). **แผนธุรกิจจัดตั้งสวนสนุกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม “ไตรสยาม”**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิ่นเพชร จำปา. (2545). **วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394 – 2544**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2558). **กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาหารือบีโอไอหนุน SMEs ลงทุน 5 กลุ่มคลัสเตอร์ พ่วงข้อเสนอสนับสนุนสวนสนุก**. <http://www.thansettakij.com>. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559.
- ดารีกาญจน์ วิชาเดช. (2557). **แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกในพื้นที่เขาใหญ่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา: กรณีศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง ปาลีโอ เขาใหญ่ และ เดอะบลูมบายทีวีพูล เขาใหญ่**. การศึกษาโดยอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทองศักดิ์ ปาวนา. (2552). **ความชอบของนักทัศนอาจรที่มีต่ออุทยานแนวคิดต่างๆ**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

- Debedal, P. (1998). **Theme Park as Flagship Attractions in Peripheral Areas**. Bornholm: Research Center.
- Jenhin, J.M. and Pigram, J.J. (2003). **Encyclopedia of Leisure and Outdoor Recreation**. New York: Routledge.
- Ho, P. and Ap, J. (2009). **Theme Parks and Attractions**. Hong Kong: The Hong Kong Polytechnic University.
- International Association of Amusement Park and Attraction. 2015. **Theme Park**. <http://www.iaapa.org>. 15 June.
- King, M. J. (2002). The Theme Park: Aspects of Experience in Four-Dimensional Landscape”, **Material Culture** 2/2002: 1-15.
- Lucas, S. A. (2008). **Theme Park**. London: Reaktion Books.
- Milman, A. (2010). The Global Theme Park Industry. **Worldwide Hospitality and Tourism Themes** 2/2010 : 220-237.
- Pickkemaat, B. and Schuckert, M. (2007). “Success Factors of Theme Park: An Exploratory Study”. **Tourism** 2/2007: 197-208.
- Raluca, D.C. and Gina, S. (2015). **Theme Park: The Main Concept of Tourism Industry Development**. <http://www.steconomie.uoradea.ro/anale/volume/2008/v2-economy-and-business-administration/113.pdf>. 14 October.
- Rubin, J. (edited). (2015). “**2014 Theme Index**”. TEA/AECOM 2014. <http://www.TEAconnect.org>.

- Shih-Shuo Yeh. (2008). **Visitors to a Theme Park Motives and Satisfaction: The Case of Janfusun, Taiwan.** Ph.D Dissertation, Department of Tourism and Hospitality Management, University of Waikato.
- Smith, M., MacLeod, N. and Robinson, M.H. (2010). **Key Concepts in Tourist Studies.** California: SAGE Publication Inc.
- Wylson, A. and Wylson, P. (1994). **Theme Park, Leisure Centres, Zoos and Aquaria.** New York: John Wiley and Sons, Inc.

การรัฐประหารกับ “องค์อธิปัตย์” ในสังคมการเมืองไทย

Coup d'Etat in Thai politics

ศรัณย์ จิระพงษ์สุวรรณ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งหาคำตอบทางปรัชญาการเมือง โดยผู้เขียนเลือกที่จะอธิบายข้อสงสัยเหล่านี้ผ่านกรอบความคิดของนักปรัชญาที่ชื่อ Thomas Hobbes ซึ่งแบ่งการนำเสนอเป็นสามส่วนซึ่ง ส่วนแรก สำรวจความหมายของคำว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” และจากการสำรวจพบว่า มีความสับสนในการใช้คำดังกล่าวในการใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทย ประการต่อมาเรื่องความสัมพันธ์ของแนวคิดเรื่อง “องค์อธิปัตย์” โดย Thomas Hobbes กับคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” พบว่าในสังคมการเมืองไทยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมใจของชาติ แต่มิได้เป็นองค์อธิปัตย์ อย่างเช่นในสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และส่วนสุดท้ายคือการหาข้อสรุปพบว่า ควรต้องระมัดระวังในการใช้คำว่า ปฏิวัติ รัฐประหาร ระวังทั้งการใช้และการกระทำเพราะรัฐจะไม่มีวันตาย

คำสำคัญ : องค์อธิปัตย์, การปฏิวัติ รัฐประหาร

Abstract

This article aims to answer political philosophy. I tried to find the answer through the philosophical ideas of Thomas Hobbes, the content is divided the presentation into three

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

parts. First, exploring the meaning of the term "Coup d'état". There is a confusion in using this term to describe the political phenomena in Thai politics. Second, "The Sovereign" by Thomas Hobbes and the word "democratic form of government with the King as Head of State", it was found that in Thai politics, the monarchy is a center of national unity. Unlike in the absolutist state. Finally, we need to be cautious in the use of the word coup d'état, both the usage and the actions, because the state will never die.

Key words : Sovereign, Coup d'état

บทนำ

เมื่อปี พ.ศ. 2549 วลีที่สร้างความตระหนักให้การเมืองไทยคงหนีไม่พ้นวลีที่ว่า “... โปรดฟังอีกครั้ง” ลี้นเสียงของ พล.ต.ประภาส ศกุนตนา อดีตโฆษกของโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 (ททบ.5) พลเมืองไทยส่วนใหญ่ที่สนใจและติดตามการเมืองการปกครองไทยก็ทราบดีว่าเกิด “การปฏิวัติ รัฐประหาร” ภายในราชอาณาจักรไทยอีกครั้งหนึ่ง (19 กันยายน 2549) กลุ่มผู้ก่อการครั้งนี้เรียกตัวเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กองบรรณาธิการมติชน, 2549: 4) ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นนักเรียนวิชาปรัชญาการเมือง จึงเกิดความสนใจว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” ที่ใช้กันอยู่ตามความเข้าใจของผู้คนทั่วไปนั้นแท้จริงแล้วเป็นอย่างไร ถูกต้องหรือไม่? รวมถึงอีกประโยคหนึ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กันคือ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” นั้นหมายความว่าอย่างไรในทางปรัชญา

การเมือง? เป็นไปได้หรือไม่ ว่าวลีเหล่านี้ไม่มีความหมายใดๆเลย? เป็นเพียงการยกขึ้นมาอ้างอิงอย่างเลื่อนลอยของคณะผู้ก่อการเท่านั้น แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า กลุ่มวลีเหล่านี้ น่าจะมีได้ใช้โดยไร้จุดมุ่งหมายและกลับมีเป้าประสงค์ที่ชัดเจนในการใช้ประโยชน์ เพื่อบอกถึงตำแหน่งแห่งที่ของผู้ใช้อำนาจสูงสุด ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในแต่ละครั้ง

ผู้เขียนจึงพยายามมุ่งหาคำตอบทางปรัชญาการเมืองที่จะมาอธิบายข้อสงสัยข้างต้น โดยผู้เขียนเลือกที่จะอธิบายข้อสงสัยเหล่านี้ผ่านกรอบความคิดของนักปรัชญาที่ชื่อ Thomas Hobbes² เพราะหากกล่าวถึงคำว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” และ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ย่อมต้องเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับบุคคล/สิ่ง ที่มีอำนาจสูงสุดภายในรัฐนั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ซึ่งมีสัมพันธ์กับความคิด เรื่อง “องค์อธิปัตย์” ของ Thomas Hobbes โดยจะแบ่งการนำเสนอเป็นสามส่วนคือ **ส่วนแรก** สืบหาความหมายของคำว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” นั้น ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไร **ส่วนที่สอง** อธิบายความสัมพันธ์ของแนวคิด เรื่อง “องค์อธิปัตย์” ของ Thomas Hobbes และคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” รวมถึงสำรวจรายละเอียดการรัฐประหารในสังคมการเมืองไทย และส่วนสุดท้ายคือการหาข้อสรุป เกี่ยวกับองค์อธิปัตย์ในสังคมการเมืองการปกครองของไทย

ส่วนแรก ว่าด้วย “การปฏิวัติ รัฐประหาร”

² Thomas Hobbes เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ.1588-1679 เคยเป็นอาจารย์ประจำสกุลคาเวนดิช และได้มีโอกาสสอนเจ้าฟ้าชายชาลส์ Hobbes มีความสนใจคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ และตรรกศาสตร์ มีเพื่อนนักปรัชญาคณสำคัญๆเช่น กาลิเลโอ เป็นต้น งานเขียนที่สำคัญๆของ Hobbes ได้แก่ The Elements of Law (1640), Decive (The Citizen, 1642) และ Leviathan (1651)

“การปฏิวัติ รัฐประหาร” คำนี้เป็นคำที่ติดปากและคนส่วนใหญ่คุ้นชิน ทุกครั้งที่สังคมการเมืองไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีได้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (การเลือกตั้ง) คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะสื่อมวลชนสาขาต่างๆ ก็ใช้ วลีนี้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแบบเหมารวม ผู้เขียนเห็นว่าเราจึงควรมาทำความเข้าใจ วลีเหล่านี้ให้ดีเสียก่อน เพื่อนำไปสู่การเข้าใจการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมได้อย่างไม่คลาดเคลื่อน

ศัพท์คำว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” มิได้มีใช้ในภาษาไทยมาแต่เก่าก่อน โดยเป็นคำที่แปลมาจากภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส รวมถึงความหมายของคำ 2 คำนี้ก็มีความแตกต่างกันด้วย ดังนี้

การปฏิวัติ (Revolution) ในภาษาอังกฤษ มี 2 ความหมาย

ความหมายแรก มีมิติทางการเมืองและสังคม คือการยึดอำนาจรัฐด้วยวิธีการรุนแรง โดยเริ่มต้นโดยมีผู้นำการเคลื่อนไหวมวลชนที่มีพลัง เพื่อเริ่มต้นกระบวนการสำคัญของการปฏิรูปสังคม (Giddens A, 1989) โดยมีความแตกต่างระหว่างการปฏิวัติกับการรัฐประหาร แม้ว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการยึดอำนาจรัฐแต่สิ่งที่สำคัญคือมีการกลายสภาพของโครงสร้างทางชนชั้นและระบบการเมืองโดยอาศัยฐานของมวลชนเป็นสำคัญ (David Jary and Julia Jary, 2005: 522) เช่น การปฏิวัติในช่วงศตวรรษที่ 20 ที่มีการเคลื่อนไหวของมวลชนชาวนาในชนบท ดังที่เกิดขึ้นในการปฏิวัติรัสเซีย 1914, การปฏิวัติจีน 1949 และการปฏิวัติเวียดนาม 1954 เป็นต้น

ความหมายที่สอง มีมิติทางสังคม คือทุกๆ การเปลี่ยนแปลงใหญ่ที่มีผลต่อสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสิ่งที่เป็นรูปธรรมคือ การปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือมิติที่เป็น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล การปฏิวัติวิทยาศาสตร์ของยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 17 เป็นต้น (David Jary and Julia Jary, 2005)

ประเด็นร่วมที่สำคัญในการศึกษาความหมายของ “การปฏิวัติ” จากทั้ง 2 ความหมายนั้น คือ การสะท้อนให้เป็นถึง วิวัฒนาการและ พัฒนาการ ในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์

การรัฐประหาร(Coup d’Etat)

การรัฐประหาร (Coup d’Etat) หมายถึง โค่นล้มอำนาจรัฐอย่างฉับพลัน โดยประกาศยกเลิกการใช้รัฐธรรมนูญ และมักจะมีการใช้ความรุนแรง ซึ่งมีความแตกต่างจากหลังการปฏิวัติ การรัฐประหารมิได้เปลี่ยนสังคมและ เศรษฐกิจ โดยเป็นการเปลี่ยนกลุ่มผู้ปกครอง (รัฐบาล)โดยความรุนแรงและการรัฐประหารโดยส่วนมากกระทำโดยกองกำลังทหาร (David Jary and Julia Jary, 2005: 119)

ในภาษาไทย การปฏิวัติ (Revolution หรือ Re+Volvo ในภาษาลาติน Volvo แปลว่า การหมุน) (ธนศ วงศ์ยานนาวา, 2552: 17) ในความหมายของศัพท์ดั้งเดิม แสดงให้เห็นถึงการหมุนซ้ำเหมือนกับกงล้อที่หมุนไปได้ตลอด การหมุนแสดงให้เห็นถึงสถานะของการเชื่อมโยงระบบการเมืองเข้ากับระบบของจักรวาล การปฏิวัติในความหมายดั้งเดิมจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของดวงดาวและจักรวาล สำหรับความหมายของ การปฏิวัติตามความหมายของการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงนั้นเป็นปรากฏการณ์ของศตวรรษที่ 18 เมื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 พระเจ้าจอร์จที่หกทรงหมั้นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้แสดงปาฐกถาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยปรีดี พนมยงค์ ได้แสดงความเห็นในเวลานั้นว่า

“การเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักมูลของการปกครองแผ่นดิน ตรงกับที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า ‘Revolution’... จึงได้ทรงบัญญัติศัพท์ไทยว่า ‘ปฏิวัติ’... จนราชบัณฑิตยสถานได้จัดทำพจนานุกรมซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็น ‘พจนานุกรม’ เสร็จพิมพ์ครั้งแรก 2493 ราชบัณฑิตยสถานได้บรรจุคำว่า ‘ปฏิวัติ’ไว้ใน

พจนานุกรม โดยมีความหมายดังต่อไปนี้ ‘ปฏิวัติ’ น. การหมุนกลับ, การผันเปลี่ยนหลักมูล (ป. ปฏิวัติ) (ปรีดี พนมยงค์, 2542: 55)

ในความเห็นของ ธเนศ วงศ์ยานนาวา มองว่า รากศัพท์ของคำว่า ปฏิวัติ ย่อมแสดงให้เห็นถึงลักษณะการหมุนกลับและนั่นย่อมแสดงว่ามีลักษณะเคลื่อนกลับไปทีเดิม ในขณะที่เดียวกันถ้าเป็นการเปลี่ยนหลักมูลก็เป็นสิ่งที่น่ากลัวมากเกินไป เพราะสิ่งใหม่ย่อมเป็นของแปลกปลอม ครั้นถ้าหมุนกลับไปทีเดิมก็หมายความว่า การปฏิวัติโดยฝ่ายทหารที่อีกซีกหนึ่งของโลกเรียกว่า การรัฐประหาร (Coup d'Etat) ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เพราะทั้งหมดเป็นการกลับไปทีเดิม การปฏิวัติ ของไทยจึงไม่ใช่ “Revolution” ในความหมายที่สมบูรณ์แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนหลักมูล แต่ในขณะที่เดียวกันสถานะของการหมุนกลับก็ยังเป็นสิ่งทีดำรงอยู่ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2552) สถานะของการปฏิวัติในความหมายของพจนานุกรมไทยจึงเต็มไปด้วยความย้อนแย้ง ดังนั้นการปฏิวัติภายใต้สำนึกแบบไทยจึงขาดพลังที่จะนำไปสู่สิ่งใหม่ เพราะทุกๆ ครั้งก็จะต้องหมุนกลับไปยังทีเดิม

ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า หากเราตีความคำว่า “รัฐประหาร (Coup d'Etat)” จะพบว่าคือ การประหาร+รัฐ หรือกระบวนกรเอา บุคคล/สิ่งซึ่งมีอำนาจสูงสุดในรัฐลงจากอำนาจนั้นด้วยกำลังทหารของอีกฝ่าย ดังคำกล่าวของ Thomas Hobbes ที่ว่า “ในขณะที่มนุษย์นั้นสามารถอ้างสิทธิในประโยชน์ต่างๆ เพื่อตัวของเขาเอง ซึ่งมนุษย์คนอื่นๆ นั้นจะไม่สามารถอ้างสิทธิได้เต็มที่เท่ากับตัวเขา ทั้งนี้แม้แต่ผู้ที่มีความอ่อนแอที่สุดก็ยังมี ความแข็งแรงพอที่จะฆ่าผู้ที่แข็งแรงที่สุดได้ โดยอาศัยวิธีการวางแผน หรือโดยความร่วมมือกันกับผู้อื่น เป็นการร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน” (Thomas Hobbes, 1651: 80.) นั้นหมายถึงว่า บุคคลที่อ้างสิทธิการเป็นผู้ปกครองเหนือผู้อื่นๆ นั้น จะไม่สามารถอ้างสิทธิของตนเองได้ตลอดไปเพราะผู้ที่อ่อนแอ (คนที่อยู่ใต้ปกครองที่คิดว่าตนเองไม่ได้รับการดูแลที่เป็นธรรม) สามารถรวมตัวกันเพื่อ ฆ่า/ไม่รักดี ต่อ

ผู้ปกครองได้ด้วยวิธีต่างๆ นานาที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นบรรลุวัตถุประสงค์ การพยายามตีความดังกล่าวนี้ จะถูกขยายความให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในส่วนต่อไป

ส่วนที่สอง ว่าด้วยความสัมพันธ์ของแนวคิด เรื่อง “องค์อธิปัตย์” ของ Thomas Hobbes กับคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” และรายละเอียดการรัฐประหารในสังคมการเมืองไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับกำหนดรูปแบบการปกครอง และประมุขแห่งรัฐไว้ว่า ประเทศไทย มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นการเทิดทูนพระมหากษัตริย์ คือ ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ และรัฐธรรมนูญยังกำหนด พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ โดยให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชน (ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2523: 468.) โดยใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางรัฐสภา อำนาจบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการผ่านทางศาล การกำหนดเช่นนี้ หมายความว่าอำนาจต่างๆ จะใช้ในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ ซึ่งในความเป็นจริงอำนาจเหล่านี้มีองค์กรเป็นผู้ใช้ ฉะนั้นการที่บัญญัติว่าพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการผ่านทางองค์กรต่าง ๆ นั้นจึงเป็นการเทิดพระเกียรติ แต่อำนาจในการบริหารแท้จริงอยู่ที่องค์กร ซึ่งเป็นผู้พิจารณานำขึ้นทูลเกล้าถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ ทรงลงพระปรมาภิไธย (ธงทอง จันทรางศุ, 2548: 60.) การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชนนั้น ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมิได้กล่าวโดยตรงว่า พระมหากษัตริย์คือ องค์อธิปัตย์ ของรัฐไทย แต่ก็เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าในทางปฏิบัติประชาชนก็ได้กระทำในสิ่งที่ Thomas Hobbes กล่าวไว้ว่า

“I authorize and give up my right of governing myself, to this man, or to this assembly of men, on this condition, that thou give up thy right to him, and authorize all his actions in like manner.” (Thomas Hobbes, 1651: 112.)

“ข้าพเจ้าได้อนุญาตและยกเลิกลิทธิของข้าพเจ้าในการปกครองตนเองให้กับบุคคลผู้นี้ หรือคณะบุคคลเหล่านี้ ด้วยเงื่อนไขที่ว่าได้ยกเลิกลิทธิของพวกเราทั้งหลายให้กับเขา และอนุญาตให้เขามีปฏิบัติการและดำเนินการใดๆ ได้”

ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการสะท้อนลักษณะ **สัญญาประชาคม (Social Contract)** ของประชาชนชาวไทยอย่างกลายๆ? แต่เป็นที่น่าตั้งคำถามว่า เหตุใดจึงไม่มีปรากฏ ณ ที่ใดๆ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ทุกฉบับ) ว่า มีกระบวนการ/ขั้นตอนที่แสดงให้เห็นว่าประชาชนได้มอบอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของตนเองให้พระมหากษัตริย์ใช้ผ่านสถาบันทางการเมืองต่างๆ จะมีก็แต่กล่าวถึงขั้นตอนที่พระมหากษัตริย์เป็นตัวแทนผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเลย ซึ่งทำให้สิ่งที่กล่าวในรัฐธรรมนูญว่า “ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้น” มีลักษณะย้อนแย้ง เพราะหากประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้น (ตามรัฐธรรมนูญ) จริง ก็เท่ากับว่าประชาชนเป็นองค์อธิปัตย์ในตัวเอง ซึ่งจะขัดแย้งกับคุณลักษณะขององค์อธิปัตย์ตามที่ Thomas Hobbes เห็นว่า **องค์อธิปัตย์** ควรเป็นคนๆ เดียว Monarch ใช้อำนาจสัมบูรณ์ และต้องมีลักษณะ (Sovereign power as) (Thomas Hobbes, 1651) โดยมีลักษณะดังนี้

1. มีความสมบูรณ์ (absoluteness) คืออำนาจอธิปัตย์นี้ ต้องไม่ถูกจำกัดจากสิ่งใดๆ หากถูกจำกัดด้วยอำนาจใด อำนาจนั้นก็จะต้องกลายเป็นอำนาจอธิปัตย์ไปโดยปริยาย แม้ในความเป็นจริง

ด้วยเหตุผลใดก็ตาม เช่น จริยธรรม ความสุขุมรอบคอบ หรือการพิจารณา ด้วยเหตุด้วยผลจะทำให้ผู้ใช้อำนาจอธิปไตยไม่ได้แสดงให้เห็นถึงอำนาจนั้น แต่อำนาจนั้นจะต้องมีอยู่อย่างไม่มีขีดจำกัดและมีกฎหมายรับรอง

2. ความรอบด้าน (comprehensiveness) อำนาจอธิปไตย ต้องแผ่ขยายไปยังทุกคนและทุกกลุ่มคนภายในรัฐอย่างไม่มีข้อยกเว้น ข้อยกเว้นที่มีให้กับความสัมพันธ์ทางการทูตเป็นเพียงข้อตกลงชั่วคราวและ เป็นการให้เกียรติรัฐอื่น แต่ต้องถือว่าอำนาจอธิปไตยจะละเมิดข้อยกเว้น เหล่านั้นได้เสมอ

3. ความยั่งยืนถาวร (permanence) อำนาจอธิปไตยต้อง อยู่ตลอดไป แม้ว่าประมุขของรัฐจะสิ้นชีวิต คณะรัฐบาลจะเปลี่ยนแปลง หรือโครงสร้างรัฐจะถูกปรับปรุงใหม่ แต่อำนาจอธิปไตยจะต้องมีอยู่อย่าง ไม่ขาดตอน トラบเท่าที่รัฐยังคงอยู่

4. แบ่งแยกไม่ได้ (indivisibility) อำนาจอธิปไตยเป็น อำนาจสูงสุด เป็นหนึ่งเดียว ไม่อาจแบ่งแยกออกไปได้อีก แม้ว่ารัฐจะ มอบอำนาจให้องค์กรต่างๆ ทำตามหน้าที่และความรับผิดชอบ แต่อำนาจ นั้นสามารถถอดถอนคืนได้ อีกทั้งการเกิดขึ้นของสังคมการเมือง (Political Society) และรัฐ (State) ตามแนวคิดแบบสำนักสัญญาประชาคม (Social Contract) **คู่สัญญา** คือ ประชาชนกับประชาชนด้วยกัน โดยที่องค์อธิปัตย์ (Sovereign) นั้นเปรียบได้กับการเป็น **คนกลาง (the third party)** เท่านั้น ดังนั้นองค์ อธิปัตย์จึงไม่ใช่คู่สัญญา ด้วย จากที่กล่าวมาทำให้ผู้เขียนมั่นใจว่าในสังคม การเมืองการปกครองของไทยไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นแบบ จาริต ก็สะท้อนให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ของไทยมีลักษณะเป็นองค์ อธิปัตย์ ถึงแม้จะมีได้กล่าวในรัฐธรรมนูญโดยตรงก็ตาม?

ดังนั้นคงไม่เกินไปนัก หากจะกล่าวว่า “ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” นั้นเป็นเครื่องสะท้อน หน้าที่และ บทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะ **องค์อธิปัตย์** ของรัฐไทย ซึ่งข้อสังเกต

ของผู้เขียนนี้จะนำไปสู่คำถามสำคัญที่ว่า การรัฐประหาร (Coup d'Etat) คือ การประหารรัฐ (รัฐอธิปไตย) หรือกระบวนการเอา บุคคล/สิ่ง ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในรัฐลงจากอำนาจนั้นด้วยกำลังทหารของอีกฝ่าย ที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทยจะยังสามารถใช้ นามเรียกขานกลุ่มของตนว่า “คณะรัฐประหาร” ได้หรือไม่?

หากกล่าวถึงการรัฐประหารและการพยายามทำรัฐประหารในการเมืองไทยอาจเกิดขึ้นจาก ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองหรืออีกด้านหนึ่ง คือ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองด้วยกันเองเปรียบเทียบเหมือนอยู่ใน “สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ดูเหมือนว่ามนุษย์นั้นยากที่จะยอมรับว่าคนอื่น ๆ นั้นจะมีความเฉลียวฉลาดเทียมเท่ากับตัวของเขาเอง” (Thomas Hobbes, 1651: 80.) รวมถึงในสภาพธรรมชาติของมนุษย์ เราพบลักษณะบ่งชี้ผลของการทะเลาะ/การไม่ปรองดองกันของมนุษย์ 3 ข้อ ด้วยกันคือ 1.การแข่งขัน 2. ความไม่เชื่อมั่น/ความหวาดระแวง และ 3. ความต้องการเกียรติยศสรรเสริญ (Thomas Hobbes, 1651: 83.) โดยผลที่ตามมาจากทั้ง 3 เงื่อนไขข้างต้นคือ ทำให้มนุษย์ต้องบุกรุกเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ โดยใช้ความรุนแรงเพื่อให้ตนได้สามารถเข้าควบคุมเหนือผู้อื่น เหนือภรรยา บุตร และฝูงปศุสัตว์ได้ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของตนเองก็ต้องป้องกันตัว และเพื่อความมีชื่อเสียง เช่น ถ้อยคำ รอยยิ้ม ความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมถึงการแสดงออกถึงการลดคุณค่า ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยผลกระทบต่อเครือข่าย เพื่อนฝูง ชาติ อาชีพ หรือแม้แต่ชื่อของเขาเอง (Thomas Hobbes, 1651: 84.) แม้ว่าความขัดแย้งของชนชั้นนำทางการเมืองของไทยไม่จำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่มีการขับเคลื่อนของมวลชนแต่กระนั้นก็ต้องอาศัยการขับเคลื่อนมวลชนเพื่อเป็นการเปิดประเด็นความขัดแย้งหรือเพื่อนำไปสู่พัฒนาการของสถานการณ์ในระดับที่ฝ่ายนั้นๆต้องการ โดยสามารถสังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น กรณี

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แม้ว่าสิ่งที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน คือ ชัยชนะของขบวนการนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่มีต่อรัฐบาลจอมพลถนอม-ประภาส แต่ถลึงไปกว่านั้น ชัยชนะดังกล่าวก็ต้องมีการที่ชนชั้นนำฝ่ายทหารกลุ่มหนึ่งอาศัยการขับเคื้อนมวลชนในการเข้ายึดอำนาจจากชนชั้นนำทหารฝ่ายจอมพลถนอม-ประภาสด้วย มิฉะนั้นแล้ว เรื่องราวและการสูญเสียก็คงจะไม่จบลงได้ในระยะเวลาอันสั้นขนาดนั้น³ และแน่นอนว่า ในอีกสามปีต่อมา ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ชนชั้นนำทหารกลุ่มหนึ่งได้อาศัยการขับเคื้อนความขัดแย้งระหว่างมวลชนเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และกลุ่มผู้นำทหารฝ่ายรัฐบาล (Katherine A. Bowie, 1997.)

หลังจากนั้น ระหว่าง พ.ศ. 2520 จนถึงก่อน พ.ศ. 2534 เกิดการพยายามทำรัฐประหารอยู่หลายครั้ง แต่ทุกครั้ง เป็นการพยายามทำรัฐประหารที่ปราศจากซึ่งการขับเคื้อนมวลชน⁴ และกึ่งลงเอยด้วยความล้มเหลว (ยกเว้นการรัฐประหารโดยพลเรือเอกสงัด ชลออยู่-พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ยึดอำนาจจากรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในปี พ.ศ. 2520) (ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2523). จนกระทั่งรัฐประหาร รสช. ในเดือนกุมภาพันธ์ 2534 ซึ่งยึดอำนาจสำเร็จ และเป็นรัฐประหารที่เกิดขึ้นโดยยังไม่มี การขับเคื้อนมวลชน แต่ก็มีกระแสก่อนหน้าเกิดรัฐประหารที่แสดงออกซึ่งความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ⁵ หลังจากนั้นหนึ่งปี เหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 กึ่งลงเอยด้วยชัยชนะของฝ่ายประชาชน โดยมีการขับเคื้อนมวลชน ที่ศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ขนานนามว่า

³ โปรตดู กุลลดา เกษบุญชู มีด. (2552). ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย ข้ามไปให้พ้นพลวัติภายใน ปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2552.

⁴ โปรตดู โรม บุคณา. (2549). คู่มือรัฐประหาร.

⁵ โปรตดู ลิขิต ธีรเวคิน. (2547). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย.

เป็น "มือบมือถือ"⁶ และเบื้องลึกของชัยชนะ ก็คือ การแตกตัวของชนชั้นนำ ทหารกลุ่มหนึ่งจากชนชั้นนำทหารอีกกลุ่มหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ ชนชั้นนำทหารกลุ่มหนึ่งอาศัยความขัดแย้งของการขับเคลื่อนมวลชนที่ปะทะกับกำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลของพลเอก สุจินดา คราประยูร เข้ายึดอำนาจทางการทหารจากฝ่ายของพลเอกสุจินดา คราประยูร การแตกตัวหรือจะเรียกว่า ความแตกแยกในกองทัพ ทำให้ผู้เขียนคิดเปรียบเทียบกับในรัฐในสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ที่ "เต็มไปด้วยความไม่ร่วมมือกันและมนุษย์จะรุกรานและทำลายผู้อื่น และดังนั้นมนุษย์จะปราศจากซึ่งความไว้วางใจกัน" (Thomas Hobbes, 1651.) ลักษณะดังกล่าวเป็นเครื่องสะท้อนที่ชัดเจนที่สุดของรัฐสภาวะธรรมชาติและมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติตามที่ Thomas Hobbes ว่าไว้

ตัวอย่างการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่มีเหตุการณ์ใดเลยที่สะท้อนให้เห็นถึงการเข้าไปยึดอำนาจรัฐอธิปไตยของรัฐไทยเลย มีเพียงแต่พยายามยึดอำนาจทางการเมืองของประเทศไว้เพียงเท่านั้น และกลุ่มคนที่เคลื่อนไหวทางการเมืองเกือบทุกกลุ่มดังที่กล่าวมา ใช้ชื่อเรียกแทนตัวเองว่า "คณะรัฐประหาร" ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามีได้เข้าข้อเงื่อนไขใดๆ เลยของ "การรัฐประหาร"

ผู้เขียนกล่าวถึงอำนาจของ องค์อธิปัตย์ ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ในข้างต้นแล้วนั้น ทำให้ละเลยไม่ได้หากจะมิกกล่าวถึงอำนาจของ "คณะรัฐประหาร" ซึ่งเป็นคณะก่อการประหารรัฐอธิปไตยลง ที่ปรากฏครั้งแรกตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496 ซึ่งศาลฎีกาในครั้งนั้น ได้มีคำวินิจฉัยอันถือเป็นระเบียบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ความตอนหนึ่งว่า : "...คณะรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศได้สำเร็จ ย่อมมีอำนาจออก และ ยกเลิก แก้ไข กฎหมายได้ รัฐมนตรีที่แต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญซึ่งคณะ

⁶ โปรตดู เอนก เหล่าธรรมทัศน์ . (2552). **สองนคราประชาธิปไตย**.

รัฐประหารได้ประกาศใช้ จึงเป็นรัฐมนตรีโดยชอบ...” (คำพิพากษาฎีกา
ประจำพุทธศักราช 2496: 55.)

ในครั้งนั้น ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัยได้อธิบายในหมายเหตุ
ท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ว่า : “คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้เป็นตัวอย่าง
อันดีที่จะพิจารณาว่า ศาลยุติธรรมจำต้องยอมรับผลของการปฏิวัติ หรือ
รัฐประหารซึ่งได้ทำสำเร็จ และผู้กระทำได้กลายเป็นผู้มีอำนาจแท้จริงในรัฐ
อย่างแน่นอน ... การปฏิวัติ หรือ รัฐประหารนั้น ในครั้งแรกเป็นการผิด
กฎหมาย เมื่อใดผู้ทำการปฏิวัติ หรือ รัฐประหารจนสำเร็จบริบูรณ์ ... ก็
เป็นรัฐอธิปไตยมีอำนาจสูงสุดในรัฐ ฉะนั้น จึงอยู่ในฐานะที่จะให้
รัฐธรรมนูญใหม่ และยกเลิกกฎหมายเดิม บัญญัติกฎหมายใหม่ตามชอบใจ
ในคดีเรื่องนี้ ปรากฏว่า เมื่อมีการรัฐประหารสำเร็จแล้ว ก็มีการประกาศใช้
รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว 2490 ขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวยอมใช้ได้ใน
ฐานะเป็นรัฐธรรมนูญอันแท้จริง”⁷

หลังจากคำพิพากษาฉบับดังกล่าวมานี้ได้รับรองอำนาจของ
“คณะรัฐประหาร” ในคำพิพากษาศาลฎีกาชั้นหลังมาจากนั้น ก็ล้วนเดิน
ตามทั้งสิ้น เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1662/2505, 105/2506, 1352/2506, 341-
350/2507, 213/2508 เป็นต้น

โดยแต่เดิมทฤษฎีเรื่องที่มาแห่งความเป็นกฎหมายนั้น ในชั้นที่
เรียกว่า ยุคกฎหมายบ้านเมือง (Juristenrecht) (ปรีดี เกษมทรัพย์,
2538.) ได้มีนักปราชญ์ทางกฎหมายชื่อดังชาวอังกฤษ ชื่อ John Austin
แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน ให้รายละเอียดถึงความเป็นกฎหมายไว้ว่า :
“กฎหมาย คือ คำสั่งของรัฐอธิปไตย ที่กำหนดหน้าที่ (Obligation) ให้บุคคลต่างๆ
ปฏิบัติตาม” ในส่วนนี้ผู้เขียนเห็นว่าสอดคล้องกับแนวคิดของ Thomas

⁷ โปรตดู ปรีดี เกษมทรัพย์. (2538). นิติปรัชญา.

Hobbes ที่ว่าเหตุผล 4 ประการที่บอกว่าเหตุใดประชาชนจึงต้องเชื่อฟัง/ทำตาม (Obedience) องค์กรอิตัลย (Thomas Hobbes, 1651.)

- ประชาชนจะถูกทำโทษได้ หากไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง
- เป็นข้อกำหนดทางศีลธรรม เนื่องจากหากเราไม่เคารพผู้ปกครองนั้นหมายความว่าเราไม่เคารพในข้อตกลง (Contract) ที่เราทุกคนได้มอบสิทธิตามธรรมชาติให้กับผู้ปกครองไป = ไม่เคารพตัวเอง
- ผู้ปกครองได้ดำเนินการทางการเมืองตามความเห็นพ้องของประชาชน (Consensus) และดำเนินการใดๆ ในนามของประชาชน
- ผู้ปกครองได้มีข้อโต้แย้งในเชิงศาสนา ด้วยการอ้างกฎธรรมชาติโดยอ้างอิงกับคำสั่งจากพระเจ้า (God's Command)

แนวคิดของ Austin นี้ ได้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายในช่วงศตวรรษที่ 19 เรื่อยมา และประเทศไทย ก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของท่าน Austin มาเช่นกัน⁸ เป็นที่น่าสังเกตว่า แนวคิดนี้เกิดขึ้นในสมัยที่อังกฤษ (รวมถึงไทยด้วย) ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือ สมัยผู้ปกครองสูงสุดเป็นผู้ถืออำนาจเด็ดขาด ภายหลังจาก การเปลี่ยนแปลงการปกครอง มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้ผ่านพ้นมาไม่นานนัก แนวคิดของ Austin ก็ยังฝังรากลึกในความคิดของระบบตุลาการของไทยอยู่มาก

⁸ ในอดีต ประเทศไทยได้ส่งบุคลากรไปศึกษาต่อด้านกฎหมายที่ประเทศอังกฤษเป็นอันมาก รวมถึงพระบิดาแห่งกฎหมายไทย กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ก็ทรงศึกษาวิชากฎหมายจากอังกฤษ และรับแนวคิดของท่าน Austin มาเผยแพร่สอนนักกฎหมายไทยเรื่อยมา และซึมซาบในความคิดทางกฎหมายโดยปริยาย

สำนึกของพลเมืองกับ แนวคิดเรื่อง “องค์อธิปัตย์” ในรัฐไทย

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 การอ้างว้างไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ มีนัยสำคัญอีกอย่างน้อย 2 ประการที่ต่อเนื่องจากการกระทำทางประวัติศาสตร์ ได้แก่

1. การสร้างความต่อเนื่องกับอดีตที่มีพระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์แทน และ

2. ด้วยความเป็นสัญลักษณ์แทนนี้เองที่เป็นเงื่อนไขให้พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาติ ทำให้ความแตกต่างความหลากหลายของพลเมืองในชาติถูกยอมรับเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความเท่าเทียมกันภายใต้รัฐธรรมนูญและภายใต้พระบรมโพธิสมภาร ไม่ว่าจะเชื้อชาติ วัฒนธรรม และศาสนาของแต่ละท้องถิ่น แม้จะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยเพียงใด โดยหลักการแล้วก็ถือว่าเป็นปัญหาสลักสำคัญของ “รัฐประชาชาติ” ในทางตรงข้ามการยอมรับความหลากหลายของพลเมืองเป็นเงื่อนไขที่เปิดทางให้กับการกำเนิดของรูปแบบรัฐประชาชาติ แม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติเรียกเป็นราชอาณาจักรแต่โดยเนื้อหาแล้วมีลักษณะเป็นรัฐประชาชาติ เพราะรัฐอธิปัตย์จะไม่ใช่พระมหากษัตริย์อีกต่อไป ดังที่รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๓๔/๒๔๗๕ (วิสามัญ) วันพุธที่ 16 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2475 ระบุเหตุผลของการบัญญัติเรื่องนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 1 ว่า :

“มาตรา 1 ที่ว่าสยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว ซึ่งจะแบ่งแยกออกจากกันมิได้ ประชาชนชาวสยามไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใดย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกันนั้น อาจเป็นข้อความสะกิดใจว่า ทำไมต้องเขียนดั่งนั้น ราชอาณาจักรก็เป็นราชอาณาจักรหนึ่งอยู่แล้ว ความคิดที่เขียนลงไปก็เพราะเหตุว่า ราชอาณาจักรเป็นหนึ่งอยู่แล้วก็ดี แต่ว่าอยากจะทำลายเสียซึ่งความรู้สึกในหมู่ประชาชน

พลเมืองที่แบ่งเป็นเขาเป็นเรา เช่นเรียกพวกเดียวกันว่าเป็นแขก เป็นลาว เป็นต้น ความรู้สึกในเรื่องศาสนาอย่างหนึ่งที่เป็นเรื่องชวนให้คนแบ่งพวกแบ่งหมู่ ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเขาเป็นเรา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเลย เราควรเป็นชาติหนึ่งชาติเดียวกัน เพื่อแสดงและย้ำข้อความว่า เราควรและต้องเป็นชาติหนึ่งชาติเดียวกัน อนุกรรมการจึงเห็นควรเริ่มรัฐธรรมนูญด้วยบทมาตรานี้ แสดงว่าประชาชนในราชอาณาจักรนี้ ไม่ว่าจะเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการถือศาสนานั้นมีอยู่บริบูรณ์ ดังบัญญัติในมาตรา 13 เว้นแต่พระมหากษัตริย์เท่านั้นจักต้องเป็นพุทธมามกะและเป็นอัครศาสนูปถัมภก คือทรงให้ความอุปถัมภ์ศาสนาของชาวสยามอยู่โดยทั่ว ๆ ไป”

(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 34/2475 (วิสามัญ) วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475.)

ในส่วนของ "รัฐ" (รัฐประชาชาติ) นั้นมีความหมายครอบคลุมเกินจะเป็นเพียงเรื่องของการจัดตั้ง "คณะรัฐมนตรี" เท่านั้น แม้ว่าในรัฐประชาชาติ คณะรัฐบาลจะต้องเป็นกลุ่มคนที่มาจากสามัญชนก็ตาม แต่รัฐบาลก็ไม่ใช่สิ่งเดียวกับรัฐ ซึ่งรัฐบาลเป็นเพียงองค์ประกอบรูปธรรมประการหนึ่งในหลายๆ ประการของรัฐ ฉะนั้นการสิ้นสุดของรัฐบาลหนึ่งๆ ไม่จำเป็นต้องหมายถึงการสิ้นสุดของรัฐไปด้วย (สมเกียรติ วันทะนะ, 2531-2532: 186-203)

ดังนั้น ความไม่มั่นคงของรัฐบาลชุดหนึ่งจึงมิได้หมายถึงความไม่มั่นคงของรัฐเสมอไป แต่ความไม่มั่นคงของรัฐมีผลกระทบต่อเสถียรภาพความอยู่รอดของรัฐบาล ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐบาล ตลอดจนการละเมิดต่อกฎกติกาของสังคมการเมือง เช่น

การรัฐประหาร การยกเลิกรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนตัวผู้นำคนสำคัญๆ ฯลฯ ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบรัฐด้วยเสมอไป และหากกล่าวในมิติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในระหว่างชนชั้นนั้นก็เป็นเรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้ ภายใต้โครงสร้างการเมืองที่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเคยก่อรูปหรือสร้างเอาไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความขัดแย้งถึงขั้นใช้กำลังเข้าปะทะกันในการรัฐประหารที่สำคัญๆ นั้น นัยหนึ่งกล่าวได้ว่า นั่นเป็นเพียงการขาดเอกภาพในหมูชนชั้นนำ อีกนัยคือกฎกติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษร และมีเหตุผลในเชิงนิติธรรมยังไม่หยั่งรากกลายเป็นจารีตหลักที่ประกันความมั่นคงของรัฐ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2531-2532: 18)

เมื่อกล่าวถึง "รัฐ" เราหมายถึงสิ่งที่เป็นแหล่งรวมและที่มาของการใช้อำนาจที่รวมศูนย์ของชนชั้นนำ (ในนามของประชาชาติ) ฉะนั้นองค์กรนำ/สถาบันของสังคมนการเมือง เช่น คณะรัฐมนตรี รัฐสภา รัฐวิสาหกิจ เป็นต้นเพียงองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวแทนรูปธรรมของการใช้อำนาจของรัฐเท่านั้น ไม่ใช่เป็นรัฐโดยตัวมันเอง

กรณีสถาบันพระมหากษัตริย์ กล่าวได้ว่าการที่ทรงดำรงฐานะเหนือการเมือง ขณะเดียวกับที่ทรงมีดุลอำนาจกับสภาจนถึงคณะรัฐมนตรี การออกกฎหมาย ตลอดจนการกระทำทางการเมืองสำคัญๆ ยังต้องเป็นไปโดยมีพระปรมาภิไธยรับรองอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าทรงมี "พระราชอำนาจ" เหนือสภา ตลอดจนคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นตัวแทนการใช้อำนาจรัฐของประชาชน แม้บางครั้งพระมหากษัตริย์บางพระองค์อาจมีอิทธิพลในการตัดสินใจเชิงนโยบาย หรือมีพระบารมีเหนือสภาและรัฐมนตรีได้ก็จริง แต่ไม่ได้หมายความว่าทรงมีอำนาจครอบงำเหนือรัฐ

เราสามารถศึกษาได้จากงานของสมเกียรติ วันทะนะ ในงานชิ้นสำคัญเช่น "รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435 - 2475" ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจ เช่นว่า : ทฤษฎีที่เปรียบรัฐเป็นอินทรีย์ภาพ (Organic

theory of the state) นี้เป็นพื้นฐานทฤษฎีการเมืองให้กับรัฐสมบูรณาญาสิทธิได้อย่างมีพลังไม่ว่ารัฐสมบูรณาญาสิทธินั้นจะอยู่ในรูปของ "สมบูรณาญาสิทธิราช" หรือ "ฟาสซิสต์"⁹

⁹ สมเกียรติ วันทะนะ. "รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435-2475." เอกสารประกอบปาฐกถาทางวิชาการ จัดโดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วันที่ 19 มีนาคม 2525). นอกจากนี้ เพื่อให้การอธิบายประเด็นนี้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สมเกียรติได้อ้างถึงพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในกระทู้ธรรมที่ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อปี 2459 เรื่อง "พระราชาเป็นหัวหน้าของหมู่มนุษย์" ซึ่งเรียกร้องให้มีเอกภาพอย่างแนบแน่นระหว่างผู้ปกครองกับราษฎร ดังการเปรียบเทียบของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ว่า

"พระราชาเป็นหัวหน้าของมหาชน อันป็นเป็นสองฝ่าย (ตามแนวพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หมายถึง ฝ่ายทำกินกับฝ่ายผู้ปกครอง - ผู้อ่าง) นั้น เป็นหัวหน้าบัญชากิจการทั้งปวง... เปรียบเหมือนศีระจะเป็นประธานแห่งร่างกาย ฉะนั้นร่างกายจะเป็นไปได้เพราะอวัยวะนั้นๆ ต่างทำธุระตามหน้าที่ของมัน... แต่ย่อมมีความเป็นไปเนื่องด้วยศีระสองเหล่านั้นเป็นอยู่ไม่ได้ ฉันทไตชนกายคือหมู่มนุษย์ก็เป็นฉันทนั้น... ในฝ่ายปกครองขาดพระราชาผู้เป็นหัวหน้าบัญชาการแล้ว การงานต่างทำหน้าที่ ไม่มีโยงถึงกัน... ฝ่ายราษฎรไม่มีผู้ปกครองย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ ฉันทนั้น" ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส: ธรรมคดี, 2514, หน้า 297 - 298 อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ. "รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435 - 2475."

อย่างไรก็ตาม มุมมองที่มีต่อรัฐสมบูรณาญาสิทธิว่ามีความเข้มแข็งเป็นเอกภาพ ซึ่งมีจุดเริ่มจากงานสมเกียรตินั้นตามความเข้าใจของผู้เขียน (ซึ่งอาจจะผิดก็ได้) ถูกวิพากษ์อย่างมีนัยสำคัญจากนิธิ เอียวศรีวงศ์ ในงานที่ชื่อ "ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย." โดยนิธิสะท้อนว่ารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีลักษณะเฉพาะบางด้านที่ไม่อาจเปรียบได้กับรัฐสมบูรณาญาสิทธิที่เกิดขึ้นในยุโรป รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยามอ่อนแอและอายุสั้นอยู่มาก "หากจะเปรียบเทียบกัน ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์รัสเซียและเยอรมนีมีฐานอยู่กับระบอบราชการและกองทัพ มากกว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไทยที่มีฐานอยู่กับราชการมากมายนัก จนไม่น่าเอามาเทียบกัน

ในยุคปัจจุบัน เมื่อนานาประเทศล้วนมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้วแทบทั้งสิ้น และด้วยระยะเวลาในการก่อตัวสั่งสมทางความคิดทางประชาธิปไตยมานานพอควร นักกฎหมายฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตย ได้วิพากษ์ทฤษฎีของ Austin ในทางที่เห็นว่า เป็นการยอมรับ “อำนาจ” คือ ความถูกต้อง ซึ่งมีใช้ความยุติธรรมและเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนขึ้นกับอำเภอใจของผู้มีอำนาจ หรือ รัฐธำธิปัตย์ อีกทั้งสิ่งที่ไม่มีความแน่นอนนั้นย่อมนับเป็นบรรทัดฐานทางสังคมมิได้ ในส่วนนี้ผู้เขียนมองว่า หากอ้างอิงกับแนวคิดเรื่อง องค์อธิปัตย์ ของ Thomas Hobbes ก็ จะพบว่า สิ่ง ที่ Austin กล่าวมานั้นเป็นสิ่งสะท้อนคุณสมบัติของ รัฐธำธิปัตย์ ที่ถูกต้อง กล่าวคือ Undivided (แบ่งแยกไม่ได้), Unlimited (ไร้ขีดจำกัด), Inalienable (ไม่อาจแยกออกไปจากเราได้), Permanent (ถาวร) หากแต่ในส่วน นักกฎหมายของประเทศไทย ควรพิจารณาว่าในกรณีสังคมการเมืองไทย นั้น “คณะรัฐประหารเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดภายในรัฐหรือไม่?”

ส่วนสรุป

ผู้เขียนเห็นว่าถ้าหากเราย้อนกลับไปดูรากศัพท์ของคำว่า Coup d'État คำ ๆ นี้เกิดขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 เพื่อใช้อธิบายวันที่ถูกเรียกว่า the day of the dupes ในคริสต์ศตวรรษ 1620 ที่ Richelieu จัดการศัตรูทางการเมืองให้กับพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 กษัตริย์ฝรั่งเศส¹⁰

เลย" (โปรดดู นิธิ เอียวศรีวงศ์. "ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย." ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538: 128)

¹⁰ ดูประวัติอย่างย่อของ Richelieu ได้ที่

<http://en.wikipedia.org/wiki/Richelieu>.

ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าหาก Coup d'État หมายถึง การประหารรัฐ คำถามที่ตามมาคือเราประหารรัฐได้หรือไม่? ผู้เขียนเห็นว่าเรามีสามารถมีกระบวนการที่จะประหารรัฐได้ (ยังไม่นับรวมในกรณีของรัฐไทยที่ผู้มีอำนาจสูงสุดคือ ใคร?) เพราะ **รัฐคือสิ่งที่ไม่มีตัวตน** นับตั้งแต่ Thomas Hobbes เป็นต้นมา (ซึ่งในกรณีของรัฐไทย ผู้เขียนเชื่อว่าลักษณะของรัฐก็ไม่มีตัวตนเช่นเดียวกัน แต่คำกล่าวนี้ได้รวมถึงความไม่มีตัวตนของผู้ใช้อำนาจอธิปไตย) รัฐไม่เป็นสิ่งที่เรียกว่า personal state อีกต่อไป รัฐเป็นสิ่งที่ impersonal เพราะฉะนั้นรัฐจะไม่มีวันตาย เมื่อรัฐไม่มีวันตาย รัฐจึงอยู่เหนือสิ่งอื่นใด

สำหรับผู้เขียน รัฐคือสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่ารัฐธรรมนูญ เพราะเราไม่สามารถฉีกรัฐได้ เมื่อเราฉีกรัฐไม่ได้ รัฐจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องหันไปพึ่งพิง ดังนั้นรัฐจึงสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด และสิ่งหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐก็คือ **ความมั่นคง** ด้วยเหตุนี้การจะใช้คำว่า “ปฏิวัติรัฐประหาร” จึงต้องมีความระมัดระวัง อย่างยิ่งทั้งในมิติของความหมาย มิติทางแนวคิดปรัชญาการเมืองและการกระทำจริง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กองบรรณาธิการมติชน. (2549). “รัฐประหาร 19 กันยา’ 49 เรียบแต่ลึก”. **คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- กุลลดา เกษบุญชู มีด. (2552). **ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย ช้ามไปให้พันพลวัติภายใน ปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2552**. กรุงเทพฯ: มุลนิธิ 14 ตุลา.
- คำพิพากษาฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2496.**
- จงทอง จันทรางศุ. (2548). **พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: เอส.ซี.พรีนซ์แอนด์แพค.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2552). **1968 MOI เชิงอรรถการปฏิวัติ**. กรุงเทพฯ : สมมติ.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2538). **นิติปรัชญา**. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
- ปรีดี พนมยงค์. (2542). “ความเป็นมาของศัพท์ไทย ปฏิวัติ, รัฐประหาร, วิวัฒน์, อภิวัฒน์”. **คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน**. กรุงเทพฯ: กังหัน.
- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 34/2475 (วิสามัญ) วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475.
- โรม บุคนาค. (2549). **คู่มือรัฐประหาร**. กรุงเทพฯ: สยามบันทึก.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2547). **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิสุทธิ์ ไกรฤกษ์. (2475). **อธิบายธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยาม เปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ**. พระนคร : โรงพิมพ์สยามบรรณกิจ.
- ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา.

(2523). **รวมกฎหมายรัฐธรรมนูญ (2475-2521)**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา.

สมเกียรติ วันทะนะ. "รัฐไทย: นามธรรมและรูปธรรม." เอกสาร
ประกอบการอภิปรายการประชุมเชิงปฏิบัติการของฝ่ายปาฐกถา
และสัมมนา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ อุทยานวัง
ตะไคร้ จังหวัดนครนายก วันจันทร์ที่ 25 เมษายน 2531 ใน
รัฐศาสตร์สาร. ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 - ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (ก.ย. 2531
- เม.ย. 2532).

สมเกียรติ วันทะนะ. "รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435 - 2475."
เอกสารประกอบปาฐกถาทางวิชาการ จัดโดยสมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วันที่ 19 มีนาคม 2525)
เอนก เหล่าธรรมทัศน์ . (2552). **สองนคราประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ: คบไฟ.

ภาษาอังกฤษ

David Jary&Julia Jary. (2005). **Colilins dictionary of Sociology**:
HarperCollins Publish.

Giddens, A. (1989). **Sociology**. Cambridge: Polity Press.

Katherine A. Bowie. (1997). **Rituals of National Loyalty: An
Anthropology of the State and the Village Scout
Movement in Thailand**. New York: Columbia
University Press.

Perry Anderson. (1974). **Lineages of the Absolutist State**.
London: New Left Books, II: 1- II: 2.

Thomas Hobbes. (1651). **Leviathan: or the matter, forme and**

power of a COMMONWEALTH ecclesiasticall and civil
by THOMAS HOBBS : *Edited with an introduction by*
michael oakeshott . Oxford: Basil Blackwell.

เว็บไซต์

<http://en.wikipedia.org/wiki/Richelieu>.

ลำดับชีวประวัติและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตั้งแต่สมัย
ประธานาธิบดีลินดอน บี จอห์นสัน ถึงประธานาธิบดี บารัก
โอบามา (คนที่ 36 – 44)

The Sequence of Lives and events occurred since
President Lyndon B. Johnson to President Barak
Obama. (the 36th to 44th)

นันทนา กปิลกาญจน์¹

บทคัดย่อ

ประธานาธิบดีคนที่ 36 ลินดอน บี จอห์นสัน ดำรงตำแหน่งสืบต่อจากเคนเนดี ที่ถึงแก่อสัญกรรมในตำแหน่งไปจนครบวาระของเคนเนดี และเขาได้รับเลือกตั้งของเขาเองต่อมาอีก 4 ปี เขาเป็นผู้เริ่มที่จะยุติสงครามเวียดนามเป็นคนแรก โดยที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน จะเป็นผู้สานต่อจากเขาอีกทีหนึ่ง นักบินอวกาศคนแรกของสหรัฐอเมริกาที่ไปลงดวงจันทร์ก็เกิดขึ้นในสมัยของเขาในปี ค.ศ.1969 ในสมัยประธานาธิบดีคนที่ 37 ริชาร์ด นิกสัน นั้น เขาได้เดินทางไปเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับประธานเหมาเจ๋อตงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี ค.ศ.1972 และมีสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับสหภาพโซเวียต ของนายเบเรสเนฟ เท่ากับเป็นการยุติสงครามเย็น เริ่มแรกเขาเข้าไปพัวพันกับคดีอื้อฉาววอเตอร์เกต ที่เข้าไปดักฟังความลับของพรรคเดโมแครท ทำให้เขาต้องถูกบีบให้ลาออกจากตำแหน่งในวาระที่ 2 ของเขา ประธานาธิบดี เจอร์รี ฟอร์ด ได้ประกาศ

¹ รองศาสตราจารย์ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ตรวจวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

กฎหมายนิรโทษกรรมเขาในรัฐสภา ทำให้เขารอดพ้นจากการถูกนำตัวขึ้นศาลอาญาไต่สวน (Impeachment) ประธานาธิบดี คนที่ 38 **เจอร์ลด์ อาร์ พอร์ต** ดำรงตำแหน่งต่อจากนิกสันที่ต้องลาออกจากตำแหน่งก่อนจะครบวาระ พอร์ตพยายามรักษาสันติภาพของโลก หลังจากการยุติสงครามในกัมพูชาและเวียดนามของปี ค.ศ.1975 ไปแล้ว เขาเป็นประธานาธิบดีที่มีอายุยืนยาวที่สุด คือ ถึงแก่อสัญกรรมใน ค.ศ.2006 ด้วยอายุ 93 ปี **นาย จิมมี คาร์เตอร์** ได้เป็นประธานาธิบดีคนที่ 39 ต่อมา โดยที่เขาเพียงแต่เป็นตัวแทนของพรรคเดโมแครตคนแรกที่มาจากการเป็นผู้ว่าราชการรัฐจอร์เจียมาก่อนเท่านั้น ไม่ใช่มาจากตำแหน่งวุฒิสมาชิกเหมือนคนอื่นๆ ในสมัยของเขาได้ทำให้สงครามในตะวันออกกลางระหว่างอิสราเอลกับอียิปต์ยุติลง ทำให้คาร์เตอร์แห่งสหรัฐอเมริกา และนายเบนนาเฮม เบกิน ได้รางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ ร่วมกันในปี ค.ศ.2002 ในสมัยของเขานักศึกษาหัวรุนแรงอิหร่านได้จับเจ้าหน้าที่อเมริกันจำนวน 55 คน ในสถานทูตสหรัฐประจำกรุงเตหะราน เป็นตัวประกันถึง 444 วัน และได้ปล่อยออกมาในวันที่ประธานาธิบดี โรนัลด์ เรแกน สาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ.1981 ส่วนประธานาธิบดี **โรนัลด์ เรแกน** คนที่ 40 นั้น เป็นผู้ที่ทำให้สหรัฐอเมริกากลับมามีความเชื่อมั่นใหม่อีกครั้งหนึ่ง การดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในวาระที่ 2 ของเขา เป็นศักราชของการคืนดีต่อกันกับสหภาพโซเวียตของนายกอร์บาชอฟ เป็นการสิ้นสุดสงครามเย็นลงโดยสิ้นเชิง ประธานาธิบดีคนที่ 41 **ยอร์ช บุช** เป็นสมัยที่จักรวรรดิคอมมิวนิสต์รัสเซียล่มสลายในปี ค.ศ.1991 กำแพงเบอร์ลินที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ.1961 ซึ่งมีความสูง 14 ไมล์ ยาว 105 ไมล์ ได้ถูกทุบทิ้งลงในวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1989 ได้เกิดสงครามระหว่างสหรัฐอเมริกากับอิรัก จากการที่ซัดดัม ฮุสเซน บุกรเข้ายึดครอง

คูเวต เกิดปฏิบัติการพายุทะเลทรายอยู่ 42 วัน กับอีก 100 ชั่วโมง ทำให้
ซัดตัมต้องยอมจำนนต่อสหรัฐอเมริกา แต่บุซก็ไม่สามารถแก้ไขเศรษฐกิจ
ถดถอยของสหรัฐอเมริกาได้ ทำให้เขาต้องแพ้การเลือกตั้งประธานาธิบดีแก่
นายบิลล์ คลินตัน คนที่ 42 ของสหรัฐอเมริกา ถึงแม้ว่าคลินตันจะมีเรื่อง
อื้อฉาวกับนักศึกษาสาวฝึกงานในทำเนียบขาว แต่เขาก็ยังเป็นที่นิยม
ชมชอบอย่างมากในพรรคเดโมแครท ทำให้เขาได้เป็นตัวแทนของพรรคชิง
ตำแหน่งประธานาธิบดีวาระที่ 2 เป็นผลสำเร็จ ส่วนประธานาธิบดีคนที่ 43
นายยอร์ช ดับเบิลยูบุช บุตรชายของประธานาธิบดีคนที่ 41 ยอร์ช บุช ใน
สมัยของเขาได้เกิดเหตุการณ์ก่อการร้ายของพวกอัลกออิดะห์ ขึ้นในวันที่
11 กันยายน ค.ศ.2001 ทำให้สหรัฐอเมริกาดำเนินปฏิบัติการเสรีภาพอัน
ยังยืนยงโต้ตอบ โดยการบุกเข้าโจมตีอัฟกานิสถาน ต่อต้านรัฐบาลของ
ตาลีบันใน ค.ศ.2001 และเปิดยุทธการเสรีภาพของสหรัฐอเมริกา โคนล้ม
ประธานาธิบดีฮุสเซน ลงจากอำนาจในปี ค.ศ.2003 เมื่อยอร์ช ดับเบิลยู
บุช ครบวาระที่ 2 ในการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี **นายบารัก**
โอบามา ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนที่ 44 เขาเป็นชาว
แอฟริกันอเมริกันคนแรกที่ได้ดำรงตำแหน่งนี้ โอบามาได้ดำรงตำแหน่งอยู่
2 วาระ โดยจะสิ้นสุดลงในปี ค.ศ.2017 (วันที่ 20 มกราคม) ในเดือน
มีนาคม ค.ศ.2016 โอบามาได้เดินทางไปเยือนคิวบา ยุติความบาดหมาง
ต่อกันอย่างยาวนานถึง 50 ปีลง เปิดการคว่ำบาตรคิวบาและเปิดสถานทูต
ต่อกัน อนึ่งในวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ.2015 ได้มีการก่อการร้ายในกรุง
ปารีส ประเทศฝรั่งเศส และในวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ.2016 มีการก่อการ
ร้ายในกรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม ในทั้งสองเหตุการณ์มีผู้คนบาดเจ็บ
และล้มตายจำนวนมาก โดยทั่วโลกต่างพากันประณามการก่อการร้าย
ดังกล่าว

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดี

Abstract

Lyndon B. Johnson became the 36th president, after the death of John F. Kennedy. He became the president until the end of the Kennedy term, and to finish his 4 years term later. He was the pioneer who stopped the wars in Vietnam which was continued later by Richard M. Nixon. The first American astronaut who landed on the moon occurred during his administration in 1969. During Richard Nixon, the 37th president, the diplomatic mission was opened with Mao of the People Republic of China in 1972, and had the good relationship with the Soviet Union of Brezhnev, to end the first step of Cold War. In the Watergate Scandal, Nixon had to be forced to retire from the president position replaced by Gerald Ford, the 38th president, who gave the Amnesty Act to Nixon, not allowed Congress to get impeachment toward him. Ford tried to preserve the world peace, stopped the wars in Kampuchea and Vietnam in 1975. He died at the age of 93 had long life expectancy more than any American presidents. In the era of Jimmy Carter, the 39th president. He was elected as the Democratic candidate, who just came from the governor of Georgia, not came from the senate in the Congress like other presidential candidates. He stopped the

war between Israel and Egypt which made him and Bennehem Begin to receive Nobel Peace Prize both of them in the year 2002. Also, the radical Iranian students captured 55 American officials in Tehran as hostages for 444 days, they got released on January 20, 1981, on the Inaugural Address Day of Ronald Reagan, the 40th president. During his administration, the detent between the United States and the Soviet Union emerged, made the end of the Cold War completely. Reagan could be able to bring back the good hope to American nation once mare, while the 41st president, George Bush, the era of the Soviet Union collapsed. The Berlin Wall which was built in 1961 got demolished on November 9, 1989. The Wall had 14 miles high, 106 miles long. The war with Iraq occurred because Iraq of Hussein invaded Kuwait, the 42 days Desert Storm and 100 hours could stop the defeated Iraq. Bush could not be able to recover the economy regression in the United States, so that he had to receive the defeat to Bill Clinton, the 42nd president. Even though his scandal with the trainee female student in the White House, he was still admired among the Democrat Party, so he got elected as the president again for his second term. While the 43rd president, George W. Bush, the son of the 41 president, George Bush. During his first term, Talibun attacked the World Trade Center Building on September 11, 2001, the United States got retaliated

against Taliban by invading Afghanistan known as the Operation Enduring Peace and the Operation Iraqi Freedom also broke out to oust Saddam Hussein in the year 2003. The 44th president, Barak Obama, he was the first American African to become American president. Obama became 2 terms president, which will last on January 20, 2017. During his second term he went to Cuba as the State visit after 50 years of closed relationship among the two countries. The United States lifted the sanction with Cuba and opened the Embassy. But on November 13, 2015, the IS terrorists bombed Paris, also on March 22, 2016, they also bombed Brussels, Belgium. These two terrible incidents got so many victims died and hundred people got injure.

Key words: History of the United States, Presidents

ลำดับที่ 36. ประธานาธิบดี ลินดอน บี จอห์นสัน (Lyndon B. Johnson, ค.ศ.1963 – 1969)

ความเป็นสังคมที่ยิ่งใหญ่ สำหรับชาวอเมริกันนับเป็นวิสัยทัศน์ของลินดอน บี จอห์นสัน เมื่อเป็นประธานาธิบดี เขาได้ผ่านกฎหมายที่สำคัญที่สุดให้แก่ชาติ แต่เขาพบว่าจากการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของเขา ได้รับการต่อต้านอย่างหนักหน่วงจากการทำสงครามของเขาในเวียดนาม

จอห์นสันเกิดในวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ.1908 ในภาคกลางของรัฐเท็กซัส ไม่ไกลจากเขตเมืองจอห์นสันนั๊ก โดยทางบ้านช่วยสร้างที่อยู่

อาศัยให้เขาด้วย เขาสัมผัสถึงความยากจนของชาวชนบท เมื่อเขาเติบโตใหญ่ขึ้น เขาไปทำงานเป็นครูในวิทยาลัยเขาท์เวสต์เทกซัส โดยสอนนักเรียนเม็กซิกัน

ในปี ค.ศ.1937 เขาได้รณรงค์อย่างได้ผลในสภาล่างของโครงการนิวดีล โดยได้รับความช่วยเหลืออย่างแข็งขันจากภรรยาของเขา ชื่อเต็มคือ “เลดี้ เบิร์ด” เทเลอร์ ซึ่งทั้งสองได้แต่งงานกันในปี ค.ศ.1934 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เขาเข้าเป็นเรือโทในกองทัพเรืออยู่ไม่นานนัก ได้รับเหรียญกล้าหาญในสงครามแปซิฟิกได้

หลังจากเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาล่างของคอนเกรสอยู่ 6 สมัย ในปี ค.ศ.1948 ได้รับเลือกให้เป็นวุฒิสมาชิก ในปี ค.ศ.1953 จอห์นสันได้ชื่อว่าเป็นหัวหน้ากลุ่มของเสียงส่วนน้อยในสภาสูงที่หนุ่มที่สุดในประวัติศาสตร์ของวุฒิสมาชิก และในปี ค.ศ.1955 เมื่อพรรคเดโมแครทสามารถคุมเสียงส่วนใหญ่ในสภาสูงไว้ได้ เขาก็ได้เป็นประธานวุฒิสมาชิก

ในปี ค.ศ.1960 จอห์นสันลงชิงตำแหน่งรันนิ่งเมต (Running mate) เป็นรองประธานาธิบดีสมัยเคนเนดี จนในวันที่ 22 พฤศจิกายน ค.ศ. 1963 เมื่อประธานาธิบดีเคนเนดีถูกสังหาร จอห์นสันสาบานตนเข้ารับตำแหน่งบนเครื่องบินประจำตำแหน่งประธานาธิบดี (Air Force one)

ตอนแรกเขาดำเนินมาตรการที่ประธานาธิบดีเคนเนดีเตือนให้ทำก่อนจะถึงแก่อสัญกรรมคือ การออกกฎหมายสิทธิมนุษยชน และตัดการเก็บภาษีลง หลังจากนั้นเขาเตือนว่าประเทศต้องเสริมสร้างสังคมที่ยิ่งใหญ่ สถานที่ซึ่งความหมายของชีวิตมนุษย์เข้ากันได้กับการใช้แรงงานคน ในปี ค.ศ.1964 จอห์นสันได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีของเขาเอง โดยได้ชัยชนะเหนือคู่แข่งของเขาชื่อ วุฒิสมาชิกจากรัฐอริโซนา นายแบร์รี โกลด์วอเตอร์ ด้วยคะแนนเสียง 486 ต่อ 52 ในปี ค.ศ.1965 จากจำนวนสมาชิก

ของพรรคเดโมแครทมีอยู่อย่างท่วมท้น ในสภาองเกรส จอห์นสันผ่านกฎหมายช่วยการศึกษา ขจัดโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล ปรับปรุงสภาพเมือง อนุรักษ์ทรัพยากร พัฒนาเขตเสื่อมโทรม ต่อสู้กับความยากจน ควบคุมและป้องกันอาชญากรรมและเยาวชนเกเร และขจัดอุปสรรคของสิทธิในการลงคะแนนของชาวอเมริกัน แอฟริกันผิวดำ

ภายใต้รัฐบาลของจอห์นสัน ประเทศประสบความสำเร็จอย่างน่าทึ่งในโครงการสำรวจอวกาศ ซึ่งเขาเน้นมาตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะเป็นการเริ่มต้นของการต่อต้านความยากจน ความวุ่นวายในสังคมและการจลาจลในถิ่นของพวกผิวดำ ก่อให้เกิดความยากลำบากกับประเทศเหมือนกัน ประธานาธิบดีจอห์นสันจากอิทธิพลที่เขามีต่อการต้านการกีดกันแบ่งแยกสีผิว ให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบวินัย โดยการผ่านกฎหมายที่อยู่อาศัยอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1968

ความจริงแล้วจอห์นสันพยายามทำการอย่างลับๆ ที่จะให้มีการถอนตัวออกจากเวียดนาม แต่ไม่สัมฤทธิ์ผล ยิ่งทำให้สงครามทวีความดุเดือดขึ้นไปอีก ในปลายเดือนมีนาคม ค.ศ.1968 เมื่อเขาจำกัดการทิ้งระเบิดในเวียดนามเหนือลง เพื่อทำให้มีการเจรจาเป็นทางการเกิดขึ้น ในเวลาเดียวกัน เขาไม่คิดจะชิงชัยในตำแหน่งประธานาธิบดีสมัยที่ 2 ของเขา บางคนเลยตั้งข้อสงสัยว่าการที่จอห์นสัน ไม่ยอมลงชิงก็เนื่องจากเขากลับแพ้เลือกตั้ง โดยที่เขายืนยันว่า เขามีความปรารถนาที่จะปวารณาตัวอย่างสุดกำลังเพื่อแสวงหาสันติภาพ

ก่อนที่จอห์นสันจะถึงแก่อสัญกรรมในเดือนมกราคม ค.ศ.1973 ด้วยโรคหัวใจล้มเหลว เมื่อมีอายุได้ 63 ปีในบ้านพัก (ทำเนียบขาว) ที่ไร่ของเขาในเขตจอห์นสัน เคาน์ตี รัฐเท็กซัส ซึ่ง ณ แห่งนี้ จอห์นสันได้

เตรียมการให้ประธานาธิบดีเคนเนดี และนางแจ็กเกอลีน มาฟานักบนชั้น 2 ของบ้านทำเนียบขาวในรัฐเท็กซัส 2 สัปดาห์ แต่เคนเนดีก็ถูกยิงเสียชีวิตเสียก่อน จอห์นสันได้รับโทรศัพท์จากประธานาธิบดีนิกสัน เสนอว่า ข้อตกลงสัญญาสันติภาพกับเวียดนามใกล้จะลงนามกันแล้ว

ต่อมาชาวอเมริกันได้ยกย่องจอห์นสันจากความพยายามอย่างสุดกำลังของเขาที่จะเปลี่ยนสังคมอเมริกันไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น โดยล้มการขยายการปฏิบัติการทางทหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของเขา การปรากฏตัวครั้งสุดท้ายของเขาในสภาองเกรสครั้งล่าสุดในปี ค.ศ.1969 เขาทำนายว่า ในศตวรรษนับจากนี้ไป อย่างน้อยที่สุดก็อาจจะพูดได้ว่า “เราได้พยายามแล้ว”

ลำดับที่ 37. ประธานาธิบดี ริชาร์ด เอ็ม นิกสัน (Richard M. Nixon, ค.ศ.1969 – 1974)

เมื่อริชาร์ด นิกสัน ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีในปี ค.ศ. 1968 เขาได้ประกาศว่า จุดมุ่งหมายของเขาก็คือ “การนำชาวอเมริกันให้กลับมารวมกัน” ชาติได้มีการแตกแยกอย่างเจ็บปวด ด้วยความสับสนของสังคมเมืองและสงครามนอกประเทศ ระหว่างการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี นิกสัน ประสบความสำเร็จในการยุติการรบของชาวอเมริกันในเวียดนาม ทำให้สัมพันธ์ภาพกับสหภาพโซเวียตดีขึ้น และยุติความบาดหมางกับจีน แต่ตลอด 4 ปีที่เขาดำเนินการให้มีการยุติสงครามและอื้อฉาวในคดีวอเตอร์เกตทำให้เกิดการแบ่งแยกชาติขึ้นมาใหม่ และทำให้เขาต้องลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี

เกิดที่เมืองยอร์มาลินดาในรัฐแคลิฟอร์เนีย ในวันที่ 9 มกราคม ค.ศ.1913 นิกสันเข้าเรียนในวิทยาลัยวิทเทียและมหาวิทยาลัยดุกในสาขากฎหมาย ก่อนที่จะเริ่มฝึกฝนทางด้านกฎหมาย ในปี ค.ศ.1940 เขาได้

แต่งงานกับแพทริเซีย ทั้งสองมีบุตรสาว 2 คน ทริเซียและจูลี ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เขาเป็นนาวาโทผู้บัญชาการในแปซิฟิก

เมื่อออกจากประจำการ เขาได้รับเลือกเป็นสมาชิกในสภาองเกรส จากเขตรัฐแคลิฟอร์เนียของเขา ในปี ค.ศ.1950 ได้เป็นวุฒิสมาชิก อีก 2 ปีต่อมา นายพลไอเซ็นฮาว์ได้เลือกให้เขา ในตอนนั้นเขาอายุได้ 39 ปี ให้ลงแข่งขัน ในตำแหน่งรองประธานาธิบดีของเขา

ในปี ค.ศ.1960 ลงชิงชัยในตำแหน่งประธานาธิบดีกับจอห์น เอฟ. เคนเนดี แต่พ่ายแพ้แบบเฉียดฉิวจากคะแนน 303 ต่อ 219 ถึงขนาดที่เขา นึกว่าเขาถูกโกงการเลือกตั้ง และในปี ค.ศ.1962 เขาก็ไม่ได้เป็นผู้ว่าการรัฐแคลิฟอร์เนียอีกด้วย แต่ในที่สุดจากการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี ค.ศ.1968 เขาได้ชัยชนะรองประธานาธิบดี เฮอริเบิร์ต ฮัมฟรีย์ ตัวแทนจากพรรคเดโมแครท และนายจอร์จ วอลเลส ผู้ว่าการรัฐอลาบามา ซึ่งเป็นพรรคที่ 3 ด้วยคะแนน 301 : 191 : 46

ความสำเร็จของนิกสันขณะดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีมีหลายประการ รวมทั้งการแบ่งปันรายได้ ยุติกฎหมายฉบับร่าง ออกกฎหมายป้องกันอาชญากรรม และขยายโครงการสิ่งแวดล้อม ตามที่เขาได้สัญญาไว้ เขาได้แต่งตั้งผู้พิพากษาที่มีหลักปรัชญาอนุรักษนิยมให้เป็นผู้พิพากษาศาลสูงสุดของประเทศ ในปี ค.ศ.1969 เขาต้อนรับนักบินอวกาศที่เดินทางไปลงดวงจันทร์เป็นครั้งแรก

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1972 นิกสันบินไปปักกิ่งและเข้าพบกับเหมาเจ๋อตุง และในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1972 เดินทางไปประชุมสุดยอดกับเลโอนิด เบรสเนฟ และสามารถลงนามในสนธิสัญญาจำกัดยุทธศาสตร์ของอาวุธนิวเคลียร์ ในเดือนมกราคม ค.ศ.1973 เขาได้ประกาศข้อตกลงกับเวียดนามเหนือที่จะยุติบทบาทของสหรัฐอเมริกาที่เข้าไปพัวพันในอินโดจีน

ในปี ค.ศ.1972 ในการชิงชัยตำแหน่งประธานาธิบดีสมัยที่ 2 ของเขา เขาเอาชนะคู่แข่งคือ นายจอร์จ แมคโกเวน วุฒิสมาชิกแห่งรัฐ เซาท์ดาโกต้าอย่างท่วมท้น ด้วยคะแนนคณะผู้เลือกตั้ง 521 ต่อ 17 เสียง อีก 3-4 เดือนต่อมา การบริหารของเขาต้องเผชิญกับการไปดักฟัง ความลับ ณ ที่ทำการของพรรคเดโมแครท รู้จักกันว่าเรื่องอื้อฉาวแห่ง วอเตอร์เกต (Watergate scandal) นิกสันปฏิเสธว่าเขาไม่ได้เข้าไปยุ่ง เกี่ยวกับการดักฟัง ณ ที่ทำการของพรรคเดโมแครท แต่ศาลสูงสุดบังคับ ให้เขาส่งเทปบันทึกการพูดคุยในห้องรูปไข่ของทำเนียบมาให้ศาล ซึ่ง ชี้ให้เห็นว่าเขาพยายามบิดเบือนการตรวจสอบและขัดขวางความยุติธรรม

จากผลของความอื้อฉาวดังกล่าว ทำให้รองประธานาธิบดี สปิโร แอกนิว ได้ยื่นใบลาออกในปี ค.ศ.1973 นิกสันได้เสนอชื่อนายเจอร์รี พอร์ด ซึ่งเป็นหัวหน้าในสภาล่างเสียงส่วนน้อยให้ดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดี แทน โดยความเห็นชอบของสภาองเกรส

เมื่อเขาต้องเผชิญกับการที่ดูเหมือนว่าจะถูกดำเนินคดีความผิด (Impeachment) นิกสันได้ประกาศในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1974 ว่าจะ ลาออกในวันรุ่งขึ้น “นับเป็นขบวนการของการใกล้เกลี้ย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่งยวดของชาติ”

ประธานาธิบดี เจอร์รี พอร์ด ได้ประกาศกฎหมายนิรโทษกรรม (Amnesty Act) ต่อสภาองเกรส ยกโทษเขาทำให้เขารอดจากการถูกนำ ตัวขึ้นศาลอาญาไต่สวน และเป็นไปได้ว่าจะต้องติดคุก นิกสันได้ใช้เวลาอีก 20 ปีที่เหลือก่อนที่เขาจะถึงแก่กรรมในปี ค.ศ.1994 ด้วยการพยายาม ที่จะนำชื่อเสียงของเขาคืนกลับมาด้วยการเขียนหนังสือจำนวนมาก และ กล่าวสุนทรพจน์ในที่ต่างๆ

จากคำสั่งเสียของเขา ณ หลุมฝังศพเขาที่เมืองยอร์มาลินดา จารึกคำกล่าวของการสาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีในวาระแรกของเขา โดยที่เขาหวังจะได้รับการยอมรับที่เขาได้จารึกไว้ที่หลุมฝังศพของเขาว่า “จะเป็นเกียรติยศที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ที่สามารถจะยกให้ข้าพเจ้าได้ดำรงตำแหน่งผู้สร้างเสรีภาพ”

ลำดับที่ 38. ประธานาธิบดี เจอรัลด์ อาร์ ฟอร์ด (Gerald R. Ford, ค.ศ.1974 – 1977)

เมื่อเจอรัลด์ ฟอร์ด สาบานตนเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีในวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ.1974 เขาได้ประกาศว่า “ข้าพเจ้าก้าวเข้ามาในตำแหน่งประธานาธิบดีภายใต้สถานการณ์ที่กดดันนี้ เป็นเวลาแห่งประวัติศาสตร์ที่รบกวนจิตใจของเราและทำร้ายหัวใจของเรา” เขาบอกชาวอเมริกันว่า “ฝันร้ายของชาติอันยาวนานได้จบลงแล้ว”

ฟอร์ดเป็นรองประธานาธิบดี ที่ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีตามบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 25 และภายหลังจากการเกิดคดีอื้อฉาว วอเตอร์เกต สืบต่อจากนิกสันที่เป็นประธานาธิบดีคนแรกที่ได้ลาออกจากตำแหน่งก่อนที่จะหมดวาระครั้งที่ 2

เขาเกิดในเมืองโอมาฮาในรัฐเนบราสก้า เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1913 ในครอบครัวเลสลี คิงก์ จูเนียร์ ซึ่งเป็นนักธุรกิจกับภรรยาซึ่งเป็นมารดาของเขาชื่อ โดโรธี เมื่อเลสลี คิงก์เปลี่ยนจากพยางค์หลังเป็น ซีเนียร์ ทั้งสองคนมีการล่วงละเมิดทางเพศกัน โดโรธีต้องหอบลูกหนีสามี และได้หย่าร้างต่อมา และเธอได้แต่งงานใหม่กับ เจอรัลด์ ฟอร์ด แห่งแกรนด์แรพิดส์ (Rapids) ในรัฐมิชิแกน ซึ่งให้ชื่อบุตรบุญธรรมของเขาได้ใช้ชื่อเขาต่อมา เด็กหนุ่มฟอร์ดเข้าอยู่ในทีมฟุตบอลของมหาวิทยาลัยมิชิแกน และ

ไปเรียนในมหาวิทยาลัยเยล โดยไปเป็นผู้ช่วยโค้ช ขณะเดียวกันก็ได้ศึกษา
วิชากฎหมายไปด้วย

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เขารับยศนาวาตรีในกองทัพเรือ
ภายหลังสงครามเขากลับมาอยู่ที่เมืองแกรนด์แฮพพิตส์ โดยเข้าฝึกฝน
กฎหมาย และเข้าสู่การเมืองสังกัดพรรครีพับลิกัน 2-3 อาทิตย์ ก่อนที่จะ
ได้รับเลือกเป็นสมาชิกในสภาองเกรสในปี ค.ศ.1948 เขาได้แต่งงานกับ
นางเบตตี บลูมเมอร์ ทั้งคู่มีบุตรด้วยกัน 4 คนคือ ไมเคิล แจ็ค สตีเวน
และซูซาน

เขาเป็นสมาชิกในสภาล่างถึง 25 ปี พอร์ตมีชื่อเสียงในด้านการ
บูรณภาพ ใจกว้าง ความสุภาพ ทำให้เพื่อนร่วมงานของเขา เลือกเขาเป็น
ประธานพรรคในปี ค.ศ.1965 เขาได้รับความนิยมนิยมขึ้นในสภาองเกรส
ช่วยยืนยันให้นักสันมีเหตุผลที่จะเลือกเขาให้ดำรงตำแหน่งรอง
ประธานาธิบดีแทนรองประธานาธิบดี แอกนิว ซึ่งขอลาออก

เมื่อเข้ามาเป็นประธานาธิบดี พอร์ตต้องเผชิญกับการทำลาย
ของภาวะเงินเฟ้อ ฟันฟูเศรษฐกิจตกต่ำ แก้ไขการขาดแคลนพลังงาน และ
พยายามรักษาสันติภาพของโลก เขาพยายามจะเยียวยาต่อความเจ็บปวด
ของคดี วอเตอร์เกต โดยการให้อภัยโทษแก่อดีตประธานาธิบดีนิกสัน
เขาได้แต่งตั้งอดีตผู้ว่าการรัฐนิวยอร์ก นายเนลสัน ร็อกกีเฟลเลอร์ ให้เป็น
รองประธานาธิบดี นับเป็นคนที่สองที่มาจากการแต่งตั้ง

ในสภาองเกรสที่มีเสียงของพรรคเดโมแครตจำนวนมาก ทำให้
เขาสามารถยับยั้งกฎหมายได้หลายฉบับ จากการเกรงภาวะเงินเฟ้อทำให้
เขาทำการยับยั้งกฎหมายจำนวนมากที่ไม่ได้ใช้ ในกิจการของทหารซึ่งเพิ่ม
งบขาดดุลจำนวนมากศาลอยู่แล้ว ระหว่างที่เขาดำรงตำแหน่งอยู่ 14 เดือน
เขาใช้สิทธิยับยั้งกฎหมายถึง 39 ฉบับ และยับยั้งอยู่ได้ยาวนานเสมอ

ในสมัยดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกในสภาองเกรส เขาคิดว่าเขา เป็นผู้เดินสายกลาง ในกิจการภายในประเทศ เป็นนักอนุรักษ์นิยมทางการเงินและดำเนินนโยบายระหว่างประเทศอย่างนุ่มนวล โดยที่พอร์ตมีความกระตือรือร้นที่จะคงไว้ซึ่งอำนาจและชื่อเสียงเกียรติคุณของสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากการล่มสลายในกัมพูชาและเวียดนามใต้ ป้องกันสงครามในตะวันออกกลางไม่ให้ปะทุขึ้นมาใหม่ คงไว้ซึ่งจุดประสงค์อันแน่วแน่ โดยการส่งความช่วยเหลือไปให้ทั้งอิสราเอลและอียิปต์ การบริหารงานสมัยของพอร์ตพยายามชักชวนให้ทั้งสองประเทศยอมรับการสงบศึกกันชั่วคราว การผ่อนคลายความตึงเครียด (Détente) กับสหภาพโซเวียตยังดำเนินต่อไป เมื่อประธานาธิบดีพอร์ตและผู้นำโซเวียต นายเลโอนิด เบรสนเนฟได้บรรลุข้อตกลงฉบับใหม่ในการจำกัดอาวุธนิวเคลียร์

จากความเหนื่อยอ่อนที่ไปต่อกรชิงชัยเสนอชื่อเข้าชิงตำแหน่งผู้แข่งขันขั้นต้น (Primary) ของพรรครีพับลิกันกับผู้ว่าการรัฐแคลิฟอร์เนีย นายโรนัลด์ เรแกน ซึ่งตำแหน่งประธานาธิบดี และในปี ค.ศ.1976 พอร์ตต้องมาแพ้คะแนนเสียงประชาชนแก่จิมมี คาร์เตอร์ ด้วยคะแนน 51 ต่อ 48 เปอร์เซ็นต์ หลังจากนั้นพอร์ตและเบตตี้ได้กลับไปอยู่ที่รัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งมีสภิสพอร์ตต้องเข้ารับการบำบัดปัญหาการติดยาและติดเหล้าของเธอ ซึ่งเธอซ่อนพฤติกรรมดังกล่าวอย่างมิดชิดตั้งแต่อยู่ในทำเนียบขาว และเปิดศุนย์เบ็ตตี้พอร์ตเพื่อให้การช่วยเหลือแก่คนอื่นอย่างที่เกิดกับเธอ

เมื่อเจอร์ล พอร์ต ถึงแก่อสัญกรรมในปี ค.ศ.2006 เขามีอายุยืนที่สุดในบรรดาประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ชาวอเมริกันต่างจดจำคำพูดของประธานาธิบดี จิมมี คาร์เตอร์ ที่ได้กล่าวเมื่อได้อำนาจต่อจากพอร์ต ในปี ค.ศ.1977 ความว่า “สำหรับตัวข้าพเจ้าและประเทศชาติของ

เรา ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านประธานาธิบดี เจอร์ล ฟอร์ด ในทุกสิ่งที่ท่านได้
ทำเพื่อเยียวยาประเทศของเราเอาไว้”

ลำดับที่ 39. ประธานาธิบดี จิมมี คาร์เตอร์ (Jimmy Carter, ค.ศ. 1977 – 1981)

จิมมี คาร์เตอร์ สัญญาให้รัฐบาลของเขา เป็นเสมือนผู้แข่งขัน
เป็นผู้ปลอบประโลม และมีความดีเท่ากับชาวอเมริกันทั้งหลาย เขา
ประสบความสำเร็จอย่างเห็นได้ชัด แต่เป็นยุคของราคาพลังงานที่เพิ่มขึ้น
เงินเพื่อเพิ่มขึ้น และความทุกข์ระทมของโลกที่เพิ่มขึ้น และคาร์เตอร์ต้อง
มาพบกับความยากลำบากที่ต้องมาเจอกับความคาดหวังอย่างสูงจากชาว
อเมริกัน

เจมส์ เอิร์ล คาร์เตอร์ จูเนียร์ เกิดในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ.1924
ที่เมืองเพลน รัฐจอร์เจีย เป็นเจ้าของไร่ถั่วพินท์ ชอบพูดการเมือง นับถือ
นิกายแบปติสต์เป็นหลักในการใช้ชีวิตของเขา รับปริญญาตรีในปี ค.ศ.
1946 จากวิทยาลัยทหารเรือที่เมืองแอนนาโพลิส รัฐแมริแลนด์ คาร์เตอร์ได้
แต่งงานกับโรสซาลิน สมิธ ทั้งสองมีบุตรชายด้วยกัน 3 คนคือ จอห์น
วิลเลียม (แจ็ก) เจมส์ เอิร์ลที่ 3 (ชิป) ดอนเนล เจฟฟี (เจฟฟ) และบุตรสาว
อีก 1 คนคือ อามี ลินน์

เขารับราชการทหารเรืออยู่ 7 ปี คาร์เตอร์ได้กลับมาอยู่ที่เมือง
เพลนส์ ในปี ค.ศ.1962 ได้รับเลือกตั้งให้เป็นวุฒิสมาชิกของรัฐจอร์เจีย
และอีก 8 ปีต่อมา ได้รับเลือกเป็นผู้ว่าการรัฐจอร์เจีย ในบรรดาผู้ว่าการรัฐ
ที่หนุ่มของรัฐทางตอนใต้ เขาดีใจที่ความสนใจต่อมหาลัทธิด้วยการเน้น
ประสิทธิภาพในรัฐบาลและยกเลิกการกีดกันในเรื่องเชื้อชาติ

เมื่อคาร์เตอร์ประกาศเข้าชิงชัยในตำแหน่งประธานาธิบดีในเดือนธันวาคม ค.ศ.1974 เขาแทบไม่มีใครรู้จักต้องแนะนำว่าตัวเองเป็นใครชื่ออะไร แต่การตื่นตัวจากความผิดหวังในชาติจากกรณีสงครามเวียดนามและคดีวอเตอร์เกต ผู้เลือกตั้งจากพรรคเดโมแครตต่างต้อนรับตัวเลือกใหม่ที่มีความโปร่งใส คาร์เตอร์เลือกวุฒิสมาชิกวอลเตอร์มอนเดล จากรัฐมินเนโซตาให้เป็นรันนิ่งเมต (ว่าที่รองประธานาธิบดี) ของเขา คาร์เตอร์ได้วาทีกับประธานาธิบดีเจอร์รัล ฟอร์ด ถึง 3 ครั้ง และเอาชนะเจอร์รัล ฟอร์ด ด้วยคะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้ง 297 ต่อ 241

คาร์เตอร์ต้องต่อสู้กับภาวะเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะเงินเฟ้อและคนว่างงาน ในตอนปลายการบริหารของเขา เขาสามารถกล่าวออกมาได้ว่าสามารถทำให้คนอเมริกันมีงานเกือบ 8 ล้านคน และทำให้งบประมาณขาดดุลลดลง เพิ่มผลิตภัณฑ์รายได้ประชาชาติ อย่างไรก็ตามอัตราเงินเฟ้อและดอกเบี้ยยังสูงอยู่มาก และความพยายามที่จะลดอัตราทั้งสองอย่างลงก่อให้เกิดเศรษฐกิจถดถอย

คาร์เตอร์ดำเนินการแก้ไขการขาดแคลนพลังงานโดยการออกประกาศนโยบายพลังงานแห่งชาติ และลดราคาน้ำมันเบนซินภายในประเทศเพื่อกระตุ้นการผลิต เขากระตุ้นประสิทธิภาพของรัฐบาลโดยการปฏิรูประบบราชการและเรียกร้องยกเลิกกฎหมายเกณฑ์ที่เข้มงวดในอุตสาหกรรมรถบรรทุกและสายการบิน มีนโยบายระบบสวนสาธารณะของเขาออกไป รวมทั้งปกป้องที่ดิน 103 ล้านเอเคอร์ ในรัฐอลาสก้าด้วย เขาจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการ และแต่งตั้งผู้สื่อข่าวหญิงเป็นจำนวนมาก ชาวแอฟริกันอเมริกัน และชาวสเปนเข้าทำงานในงานของรัฐบาล

การเน้นในเรื่องสิทธิมนุษยชนของคาร์เตอร์ก่อให้เกิดความเย็นชาในหมู่ผู้นำของสหภาพโซเวียต ก่อให้เกิดกลุ่มต่อต้านขึ้นในจักรวรรดิของ

สหภาพโซเวียต คาร์เตอร์รณรงค์จนสามารถทำให้สภาสูงให้สัตยาบันในสนธิสัญญาคลองปานามาเป็นผลสำเร็จ เขาเปิดสัมพันธไมตรีกับจีนอย่างเต็มรูปแบบ และทำสนธิสัญญา SALT II จำกัดอาวุธนิวเคลียร์กับสหภาพโซเวียตได้อย่างสมบูรณ์ เขาเป็นตัวกลางให้ประธานาธิบดีแอนดรูว์ ซาดัคของอียิปต์กับนายกรัฐมนตรีอิสราเอล นายเมเนเนเฮม เบกินส์ มาลงนามยุติการสู้รบกันที่แคมป์ เดวิด โดยใช้เวลา 12 วัน ในปี ค.ศ.1978 เป็นผลสำเร็จ โดยที่ต่อมาทั้งสองคนได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพร่วมกันในปี ค.ศ.2002 แต่ในปีสุดท้ายของการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของคาร์เตอร์ เหตุการณ์เลวร้ายต่างรุมเร้าเขาอย่างเต็มที่ กล่าวคือในเดือนธันวาคม ค.ศ.1979 สหภาพโซเวียตในสมัยประธานาธิบดีเลโอนิด เบเรสนเนฟ บุกเข้าอัฟกานิสถาน นักศึกษาอิหร่านหัวรุนแรง โดยการสนับสนุนของอัยตอลเลาะห์โตะไมนี จับตัวคนในสถานทูตอเมริกันประจำกรุงเตหะราน เป็นตัวประกันจำนวน 55 คน เป็นเวลา 444 วัน และได้ปล่อยตัวในวันสาบานตนเข้ารับตำแหน่งของประธานาธิบดี โรนัลด์ เรแกน วาระแรกในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ.1981 โดยประธานาธิบดีเรแกนขอให้อดีตประธานาธิบดีคาร์เตอร์ เป็นตัวแทนไปรับตัวประกันกลับสู่ประเทศ โดยผ่านเมืองแฟรงค์เฟิร์ตของเยอรมนี และชาวอเมริกันต้องทนทุกข์จากภาวะเงินเฟ้ออย่างแสนสาหัส และการว่างงานอีกด้วย ความสับสนวุ่นวายของชาติทวีขึ้นเมื่อโรนัลด์ เรแกนได้ชัยชนะต่อจิมมี คาร์เตอร์ ในการเลือกตั้งในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1980 แบบถล่มทลายด้วยคะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้ง 483 ต่อ 49 จากคะแนนเสียงประชาชน 51 ต่อ 42 เปอร์เซนต์

ถึงแม้ว่าคาร์เตอร์จะแพ้เลือกตั้ง แต่ก็ได้ชื่อว่าเป็นอดีตประธานาธิบดีที่ดีที่สุดคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ ที่ห้องสมุดของเขาที่เมือง

แอตแลนต้า ในรัฐจอร์เจีย นอกจากจัดแสดงผลงานบริหารในสมัยของเขาแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางที่จัดแสดงถึงวิธีการแก้ไขวิกฤตการณ์ขัดแย้งต่างๆ อีกด้วย ดำเนินการจัดให้มีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยในบางประเทศ และต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ ส่งผลให้เขาได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพในปี ค.ศ.2002 (ต่อจากประธานาธิบดีธีโอดอร์ รูสเวลท์ และวูดโรว์ วิลสัน)

ลำดับที่ 40. ประธานาธิบดี โรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan, ค.ศ. 1981 – 1984)

ตลอดสมัยที่โรนัลด์ เรแกน ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอยู่ 8 ปี สงครามเย็นก็ได้ยุติลง ประเทศคูเหมือนจะได้รับจริยธรรมกลับคืนมา และชาวอเมริกันต่างพอใจต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่กำลังรุ่งเรือง

เรแกนเกิดมาจากครอบครัวที่บิดาจอห์น เป็นคนทำรองเท้าขาย และมารดาชื่อ แนนัล ในเมืองแทมปีโก รัฐอิลลินอยส์ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1911 เขาเข้าเรียนในวิทยาลัยยูเรก้า ที่วิทยาลัยแห่งนี้เขาเข้าร่วมในทีมฟุตบอลและการแสดงของวิทยาลัย ภายหลังจากจบปริญญาตรีแล้ว เขาเป็นผู้อ่านข่าวกีฬา เข้าสอบคัดเลือกจนได้ทำงานในบริษัทวอร์เนอร์ บราเธอร์ในฮอลลีวูด เมื่อปี ค.ศ.1937 เป็นเวลาเกือบ 20 ปี ที่เขาแสดงหนัง 53 เรื่อง รวมทั้งเรื่อง “คิงส์โรว์ (Kings Row) คนุตอกเน (Knut Rockne) และ ออล อเมริกัน (All American) เขาแต่งงานครั้งแรกกับเพื่อนนักแสดงด้วยกันชื่อ เจนไวแมน (Jane Wyman) มีบุตรด้วยกัน 2 คนคือ มัวร์ริ่ง และไมเคิล

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การแต่งงานครั้งแรกของเขากับ เจนไวแมนล้มเหลว ในปี ค.ศ.1952 เขาได้แต่งงานใหม่กับดารานักแสดงแนนซี เดวิส และมีบุตรด้วยกันอีก 2 คน คือ แพตตี และโรนัลด์ เรแกน ได้รับเลือกให้เป็นประธานกลุ่มดารานักแสดง เขาได้ต่อสู้กับการผูกขาด

ของผลประโยชน์ของผู้ผลิตในอุตสาหกรรมภาพยนตร์ลงได้ และนำไปสู่ความเป็นอนุรักษ์นิยมของผู้แสดงทุกคนที่จะได้แบ่งผลประโยชน์จากผู้ผลิตภาพยนตร์บ้าง ในฐานะเจ้าของโรงละคร จี อี (GE Theater) เขาออกเดินทางไปทั่วประเทศและเป็นโฆษกของนักอนุรักษ์นิยม ในปี ค.ศ.1966 เขาชิงชัยตำแหน่งผู้ว่าการรัฐแคลิฟอร์เนีย กับแพต บราวน์ และได้ชัยชนะ และต่อมาก็ได้รับเลือกให้เป็นต่ออีกในปี ค.ศ.1970

ในปี ค.ศ.1976 เขาไม่สามารถเป็นตัวแทนแข่งชิงตำแหน่งประธานาธิบดีของพรรครีพับลิกันสู้กับเจอร์รี ฟอร์ดได้ แต่ได้รับการเสนอชื่อชิงตำแหน่งประธานาธิบดีในการเลือกตั้งขั้นต้น (Primary) ของพรรคในปี ค.ศ.1980 แข่งกับจิมมี คาร์เตอร์ แห่งพรรคเดโมแครตต่อไป ซึ่งในช่วงการณรงค์ในฤดูใบไม้ร่วงของปีนั้น คะแนนของเขาเข้ามาใกล้ประธานาธิบดี คาร์เตอร์อย่างมาก แต่จากสภาวะการณ์ของเงินเฟ้อและการว่างงานทำให้ผู้ลงคะแนนต้องประสบความยากลำบาก ความล้มเหลวของสหรัฐอเมริกาที่ไม่สามารถป้องกันการบุกเข้าอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียตได้ และตัวประกันอเมริกันถูกจับที่สถานทูตอเมริกันในกรุงเตหะรานถึง 444 วัน ในปลายปี ค.ศ.1980 รวมทั้งยังตะขิดตะขวงใจต่อการขาดประสบการณ์ทางด้านต่างประเทศของเรแกน และยังคงพบแผนการที่เรแกนจะทำการสงบศึกกับสหภาพโซเวียตอีกด้วย แต่ก่อนการเลือกตั้งจะเกิดขึ้น ในการโต้วาทีของเขากับจิมมี คาร์เตอร์ เขาสามารถแก้ข้อกังขาที่มีมาทั้งหมดลงได้ด้วยการประกาศด้วยคำอันกล้าหาญออกมาว่า “มาบัดนี้ท่านควรจะดำเนินการให้ดีกว่าสิ่งที่ได้เกิดขึ้นเมื่อ 4 ปีก่อนหน้านี่เสียที” ซึ่งคำพูดดังกล่าวทำให้เขาประสพชัยชนะเป็นประธานาธิบดีในวาระแรกของเขา ต่อสู้กับ จิมมี คาร์เตอร์ ด้วยคะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้ง 489 ต่อ 49

ในเดือนแรกๆ ในตำแหน่งของเขา เรแกนได้ชักชวนให้สภาองเกรสขยายงบประมาณป้องกันประเทศเพิ่มขึ้น ตัดภาษีรายได้ลงไป และหามาตรการต่างๆ ต่อสู้กับเศรษฐกิจถดถอย เรแกนทำการทำทนายสหภาพโซเวียตไปทั่วโลก โดยหวังที่จะแสดงให้โซเวียตเห็นว่าสหรัฐอเมริกาได้ความมุ่งมั่นกลับคืนมาใหม่แล้ว และจะบีบให้โซเวียตหันมาเจรจาตกลงกันอย่างสุดกำลัง

70 วันหลังจากเข้ารับตำแหน่ง เรแกนถูกยิงโดยเด็กหนุ่มที่มีอารมณ์ร้อนแปรปรวนสับสน ความสง่างามและความฉลาดของเขาที่แสดงออกทั้งที่ใกล้จะเสียชีวิต (แนนซีได้เขียนไว้ว่า “ที่รักจำ ฉันเกือบล้มหายใจ”) ทำให้คะแนนความนิยมที่มีต่อเขาเพิ่มทะยานสูงขึ้น แต่ต่อมาเมื่อคะแนนความนิยมตกลงมาอีก เขาได้กล่าวติดตลกว่า “ข้าพเจ้าควรจะถูกยิงอีกสักครั้งหนึ่ง” เรแกนทำให้ชาติกลับมามีความเชื่อมั่นใหม่อีกครั้งหนึ่ง และฟื้นฟูความเจริญรุ่งเรือง ทำให้เขาและรองประธานาธิบดี จอร์จ บุช ชนะเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดีอีกเป็นสมัยที่ 2 ด้วยการชิงชัยกับวอร์เตอร์ มอนเดล จากพรรคเดโมแครท ได้รับคะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้งประธานาธิบดี 523 ต่อ 13 โดยวอเตอร์ มอนเดล ชนะคณะเสียงประชาชนจากรัฐมินนิโซตา บ้านเกิดของเขาและจากกรุงวอชิงตัน ดี ซี เท่านั้นเอง ภายใต้คำขวัญที่ว่า “จะนำความยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกากลับมา ให้มีความเข้มแข็งขึ้น ทำให้เกิดความภูมิใจและทำให้ดีขึ้น”

ในปี ค.ศ.1986 เรแกนผลักดันกฎหมายการปฏิรูปการเก็บภาษีรายได้เข้าสู่สภาองเกรส แต่ความฝันของเขาที่จะลดการขาดดุลงบประมาณของชาติไม่ได้ผล เนื่องจากขนาดของรัฐบาลใหญ่เกินไปที่จะทำได้ ในเดือนพฤศจิกายนปีนั้นเอง สภาองเกรสและศาลสูงสุดได้ทำการตรวจสอบกรณีที่รู้จักกันว่า ความอื้อฉาวของอิหร่านกับคอนทรา (Iran -

Contra) เจ้าหน้าที่ระดับสูงในรัฐบาลของเขาอมให้มีการขายอาวุธให้อิหร่านอย่างลับๆ และดำเนินการอย่างผิดกฎหมาย สนับสนุนขบวนการเสรีภาพที่จะต่อสู้กับรัฐบาลในนิการากัว แต่ผลสอบปรากฏว่า เรแกนไม่ได้เข้าไปรู้เห็นในสิ่งที่เกิดขึ้น เขาก็ยังคงเป็นประธานาธิบดีต่อไป

การดำรงตำแหน่งสมัยที่ 2 ของเรแกน เขามีมิตรใหม่คือประธานาธิบดีมิกาลิล กอร์บาชอฟ ของสหภาพโซเวียต ซึ่งทำให้สงครามเย็นสงบลง โดยผ่านการประชุมสุดยอดด้วยกันถึง 5 ครั้ง ทั้งสองผู้นำตกลงที่จะลงนามห้ามการสะสมจรวดนิวเคลียร์วิสัยกลางและก้าวไปด้วยกันที่จะยุติความเป็นศัตรูต่อกัน

ในปี ค.ศ.1989 เรแกนและแนนซีเดินทางกลับลอสแอนเจลิส ซึ่งเขาได้เขียนบันทึกเรื่องราวต่างๆ ของเขา 10 ปี ก่อนที่เขาจะถึงแก่อสัญกรรมในปี ค.ศ.2004 เขาได้เขียนจดหมายถึงชาวอเมริกัน โดยบอกว่า เขามีอาการสมองเสื่อม (Alzheimer) และขอบคุณชาวอเมริกันที่ให้เกียรติยศอันสูงส่งแก่เขา ทั้งยอมให้เขาไร้ใช้เป็นประธานาธิบดี “ข้าพเจ้ารู้ว่าสำหรับสหรัฐอเมริกาแล้ว จะมีแสงสว่างอันเจิดจรัสรออยู่เบื้องหน้า”

ลำดับที่ 41. ประธานาธิบดี ยอร์ช บุช (George Bush, ค.ศ.1959 – 1993)

ยอร์ช บุช นำความปรารถนาดีมาสู่ทำเนียบขาว “จะให้สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ใจดี และมีความสุภาพมากขึ้น” มาจากครอบครัวที่มีประเพณีชอบบริการสาธารณชน บุชรู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบที่จะอุทิศเวลาทั้งในยามสงครามและยามสันติ เขาเกิดในเมืองมิลตัน รัฐแมสซาชูเซตส์ เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน ค.ศ.1924 บุชเป็นหัวหน้านักกีฬาในสถาบันฟิลลิป เมื่ออายุได้ 18 ปี ได้เข้าเป็นทหารใน

กองทัพ เป็นนักบินหนุ่มที่สุดประจำกองเรือรบจนได้ติดเหรียญ ทำการ
โจมตีข้าศึกถึง 58 เที่ยวในสงครามโลกครั้งที่ 2 ในการยุทธการทางเรือครั้ง
หนึ่งเหนือนมหาสมุทรแปซิฟิก ในฐานะนักบินทิ้งระเบิด เครื่องบินของเขา
ถูกเรือต่อต้านญี่ปุ่นยิงตก แต่เขาได้เรือดำน้ำสหรัฐช่วยชีวิตเขาขึ้นมาจาก
น้ำ บุษได้รับเหรียญนักบินผู้กล้าหาญจากการปฏิบัติการของเขา

ในเดือนมกราคม ค.ศ.1945 เขาได้แต่งงานกับนางมาร์บารา
เพียร์ซ ทั้งคู่มีบุตรด้วยกัน 6 คน คือ ยอร์ช โรบิน (ซึ่งเสียชีวิตเมื่อมีอายุได้
3 ขวบ) แจ็ค เนล มาร์วิน และโดโรธี หลังจากจบปริญญาตรีจาก
มหาวิทยาลัยเยล เขาเข้าทำงานในอุตสาหกรรมน้ำมันในเท็กซัส

เช่นเดียวกับบิดาของเขา นายเพรสคอตต์ บุษ ซึ่งได้รับ
เลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิกของรัฐคอนเนกติกัต ในปี ค.ศ.1952 จอร์จมีความ
สนใจการเมือง เขาได้เป็นสมาชิกสภาล่าง จากรัฐเท็กซัส 2 สมัย แต่เขา
พลาดจากตำแหน่งวุฒิสมาชิกถึง 2 ครั้ง แต่ในที่สุดเขาก็ได้รับแต่งตั้งให้ไป
ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ คือ เป็นทูตประจำสหประชาชาติ ประธาน
คณะกรรมการแห่งชาติของพรรครีพับลิกัน หัวหน้าทูตผู้ประสานงาน
ของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน
และผู้อำนวยการหน่วยข่าวกรองแห่งชาติ

ในปี ค.ศ.1980 บุษได้รณรงค์ในตำแหน่งประธานาธิบดีแข่งกับ
โรนัลด์ เรแกน แต่เขาแพ้เรแกน แต่ในที่สุดเรแกนแต่งตั้งให้เขาเป็น
Running mate ว่าที่รองประธานาธิบดีต่อไป เมื่อได้เป็นรองประธานาธิบดี
บุษรับผิดชอบให้มีการยกเลิกกฎหมายบางอย่างและโครงการกวาดล้างยา
เสพติดในปี ค.ศ.1988 บุษได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีโดยเอาชนะ
คู่แข่งพรรคเดโมแครท นายไมเคิล ดูคาคิช (Michael Dukakis) ด้วยคะแนนเสียง
ประชาชน (Popular Vote) 54 ต่อ 46 เปอร์เซนต์

บุชต้องมาเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกหลังจากที่สงครามเย็นสิ้นสุดลง จักรวรรดิคอมมิวนิสต์ล่มสลาย และกำแพงเบอร์ลินถูกทุบทิ้ง ในวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1989 สหภาพโซเวียตล่มสลาย จากประสบการณ์นโยบายต่างประเทศของเขาและอัจฉริยภาพทางการทูตของเขา บุชได้เสริมสร้างสัมพันธไมตรีกับประธานาธิบดี มิคาอิล กอร์บาชอฟ แห่งสหภาพโซเวียต ซึ่งทำให้การยุติสงครามเย็นเป็นไปได้ด้วยความราบรื่นยิ่งขึ้นและสันติภาพได้เกิดขึ้นอย่างที่ไม่มีการคาดคิดมาก่อน

ประธานาธิบดีบุชได้ส่งกองทัพอเมริกันเข้าไปในประเทศปานามา เพื่อโค่นอำนาจจักรของนายพลมานูเอล นอริเอกา (Manuel Noriega) ในปี ค.ศ.1990 เมื่อประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน บุกเข้ายึดครองคูเวตในเดือนสิงหาคม และขู่ว่าจะบุกไปซาอุดีอาระเบียด้วย บุชรณรงค์สหประชาชาติ ประชาชนชาวอเมริกันและรัฐสภาคองเกรส ในการจัดส่งทหารจำนวน 425,000 คนไปยังคูเวต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของยุทธการทางอากาศอยู่ 42 วัน และทางภาคพื้นดิน 100 ชั่วโมง ซัดดัม ฮุสเซนพร้อมกับทหารจำนวน 1 ล้านคนต้องยอมยุติสงคราม ถึงแม้ว่าจะได้คะแนนนิยมเพิ่มขึ้นจากชัยชนะของปฏิบัติการพายุทะเลทรายก็ตาม บุชก็ไม่สามารถแก้ไขเศรษฐกิจถดถอยของสหรัฐอเมริกา และคนอเมริกันต้องการเปลี่ยนผู้นำจากพรรครีพับลิกันที่ครองอำนาจมายาวนานถึง 12 ปี เป็นพรรคเดโมแครท ดังนั้น ในปี ค.ศ.1992 ของการเลือกตั้งประธานาธิบดี ทำให้เขาประสบความสำเร็จแพ้ต่อ นายบิลล์ คลินตัน ผู้ว่าการรัฐอาคันซอ ด้วยคะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้ง (Electoral College) 370 ต่อ 168

อย่างไรก็ตาม บุตรชาย 2 คนของเขา คือ ยอร์ช และ เจป ได้เป็นผู้ว่าการรัฐเท็กซัสและฟลอริดา เมื่อจอร์จลงสมัครแข่งขันประธานาธิบดีกับ นายอัล กอร์ แห่งพรรคเดโมแครทในปี ค.ศ.2000

ปรากฏว่า จอร์จ ดับเบิลยู บุช ผู้ถูกได้รับชัยชนะอัลกอร์ด้วยคะแนนเสียง
คณะผู้เลือกตั้ง 278 ต่อ 260 ได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี โดยการ
เลือกตั้งในครั้งนี้ มีรัฐออเรกอน และรัฐฟลอริดา ที่เกิดปัญหาในการนับ
คะแนนเสียงประชาชน (Popular Vote) แต่ในที่สุดรัฐออเรกอน คะแนน
เสียงคณะผู้เลือกตั้งซึ่งมีอยู่ 7 ก็ตกเป็นของจอร์จ ดับเบิลยู บุช แต่ในรัฐ
ฟลอริดา ต้องมีการฟ้องร้องให้มีการนับคะแนนเสียงประชาชนใหม่ด้วยมือ
ผลที่สุดท้ายก็ต้องยกคะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้ง 25 เสียงแก่จอร์จ ดับเบิลยู
บุชไป ถึงขนาดที่จอร์ชผู้บิดาบอกแก่ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงว่า ลูกชายคนนี้
ของเขาจะไม่ดึงให้ท่านตกต่ำ การที่จอร์ช ดับเบิลยู บุช ได้รับเลือกเป็น
ประธานาธิบดีในปี ค.ศ.2000 ทำให้บุชผู้พ่อเป็นคนที่ 2 ของประธานาธิบดี
ที่มีบุตรชายได้เป็นประธานาธิบดีเหมือนกับพ่อ คนแรกคือ นายจอห์น
ควินซี อัดัมส์ ประธานาธิบดีคนที่ 6 ที่บิดาคือ จอห์น อัดัมส์ ประธานาธิบดี
คนที่ 2 หลายปีต่อมา ประธานาธิบดีจอร์ช บุช ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า
“ต่อไปสมาชิกในครอบครัวของเขาจะทำให้สังหารราชผู้ภูมิใจ จะมีอารมณ์ทั้ง
รับชวากหนามที่ไม่เคยพบพานมาก่อน ซึ่งครั้งหนึ่งเคยพุ่งเข้ามาที่เขา
โดยตรง”

ลำดับที่ 42. ประธานาธิบดี วิลเลียม เจ คลินตัน (William J. Clinton, ค.ศ.1993 – 2001)

บิล คลินตัน สามารถประกาศได้อย่างสมเหตุสมผลว่าตำแหน่ง
ประธานาธิบดีของเขาประสบความสำเร็จที่สุดในยุคสมัยใหม่ เขาสามารถ
ทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต และทำให้งบประมาณเกินดุลเป็นครั้งแรกใน
รอบสิบๆ ปี นอกจากความพยายามอย่างกล้าหาญในโครงการตอนเริ่มแรก

ของเขาที่จะทำงบดุลงบประมาณและฟื้นฟูระบบการดูแลทางด้านสาธารณสุข แต่นโยบายดังกล่าวของเขาไม่ใช่เป็นการยั่วโทษะ แต่ในวาระการดำรงตำแหน่งของเขานั้น เขาต้องต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามถึงขนาดที่ภรรยาของเขาคือ นางฮิลลารี กล่าวออกมาอย่างโกรธแค้นว่า “เป็นแผนการของพวกเขาจัด”

คลินตันเกิดในปี ค.ศ.1946 ในเมืองโฮป รัฐอาร์คันซอ สามเดือนหลังจากที่บิดาเสียชีวิตในอุบัติเหตุทางรถยนต์ (โดยที่คลินตันได้ใช้นามสกุลของบิดาเลี้ยงของเธอ) เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ และได้รับทุนเรียนในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด หลังจากจบกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเยล เขาเดินทางกลับไปอยู่ที่รัฐอาร์คันซอ และใกล้จะได้รับการเลือกเป็นผู้แทนราษฎรในสภาล่างในปี ค.ศ.1974 ในปีรุ่งขึ้นคลินตันได้แต่งงานกับเพื่อนนักศึกษากฎหมายของเขาที่มหาวิทยาลัยเยล ฮิลลารี รอดแฮม ในปี ค.ศ.1980 มีลูกสาว 1 คนคือ เชลซี

เมื่ออายุได้ 30 ปี ได้เป็นผู้พิพากษาสูงสุดประจำรัฐ และอายุได้ 32 ปีได้เป็นผู้ว่าการรัฐอาร์คันซอ แต่ในปีค.ศ.1980 เขาไม่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ว่าการรัฐในสมัยที่ 2 เนื่องจากกลัวการใช้นโยบายแบบเสรีนิยมเกินไปของเขา แต่อีก 2 ปีก็ได้เลือกให้เขากลับมาดำรงตำแหน่งผู้ว่าการรัฐอีกครั้งหนึ่ง คลินตันกล่าวขอบคุณชาวอาร์คันซอที่ให้โอกาสแก่เขาอีกเป็นครั้งที่ 2

เมื่อแพ้การแข่งขันลงชิงตำแหน่งพรรคเดโมแครทเลือกประธานาธิบดีให้ นายไมเคิล ดูคาคิช ในปี ค.ศ.1988 เขาประสบความสำเร็จในการเป็นคู่แข่งชั้นของพรรคลงชิงตำแหน่งประธานาธิบดีในปี ค.ศ.1992 โดยสงครามเย็นใกล้จะสิ้นสุดลงแล้ว คลินตันบ่นว่าประธานาธิบดีบุช ไม่ดำเนินการอย่างเพียงพอต่อปัญหภายในประเทศเป็น

ต้นว่า ความถดถอยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อประเทศ ทำให้ คลินตันได้ชัยชนะจากการเลือกตั้งประธานาธิบดีในปีนี้ นับเป็น ประธานาธิบดีที่มีอายุน้อยที่สุดเป็นลำดับ 3 ในประวัติศาสตร์ โดยเขาได้ คะแนนเสียงประชาชน 43 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่บุชได้ 38 เปอร์เซ็นต์ และ นายรอสส แปรโต ได้ 19 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่คลินตันได้คะแนนเสียงคณะ ผู้เลือกตั้ง 370 คะแนน โดยที่บุชได้ 168 คะแนน

ในปี ค.ศ.1994 คลินตัน ได้รับความเสียหายจากการที่เขากล้า ทุ่มเงินทางด้านการศึกษาของชาวอเมริกัน และริเริ่มข้อตกลง ทางการค้าเสรีทวีปอเมริกาเหนือ ทำให้พรรคเดโมแครทของเขาสูญเสียที่นั่ง จากความเป็นผู้นำทั้งในสภาล่างและสภาสูงเป็นครั้งแรกในรอบ 40 ปี เขา ได้บอกแก่สมาชิกในสภาองเกรส ยุคของความเป็นผู้ใหญ่ในรัฐบาลได้ หมดไปแล้ว อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งประธานาธิบดีในวาระที่ 2 ของเขา ในปี ค.ศ.1996 เขาได้คะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้งชนะบ็อบ โดล จากรัฐ แคนซัส 379 ต่อ 159 ได้คะแนนเสียงประชาชน 49 ต่อ 41 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่พรรคที่ 3 นายแปรโต ได้เพียง 8 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น

การที่คลินตันต้องมาเผชิญกับจำนวนสมาชิกของพรรครีพับลิกันที่ เพิ่มขึ้นในรัฐสภาองเกรส ทำให้คลินตันเบนไปเล่นนโยบายต่างประเทศแทน เขาทำให้กองกำลังนาโต้ทิ้งระเบิดทำลายล้างกลุ่มชาติพันธุ์ในโคโซโวอย่าง หนัก สนับสนุนการทิ้งระเบิดอิรัก จากการที่ซัดดัม ฮุสเซน ปฏิเสธว่าไม่มี อาวุธทำลายล้างสูง และทำงานอย่างหนักเพื่อให้เกิดสันติภาพระหว่าง อิสราเอลกับปาเลสไตน์

ในปี ค.ศ.1998 เขาต้องถูกสอบสวนให้สาบานว่าไม่เคยมี ความสัมพันธ์ด้านชู้สาวกับนักศึกษาสาว ฝึกหัดงานในทำเนียบขาว เขาได้ แสดงความขอโทษและการสาบานว่าไม่คิดจะทำอีกก็ไม่สามารถหยุดยั้ง

การต้องลาออกจากตำแหน่งของเขาหรือไม่ก็ต้องถูกนำตัวมาลงโทษถอดถอนออกจากตำแหน่ง สภาล่างลงมติตัดสินว่าเขามีความผิด แต่สภาสูงตัดสินว่าเขามีความผิดเพียง 45 เสียง รอดพ้นจากได้เสียง 2 ใน 3 ไปได้

แต่คลินตันก็ยังรอดพ้นวิกฤตการณ์ทางการเมืองลงได้บ้าง เมื่อภรรยาของเขา นางฮิลลารี คลินตัน ได้รับเลือกให้เป็นวุฒิสมาชิกจากรัฐนิวยอร์ก ในรัฐสภาคอนเกรส และเธอก็ต้องการลงชิงตำแหน่งประธานาธิบดีหญิงคนแรกของสหรัฐให้ได้ในปี ค.ศ.2018²

จากอดีตประธานาธิบดี คลินตัน ออกแสดงสุนทรพจน์และเข้าทำงานด้านธุรกิจและการเงิน ถึงขนาดโอ้อวดว่าเขาสามารถได้ผลกำไรมากกว่า 100 ล้านดอลลาร์ เขาก่อตั้งมูลนิธิและเขียนบันทึกความจำอย่างไรก็ตามคลินตันก็ยังเป็นที่นิยมชมชอบอย่างมากในพรรคเดโมแครทและความเพียรพยายามที่จะช่วยภรรยา นางฮิลลารี คลินตันลงชิงชัยเป็นตัวแทนของพรรคเดโมแครท ชิงตำแหน่งประธานาธิบดีแข่งกับนายบารัก โอบามา วุฒิสมาชิกจากรัฐอิลลินอยส์ในปี ค.ศ.2000 แต่สื่อนายโอบามาไม่ได้ แต่สามีภรรยาคู่นี้ก็มีบทบาทสำคัญแก่พรรคเดโมแครทมาร่วม 16 ปี ภายใต้ประธานาธิบดีโอบามาวาระแรก ฮิลลารีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ (Secretary of State)

² ปรากฏว่าในปี ค.ศ.2016 นางคลินตัน ได้เป็นตัวแทนพรรคเดโมแครทลงชิงชัยตำแหน่งประธานาธิบดีอีกครั้งหนึ่ง โดยคาดว่าเธออาจจะได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีหญิงคนแรกของสหรัฐอเมริกา

ลำดับที่ 43. ประธานาธิบดี ยอร์ช ดับเบิลยู บุช (George W. Bush, ค.ศ.2001 – 2009)

ยอร์ช ดับเบิลยู บุช ก้าวเข้ามามีอำนาจโดยเป็นบุตรของประธานาธิบดีคนที่ 2 (ต่อจากประธานาธิบดีจอห์น ควินซี อัดัมส์) ที่ได้เป็นประธานาธิบดีแบบเดียวกับผู้เป็นพ่อ และเป็นหนึ่งในการแข่งขันครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา แต่ตอนที่ออกจากตำแหน่งสาธารณชนต่างเห็นพ้องกันว่าระดับความนิยมขมขื่นในตัวเขาก็ตกต่ำที่สุดในยุคสมัยใหม่เช่นเดียวกัน แต่ผู้สนับสนุนของเขายืนยันว่าเป็นเพราะประธานาธิบดีคนที่ 43 นี้ไม่เคยสะดั่งสะดือจากความเป็นคนบึกบึน อวดทน มีการตัดสินใจที่แตกต่างไปจากคนอื่น โดยที่นักประวัติศาสตร์ต่อไปในภายภาคหน้าจะต้องจดจำสิ่งที่เขากระทำมากขึ้นๆ

เขาเกิดที่เมืองนิวเฮฟเวน (New Haven) รัฐคอนเนกติกัต ขณะที่ยบิดาของเขา ยอร์ช บุช กำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยเยล ต่อมาครอบครัวของเขาได้ย้ายมาอยู่ที่เมืองมิดแลนด์ รัฐเทกซัส ซึ่งบิดาของเขาทำงานในธุรกิจน้ำมัน เด็กหนุ่มบุช เติบโตขึ้นมาด้วยบุคลิกเป็นชาวเทกซัสเต็มตัว ทำให้เขาแถบช็อกกับวัฒนธรรมที่บิดาได้ส่งเขาไปเรียนที่วิทยาลัยฟิลลิป หลังจากเขาศึกษาที่มหาวิทยาลัยเยล เขาเป็นยามประจำทำอากาศยานแห่งชาติที่รัฐเทกซัส และไปเข้าเรียนสาขาธุรกิจในมหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด แล้วก็เดินทางกลับมาพำนักอยู่ที่เมืองมิดแลนด์ดังเดิม ซึ่งเขาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมน้ำมัน และในปี ค.ศ.1977 ได้แต่งงานกับ ลอลา เวลช์ ผู้เป็นครูและบรรณารักษ์ห้องสมุด โดยต่อมาในปี ค.ศ.1978 บุชแพ้การณรงค์ไม่ได้ตำแหน่งสมาชิกในสภาล่างของรัฐสภาองเกรส

ในทศวรรษ 1980 บุชทำงานเพื่อสร้างฐานะในธุรกิจน้ำมันในเทกซัสที่ลดลง ในฐานะที่ปรึกษาของบริษัท ขณะที่บิดาดำรงตำแหน่งรอง

ประธานาธิบดี และกำลังจะลงแข่งขันชิงตำแหน่งประธานาธิบดีต่อมา เมื่อ บุษอายุได้ 40 ปี เขาเลิกดื่มเหล้าและมุ้งมันส์ครัทธาในคริสต์ศาสนา มาก ยิ่งขึ้น เขาเข้าเป็นผู้จัดการร่วมในทีมอเมริกันฟุตบอล (Texas Rangers) ขณะเดียวกันก็เฝ้าติดตามโอกาสที่จะเข้าเล่นการเมืองในรัฐเทกซัสของเขา

ในปี ค.ศ.1994 เขาเอาชนะ แอนน์ ริชาร์ดส์ ได้ดำรงตำแหน่ง ผู้ว่าการรัฐเทกซัส จากนโยบายที่เน้นการอนุรักษ์นิยมอย่างสุดกำลัง ทำให้ เขาได้เป็นตัวแทนของพรรคเข้าชิงตำแหน่งประธานาธิบดีในปี ค.ศ.2000 ในคืนของต้นเดือนพฤศจิกายน วันเลือกตั้งประธานาธิบดีนั้น นับว่าเป็น คืนที่แปลกประหลาดคืนหนึ่งในประวัติศาสตร์ทางการเมืองของ สหรัฐอเมริกา กล่าวคือ เครือข่ายโทรทัศน์ทั้งประเทศได้ประกาศว่า คู่แข่ง ของบุชคือ นายอัลกอร์ แห่งพรรคเดโมแครท ได้ชัยชนะคะแนนเสียงของ ประชาชนในรัฐฟลอริดา ซึ่งจะมีคะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้งอยู่ 25 เสียง แต่ในที่สุดศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาต้องตัดสินให้มีการนับคะแนนใหม่ ปรากฏว่าบุช ชนะคะแนนเสียงประชาชนในรัฐนี้ เฉียนอัลกอร์อยู่ 537 คะแนน เมื่อรวมกับรัฐออเรกอน ซึ่งมีคะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้งอยู่ 7 คะแนน ผลที่ทางการได้ประกาศก่อนหน้านี้ว่า คะแนนใกล้กันเหลือเกินที่ จะประกาศว่าใครจะได้เป็นประธานาธิบดี “too close to call about more 32 electoral vote” ในที่สุดบุชก็ได้คะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้ง 278 ต่อ อัลกอร์ 260 จึงได้เป็นประธานาธิบดีในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 2001

ในวันที่ 11 กันยายน ค.ศ.2001 ประชาชนจำนวนเกือบ 3,000 คนต้องสังเวชชีวิตจากกลุ่มผู้ก่อการร้าย อัลกออิดะห์ทำการจี้เครื่องบิน ภายในประเทศ และพุ่งเข้าชนตึก World Trade Center ณ มหานคร นิวยอร์ก และตึก Pentagon บุษประกาศว่า เป็นสงครามของการก่อการ

ร้าย (War on Terrorism) ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องดำเนินปฏิบัติการเสรีภาพอันยั่งยืน (Operation Enduring Peace) ถล่มอัฟกานิสถานต่อรัฐบาลของตาลีบัน ระหว่างวันที่ 7 ตุลาคม ถึง 13 พฤศจิกายน ค.ศ.2001 และต่อมาในเดือนมีนาคม-ต้นเมษายน ค.ศ.2003 ได้เปิดยุทธการเสรีภาพอิรักของสหรัฐอเมริกา (Operation Iraqi Freedom) โคนล้มประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ลงจากอำนาจ

ต่อมาบุชได้ลงแข่งขันชิงตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นสมัยที่ 2 ในปี ค.ศ.2004 กับวุฒิสมาชิกจอห์น เคอร์รี (John Kerry) จากรัฐแมสซาชูเซตส์ โดยการปฏิบัติการถล่มอิรักของบุชไม่ได้รับความนิยมและไม่สบายใจต่อพวกนักเสรีนิยมและผู้วางตนเป็นกลางเท่าใดนัก แต่บุชก็สามารถเอาชนะ เคอร์รีด้วยคะแนนเสียงประชาชน 51 ต่อ 48 เปอร์เซ็นต์ และบุชได้คะแนนเสียงคณะผู้เลือกตั้งชนะเคอร์รี 286 ต่อ 252 ได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นสมัยที่ 2

การดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสมัยที่ 2 ของบุชเต็มไปด้วยการเพ็งเล็งจับผิด เขาถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีความล่าช้าในการเข้าไปช่วยผู้ประสบพิบัติภัยจากไต้ฝุ่นแคทรินา (Katrina) ซึ่งพัดถล่มนิวออรินและชายฝั่งตอนใต้ของประเทศ รวมทั้งมีการบ่นจากหลายฝ่ายถึงการติดตามตัวผู้ก่อการร้ายโดยเฉพาะ โอซามะ บินลาเดน กล่าวหาว่า บุชมัวพะวงต่อเสรีภาพส่วนบุคคล และภาพลักษณ์ของชาวอเมริกันมากเกินไป ดังนั้นการเลือกตั้งประธานาธิบดีครั้งใหม่ ในปี ค.ศ.2006 จึงทำให้ชาวอเมริกันที่มีสิทธิเลือกตั้งต่างพากันเทคะแนนเลือกสมาชิกทั้งสภาล่างและสภาสูงให้พรรคเดโมแครตอย่างมากมาเป็นครั้งแรกในรอบ 12 ปี และในเดือนกันยายน ค.ศ.2008 ตลาดหุ้นวอลล์สตรีทก็ได้ล้มครืนลงมาทำให้เกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจโลกตามมา

เมื่อบุชได้เดินทางกลับรัฐเทกซัส เขายืนยันตำแหน่งประธานาธิบดีของเขาว่า มีประสบการณ์ นำเฟลิดเฟลินดี เขาบอกว่า เขาได้รักษาความปลอดภัยให้แก่ชาติจากลัทธิก่อการร้าย นับตั้งแต่ปี ค.ศ.2001 เป็นต้นมา และคงไว้ซึ่ง “ความจริงในประวัติศาสตร์ว่า การบริหารของข้าพเจ้าจะต้องมีการจัดบันทึกไว้ในอีก 50 ปีต่อจากนี้ไป”

ลำดับที่ 44. ประธานาธิบดี บาร์ก โอบามา (Barack Obama, ค.ศ. 2009 -2017)

เมื่อบาร์ก โอบามา ได้ประกาศลงสมัครแข่งขันในตำแหน่งประธานาธิบดีเป็นที่กระจ่างชัดที่ว่า ถ้าเขาได้รับเลือกเขาจะทำให้ประวัติศาสตร์ต้องจารึกไว้ว่า “เขาจะเป็นชาวแอฟริกันอเมริกันคนแรกที่ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี” แต่มีไม่น้อยที่คาดว่าประธานาธิบดีคนที่ 44 ผู้นี้ จะต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำอย่างหนักหน่วงที่สุด นับจากการเกิดเศรษฐกิจตกต่ำมาแล้วในทศวรรษ 1930 ภายหลังจากโอบามาเข้ารับตำแหน่งในทำเนียบขาว เขาทำให้เกิดความประหลาดใจที่บอกว่า การต่อสู้ที่รบกวนจิตใจของชาวอเมริกันในอิรักดูเหมือนจะเป็นปัญหาเล็กน้อยของเขา

มูลนิธิที่ชาติได้จัดตั้งคาดหวังไว้เสมอว่า ความเป็นผู้นำของเราในโลกจะไม่จำกัดอยู่เฉพาะชาวอเมริกัน ที่มั่งคั่งหรือผูกพันกับครอบครัวของเราเพียงเท่านั้น ความลำเอียงที่ผ่านมาในอดีต มีนายทาสจำนวนมาก โดยที่พวกเขาไม่คิดว่าจะได้ประธานาธิบดีที่มีเชื้อชาติเป็นแอฟริกันอเมริกัน แต่ไม่มีข้อสงสัยอีกแล้วว่า การที่เลือกโอบามาให้เป็นประธานาธิบดีจะเป็นหลักฐานยืนยันว่า ภายหลังจากกว่า 200 ปีต่อมา ระบบสหรัฐจะยังคงเปิดกว้างแก่ผู้มีทักษะใหม่ๆ เสมอ

บิดาของโอบามา นายบารัก ซีเนียร์ เป็นนักธุรกิจชาวเคนยา ได้เจอกับมารดาของเขา สแตนเลย์ แอนน์ ดันแฮม เมื่อทั้งคู่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยฮาวายด้วยกัน เธอเป็นหนุ่มนักอุดมคติที่หลงใหลในวัฒนธรรมของชาติอื่น ครอบครัวมาจากรัฐแคนซัส ย้อนกลับไปถึงสมัยสงครามปฏิวัติของอเมริกาที่เดียว 2 ปี ภายหลังจากที่โอบามาเกิดในปีค.ศ. 1961 ทั้งคู่ก็ได้หย่าร้างกัน โอบามาได้ติดตามมารดาและสามีคนที่ 2 ของเธอไปอยู่ที่กรุงจาร์กาต้า อินโดนีเซีย และก็ได้กลับมาอยู่ที่ฮอนโนลูลู ในรัฐฮาวายกับตายายของเขา และได้ทุนเรียนในโรงเรียนปุนาฮู (Punahou)

เขาเขียนบันทึก “ความฝันที่เขาได้รับจากบิดาเลี้ยงของเขา” (Dreams from My Father) ที่ออกเผยแพร่ในปี ค.ศ.1996 เขาได้บรรยายความสับสนวุ่นวายที่ต้องค้นหาเอกลักษณ์ในวัยหนุ่มของเขา เขาเข้าเรียนที่วิทยาลัยออกซิเดนทัลในนครลอสแอนเจลิสอยู่ 2 ปี เขาได้ย้ายไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ซึ่งเขาเรียนทางด้านรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จบปริญญาตรีในปี ค.ศ.1983 โอบามาใช้เวลา 2 ปีทำงานในนครนิวยอร์กซิตี้ ตอนแรกทำทางด้านธุรกิจและต่อมาอยู่ในตลาดหลักทรัพย์ของรัฐ ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนเดียวกับชาวไต้ไบนครซิกาโก ทำงานกับโพสต์เพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยและจัดตั้งโครงการฝึกหัดงานในชุมชนที่ประสบความหายนะจากโรงงานผลิตเหล็กกล้า ในปี ค.ศ.1988 เขาเข้าเรียนกฎหมายในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดที่ซึ่งเข้าถึงความสนใจต่อชาวอเมริกันในฐานะชาวแอฟริกันอเมริกันคนแรกที่เป็นบรรณาธิการของนิตยสารกฎหมายของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเดินทางกลับนครซิกาโก เขาปฏิเสธที่จะรับงานใหญ่ แต่เข้าไปร่วมทำงานกับบริษัทกฎหมายขนาดเล็กที่เชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนแทน

ในปี ค.ศ.1992 โอบามาได้แต่งงานกับมิเชลล์ โรบินสัน ที่มาจากรอบครัวของทาสมาก่อน มิเชลล์มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน และฮาวาย ในปี ค.ศ.1998 และ ค.ศ.2001 ทั้งคู่มีลูกสาว 2 คนคือ มาเลีย และ ซาซา (Malia และ Sasha) ในปี ค.ศ. 1996 โอบามาได้รับเลือกให้เป็นวุฒิสมาชิกประจำรัฐอิลลินอยส์ แต่เขาไม่ได้เป็นสมาชิกในสภาล่างในสภาองเกรสในปี ค.ศ.2004 ในฤดูร้อนของปีนั้น ในที่ประชุมพรรคเดโมแครทแห่งชาติ เขาได้กล่าวสุนทรพจน์ที่จับใจผู้ฟังเป็นอย่างมาก ทำให้พวกพันธมิตรประกาศให้เขาชิงตำแหน่งประธานาธิบดีในอนาคตทันที แต่หลายคนก็ไม่ได้หวังว่ามันจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้อย่างไรกัน

ในการเลือกตั้งขั้นต้นในพรรคเดโมแครทของปี ค.ศ.2008 ระหว่างโอบามากับฮิลลารี คลินตัน วุฒิสมาชิกจากรัฐนิวยอร์ก เขาต่อต้านสงครามในอิรักและจะหมุนกลับไปใช้นโยบายเก่าๆ ในการดำเนินการในกรุงวอชิงตัน ดี ซี โดยในเดือนกันยายนปีนั้น ตลาดหุ้นที่วอลสตรีทล่มสลาย และเศรษฐกิจโลกเกิดความเสียหายอย่างหนัก ในการโต้วาทีกับคู่แข่งชิงตำแหน่งประธานาธิบดีคือ วุฒิสมาชิกจอห์น แมคเคน (John McCain) ถึง 3 ครั้ง โอบามาได้ให้คำเชื่อมั่นแต่ชาวอเมริกันว่าจะเป็นผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญพร้อมที่จะเผชิญกับอันตรายที่กำลังถาโถมเข้าสู่สาธารณชน โอบามาได้ชัยชนะต่อจอห์น แมคเคน โดยได้รับคะแนนเสียงประชาชน 52.9 ต่อ 45.7 เปอร์เซนต์ และได้รับคะแนนคณะผู้เลือกตั้ง 250 คะแนนขึ้นไปจาก 538 คะแนน ก็สามารถได้เป็นประธานาธิบดีแล้วในการเลือกตั้งครั้งนี้ของ ค.ศ.2008 บารัค โอบามาเลือก นายโจ ไบเดน (Joe Biden) เป็นรันนิ่งเมต (ว่าที่รองประธานาธิบดีของตน) นายจอห์น แมคเคน เลือกนางซาราห์ เพลิน (Sarah Palin) เป็นรันนิ่งเมต

เมื่อโอบามาได้รับตำแหน่งประธานาธิบดี เขาก็ต้องเผชิญกับการท้าทายหลายอย่างทันที เป็นต้นว่า เศรษฐกิจถดถอย สงครามในอิรัก และอัฟกานิสถานที่ยังไม่ยุติลงอย่างแท้จริง และภัยคุกคามของลัทธิก่อการร้ายยังดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง เขาได้กล่าวสาบานตัวเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ.2009 ต่อหน้าประชาชนประมาณเกือบ 2 ล้านคน โดยโอบามาได้ขอขบประมาณจากรัฐบาลกลางจำนวนมหาศาลมาเยียวยาเศรษฐกิจ รวมทั้งโครงการริเริ่มต่างๆ ภายในประเทศ และหวังจะใช้ความนิยมชมชื่นที่มีต่อเขาอย่างมากไปยัคนานาชาติเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของสหรัฐอเมริกากลับมาใหม่

หลังจากการเฉลิมฉลองวันเกิดครบรอบ 200 ปีของอับราฮัม ลินคอล์น ใน 2-3 อาทิตย์ต่อมา เขาได้นำสุนทรพจน์ของอับราฮัมที่ได้กล่าวเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีคนที่ 16 แก่ผู้ฟัง ซึ่งลินคอล์นได้กล่าวอย่างขำขันออกมาว่า “แล้วก็นั่นช่างอลหม่านพอสมควรทีเดียวที่ท่านทำให้ข้าพเจ้าต้องเข้ามาสู่ตำแหน่งนี้” โอบามาก็ได้ประกาศต่อไปอีกว่า มันช่างเป็นการเหมาะเจาะที่เราเข้าไปสู่หุบเขาที่ลึกทีเดียว และชาวอเมริกันจำต้องกลับไปศึกษาใหม่ว่า จะทำอะไรถึงจะขึ้นไปสู่ยอดเขาได้ใหม่ เราจะทำในสิ่งที่ลินคอล์นบอกให้เราทำ โดยมีความปลอดภัยอย่างสูงสุด เป็นความหวังครั้งสุดท้ายที่ดีที่สุดในโลกแล้ว โดยนายโอบามาได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีวาระแรก ตั้งแต่ปี ค.ศ.2009 ไปจนถึงปี ค.ศ.2012 และยังได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในวาระที่ 2 อีก 4 ปี ต่อมาจนจะครบวาระในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.2016 โดยที่ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาจะดำรงตำแหน่งได้ไม่เกิน 2 วาระ

รายการอ้างอิง

- “ยุทธการฮุบอิรักกุดหัวซัดดัม” **ไทยรัฐ** (27 มีนาคม 2546)
- “สงครามโจมตีอิรักของสหรัฐอเมริกา” โทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9, 11, ITV, Nation Channel, CNN และ BBC ตั้งแต่วันที่ 20 มีนาคม – 11 เมษายน พ.ศ.2546
- มติชน**. ฉบับตั้งแต่วันที่ 20 มีนาคม – 11 เมษายน พ.ศ.2546
- ไทยรัฐ**. ฉบับตั้งแต่วันที่ 20 มีนาคม – 11 เมษายน พ.ศ.2546
- Bangkok Post**. Monday, April 7, 1986, p.7.
- Bangkok Post**. Monday, April 7, 1986, p.7.
- Bangkok Post**. April 20, 1986, p.4.
- “War on Iraq : U.S.Troops’ dig in for long haul.”
- Bangkok Post**. Monday, March 31, 2003.
- Bangkok Post**. March 20 – April 11, 2003.
- The Nation**. March 20 – April 11, 2003.
- Beschloss Michael & Siday Hugh. (2009). **The Presidents of the United States of America**. Washington, D.C: The White House Historical Association.
- Billias A. gorge. (1965). **The American Revolution: How Revolution Was It?**. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Billington A. Roy. (1960). **Westward Expansion**. New York : The Macmillan Company, Second Edilion.

- Blum et al. (1963). **The National Experience : A History of the United States**. New York : Harcourt, Brace and World, Inc..
- Cook Chris & Stevensan John. (1998). **The Modern World**. London: Addison Wesley Longman.
- Crosvenor Gilbert M. (2001). “Afghanistan: Land in Crisis.” **National Geographic**. Washington, D.C: December.
- Current, William & Freidel. (1965). **American History: A Survey**. New York: Alfred A Knopf.
- Dixson J. Robert. (1959). **The U.S.A. The land and the people**. New York : Regent Publishing Company.
- _____. (1960). **The U.S.A. Men and History**. New York : A Regent Publication.
- Duiker William J & Spielvogal Jackson J. (2001). **World History**. 3rd edition, U.S.A : Wadsworth Themes Learning, 2001.
- Ethel Tiersky. (1970). **The U.S.A. Custom & Institutions**. New York : A Regent Publication.
- Graves William. (1991). “World War II : Asia and the Pacific, Europe and North Africa.” **National Geographic**. Washington, D.C : December.
- Hunter Brian. (1993). **The Statesman Statistical Year Book 1993-1994**. 130th Great Britain : A.J. Latham Limited.
- Lang Seam. (1998). **The Twentieth Century World**. Cambridge: Cambridge University Press.

- Langer Paul F. (1966). **Japan : Yesterday and Today.** New York : Holt Rinehart and Winston, Inc.
- Perrigo I Lynn. (1960). **Our Spanish Southwest.** Texas: Banks Upshaw and Company.
- Randall J. G. (1966). **The Civil War and Reconstruction.** Boston : D.C. Heath and Company, Second Edition.
- Todd and Curti. (1961). **Rise of the American Nation.** New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Wright & Cithers. (1968). **The Democratic Experience.** Kline's : Scott, Foremann and Company.
- The Europa World Year Book 2011.** (2011). London : Europa Publication Limited.

ข้อแนะนำในการจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1. วัตถุประสงค์ในการจัดพิมพ์

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารที่มุ่งเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดรับบทความจากบุคลากร/นักศึกษาภายในคณะศิลปศาสตร์ ตลอดจนบทความจากบุคลากร อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปจากภายนอกมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

2. ระยะเวลา

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม) ของทุกปี อีกทั้งยังมีการออกวารสารฉบับพิเศษขึ้นมาตามวาระโอกาสต่างๆ ตามความเหมาะสม

3. หลักเกณฑ์การส่งและพิจารณาบทความ

1) เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน และเป็นบทความที่ไม่ได้ส่งให้วารสารวิชาการฉบับอื่นๆ พิจารณา

2) ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้

3) ต้นฉบับควรมีความยาวไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 โดยตั้งกั้นหน้า 1.5 นิ้ว กั้นหลัง 1 นิ้ว ขอบบน 1 นิ้ว และขอบล่าง 1 นิ้ว พิมพ์ด้วยระบบ Microsoft Word

4) ใช้ตัวอักษรแบบ TH sarabunPSK ทั้งบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยชื่อบทความใช้ตัวอักษรขนาด 18 ส่วนชื่อผู้เขียนบทความ บทความย่อ และเนื้อความใช้ตัวอักษรปกติขนาด 16

5) บทความต้องประกอบไปด้วย

5.1 ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5.2 ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5.3 บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด

5.4 คำสำคัญ (keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวนไม่เกิน 6 คำ

6) บทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษตลอดจนบทคัดย่อที่ใช้ภาษาอังกฤษ จะต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ

7) การอ้างอิงและการเขียนรายการบรรณานุกรม กำหนดไว้ดังนี้

การอ้างอิงในเนื้อหาแบบนาม-ปี

(ชื่อ//นามสกุลผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์:/:เลขหน้า)

อุไรศรี วรตะริน (2542) ได้กล่าวถึงลักษณะของคำศัพท์ที่พบในจารึกนครวัดว่า...

... ภาษาเวียดนามถือเป็นภาษาอาเซียนที่มีความสำคัญมากภาษาหนึ่งเลยทีเดียว (สิริวงษ์ หงส์สวรรค์, 2556: 12)

การเขียนรายการบรรณานุกรม

- หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง.//พิมพ์ครั้งที่ (ถ้ามี).//เมืองที่พิมพ์.//:โรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์.

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม. (2559). **คุยคนไข้...ไขคำเขมร.**

อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

- บทความในหนังสือ

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียนบทความ//(ปีที่พิมพ์)//”ชื่อบทความ.”/ใน
ชื่อ//นามสกุลบรรณาธิการหรือผู้รวบรวม,/บรรณาธิการ
หรือผู้รวบรวม//ชื่อเรื่อง,/เลขหน้า//เมืองที่พิมพ์/://
โรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์.

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้. (2549). “การตอบรับคำขอโทษของผู้ผิดที่มี
สถานภาพทางสังคมต่างกันในภาษาไทย.” ใน กฤษฎาวรรณ
หงส์ดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมานนท์, บรรณาธิการ.

พลวัตของภาษาไทยปัจจุบัน, 66-85. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- บทความในวารสาร

ชื่อ//สกุลผู้เขียนบทความ//(ปีที่พิมพ์)//”ชื่อบทความ.”//ชื่อ
สิ่งพิมพ์.//ปีที่,ฉบับที่/(วัน/เดือน/ปี)/://เลขหน้า.

มนธิรา ราโท. (2555). “การรับรู้และความเข้าใจของเวียดนาม
ต่อไทย: การศึกษาจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของเวียดนาม.” **เอเชีย
ปริทัศน์**. 33, 1 (มกราคม-มิถุนายน): 82-104.

- การสัมภาษณ์หรือการบรรยาย

ชื่อ//นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์หรือบรรยาย.//ตำแหน่ง (ถ้ามี).//
สัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/ปี.

ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. นายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย
ไทย. สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2558.

- **สื่ออิเล็กทรอนิกส์**

ชื่อ//นามสกุลผู้แต่ง.//[ปีที่พิมพ์].//ชื่อเรื่อง.//[ประเภทของสื่อที่
เข้าถึง].//สืบค้นเมื่อ//วัน/เดือน,ปีที่สืบค้นข้อมูล//จาก/
แหล่งข้อมูลหรือURL,/ปีที่พิมพ์.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2555). **พัฒนาทักษะการฟัง**.
[ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2560
จาก <http://www.kriengsak.com>.

8) ในการส่งบทความ ให้แนบแบบเสนอขอส่งบทความเพื่อลง
ตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีด้วย

9) บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองจาก
ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer review) จำนวน 2 ท่าน

10) บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกอง
บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียน

11) กรณีที่มีรูปภาพประกอบหรือแผนภาพ ให้ส่งไฟล์แนบ
ต่างหากจากภาพในบทความ ซึ่งสามารถส่งมาในสกุล jpg ขนาดไฟล์ควร
อยู่ในระหว่าง 500 kb–1500 kb

12) ทัศนะและข้อคิดเห็นในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี เป็นของผู้เขียนบทความ มิใช่ทัศนะและข้อเขียนของกอง
บรรณาธิการ หรือคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีแต่อย่างใด
ผู้ที่จะนำบทความไปผลิตหรือเผยแพร่ซ้ำ กรุณาแจ้งต่อกองบรรณาธิการ
วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีด้วย

13) ติดต่อและส่งบทความได้ 2 ช่องทาง คือ

1. กองบรรณาธิการ วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
34190

โทรศัพท์ 045-353-705 โทรสาร 045-288-870

E-mail: tikkk@hotmail.com

E-mail: ganesanee96@gmail.com

2. Thai Journals Online (ThaiJO) ระบบฐานข้อมูลวารสาร
อิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย

Website: <https://www.tci-thaijo.org/index.php>

แบบเสนอขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์

ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว)

.....

ตำแหน่งทางวิชาการ

.....

คุณวุฒิทางการศึกษา

.....

สถานที่ทำงาน

.....

.....

สถานที่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตรอก/ซอย

ถนน แขวง/ตำบล.....

เขต/อำเภอ..... จังหวัด

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์บ้าน.....

โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรสาร

อีเมล.....

มีความประสงค์ที่จะส่ง บทความวิจัย บทความวิชาการ

บทความหนึ่งสื่อ

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)

.....

.....

(ภาษาอังกฤษ)

.....
.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้

- เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว
- เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามที่ระบุชื่อไว้ในบทความจริง และบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารใด

ลงชื่อ

(.....)

วันที่ เดือน พ.ศ.